

**TELEVİZYON İZLEMEDE ANNE-BABA ARACILIĞI İLE ÇOCUKLARIN
SALDIRGAN DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Filiz BİLGİN ÜLKEN

DOKTORA TEZİ

Basın Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Erkan YÜKSEL

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2009

DOKTORA TEZ ÖZÜ

TELEVİZYON İZLEMEDE ANNE-BABA ARACILIĞI İLE ÇOCUKLARIN SALDIRGAN DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Filiz BİLGİN ÜLKEN

Basın Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2009

Danışman: Doç. Dr. Erkan YÜKSEL

Daha fazla televizyon izleyen çocukların, daha az televizyon izleyen çocuklara göre, daha fazla saldırgan davranışlar sergilediklerine ilişkin literatürde pek çok çalışma mevcuttur. Bununla birlikte, televizyon izleme sırasında anne-babaların çocuklarına eşlik etmelerinin de çocukların saldırgan davranışlar sergilemesi üzerinde etkisinin olup olmadığı sorusu tartışmalıdır. Literatürde anne-baba aracılığının türleri ve uygulanmasına yönelik kimi çalışmalar bulunmasına karşılık, aracılığın çocukların televizyondan öğrenmesi ve davranışları üzerine etkisi konusundaki çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu doğrultuda, bu çalışmada, anne-babaların televizyon izleme aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin sorgulanması amaçlanmıştır.

Literatürde televizyon izlemede anne-baba aracılığı “aktif”, “kısıtlayıcı” ve “birlikte izleme” olarak üçe ayrılmaktadır. Aktif aracılık (active mediation), çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak, programların gerçeklik durumunu tartışmak, televizyonda izlenen davranışlar üzerine eleştirel yorumlar yapmak ve televizyonda yayınlanan içerikler hakkında bütüncü bilgi sağlamak anlamında kullanılmaktadır. Kısıtlayıcı aracılık (restrictive mediation), hangi tür televizyon programlarının ne zaman ve ne kadar seyredilebileceği hakkında kurallar koymayı içermektedir. Birlikte izleme (covieving) ise basitçe anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesine verilen addır. Ancak çocukla birlikte televizyon izlenmesi anne-baba ve çocuk arasında herhangi bir iletişim meydana geldiği anlamına gelmemektedir; yalnızca, anne-baba ve çocukların aynı odada bulunması ve aynı televizyon programını izlemeleri anlamına

gelmektedir. Bu yapısıyla çalışmada anne-baba aracılığı, bu üç kategori çerçevesinde tanımlanmıştır.

Niteliksel türdeki bu çalışmada, anne-babaların televizyon izleme aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki literatürdeki aktif, kısıtlayıcı ve birlikte izleme kategorileri çerçevesinde üç ayrı aşama çerçevesinde sorgulanmıştır.

Öncelikle, çalışmaya konu olacak anne-baba ve öğrencilerin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu anlamda çalışma, 6 yaşındaki çocuklar ve onların anne-babalarıyla sınırlı tutulmuştur. Çünkü bu yaş dönemindeki çocuklar, literatürde “işlem öncesi dönemde” bulunmaktadır ve soyut algılama yetenekleri henüz gelişmemiştir. Dolayısıyla televizyondaki hayalle gerçeği birbirine karıştırabilmekte ve bunu da günlük yaşamlarına yansıtılabilmektedirler. Başka bir deyişle televizyon içeriklerinden etkilenme durumlarının yüksek olduğu bir dönemde bulunmaktadır. Bu yaştaki çocuklara ilköğretim okullarının ana sınıflarında erişilebilmektedir. Bu çalışmada da İç Anadolu Bölgesi’ndeki bir ilköğretim okulunun ana sınıfında öğrenim gören öğrenciler konu alınmıştır. Okulun belirlenmesinde ve öğrencilerin seçilmesinde “eğitilmiş anne-babalarının olması” şartı aranmıştır. Çalışmaya konu olacak katılımcıların belirlenebilmesi için okulda 6 yaş çocuklarının bulunduğu iki sınıftaki tüm öğrenci ailelerine yönelik bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. 12 sorudan oluşan ankette anne-babaların televizyon izlemede uyguladıkları aracılık türleri ve düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Anket uygulamasıyla elde edilen bulgular doğrultusunda çalışmaya konu edilecek her üç aracılık türüne uygun “düşük”, “orta” ve “yüksek” düzeyde olmak üzere birer öğrenci ve dolayısıyla anne-babası belirlenmiştir. İkinci aşamada belirlenen bu anne-babalarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış türdeki bu görüşmeler, ortak beş temel soru çerçevesinde tamamlanmıştır. Daha sonra çalışmaya konu olan çocukların okul ortamlarındaki serbest oyun saatlerindeki davranışları gözlemlenmiştir. Gözlemlerde çocukların saldırgan davranışlarına ilişkin veriler; “televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar” ve “diğer saldırgan davranışlar” olmak üzere iki kategoride toplanmıştır. Kaydedilen görüşme ve gözleme ait veriler nitel araştırma ilkelerine göre deşifre edilerek

çözümlemiştir. Çözümlemenin güvenilirliği ve inanılabilirliği anlamında iki uzman denetimde bulunmuştur.

Bulgular, çocukların saldırgan davranışlarının, aracılığın üç türüyle de ilişkilendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Televizyon izlemede aktif aracılık, çocuğun hayalle gerçeği ayırabilmesine ve kabul edilebilir davranışları öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Kısıtlayıcı aracılıkta çocuğun televizyon izlemesi sınırlandırıldığı için televizyondaki saldırgan davranışları çocuk izleyememektedir. Ancak kısıtlayıcılığın nedeni çocuğa açıklandığı durumlarda, çocuğun kısıtlandığı yayın içeriği ile bir şekilde karşılaşması durumunda, bu tür içeriklerden daha az etkilendikleri söylenebilmektedir. Birlikte izlemede ise anne-baba çocukla konuşmadığı için, çocuk, anne-babanın izlediği her türlü program için “bu iyidir” diye düşünebilmekte ve anne-baba ile birlikte televizyonda izlediği her türlü yayın içeriğini “meşru” görebilmekte ve bunları davranışlarına yansıtabilmektedir.

Öte yandan anket, görüşme ve gözlem yoluyla elde edilen bulgular bir araya getirildiğinde anne-babaların, çocukların televizyon izleme alışkanlıkları konusundaki düşünce, söylem ve uygulamalarının birbiriyle çeliştiği ortaya çıkmıştır. Öncelikle çocukların anne-babalarının düşündükleri ya da söylediklerinden daha fazla televizyon izlediği ve televizyon içeriğine maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, anne-babaların “kendi uyguladıklarını söyledikleri” aracılık türü ve düzeyi de gerçek durumdan farklıdır.

Bulgular, anne-babaların çocukların televizyon izleme alışkanlıklarını gerçek anlamda kontrol etmeleri ve çocuklarıyla iletişim kurmaları durumunda çocukların televizyon içeriğinden olumsuz etkilenme oranının düşebileceğini ortaya koymaktadır.

ABSTRACT**THE RELATION BETWEEN PARENTAL MEDIATION IN TELEVISION
VIEWING AND THE AGGRESSIVENESS OF CHILDREN****Filiz BİLGİN ÜLKEN****Department of Journalism****Anadolu University Graduate School of Social Sciences, September 2009****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erkan YÜKSEL**

Many studies in the literature show that children who watch TV more exhibit more aggressive behavior than the children that watch less. Besides this issue, the question whether co-viewing with parents has an impact or not on children exhibiting aggressive behavior should also be discussed. Although there are some researches on various types of parental mediation in watching TV in the literature, role of mediation in children's learning from TV and its impact on their behavior have been examined in a limited number of studies. Accordingly, this study aims to investigate the relation between the mediation of parents in TV watching and the aggressive behavior of children.

Parental mediation in TV watching is examined under three categories in the literature: "active" mediation, "restrictive" mediation and "co-viewing". Active mediation could be explained as talking with children about the content of programs on TV, discussing the reality level of the programs, critically interpreting the behavior viewed on the TV and providing complementary information about the content of TV programs. Restrictive mediation, on the other hand, includes setting up rules about which kinds of programs could be watched, when and for how long. Co-viewing is simply parents watching TV with their children. However, parents watching TV with their children does not mean that there is an active communication between the parents and children while watching TV. Rather, it means the parents and the child (children)

being in the same room and watching the same program on TV. Parental mediation in watching TV is defined accordingly under the same three categories in this study.

This study, which is qualitative in nature, investigates the relation between mediation of parents' in TV watching and the aggressive behavior of children in terms of active and restrictive mediation, and co-viewing.

First of all, the parents and the students to be investigated in the study were tried to be detected. In this sense, the study was limited to 6 years old children and their parents. Because children of this age are considered to be at "pre-operational" period according to the literature and their abstract perception skills are not fully developed yet. Therefore, children of this age could confuse the fiction on TV with reality and they could reflect this confusion on their daily lives. In other words, children of this age are considered to be in a period of being highly affected by the contents of TV programs. As a consequence of their age these children are mostly students at nursery classes of primary schools. Accordingly, nursery class students of a primary school in Central Anatolia region were taken into scope of this study. The main condition in detecting the school and selecting the students was the education level of parents, so as to say highly educated parents. After detecting the school, a survey was conducted with the parents of all students at the two nursery classes in order to determine the research participants. With the survey questionnaire consisting of 12 questions, it was tried to assess the mediation types and levels of parents in watching TV. According to the findings of the survey, one student and his/her parents were detected for "low", "medium" and "high" levels of each type of mediation. At the second stage of the research, face-to-face interviews were conducted with the parents of these students. These semi-structured interviews were consisting of five main questions. After finishing the interviews, the behavior of the previously detected children were observed during their free playing time at school. Observation data related to the aggressive behavior of children were classified under two categories as aggressive behavior learned from the TV and other aggressive behavior. Recorded interviews and observations then transcribed with respect to qualitative research procedures. The reliability and credibility of the transcriptions were checked by two experts.

Research findings reveal that aggressive behavior of children could be associated with all three kinds of parental mediation in watching TV. Active mediation in watching TV helps the children in distinguishing fictions from reality and learning socially acceptable behavior. As restrictive behavior put constraining rules on what to watch on TV, the children could not watch aggressive and violent behavior on TV. When the reason of this restriction is explained to the children, it is possible to say the children get still less affected by the aggressive behavior on TV even when they are exposed to this kind of TV content. In the co-viewing situation, as the parents and the children do not speak with each other, children might think that any program their parents watch with on TV is “good” and might “legitimatimize” the content of programs they watch with their parents, and they could reflect the content of TV programs on their behavior.

On the other hand, when the findings of the survey, the interviews and the observations are taken together, opinions, statements and exercises of parents about TV watching habits of their children seem to conflict with each other. It appears that the children watch TV more than their parents think or assert, and thus are exposed to the contents of TV programs more. Besides, parents’ claims about their mediation type in watching TV are seem to be quite different than the real exercise.

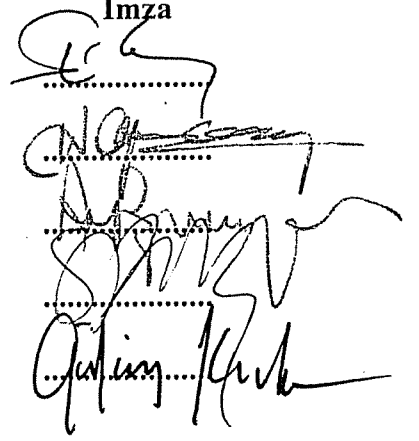
Research findings show that when the parents really control their children’s TV watching habits and communicate with them in a real sense, the level of negative impact of TV content on children might decrease.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Filiz BİLGİN ÜLKEN'in "Televizyon İzlemede Anne-Baba Aracılığı ile Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki" başlıklı tezi 27 Ekim 2009 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında Doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Erkan YÜKSEL
Üye : Prof.Dr.Halil İbrahim GÜRCAN
Üye : Prof.Dr.Aydın Ziya ÖZGÜR
Üye : Doç.Dr.Süleyman KARAÇOR
Üye : Doç.Dr.Gülsün KURUBACAK

İmza

Prof.Dr.Ramazan GEYLAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Filiz BİLGİN ÜLKEN
Basın Yayın Anabilim Dalı
Doktora

Eğitim

Yüksek lisans: 2003 Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Anabilim dalı, Kocaeli
Lisans: 2001 Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Eskişehir
Lise: 1994 İzmit Lisesi, Kocaeli

İş

2006-2009 Araş. Gör. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir
2006 Araş. Gör. Mersin Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, Mersin

Yayımlar

ÜLKEN, Filiz B. "The Film 'Hamam' on Account of Approaches on Identities of the West and the East of a Turkish Film Director, Who Lives in Europe", **9. Uluslararası Avrupa Kültürleri Konferansı**, 24/10/2007
ÜLKEN, Filiz B. ve EROL, Devrim D., "Çağlayan Mitingi ve 1 Mayıs Eyleminin Zaman, Milliyet ve Cumhuriyet Gazetelerinde Temsili", **Sihirli Aynanı Sırları**, Editör: Erkan YÜKSEL, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009. (Bu çalışma daha önce Ege Üniversitesi tarafından İzmir'de düzenlenen "Medya ve Siyaset Uluslararası Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulmuştur).

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: İstanbul, 1977
Cinsiyeti: Kadın
Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

DOKTORA TEZ ÖZÜ	i
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	vii
TABLolar LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	2
1.1.1. Çocukluk ve Çocukların Gelişim Özellikleri.....	6
1.1.1.1. 2-7 Yaş Arası Çocukların Gelişim Özellikleri.....	9
1.1.1.1.1. Bedensel Gelişim	9
1.1.1.1.2. Dil Gelişimi.....	10
1.1.1.1.3. Duygusal Gelişim	10
1.1.1.1.4. Sosyal Gelişim	11
1.1.1.1.5. Bilişsel Gelişim.....	12
1.1.2. Çocuk ve Saldırganlık.....	14
1.1.2.1. Fiziksel Saldırganlık.....	17
1.1.2.2. Sözel Saldırganlık.....	18
1.1.2.3. İlişkisel Saldırganlık.....	19
1.1.2.4. Sosyal Öğrenme Teorisi ve Taklide Dayalı Saldırganlık.....	20
1.1.3. Çocuk ve Televizyon	23
1.1.3.1. Televizyon ve Etkilerine Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	26
1.1.3.2. Televizyondaki Şiddetin Etkilerine Yönelik Hipotez ve Kuramlar...	38
1.1.3.3. Çocukların Televizyon İzleme Süreleri.....	40
1.1.3.4. Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	43
1.1.3.5. Televizyondan Öğrenilen Saldırganlık.....	48
1.1.4. Çocuk-Televizyon ve Aile.....	56
1.1.4.1. Anne-Baba Aracılığı.....	59
1.1.4.1.1. Aktif Aracılık.....	61
1.1.4.1.2. Kısıtlayıcı Aracılık.....	67
1.1.4.1.3. Birlikte İzleme	69

1.1.4.2. Aracılığı Etkileyen Unsurlar	72
1.1.4.2.1. Demografik Değişkenler	73
1.1.4.2.2. Anne-Baba Katılımı	77
1.1.4.2.3. Anne-Babaların Televizyona Karşı Tutumları	79
1.2 Amaç	81
1.3. Önem	82
1.4. Sınırlılıklar	83
1.5. Tanımlar	83
2. YÖNTEM	85
2.1. Araştırma Modeli	85
2.2. Araştırma Katılımcıları	87
2.3. Veriler ve Toplanması	87
2.3.1. Katılımcıların Anket Uygulamasıyla Belirlenmesi	88
2.3.2. Aracılık Türü ve Düzeyinin Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerle Belirlenmesi	88
2.3.3. Çocukların Saldırgan Davranışlarının Gözlenmesi	93
2.4. Verilerin İşlenmesi ve Yorumlanması	95
3. BULGULAR VE YORUMLANMASI.....	99
3.1. Katılımcıların Belirlenmesine Yönelik Olarak Uygulanan Ankete İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	99
3.2. Anne-Baba Aracılığına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	101
3.2.1. Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar	103
3.2.3.1. Yüksek Düzeyde Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar	104
3.2.3.2. Orta Düzeyde Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar	106
3.2.3.3. Düşük Düzeyde Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar	108
3.2.2. Kısıtlayıcı Aracılık	111
3.2.2.1. Yüksek Düzeyde Kısıtlayıcı Aracılık Uygulayan Anne-Babalar	111
3.2.2.2. Orta Düzeyde Kısıtlayıcı Aracılık Uygulayan Anne-Babalar	113
3.2.2.3. Düşük Düzeyde Kısıtlayıcı Aracılık Uygulayan Anne-Babalar	115
3.2.3. Birlikte Televizyon İzleme	118

3.2.1.1. Yüksek Düzeyde Birlikte Televizyon İzleyen Anne-Babalar	119
3.2.1.2. Orta Düzeyde Birlikte Televizyon İzleyen Anne-Babalar	119
3.2.1.3. Düşük Düzeyde Birlikte Televizyon İzleyen Anne-Babalar	120
3.3. Anne-Babaların Çocukların Televizyonla İlişkisi Üzerine Düşündükleri ve Televizyona Karşı Tutumlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması	123
3.3.1. Anne-Babaların Çocuklarının Televizyonla İlişkisi Konusunda Düşündükleri	123
3.3.5. Anne-Babaların Televizyona Karşı Tutumları	127
3.3.2. Televizyona Yönelik Dikkat	137
3.3.6. Televizyon Kahramanlarıyla Özdeşleşme	138
3.3.3. Televizyon Kahramanlarının Eşyaların Seçilmesindeki Belirleyiciliği.....	139
3.3.7. Televizyonun Meslek Seçimi Üzerindeki Rolü	141
3.4. Çocukların Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorumlanması.....	142
3.4.1. Çocukların Televizyondan Öğrendikleri Saldırgan Davranışları Taklit Etmeleri.....	142
3.4.1.1. Yüksek Düzeyde Televizyondan Öğrenilen Saldırgan Davranışları Gösteren Çocuklar	144
3.4.1.2. Orta Düzeyde Televizyondan Öğrenilen Saldırgan Davranışları Gösteren Çocuklar	156
3.4.1.3. Düşük Düzeyde Televizyondan Öğrenilen Saldırgan Davranışları Gösteren Çocuklar	159
3.4.2. Çocukların Saldırgan Davranışları.....	161
3.4.2.1. Yüksek Düzeyde Saldırgan Davranış Gösteren Çocuklar.....	162
3.4.2.2. Orta Düzeyde Saldırgan Davranış Gösteren Çocuklar.....	167
3.4.2.3. Düşük Düzeyde Saldırgan Davranış Gösteren Çocuklar	168
3.5. Televizyon İzlemede Anne-Baba Aracılığı ile Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular ve Yorumlanması	168
4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	179
4.1. Sonuç	179
4.2. Tartışma	183
4.3. Öneriler	191

4.3.1. Çalışmaya Yönelik Öneriler	191
4.3.2. Geleceğe Yönelik Öneriler	192
EKLER LİSTESİ.....	194
KAYNAKÇA.....	245

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Görüşmelerin Yapıldığı Tarih, Yer ve Süreleri.....	91
Tablo 2. Aracılık Türlerine İlişkin Düzeyler	91
Tablo 3. Gözlemlerin Yapıldığı Tarih, Yer ve Süreleri.....	94
Tablo 4. Saldırgan Davranışlara İlişkin Belirlenen Düzeyler.....	95
Tablo 5. Örnek Görüşme Formu.....	97
Tablo 6. Örnek Görüşme Formu.....	97
Tablo 7. Örnek Gözlem Formu.....	98
Tablo 8. Anket Bulgularına Göre Günlük Ortalama Televizyon İzleme Süresi.....	100
Tablo 9. Anket Bulgularına Göre Anne-Baba Aracılık Türleri	100
Tablo 10. Ailenin ve Çocuğun Televizyon Sahipliği	103
Tablo 11. Anne-Babaların Uyguladıkları Aktif Aracılık Düzeyleri.....	104
Tablo 12. Anne-Babaların Uyguladıkları Kısıtlayıcı Aracılık Düzeyleri.....	111
Tablo 13. Anne-Babaların Çocukla Birlikte Televizyon İzleme Düzeyi.....	119
Tablo 14. Gözlem, Anne-Baba ve Öğretmenlere Göre Televizyondan Öğrenilen Saldırgan Davranışları Gösterme Düzeyi	144
Tablo 15. Gözlem, Anne-Baba ve Öğretmenlere Göre Saldırgan Davranışları Gösterme Düzeyi	161
Tablo 16: Aracılık ve Saldırganlık Düzeyleri.....	169

1. GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarının insanların zihinleri ve günlük yaşamları üzerindeki etkisi iletişim bilimciler tarafından ele alınmakta ve araştırmalara konu edilmektedir. Yaygınlığı ve ulaşılabilirliği nedeniyle televizyon, bu çalışmaların odağı halindedir. Özellikle, yaşları gereği kurgu ile gerçeğin tam ayırıcısına varamayan çocuklar açısından televizyonun etkileri geniş bir araştırma alanına karşılık gelmektedir.

Televizyonda şiddet gösteriminin insanlar üzerinde ne tür etkilere sahip olduğu konusu hala tartışmalıdır. Geçmişte herhangi bir olumsuz etkisi olmadığına ilişkin dile getirilen görüşler günümüzde geçirliliğini yitirmiş ve artık televizyonda şiddet gösteriminin şiddeti yaygınlaştırdığına dair inanış daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda Aziz, “giderek daha fazla yetişkin ve çocuğun kitle iletişim araçlarındaki şiddete maruz kalması, şiddetin kaynakları ve dolaşımının üzerinde önemle durulmasını gerektirir”¹ demektedir. Bağlı’nın deyişiyle aile biriminin en kırılgan üyeleri olan çocuklarla bu anlamda ilgilenilmesi gerekliliği de açıkça ortaya çıkmaktadır². Bu bağlamda Rogge, ailelerin medyaya karşı tavrının, çocukların bundan yararlanma biçimini de ortaya koyduğunu söylemektedir. Çünkü çocukların televizyon izleme biçimine bir bütün olarak aile damgasını vurmaktadır. Rogge, bu nedenle kitle iletişim araçlarının kullanımından doğan problemlerin ancak aile sistemi bütünü içinde ele alınırsa çözüme ulaşabileceğini kaydetmektedir³.

Bu çalışma da anne-babaların televizyon izlemeye yönelik uyguladıkları aracılık ile çocuğun saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin nasıl olduğu sorusuna odaklanmaktadır. Bu bağlamda bu bölümde, araştırmanın problem, amaç, önem, sınırlılıklar ve özel anlama sahip tanımlarına ayrı başlıklar halinde yer verilecektir.

¹ Aysel Aziz, **Medya Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**, (Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, No:81, 1994), s.7.

² Melike Türkan Bağlı, “Televizyona Karşı Anababa Aracılığı: Kısıtlayıcı Aracılığın Biçimleri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, (2003: 36, 1-2), s. 1.

³ Jan Uwe Rogge, **Televizyon Video Delileri**. Çeviren: Leman Çalışkan (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1989), s. 119-120.

1.1. Problem

Çocukların toplumsallaşma süreci aile ile başlamaktadır. Onlar toplum içinde kabul edilir davranış biçimlerini ilk olarak ailelerinden öğrenmektedirler. Ancak günümüzde aile, çocuk karşısındaki bu yerini televizyona kaptırmış gözükmektedir. Meyrowitz, çocuğun yaşamındaki en önemli toplumsallaştırıcılar olan ailenin yerini televizyonun aldığına dikkat çekmektedir⁴. Ancak, televizyonun olumlu olduğu kadar, olumsuz yönlerinden de söz edilir. Örneğin televizyonun toplumsallaştırma ve eğitim gibi olumlu işlevleri yanında, olumsuz davranışları da öğretmesi, önyargılar oluşturması ve korku uyandırması gibi etkileri “olumsuz” olarak yorumlanabilir. Bu olumsuz etkilere yönelik tartışmalar arasında en dikkat çeken boyut ise şiddettir.

Gerbner’e göre şiddet, televizyonda gösterildiği biçimiyle, kurulan öyküler aracılığıyla gündelik yaşantının bir parçası haline gelmektedir. Gerbner, şiddet gösterimlerinin, şiddet kodlarını yeniden üretilip kazandırdığı, gündelik hayattaki gerilim anlarında ise bu öykülerden öğrenilen davranış biçimlerinin devreye girerek kişisel eylemlere öncülük ettiğini söylemektedir⁵.

2000 yılında yaşanan bir olay Gerbner’in sözleri için çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır: 4 yaşındaki Ferhat, “Pokemon” çizgi filmindeki karakterlerden etkilenerek oturduğu apartmanın yedinci katından atlamış ve neden düştüğünü soran doktora, *"Pokemon'u izledim. Pokemon gibi uçtum"* yanıtını vermiştir. Ferhat’ın annesi ise, *"Sürekli televizyonda Pokemon çizgi filmini izliyordu. Bunu bir türlü önleyemedik. Her anı Pokemon'la geçiyor. Şu an hasta yatağında bile, 'Pokemon Taso' denilen oyuncağı elinden düşürmüyor"* demiştir⁶. Japon yapımı bir çizgi film olan Pokemon’da her yaratığın özel güçleri ve belli elementlere bağlı yetenekleri vardır. Kaskun ve

⁴ Joshua Meyrowitz, **No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behavior**, (Oxford: Oxford University Press, 1985), s. 237.

⁵ “Gerge Gerbner, “The Demonstration of Power: Violence Profile No. 10”, **Journal of Communication**, (1979, 29, 3 , ss. 177 – 196)”dan akt. Aynı, s. 12.

⁶ <http://www.radikal.com.tr/2000/10/30/turkiye/01pok.shtml>

Öztunç, kendi aralarında savaşılan çeşitli yaratıklara verilen ad olan Pokemon'un uçarak savaşılanlarının çocukların daha fazla ilgisini çektiğini kaydetmektedir⁷.

30 Aralık 2006'da idam edilen Saddam Hüseyin'in idam görüntülerinin televizyon kanallarında tekrar tekrar yayınlanması da çocuklar üzerinde benzer bir etki yaratmıştır. "İdamcılık" oynayan çocuklar, idamı taklit ederken yaşamlarını yitirmişlerdir⁸. Tüzün'ün ifadesine göre çocuklar, televizyon ekranlarından gelen bu tür görüntüler nedeniyle olumsuz olaylara karşı duyarsızlaşabilmekte, özdeşleşebilmekte, taklit etmekte ya da keder gibi duyguları yaşamaktadır⁹. Örneğin, 12 yaşındaki Hatice, bir dizide kendini asan, fakat günahsız olduğu için canlanan bir kişiyi izlemiş ve kendisinin de günahsız olduğunu düşünerek, "*ben de yeniden canlanacağım*" diyerek televizyonda izlediği görüntüyü taklit etmiştir. Boynuna bir eşarp dolayarak eşarabın bir ucunu pencereye asmış ve ayağının altındaki minderlerin kayması nedeniyle pencerede asılı kalarak yaşamını yitirmiştir¹⁰.

Beş yaşındaki Abdullah da televizyonda izlediği "Örümcek Adam" filminin kahramanının gerçek olduğuna inanıp "*Ben de uçacağım*" diyerek yedinci kattaki evinin penceresinden atlamıştır. Habere göre felç kalma riski bulunan Abdullah, "*Yine uçacağım*" demiştir¹¹.

Gazete haberleri çocukların televizyondan öğrendiklerini gerçek yaşamda gerçekleştirmeleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Yörükoğlu'nun da dediği gibi çocuk için televizyon, yalnızca eğlenmek için değil, çevresini algılamak amacıyla da izlediği görüntü ve sesin birleştiği ışıklı bir perdedir; bütün dünyayı evin içine aktaran

⁷ Ahu Kaskun ve Selen Öztunç, "Çocuk Televizyon ve Şiddet", <http://ilef.ankara.edu.tr/dergi/yazi.php?yad=799>.

⁸ "Saddam'ın İdam Taklidi Çocukları Öldürdü" – "ABD'li ve Pakistanlı İki Çocuk İdamı Oyun Sandı" <http://www.supermeydan.net/forum/forum6/thread5273.html>; "İdamı taklit eden bir çocuk daha öldü" <http://www.sabah.com.tr/2007/01/16/dun111.html>; "9 yaşında çocuk kendini astı" http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=63827

⁹ Akt. Kemal Özmen, "Medya Çocuklar İçin İdamı Olağanlaştırdı", <http://www.bianet.org/2007/01/09/89996.html>

¹⁰ "Cinli Perili Diziyeye İnanmış, Kendini Astı" <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=214708> (5 Mart 2007)

¹¹ "Kendini Örümcek Adam Sanıyor" http://www.ensonhaber.com/news_detail.php?id=53027 (Mayıs 2007)

büyülü bir aygıttır. Çocuklar, bu büyü aygıtta yalnızca kendileri için hazırlanmış programları değil hedef kitlesi yetişkinler olan diğer programları da izleyebilmektedir¹².

Ertürk ve Gül'ün ifade ettiği gibi ilk çocukluk olarak tanımlanan 3-6 yaş arası dönemde çocuklar, soyut düşünce yeteleri gelişmediği için televizyonda gördükleri görüntüleri somut olarak, olduğu gibi algılamaktadır. Somut ve soyut olanı birbirinden ayırt edemeyen çocuklar televizyon ekranında gördüklerini aynen yapmaya çalışabilmektedirler¹³.

Çocukların televizyonda gördüğü davranışları taklit etmesi, televizyondaki şiddet görüntüleri ile ilgili kaygıları artırmaktadır. Aradan uzun bir zaman geçmesine karşın, çocukların hala televizyonda izledikleri davranışları taklit edebilmeleri bu kaygıları daha da güçlendirmektedir. Bandura, bu noktada, televizyon dışındaki unsurlara da dikkat çekerek şu sorulara işaret etmektedir: “Çocuğun çevresi saldırgan davranışı görmezden geliyor ya da kışkırtıyor mu? Çocuklar işlerini saldırganca görmeye alışmışlar mı? Kendilerini denetlemeyi nasıl geliştiriyorlar?”¹⁴. Dolayısıyla Bandura, yalnızca televizyonda izlenen görüntülerin değil, çocuğun etkileşimde bulunduğu ortamın da televizyondan öğrenmede etkili olduğuna işaret etmekte ve diğer unsurlara dikkat çekmektedir.

Çocukları korumak için artık sevginin yetmediğini ve anne-babalığın gerçek bir savaş halini aldığını vurgulayan DeGaetano da ekran eğlencesinin pek çok biçimiyle birlikte anne-babaların sorumluluklarının çocuklarının televizyon kullanımını gözlemlemeyi içerdiğine işaret etmektedir¹⁵. Çocukların okuldaki başarısızlıkları, aile içi iletişimsizlik, saldırganlık gibi konularda etkili olduğu düşünülen televizyona karşı ne yapılabileceği, nasıl önlem alınması gerektiği gibi sorular anne-babalara sorumluluklar yüklemektedir. Televizyonu gündelik yaşamın dışına çıkarmak olası

¹² Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, (İstanbul: Özgür Yayınları, 2004), s. 98.

¹³ Yıldız Dilek Ertürk ve Aysen Akkor Gül, **Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin**, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006), s. 35.

¹⁴ “Albert Bandura, Social Learning Theory, 1977”, Mary J. Gander ve Harry W. Gardiner, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Çev: Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur, (Ankara: İmge Kitabevi, 1998), s. 387’deki alıntı.

¹⁵ Gloria DeGaetano, **Medya Çağında İyi Anne Baba Olmak**, Çev.: Nilüfer Pembecioğlu Öcel, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007), s. 13-17.

gözükmediği için televizyonun olumsuz etkileri ile mücadele etmek için başvurulabilecek yollardan birisi “anne-baba aracılığı” (parental mediation)’dır¹⁶.

Literatürde “birlikte izleme”, “kısıtlayıcı aracılık” ve “aktif aracılık” olarak üç türü bulunan televizyona yönelik “aracılık” kavramı, en genel anlamıyla anne-babanın televizyon hakkında çocuklarıyla kurduğu etkileşim olarak tanımlanmaktadır. Kurulan bu iletişim televizyon izlemeden önce, izlerken ya da izledikten sonra ve çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir¹⁷. Aktif aracılık anne-babaların televizyonla ilgili tartışmalarının ya televizyondaki betimlemelerin açıklanmasını ve televizyondaki bilgilerin faydalarının gösterilmesini içeren pozitif aktif aracılık ya da içeriğin ayıplanmasını ve televizyondaki içeriğin gerçek ya da doğru olmadığı yönünde çocukların eğitilmesini içeren negatif aktif aracılık olarak ikiye ayrılmaktadır. Negatif aktif aracılık, televizyon içeriğinin güvenilirliği ile ilgilenirken televizyonun etkisini azaltabilmekte; pozitif aktif aracılık ise ailelerin televizyona pozitif yaklaşımı ve televizyona güven duyulmasına yol açan tutumları içermektedir. Diğer iki aracılık türü de çocuklar ve ergenler üzerindeki medya etkileri ile ilgilenmektedir. Kısıtlayıcı aracılık, çoğunlukla çocukların televizyona erişiminin azaltılması ya da televizyon dünyasına daha az onay verilmesi gibi olumlu sonuçlar ile ilgilidir. Birlikte televizyonda hangi tür programların seyredildiğine bağlı olarak birlikte izleme ise eğitici içeriklerin öğrenilmesini, televizyondaki betimlemelerin onaylanmasını ve şiddet içeriğinden saldırganlığın öğrenilmesini içeren hem pozitif hem de negatif etkiler ile sonuçlanmaktadır¹⁸.

Sonuç olarak, çocukların televizyonda ne izledikleri kadar, nasıl izlediklerinin de önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalara göre televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığının, çocukların televizyonda izledikleri şiddet davranışlarını taklit etmeleri üzerinde belirli seviyelerde etkili olabildiği kaydedilmektedir¹⁹. Eğitim

¹⁶ Bağlı, a.g.e., s. 130.

¹⁷ Amy I. Nathanson, “The Immediate and Cumulative Effects of Television Mediation on Children's Aggression”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi., The University of Wisconsin - Madison, 1998), s. 4-5.

¹⁸ Seok Kang, “The Influence of Teen Children's Television Viewing on Perceived Reality: The Roles of Parental Mediation and Peer Interaction”, **Conference Papers -- International Communication Association**; 2007 Annual Meeting, s. 4-5.

¹⁹ Robert W. Horton ve David A. Santogrossi, “The Effect of Adult Commentary on Reducing the Influence of Televised Violence”, **Personality And Social Psychology Bulletin**, 4, 1978: 337-340.,

seviyesi yüksek anne-babaların ise bu konuda bilgili ve duyarlı olabilecekleri düşüncesiyle bu çalışmada eğitilmiş anne-babaların çocuklarının televizyon izlemesindeki aracılığı konu edinilmiştir.

Anne-babaların televizyon izlemeye yönelik aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin nasıl olduğu sorusu bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Bu araştırma sorusu çerçevesinde “problem” başlığı altında öncelikle çocukluk olgusu, 2-7 yaş arasındaki çocukların gelişim özellikleri, saldırganlık ve saldırganlık türleri, televizyon ve televizyonun etkilerine yönelik kuramsal yaklaşımlar, televizyonun çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmalar ve anne-baba aracılığı açıklanacaktır.

1.1.1. Çocukluk ve Çocukların Gelişim Özellikleri

Çocuk kavramı, “gelişmekte olan küçük insan”, “bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan”, kimine göre de “bir yaşından 13-14 yaşına kadar olan dönem” olarak tanımlanmaktadır²⁰. Güler, çocuğu anlamadan, çocukluk çağının özelliklerini bilmeden yorumlamanın, yaptıklarını değerlendirmenin güç olduğunu vurgulamaktadır²¹. Kendi arasında çeşitli dönemlere ayrılan çocukluğu sınıflandırmak çocukları tanımak açısından önemlidir. Döllenmeden ölüme kadar olan bir süreç olarak kabul edilen insan yaşamının çocukluk bölümü; bebeklik dönemi (0-2), ilk çocukluk (3-6), ikinci çocukluk (6-12) ve ergenlik dönemi (11-13 başlayıp 18-20 yaşlarında son bulan) olmak üzere gelişim evrelerine ayrılmaktadır²²:

Charles R. Corder-Boltz, Mediation: **The Role of Significant Others**, *Journal of Communication*, (1980: cilt: 30/3, ss: 106-108)., Moniek Buijzen, Juliette H. Walma van der Molen ve Patricia Sondij, “Parental Mediation of Children’s Emotional Responses to a Violent News Event”, *Communication Research*, (2007; 34, 2, ss. 211-230)., Amy I. Nathanson, “The Immediate and Cumulative Effects of Television Mediation on Children’s Aggression”, (1998: Yayınlanmamış Doktora Tezi., The University of Wisconsin - Madison.).

²⁰ A. Deniz Güler, **Çocuk Dedğin** (Eskişehir, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 1997), s. 3.; Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar**, (İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1977), s. 20.

²¹ Deniz Güler, “Çocuk, Televizyon ve Çizgi Film”, *Kurgu*, (1989; Ocak, 5, s. 164), ss 163-177.

²² Gürhan Can, I. Ethem Özgüven, Nuray Senemoğlu, A. Aykut Ceyhan ve Sibel Türküm, **Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi**, Editör: Esra Ceyhan, Dördüncü Baskı (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2004), s. 7.

Bilişsel gelişim açısından ise çocuğun zihinsel evrimini ortaya çıkarmaya çalışan Piaget çocukların bilişsel gelişimini dört dönemde incelemektedir. Piaget'e göre bilişsel gelişim dönemleri şöyledir²³:

i) Duyusal devinim dönemi (0-2 yaşın sonu): Bebek, refleksif devinimlerden sembolik düşünme evresine doğru aşamalı bir gelişme gösterir. Kendini nesnelere ayırt etmeye başlar. Nesnelere deneyimleri ile tanır. Bu aşamanın sonlarına doğru zaman ve mekan boyutlarına ilişkin geçici neden-sonuç ilişkileri kurmaya başlar²⁴.

ii) İşlem öncesi dönem (2-7 yaş): Dili kullanmaya başlayan çocuk böylece sembolik biçimde düşünme becerilerini geliştirir. Nesnelere simgeler ve sözcüklerle temsil etmeyi öğrenir. Oyunlarında bir nesneye başka bir nesneymiş gibi davranabilir. Ancak düşünce hala görüntünün kontrolü altındadır. Görüntü değiştiğinde nesnenin aynı olduğunu anlayamaz ve onları belli bir özelliğe göre sınıflar. Düşünce hala benmerkezcidir ve bu nedenle sorunları başkalarının bakış açılarından anlamakta güçlük çeker²⁵.

iii) Somut işlemsel dönem (7-12 yaş): Somut nesne ve olaylar arasında mantıksal ilişki kurabilir. Ancak soyut biçimde mantık yürütemez. Düşünceleri artık benmerkezci değildir. Bu nedenlere sorunlara diğer insanların bakış açılarını dikkate alarak yaklaşabilir²⁶.

iv) Soyut işlemsel dönem (12 yaş ve sonrası): Soyut önermeler arasında mantıksal ilişkiler kurabilir. Her konuda analitik ve eleştirel düşünme ve düşüncelerini rahatlıkla aktarabilme yeteneğine sahiptir²⁷.

²³ Jean Piaget, **Çocukta Zihinsel Gelişim**, Çeviren: Hüsen Portakal, İkinci Baskı (İstanbul, Cem Yayınevi, 2004), s. 8-10.

²⁴ Ayhan Aydın, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Altıncı Baskı (Ankara, Tekağaç Eylül Yayıncılık, 2005), s. 35.

²⁵ Aynı, s. 35.

²⁶ Aynı, s. 35.

²⁷ Aynı, s. 35.

Bu çalışmada Piaget'in sınıflandırması esas alınmaktadır. Çalışmada, üzerine çalışılan 6 yaşındaki çocuklar, Piaget'in "işlem öncesi dönem" olarak adlandırdığı 2-7 arasında çocuklar arasında değerlendirilmektedir.

Çocuğu tanımlayabilmek için gelişim dönemleriyle bağlantılı olarak gelişim özelliklerine de değinmek gereklidir. Çünkü bütün çocuklar değişik gelişim evrelerinden geçmekte ve bu evrelerde ortak gelişim özellikleri ve davranış biçimleri göstermektedirler²⁸. Buna bağlı olarak çocukların televizyondan etkilenme düzeyleri ise çocuğun yaşına, gelişim dönemine, ailesel ve çevresel faktörlerine, izlenen program içeriklerine göre farklılık göstermektedir²⁹.

Çok yönlü ve karmaşık bir süreç olan gelişim sürecinin incelenmesinin ve tanınmasının kolaylaşması için gelişim, kendi içinde belli özellikler bakımından bütünlük taşıyan ve birbirleriyle etkileşim halinde bulunan gelişim alanlarına ayrılmıştır. Bu çerçevede gelişme, genel olarak şu beş yönden incelenmektedir: Bedensel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal³⁰.

Bu beş gelişim alanı birbirlerinden çok ayrı olmayıp tam aksine birbirleriyle etkileşim halindedir. Herhangi bir alandaki değişim bir diğer alanın sürecini de etkilemektedir. Örneğin, bilişsel süreçlerden olan algısal gelişim, çocukların hareket yeteneklerini kolaylaştıran bir unsurdur. Hareket becerilerini ise oyun etkinlikleri içerisinde fark eden çocuklar, oyun sayesinde de diğer bireylerle iletişim kurarak sosyalleşirler³¹.

Piaget'in "işlem öncesi dönem" olarak adlandırdığı 2-7 arasındaki çocukların gelişim özellikleri ayrı başlıklar halinde açıklanabilir.

²⁸ Gülten Ülgen ve Emel Fidan, **Çocuk Gelişimi**, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1987), s. 3.

²⁹ Yıldız Dilek Ertürk, "Psikososyal ve Çevresel Felaketlerin Aktarıldığı Televizyon Haberlerinin, 7-12 Yaş Çocuklar Üzerindeki Stres Etkileri", **2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi Bildiri Kitapçığı**, (İstanbul, ss. 109-128, Nisan 2005), s. 110.

³⁰ Can ve diğerleri (2004), **a.g.e.**, s. 122.

³¹ Neriman Aral, Gülen Baran, Şenay Bulut ve Serap Çimen, **Çocuk Gelişimi 1**, (İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2000), s. 83.

1.1.1.1. 2-7 Yaş Arası Çocukların Gelişim Özellikleri

“İlk çocukluk”, “okul öncesi dönem” olarak da adlandırılan 2-7 yaş arası çocukluk, gelişimin temel taşlarının oluşması ve temel bilgi ve becerilerin kazanıldığı yıllar olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır³². Doğduğu andan başlayarak yetişkinliğe hazırlanan çocuğun bu dönemdeki gelişimi sırasında yaşadığı değişimler yalnızca bugünü değil aynı zamanda yarını da ilgilendirmektedir³³.

Öcel’e göre çocuğun sosyal ve fiziksel çevresine karşı nasıl tutum ve davranış geliştirdiği çocuğun gelişimi ile ilgili aşamalar göz önüne alındığında anlaşılabilir³⁴. Bu nedenle 2-7 yaş arasındaki çocukların yaşları ile bağlantılı olarak değişiklikler gösteren gelişim alanlarına değinmek yararlı olacaktır.

1.1.1.1.1. Bedensel Gelişim

Bedensel büyüme ve gelişmenin bireyin kişiliği üzerinde çok önemli bir etkisi vardır. Bedensel yapı, insanın yaşaması için gerekli olan tüm işlevler ve davranışları için bir temel oluşturmaktadır. Dolayısıyla bedensel büyüme ve gelişme bireyin gelişmesini yakından etkilemektedir. Kişilik de bu etkileşim sonucunda oluşmaktadır³⁵.

Çocuğun boy ve kilosunun artması ile vücut sistemlerinin gelişip olgunlaşması için geçirdiği bir dönem olan bedensel gelişim süreci, boy uzaması, kilo artışı, ilk dişlerin çıkması ve değişmesi; bedensel orantılardaki değişimler, kemik, kas, sinir sistemi ve duyu organlarının gelişimini kapsamaktadır³⁶.

³² Neriman Aral, Adalet Kandır ve Münevver Can Yaşar, **Okul Öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları**, (İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2000), s. 50.

³³ Fatma Varış, **Eğitimde Program Geliştirme: Teoriler Teknikler**, Altıncı Baskı (Ankara: Alkım Yayıncılık, 1996), s. 54.

³⁴ Nilüfer Öcel, **İletişim ve Çocuk** (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2002), s. 17.

³⁵ Mehmet Bilgin, “Bedensel ve Devinsel Gelişim”, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, (Ankara, Pegem Yayıncılık, ss. 51-73, 2003), s. 53.

³⁶ Aral, Baran, Bulut ve Çimen (2000), **a.g.e.**, s. 45. ; Güler Okman Fişek ve Serap Maktav Yıldırım, **Çocuk Gelişimi** (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), s. 5.

2-7 yaş dönemindeki çocuklar oldukça aktiftirler. Ancak ilgilerini çeken bir etkinlik olduğu takdirde uzun süre belirli bir yerde oturabilirler. Aksi takdirde koşmak, atlamak, tırmanmak, kaymak, sürünmek ihtiyacı duymaktadırlar³⁷.

1.1.1.1.2. Dil Gelişimi

İnsanların hepsi dil gelişimine yatkın ve konuşulanları anlayabilecek bir biyolojik yapı ile doğmaktadırlar. Bu nedenle doğdukları andan itibaren ana dillerini öğrenmeye başlarlar³⁸.

Sözlü iletişim, anlamlı sözcükleri cümle haline getirebilme ve başkalarının söylediklerini anlayabilme yeteneğidir. 2-7 yaş arası dönemde dil gelişiminin ilkeleri “diğerlerinin dilini anlamak, kelimeleri telaffuz etmek, sözcük dağarcığı inşa etmek, sözcükleri cümle içine yerleştirebilmektir”. Okula gitmeden önce çocuktan dinlediklerini anlayabilecek, basit ve karmaşık sözcükleri ayırt edebilecek bir anlayışa sahip olması beklenmektedir³⁹.

1.1.1.1.3. Duygusal Gelişim

İnsanlar bazı duygusal davranış biçimleri ile birlikte dünyaya gelmemektedirler. Tutumlar ve duygular zamanla oluşmaktadır. Çocuklardaki duygusal gelişmeler, olgunlaşma ve öğrenme sonucu ortaya çıkmaktadır⁴⁰. 2-7 yaş arasındaki çocuklarda duygusal gelişim sürecinde iç ve dış dünyalarından gelen etkiler ve herhangi bir olayın hoş gelip gelmemesi durumu önem kazanmaktadır⁴¹.

Duygu ve heyecanlar, bireyden bireye farklı düzeyde değişebilen genel uyarılma durumlarıdır. Bu durumlar başkaları tarafından gözlemlenebilen davranış ifadeleridir. Korku, kıskançlık, öfke bu dönemde görülebilen heyecan biçimleridir. Korku duygusu

³⁷ Can ve diğerleri (2004), **a.g.e.**, s. 123.

³⁸ Fatma Gül Cirhinlioğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi** (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001), s. 23.

³⁹ Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000), s. 93.

⁴⁰ Yavuzer (2000), **a.g.e.**, s. 47.

⁴¹ Neriman Aral, Gülen Baran, Şenay Bulut ve Serap Çimen, **Çocuk Gelişimi 2** (İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2000), s. 33.

çocukluk yıllarında rastlanan en yaygın heyecan biçimlerinden biridir. Korku, görünen ya da görünmeyen tehlikeler karşısında bir başka deyişle iyi kavranılamayan bir olaya karşı gösterilen bir tepkidir. Beş yaşından küçük çocuklarda en sık rastlanan korkular arasında, hırsız, hayali yaratıklar, köpek, karanlık, motor gürültüsü, şimşek, ani ses ve yalnız kalma sayılmaktadır. Beş-altı yaşlarında ise imgelere dayanan nesnelere korkarlar. Özellikle 6 yaş çocuğu, hayali durumlardan, hırsızdan, cadılardan, hayaletlerden vb. korkar, duyduğu öykülerden veya seyrettiği filmlerden etkilenebilir. Bu duygu durumlarından kurtulabilmek için bazı savunma mekanizmaları geliştirirler. Bu savunma mekanizmaları: İçer çekilme davranışı, gerileme, inkar, bastırma ve yansıtmadır. İçer çekilme; korkan çocuk yabancı biri odaya girince gözünü ondan kaçırmak, odadan kaçmak, yabancı çocuklar kendisiyle oynamak istediğinde onları reddetmek gibi savunma yollarını içermektedir. Gerileme ise bir ruhsal çatışma yaşadığında çocuğun daha önceki gelişim özellikleri göstermesidir. Örneğin, emeklemek ve alt ıslatmak bu savunma yollarındandır. İnkâr ise duygusal çatışmaya bağlı sıkıntı halini hafifletmek için bu çatışmanın temel ögesini unutma, yok sayma durumuna denmektedir. Örneğin çocuk, kendisini ihmal eden ve düşmanca davranan annesinin aslında çok nazik olduğunu kendisini çok sevdiğini savunabilir. Bastırma savunma mekanizması da herhangi bir şeyi düşünmeyi reddetmektir. Annesi tarafından terk edilen bir çocuğun bu gerçeği kabul etmeyip farklı şeyler düşünmesi bu savunma yoluna örnek olabilir. Yansıtma ise, çocuğun istenmeyen bir düşünce ya da eylemi, saldırgan arzu, nefret veya suçluluk gibi bilinçaltı duygularını bir başkasına yansıtmaması durumudur. Hırsızlık yapan bir çocuğun başka bir çocuğu suçlaması bu yola örnek olarak gösterilebilir⁴².

1.1.1.1.4. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, sosyal bir varlık olan bireyin sosyal uyarıcıya, grup yaşamının baskı ve zorluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe diğer bireylerle geçinebilmesi ve hatta onlar gibi davranabilmesi demektir⁴³.

⁴² Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, Üçüncü Baskı (İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2002), s. 122. ; Yavuzer (2000), a.g.e., s. 74-107.

⁴³ Yavuzer (2000), a.g.e., s. 49.

Dünyaya geldiği günden itibaren toplumun bir üyesi olan çocuğun, topluma uyum sağlayabilmek için içinde yaşadığı toplumun o güne kadar biriktirdiği değerlerini benimsemesi gerekmektedir. İlk sosyal etkileşimini anne ve babası ile yaşayan çocuk, daha sonra çevresindekilerle iletişim kurmaktadır. 2-7 yaş arasındaki çocuk, duygusal, bilişsel ve dil yönünden geliştikçe etkileşim halinde olacağı birey ve grup sayısı da genişlemektedir. Diğer gelişme süreçleriyle birlikte çocuğun sosyal yönden iyi bir şekilde gelişmesi onun gelecekteki sosyal yaşantısını da etkilemektedir⁴⁴.

1.1.1.1.5. Bilişsel Gelişim

Bilişsel aşamalar açısından 2-7 yaş arası döneme ait gelişmelerin daha sonraki bilişsel aşamalar açısından belirleyici özellikler taşıdığını düşünen Piaget, işlem öncesi olarak adlandırılan bu döneme özel bir önem vermektedir⁴⁵.

Biliş (cognition) terimi, çevreyi öğrenme ve anlamayı içeren zihinsel etkinlikler anlamında kullanılmaktadır⁴⁶. Bilişsel gelişim kavramı ise organizmanın doğumundan başlayarak, kendini ve çevresini anlama ve yorumlama biçiminde nitelik ve içerik açısından giderek yetkinleşen süreçler toplamı olarak tanımlanabilmektedir⁴⁷.

Çocukların düşünme becerilerinin nasıl geliştiği bilişsel gelişimleriyle bağlantılıdır⁴⁸. Buna bağlı olarak, 2-7 yaş arasındaki çocukları kapsayan işlem öncesi dönemdeki çocuklar, büyük ölçüde dış dünyayı zihni semboller halinde tasarlayabilmektedirler. Yetişkinleri ve yaşlıları ile iletişim halinde bulunabilseler de bu etkileşim ben merkezlidir. Zihinsel olarak kendi üzerlerinde yoğunlaştıklarından başkalarının bakış açılarını kavrayamaz ve herkesin kendisi gibi düşündüğünü sanırlar. Bu yaşlardaki çocuklarda sembolik oyun sıklıkla gözlemlenebilmektedir. Bu oyunlarda yetişkinleri ya da çevresinde gördükleri olayları, varlıkları taklit ederler. Çocuğun sembolik oyunları gözlemlenerek onun duygular ve olayları nasıl algıladığı

⁴⁴ Aysel Çağdaş ve Zarife Seçer Şahin, **Çocuk ve Ergenlikte Sosyal ve Ahlak Gelişimi**, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2002), s. 4-5.

⁴⁵ Aydın (2001), **a.g.e.**, s. 38.

⁴⁶ Aydın (2001), **a.g.e.**, s. 30.

⁴⁷ **Aynı**, s. 30.

⁴⁸ Janice J. Beaty, **Observing Development of the Young Children**, (Ohio: Pearson Merrill Prentice Hall, 2006), s. 253.

anlaşılabilir. Bu dönemdeki çocuklar mantık yürütmede tümevarım ya da tündengelim yollarını kullanamazlar. Değişken ve yüzeysel mantığa sahiptirler ve çok yönlü düşünemez, aşırı genelleme yaparlar. Henüz korunum için gerekli zihinsel kavrama sürecinden yoksun olan çocuklar, herhangi bir nesnenin şeklinin değişince onun da değiştiğini ve aynı kalmadığını düşünmektedirler. Korunum, herhangi bir nesne ya da nesne grubunun fiziksel biçimi ya da mekandaki konumu değiştiğinde nesnenin miktar, sayı, alan, hacim gibi özelliklerinin değişmeyeceği ilkesidir. Bu dönemde çocuklar, görsel algının etkisindedirler ve şekil değişmesine bağlı olarak maddenin ve ağırlığının değiştiğini kabul ederler. Korunum ilkesi ile yakından ilgili olan tersine dönebilirlik kavramı ise bir işlemin sonuçlarından hareketle başlangıç durumuna ulaşmayı tanımlamaktadır. İşlem öncesi dönemde çocuklar, işlemleri tersine çeviremezler. Tersine döndürebilme işlemini gerçekleştiremeyen çocuk, geniş bir bardaktaki suyun ince uzun bir bardağa aktarıldığında miktarının değişmediğini anlayamaz. Hayal ile gerçek arasında ayırım yapamayabilir ve canlı olan ile cansız birbirine karıştırabilirler. Cansız varlıklara canlı imiş gibi davranabilirler. Çocuğun bilişsel yapılarının yeterince gelişmemiş olmasından kaynaklanan bu duruma “animizm” denmektedir⁴⁹.

Bu aşamada kavrama öncesi sezgisel düşünce egemendir ve çocuk, gerçek soyutlamalar yapamaz. Bu nedenle düşünce, ilk bakışta görünen şeye yani görünüşe bağlıdır⁵⁰. Özellikle işlem öncesi dönemdeki 4-7 yaş arasındaki çocuklar 3 yaşındaki çocuğa göre sezgisel düşünmeye başlarlar. Mantık kuralları yerine sezgilerine göre akıl yürütürler ve problemlerini sezgileriyle çözmeye çalışırlar. Sezgisel düşünmeye Piaget şöyle bir örnek vermektedir: Aynı yolda ve aynı yönde giden iki arabadan biri diğerini geçtiğinde her yaştaki çocuk öne geçen arabanın daha hızlı olduğu sonucuna varmaktadır. Ama eğer birinci, ikinciye göre daha uzun bir yol alıyorsa ve ona ulaşamıyorsa ya da ters yönde gidiyorsa ya da eşmerkezli ama biri diğerine göre daha büyük bir çember üzerinde yol alıyorsa, alınan yollar arasındaki uzaklık çok fazla olsa

⁴⁹ Can ve diğerleri (2004), **a.g.e.**, s. 129-133.; Yavuzer (2000), **a.g.e.**, s. 88-91.; Aydın (2001), **a.g.e.**, s. 37-40.

⁵⁰ Öcel (2002), **a.g.e.**, s. 21.

da çocuk, bu hızlardaki eşitsizliği anlamamaktadır. Hızla ilgili sezgi, öne geçmeye bağlanmakta fakat aşılın uzaklığı bağlanmamaktadır⁵¹.

Sonuç olarak, çocuklukta “işlem öncesi dönem” çocuğun bedensel, dilsel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişiminin önem kazandığı ve öğrenmenin çok hızlı olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çocuk her şeyi bilmek, tanımak istemektedir. Ayrıca bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri anne-babaya benzeme çabası ve taklittir⁵². 2-7 yaş arası dönemde çocuklar televizyondan öğrendikleri davranışları da taklit edebilmektedirler.

Görsel, işitsel ve hareket özellikleri olması nedeniyle kitle iletişim araçları arasında adı şiddetle en çok yanyana geçen araçlardan biri televizyondur. Televizyonda şiddet görüntüleri izleyen çocukların saldırgan davranışları öğrenme ve onları taklit etme olasılığının yüksek olduğu düşünülmektedir⁵³. Bu nedenle saldırganlık olgusunu ayrı bir başlık altında incelemek yararlı olacaktır.

1.1.2. Çocuk ve Saldırganlık

Saldırganlığın ne olduğunun genel olarak herkes tarafından bilindiği düşünülebilirse de hangi davranışların saldırgan sayılması gerektiği üzerinde bir anlaşmaya varılamamıştır. Buss bütün saldırganlık tepkilerinin iki özelliği kapsadığına işaret etmektedir. Bunlar; tehlikeli bir uyarıcı ve insanlar arası bir durumun oluşmasıdır. Bu nedenle saldırganlık başka bir canlıya tehlikeli bir dürtü ile yanıt vermektir⁵⁴. Freedman ve arkadaşlarına göre en yalın tanım ise “saldırganlık başkalarını inciten ya

⁵¹ Can ve diğerleri (2004), **a.g.e.**, s. 130.; Piaget (2004), **a.g.e.**, s. 48.

⁵² Yörükoğlu (2004), **a.g.e.**, s. 60-62.

⁵³ L. Rowell Huesmann, Leonard D. Eron, Monroe M. Lefkowitz ve Leopold O. Walder, “Stability of Aggression Over Time and Generations”, **Developmental Psychology**, (1984: 20, 6), ss. 1120-1134, s. 1133; Albert Bandura, Social Learning Theory, (Englewood Cliffs, 1977) akt. Hamlet, (2007), **a.g.e.**, s. 10.

⁵⁴ Arnold H. Buss, **The Psychology of Aggression**, (New York ve London: John Wiley ve Sons. Inc., 1961), s. 1.

da incitebilecek her türlü davranıştır”⁵⁵. Kirsh de saldırganlığı “fiziksel, sözel, psikolojik veya duygusal olarak bir diğerine zarar vermek”⁵⁶ olarak tanımlamaktadır.

Ancak, kişinin niyeti bu tanımlarda yer almamaktadır. Freedman ve arkadaşlarına göre saldırganlığı tanımlarken niyet göz önünde bulundurulmalıdır. Onlara göre, niyetin ne olduğunu bilmenin zorluğuna rağmen bu sınırlılık kabul edilmelidir. Çünkü saldırganlık ancak niyetten söz ederek anlamlı bir biçimde tanımlanabilir⁵⁷. Baron ve Richardson da niyeti de kapsayacak bir şekilde saldırganlığı şöyle tanımlamaktadır: “Saldırganlık, bu tür bir davranıştan kaçınan bir canlıya zarar vermek ve incitmek amacı taşıyan bir davranış biçimidir”⁵⁸. Anderson ve arkadaşları da psikologların saldırganlığı “bir diğer kişiye zarar verme niyetiyle gerçekleştirilen davranış” olarak nitelediklerini aktarmaktadır⁵⁹. Benzer bir biçimde Anderson ve Huesmann da saldırgan davranışı niyeti önceleyerek tanımlamışlardır. Onlar saldırganlığı: “Bir başka kişiye zarar verme niyetiyle yönelen davranış”⁶⁰ olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalar bir dizi önemli unsur içerir. İlk olarak, saldırganlık birey tarafından gerçekleştirilen bir davranıştır. İkincisi saldırgan davranışı sergileyen kişinin böyle bir niyeti vardır. Üçüncü olarak zararın ya da incinmenin ortaya çıkmasıdır. Ancak bir davranış saldırgan olarak tanımlanabilmesi için bu tanımların tüm unsurlarını içermesi gerekmez. Kişi, diğerine saldırgan bir tavırla yönelebilir ve başarılı olamayabilir. Bu kişinin davranışı hala saldırgan olarak tanımlanır. Dördüncü olarak, saldırganlık canlılara olan davranışları içerir ve saldırılan kişi bu davranıştan kaçınmaya yönelmiştir⁶¹.

⁵⁵ J. L. Freedman, D.O. Sears ve J.M. Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: Ali Dönmez, (Ankara: İmge Kitabevi, 2003), s. 247.

⁵⁶ Steven J. Kirsh, Children, **Adolescents, and Media Violence a Critical Look at the Research**, (London: Sage Publications, 2006), s. 10.

⁵⁷ Aynı, s. 248.

⁵⁸ Robert A. Baron ve Deborah R. Richardson, **Human Aggression**, (Newyork ve London: Plenum Press, 1994), s. 7.

⁵⁹ Craig A. Anderson, Leonard Berkowitz, Edward Donnerstein, L. Rowell Huesmann, James D. Johnson, Daniel Linz, Neil M. Malamuth ve Ellen Wartella, “The Influence of Media Violence on Youth”, **American Psychological Society**, (2003: 4, 3), ss. 81-100, s. 82.

⁶⁰ Craig A. Anderson ve L. Rowell Huesmann, “Human Aggression: A Social-Cognitive View”, **The Sage Handbook of Social Psychology**, Editör: Michael A. Hogg ve Joel Cooper, (Londra: Sage Publications, 2003), ss. 296-323, s. 298.

⁶¹ Eric J. Rainey-Gibson, “The Role of Shame and TV Violence Exposures in the Aggressive Behavior of Children”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1999), s. 99.

Saldırganlığı tanımlarken niyeti tanımlamaya dahil etmek özellikle küçük çocuklarda araştırmayı zorlaştırabilmektedir. Mesman ve arkadaşları, niyeti herhangi bir yaşta değerlendirmenin güçlüğünden söz ederken özellikle küçük çocuklarda niyeti açığa çıkarmanın zorluğuna vurgu yapmaktadır⁶². Alink ve arkadaşları da küçük çocukların zarar verme niyeti olmaksızın zarar verebilecek davranışlar gerçekleştirebileceklerine işaret etmektedir⁶³. Alink ve arkadaşları çocuklarda fiziksel saldırganlığı, “insanlara, hayvanlara ya da nesnelere zarar veren davranış” olarak tanımlamakta ve “vurma, tekme atma ve kavga etmeyi” örnek olarak vermektedir⁶⁴. Mesman ve arkadaşları, bu nedenle küçük çocuklarda saldırganlığın tanımında niyet faktörünün dışlanması gerektiğine işaret etmekte ve Alink ve arkadaşlarının düşüncesine yakın bir saldırganlık tanımı yapmaktadır. Onlara göre küçük çocuklarda fiziksel saldırganlık, “insanlara, nesnelere, hayvanlara yönelik ve onları incitmeyle sonuçlanan davranışlardır”⁶⁵.

Sonuç olarak 6 yaş çocuklarındaki saldırganlığı incelerken yukarıda sözü edilen zorluklar nedeniyle “niyet” göz önünde bulundurulamamaktadır. Bu anlamda çalışmada Alink’in “insanlara, hayvanlara ya da nesnelere zarar veren davranış” olarak açıkladığı saldırganlık tanımı esas alınabilir.

Literatürde okul öncesi dönemdeki çocuklar için üç ana saldırganlık tipi tanımlanmıştır. Bu yaş grubu için bulunan en genel tipteki davranışlar fiziksel ve sözel saldırganlıktır. Bu dönemde görülen üçüncü tipte saldırganlık ise ilişkisel saldırganlıktır⁶⁶. Bu saldırganlık tipleri ayrı başlıklar halinde tanımlanabilir.

⁶² Judi Mesman, Lenneke R.A. Alink, Jantien van Zeijl, Mirjam N. Stolk, Marian J. Bakermans-Kranenburg, Marinus H. van IJzendoorn, Femmie Juffer ve Hans M. Koot, “Observation of Early Childhood Physical Aggression: A Psychometric Study of the System for Coding Early Physical Aggression”, **Aggressive Behavior**, (2008: 34), ss. 539-552, s. 540.

⁶³ Lenneke R. A. Alink, Judi Mesman, Jantien van Zeijl, Mirjam N. Stolk, Femmie Juffer, Hans M. Koot, Marian J. Bakermans-Kranenburg ve Marinus H. van IJzendoorn, “The Early Childhood Aggression Curve: Development of Physical Aggression in 10- to 50-Month-Old Children”, **Child Development**, (Temmuz/Ağustos 2006: 77, 4), ss. 954-966, s. 956.

⁶⁴ Aynı, s. 956.

⁶⁵ Mesman ve diğerleri., (2008), **a.g.e.**, s. 540.

⁶⁶ Tiffany Hamlett, “A Content Analysis of Aggression in Television Programs for Preschoolers”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas, 2007), s. 15.

1.1.2.1. Fiziksel Saldırganlık

Saldırmak, bir canlı engelleyiciyle başa çıkma araçlarından biridir. Eğer bir başka insan tarafından birinin yönü engellenirse saldırgan olmayan kibar bir hareketle bu engel ortadan kaldırılabilir. Eğer bu tepki başarısız olursa saldırganlık girişimi olabilir. Engellenmeden dolayı ılımlı, saldırgan olmayan tepkiler ilk denemedir. Eğer bunlar başarısız olursa, bir engeli kaldırmada saldırgan olmayan davranışlardan daha başarılı olduğu düşünülen saldırganlığa başvurulabilir. Potansiyel saldırganın ihtiyacı yalnızca kendinden daha güçsüz ve zayıf olanı ayırt edebilmektir. Fiziksel saldırganlığın bir diğer sonucu bir başka insanın canını yakmak ya da onu yaralamaktır. Can yakmak kapsamlı bir terimdir. Fiziksel saldırganlık başarılı olduğunda acıya sebep olması kaçınılmazdır. Ancak bu durumun saldırganlık olarak nitelendirilmesi için bir yaralanma olması gerekli değildir⁶⁷.

Fiziksel saldırganlık, bir nesne aracılığı (sopa, taş, silah vb.) ya da bir nesne olmaksızın (tokat atmak, itmek, ısırma, yumruk atmak, tekme atmak vb.) diğer bir kişiye veya kişilere güç kullanılmasıdır⁶⁸. Hamlet, bu tanımı genişletmiştir. Ona göre fiziksel saldırganlık, “diğer bireye vurma, tekmeleme, ısırma gibi fiziksel zarar vermeyle ya da zarar verme tehdidiyle sonuçlanan düşmanca ve araçsal formlar biçiminde sergilenir”⁶⁹.

Vücuda ve kemiğe zarar vermekle sonuçlanan şiddet ve diğer saldırgan davranışlar da fiziksel saldırganlık olarak düşünülmektedir. Örneğin, tekmelemek, yumruklamak, itmek, bıçaklamak ve silahla vurmak fiziksel saldırganlıklardır. Tahribatta inatçılık veya mala zarar verme saldırganlığın bir kategorisi olarak sınıflandırılmaktadır⁷⁰.

⁶⁷ Buss, (1961), **a.g.e.**, s. 5.

⁶⁸ Richard E. Tremblay ve Daniel S. Nagin, “The Developmental Origins of Physical Aggression in Humans”, **Developmental Origins of Aggression**, Editör: Willard Hartup ve John Hartup, (New York: Guilford Press, 2005), s. 83.

⁶⁹ Hamlet, (2007), **a.g.e.**, s. 15.

⁷⁰ Kirsh, **a.g.e.**, (2006), s. 10.

Benzer biçimde Mesman ve arkadaşları vurma, tekmeleme, tükürme, ısırma, cimcikleme, tırmalama, çekme, sarsma ve atma davranışlarını fiziksel saldırgan davranışlar olarak nitelendirmektedir⁷¹.

1.1.2.2. Sözel Saldırganlık

Sözel saldırganlık; aşağılama gibi negatif duyguları da içeren psikolojik acı vermek için ötekinin benlik algısına yapılmış saldırı olarak tanımlanmaktadır. Aşağılama, bağırma ve tartışma, tehdit, alay etme ve lakap takma sözel saldırganlığın örnekleri olarak görülür. Sözel saldırganlık, fiziksel saldırganlığın habercisi olarak nitelendirilir⁷².

Buss, “fiziksel şiddeti sınıflandırmanın dayanağı yaralanmanın ciddiyeti olabilir; ancak, sözel saldırganlığın tanımlanması ya da sınıflandırılması için yaralanma ciddiyeti gibi bir dayanak yoktur”⁷³ demekte ve şöyle devam etmektedir “eleştiri ve sözlü taciz yara izinden ve kandan ayrılır. Fiziksel saldırganlıkta başka bir canlıya tehlikeli bir dürtü ile yaklaşmak acı ve yaralanmayla; sözel saldırganlıkta başka bir canlıya tehlikeli bir dürtü ile yaklaşmak reddetme ve tehditle sonuçlanır”⁷⁴.

Reddetme tavrında kurban “kötü ve istenmeyen” olarak sınıflandırılır. Reddetme sözlü olmayabilir. Örneğin birine “tiksinme” yüz ifadesiyle bakmak ya da gruptan birini kaba kuvvetle kovmak. Sözel reddetmenin üç tipi bulunmaktadır. İlki direk bir biçimde kovmaktır: “Gitmek zorundasın”, “defol” gibi. İkinci tip düşmanca konuşmaktır: “Senden hoşlanmıyorum”, “senden nefret ediyorum”, “canımı sıkıyorsun” gibi. Üçüncü tip ise eleştiri, küçük düşürme, küfretme vb.dir⁷⁵.

Sözel tehdit ise, bir bedeli ve bir saldırının sonuçlarını sembolize etmektir. Tehdit, saldırganlık anlamını zaten saldırgan olan tepkilerle ilişkilendirerek kazanır. Tehdide

⁷¹ Mesman ve diğerleri (2008), **a.g.e.**, 550.

⁷² Jack Glascock, “Direct and Indirect Aggression on Prime-Time Network Television” **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, (2008: 52, 2), ss. 268–281, s. 269.

⁷³ Buss, (1961), **a.g.e.**, s. 6.

⁷⁴ Aynı: s. 6.

⁷⁵ Aynı: s. 6-7.

maruz kalan kişi tehdidin tehlikeli bir uyarıcı olduğunu klasik koşullanma yoluyla öğrenir. Koşulsuz uyarıcı fiziksel veya sözel saldırganlık iken koşullu uyarıcı ise tehdittir. Örneğin: “Sana yumruk atacağım” gibi.

İşlem öncesi dönemdeki çocuklarda sözel saldırganlık en çok lakap takma ve alay etme biçimindedir⁷⁶.

1.1.2.3. İlişkisel Saldırganlık

İlişkisel saldırganlık, ilişkileri kasıtlı olarak manipüle etmek ve akranlarının sosyal ilişkilerine zarar vermek olarak tanımlanmaktadır⁷⁷. Gözle görülür, açık olan saldırganlık fiziksel ve sözel olarak gerçekleşirken; ilişkisel saldırganlık, akranlar arasında uyuşamama ile bağlantılıdır⁷⁸. Bu uyuşamama akranlar arasındaki ilişkiye zarar vermektedir. İntikam alma biçimi olarak sosyal dışlama ve dedikodu yayma ilişkisel saldırganlığın biçimlerindedir⁷⁹. Özellikle küçük çocuklarda görülen ilişkisel saldırganlık, genellikle yakın akran ilişkilerinde ortaya çıkan düşmanca davranışlardır. Bu saldırganlık, genelde ilişkinin taraflarından birisinin ilişkinin mahremiyetinin bozulduğunu anladığında ortaya çıkar. Dolayısıyla, ilişkisel saldırganlık sıradan akran ilişkilerindenense, yakın arkadaşlık ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır⁸⁰.

İlişkileri manipüle etme ve hasar verme yoluyla ve hedef akranın sosyal dışlanma hislerini arttıran bir saldırganlık biçimi olan ilişkisel saldırganlık davranışları; açıktan isim anma, sözel saldırılar ve dedikodu yaymak, arkadaşlıkları manipüle etmek, diğerini dışlamak ve izole etmek gibi dolaylı stratejileri kapsar. İlişkisel saldırganlık, bir akran

⁷⁶ Hamlet, (2007), **a.g.e.**, s. 15.

⁷⁷ Nicki R. Crick ve Jennifer K. Grotpeter, “Relational Aggression, Gender, and Social-Psychological Adjustment”, **Child Development**, (Haziran 1995: 66, 3), ss. 710-722, s. 711.

⁷⁸ Anne M. Sebanc, “The Friendship Features of Preschool Children: Links with Prosocial Behavior and Aggression”, **Social Development**, (2003: 12), ss. 249-268, s. 250.

⁷⁹ Juan F. Casas, Stephanie M. Weigel, Nicki R. Crick, Jamie M. Ostrov, Kathleen E. Woods, Elizabeth A. Jansen Yeh ve Catherine A. Huddleston-Casas, “Early Parenting and Children's Relational and Physical Aggression in The Preschool and Home Contexts”, **Applied Developmental Psychology**, (2006: 26), ss. 209-227, s. 210.

⁸⁰ Hamlet, (2007), **a.g.e.**, s. 17.

grubu içinde iktidar ilişkisini güçlendirme ve sosyal bir statü elde etme amacıyla akranın prestijini sarsma davranışı olarak karakterize olur⁸¹.

Saldırganlık türleri incelendikten sonra çocukların bu tür davranışları nasıl öğrendiği Bandura'nın adıyla anılan "sosyal öğrenme teorisi" bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.2.4. Sosyal Öğrenme Teorisi ve Taklide Dayalı Saldırganlık

1960'ların başlarında Bandura'nın, çocukların çizgi filmlerdeki gibi davrandığı ve televizyondaki şiddeti taklit ettiği sonucuna ulaştığı araştırması, televizyon şiddeti ve gerçek yaşamdaki saldırganlık arasındaki ilişkinin kanıtlanması açısından ilk verileri sunmuştur⁸². Bandura'nın geliştirdiği sosyal öğrenme teorisi gözlemsel öğrenme olarak da anılmaktadır. Gözlemsel öğrenme ise taklide dayanmaktadır. Taklidin uyumlu davranışın öğrenilmesinde olduğu kadar anormal davranışın öğrenilmesinde de önemli bir rolü bulunmaktadır. Taklit yoluyla yeni davranışlar öğrenilebilir ya da var olan davranışlar, diğerlerinin davranışları gözlemlenerek değiştirilebilir⁸³.

Taklit, özellikle çocukların davranışına yön vermede önemli bir rol oynamaktadır. Çocuklarda bir başkasını taklit etme eğilimi bulunmaktadır. Bir çocuk diğerlerini saldırgan davranırken görürse bu davranışları kopya edebilir ve sözle saldırmayı, bağırma, eleştirmeyi, şiddete başvurmayı, insanlara yumruk ya da taş atmayı, binaları havaya uçurmayı öğrenebilir. Ancak çocuklar her modeli aynı oranda taklit etmemekte, bazılarını diğerlerinden daha fazla taklit etmektedir. Diğerleri önemli, güçlü, başarılı ve sevilen kişiler olmaları ölçüsünde çocuklar tarafından taklit edilmektedirler. Ayrıca, çocukların en çok taklit ettiği kişiler en çok gördükleridir⁸⁴.

⁸¹ Susan A. Turner, "Reality Television and Relational Aggression", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Indiana University of Pennsylvania, Pennsylvania, 2007), s. 21.

⁸² Glascock, (2008), **a.g.e.**, s. 271.

⁸³ Albert Bandura ve Richard Walters, *Social Learning and Personality Development*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1963), s. 47.

⁸⁴ Freedman ve diğerleri, (2003), **a.g.e.**, s. 266-267.

Saldırganlığı pekiştirme ve modellemenin sonucu olarak gören Bandura'ya göre, saldırganlığı gözlemleyen bireylerin, özellikle davranış cezalandırılmadıysa, bu davranışı benzer bir bağlamda taklit etmesi oldukça olasıdır. 2-7 arasındaki çocuklarda saldırganlık bakımından, çevrede modellenen saldırganlık türlerine bağlı olarak bir dizi saldırgan davranışın sergilenmesi olasıdır. Dikkat, hafızaya alma, davranışı üretecek fiziksel yeterlilik ve pekiştirme davranışın modellenmesini etkileyen boyutlardır. 2-7 yaş arası çocuklar için televizyon; dikkat, hafızaya alma ve pekiştirme boyutlarını sağlar. Çocukların televizyonda gördükleri davranışları modellemelerindeki tek kısıtlılık fiziksel yetersizliktir. 2-7 yaş arasındaki çocuğa modelleyebileceği bir davranış seyrettirilirse ve davranışa karşı olumsuz bir yanıt ortaya konmazsa, davranışı taklit etmesi olasılığı oldukça yüksektir. Dolayısıyla televizyon programlarında var olan saldırgan bir davranışı izleyen çocukların davranışı gerçek yaşamda uygulama olasılıkları da yüksektir⁸⁵.

Özellikle, bir yetişkinin varlığı çocukların saldırgan davranışı taklit etmesini etkileyebilir. Anne-baba, medyada gösterilen saldırganlığı onayladığında çocuğun saldırgan davranışı modelleme olasılığı, anne-babanın medyada gösterilen davranışı onaylamadığı ya da nötr kaldığı durumdan daha fazladır. Saldırganlığın gözlemlenerek öğrenilmesi, gözlemlenen modelin özellikleri ve durum teşvik edildiğinde ortaya çıkan temsili bir öğrenmedir⁸⁶. Temsili öğrenme, öğrenmenin diğer insanları model alma ve taklit etme yoluyla gerçekleşmesidir. Saldırganlığı öğrenme, televizyon görüntülerini de içine alacak biçimde insanlar arasındaki etkileşimin önüne geçebilir⁸⁷.

Sosyal öğrenme teorisine göre, bireyin hangi davranışı taklit edeceğine dair bir ayırım yapabilme farkındalığı önemlidir. Bu filtreleme olmaksızın, çocukların kendi çevrelerinde yararlı olmayan birçok davranışı modellemesi olası hale gelir. Modellenen davranışlar, olasılıkla, bireyin gerçek yaşantısında uygulanabilir olan ve bireyin amacını gerçekleştirmesine yol açan davranışlardır⁸⁸.

⁸⁵ Albert Bandura, *Social Learning Theory*, (Englewood Cliffs, 1977) akt. Hamlet, (2007), **a.g.e.**, s. 10.

⁸⁶ Turner, (2007), **a.g.e.**, s. 11.

⁸⁷ Michael A. Hogg ve Graham M. Vaughan, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, (Ütopya Yayınevi: Ankara, 2007), s. 494.

⁸⁸ Hamlet, (2007), **a.g.e.**, s. 10.

Davranışa kılavuzluk eden rol modelleri, yaş ve cinsiyet gibi ya da daha yüksek sosyal statü göstergesi olarak algılanan benzer özelliklere sahiptir. 2-7 yaş arasındaki çocuklar için anne-babalar, kardeşler, akranlar ve bir televizyon karakteri model olabilir. Sonuç olarak, çocukların kendi çevrelerinde uygulayabilecekleri davranışları ve çocuğa uyan ya da onu aşan karakterleri gösteren televizyon programları, davranışın modellenme olasılığını artıracaktır⁸⁹.

Sosyal öğrenme teorisi çerçevesinde Bandura, saldırganlığı “kişisel zarara ve mülkiyet zararına yol açan davranış” olarak tanımlamaktadır. Ona göre, saldırganlığın kişisel zararı fiziksel olduğu kadar değersizleştirme, aşağılama gibi formlarla psikolojik de olabilir. Bu nedenle saldırganlığın tanımında hem incitici davranışlar hem de sosyal açıdan yargılamalar da olmalıdır⁹⁰. Bandura, saldırgan davranışın öğrenilmesini kolaylaştıran üç doğal koşul olduğunu vurgulamaktadır. Bu koşullar kişinin aile çevresi, kişinin ait olduğu alt kültür ve sembolik iletimdir. Saldırganlık, aile içinde maruz kalınarak, kişinin çevresini saran topluluklar yoluyla ve televizyon ve filmler gibi sembolik iletim araçları yoluyla öğrenilir⁹¹. Ona göre çoğu insanın gerçeklik imajı da medyanın sembolik iletimiyle sıkı bir bağ içerisindedir⁹².

Sosyal öğrenme teorisi davranışın iki yolla edinildiğini vurgular. İlk olarak, davranış, doğrudan davranarak ve sonucundan pekiştirme alarak ya da cezalandırılarak öğrenilir. Bu farklılaşan pekiştirme süreçleriyle davranış şekillenir. İkinci olarak, davranışı yapan kişileri gözlemleyerek öğrenilir⁹³.

Bandura, gözlemsel öğrenmenin içinde de dört alt süreci tanımlar. Kişi önce model davranışı benimsemeli ve davranışın önemli yanlarını tanımlamalıdır. İkinci olarak organizma, davranışı uzun süreli belleğe almalıdır, yani hatırlanabilir olmalıdır. Üçüncü olarak, davranış gerçekleştirilmeli ya da gözlemleyen organizma tarafından yeniden üretilmelidir, yani davranışın pratiği yapılmalıdır. Son olarak, davranış

⁸⁹ D. Ross, “Effects on Learning of Psychological Attachment To A Film Model”, **American Journal of Mental Deficiency**, (1970: 74), ss. 701-707. akt. Hamlet, (2007), a.g.e., s. 11.

⁹⁰ Albert Bandura, **Aggression: A Social Learning Analysis**, (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1973), s. 5.

⁹¹ Rainey-Gibson, (1999), **a.g.e.**, s. 103.

⁹² Albert Bandura, “Social Cognitive Theory”, **Annals of Child Development**, (1989: 6), ss. 1-60, s. 22.

⁹³ Rainey-Gibson, (1999), **a.g.e.**, s. 102.

pekiştirilmelidir. Olumlu pekiştireç davranışın ortaya çıkma olasılığını arttıracaktır⁹⁴. Kişi bir davranışın sonuçlarının ödüllendirici olduğuna inanırsa o davranışı edinme olasılığı artar. Kişi gözlemediği davranış onun için çekiciyse, izleyici modelle kendini özdeşleştirirse, bağlam gerçekçiye ve davranış olumlu sonuçlar getiriyorsa o davranışı daha büyük olasılıkla öğrenecektir. Bu nedenle, karakterin kişilerarası bir problemi çözmek için saldırganlık gösterdiği şiddet içerikli bir program izlediğinde kişi, karakterle özdeşleşiyorsa, programı gerçekçi olarak algılıyorsa ve karakter saldırgan davranış sergilediği için ödüllendiriliyorsa, izleyici bu davranışı büyük bir olasılıkla taklit edecektir⁹⁵. Sonuç olarak televizyon karakteri gösterdiği saldırgan davranış nedeniyle ödüllendirilirse bir çocuğun bu davranışı taklit etmesi yüksek bir olasılıktır. Diğer yandan, televizyon karakteri gösterdiği saldırgan davranış nedeniyle cezalandırılırsa çocuğun bu davranışı gösterme olasılığı azalmaktadır.

Huesmann ve arkadaşları da sosyal öğrenme teorisini destekler biçimde saldırganlığın çocuklukta öğrenebileceğini vurgulamaktadır. Onlara göre çocuk, saldırgan davranış örnekleriyle evde ve okulda olduğu kadar televizyonda da karşılaşmaktadır. Saldırgan davranışların öğrenilmesinde bu tür davranışları saygı duyulan, övülen karakterlerin yapması kolaylaştırmaktadır. Huesmann ve arkadaşları film yıldızlarını, politik figürleri ve profesyonel sporcuları bu karakterlere örnek olarak vermektedir⁹⁶. Bandura da film karakterlerinin çocuklarda anormal davranışların ortaya çıkmasında gerçek hayattaki modeller kadar etkili olduğunu vurgulamaktadır⁹⁷.

Çocukların saldırganlığı öğrenmesinde gerçek hayattaki modeller kadar etkili olan televizyonun çocuk ile ilişkisini ayrı bir başlık altında incelemek gerekmektedir.

1.1.3. Çocuk ve Televizyon

Televizyonun çocukların yaşama ortamlarına girmesi bebeklik dönemine denk gelmektedir. Bu nedenle televizyon içeriklerinin çocuklar tarafından örnek

⁹⁴ Bandura, (1973), **a.g.e.**, s. 69-72.

⁹⁵ Turner, (2007), **a.g.e.**, s. 10.

⁹⁶ Huesmann ve diğerleri, (1984). **a.g.e.**, s. 1133.

⁹⁷ Bandura ve Richard Walters, (1963), **a.g.e.**, s. 62.

alınabilmesi ve taklit edilebilmesi de bebeklik döneminde başlamaktadır. Lemish ve Rice'in çalıştığı 6 aylık ve 3 yaşındaki 16 bebek televizyonda gördükleri karakterleri işaret etmiş, isimlendirmiş, sorular sormuş, belirli kelimeleri ve cümleleri tekrar etmiştir⁹⁸. Ancak çocukların yaşları arttıkça televizyona yönelik dikkatleri de artmaktadır⁹⁹.

Kapferer de çocukların televizyonu çok erken yaşta benimsediğini belirtmektedir. Çocuklar, iki yaşına varır varmaz televizyonu açıp kapamaya ve kanalları değiştirerek oynamaya başlamaktadır. Kapferer, hangi ülkede olursa olsun çocuklar için televizyonun birincil medya durumunda olduğuna işaret etmektedir¹⁰⁰.

Televizyonun çocukların yaşamında büyük ve önemli bir yer tutmasından kaygılanan Akçalı, televizyon karşısında toplumun en savunmasız kesiminin çocuklar olduğuna vurgu yapmaktadır. Çünkü O'na göre çocukluk, bireyin dünyaya gelişinden itibaren çok fazla etki altında kaldığı ve bu etki karşısında pasif olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Ayrıca çocukluk çağının önemi, bireyin yetişkinliğe yönelik değer ve tutumlarının oluştuğu dönem olmasından kaynaklanmaktadır¹⁰¹.

Değerlerin ve tutumların öğrenilmesi nedeniyle önem kazanan bu çağda televizyonun yerinin de sorgulanması gerekmektedir. Televizyonun çocukların yaşamındaki önemi üzerine Ra'nın gerçekleştirdiği anket araştırmasında "Babanızı mı daha çok seviyorsunuz, televizyonu mu?" sorusuna ankete katılan çocukların %44'ü "televizyon" yanıtını vermiştir. "Annenizi mi daha çok seviyorsunuz, televizyonu mu?" sorusu ise ankete katılan çocukların %20'si tarafından "televizyon" olarak yanıtlanmıştır¹⁰². Bu anlamda çocukların anne-babalarının yanı sıra televizyon kahramanlarını da rol model olarak almaları olasıdır. Dolayısıyla çocukların televizyonda ne izlediği ve televizyon izleme kuralları önem kazanmaktadır. Şirin,

⁹⁸ Dafna Lemish ve Mabel L. Rice, "Television as a Talking PictureBook: A Prop for Language Acquisition", 1986.

http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/2f/04/1d.pdf

⁹⁹ Daniel R. Anderson ve Stephen R. Levin, "Young Children's Attention to "Sesame Street", **Child Development**, (1976: 47), ss. 806-811.

¹⁰⁰ Jean –Noel Kapferer, **Çocuk ve Reklam**, Çeviren: Şermin Önder, (İstanbul: Afa Yayınları, 1991), s. 38.

¹⁰¹ Selda İçin Akçalı, **Çocuk ve Medya**, (Ankara: Ebabil Yayıncılık, 2007), s. 1.

¹⁰² Öcel, **a.g.e.**, s. 283.

televizyonu açmayı ve kanal değiştirmeyi bilen çocukların sınırlama olmadığı sürece yalnızca çocuk programlarını izlemediklerini belirtmektedir. Diğer programları da izleyerek televizyonu dünyayı algılama ve öğrenme aracı olarak kullanan çocuklar böylelikle yetişkinler dünyasına kolaylıkla girebilmekte ve büyüdüğü duygusunu yaşamaktadır. Yetişkinlerin dünyasında gezinen çocuk ile yetişkin arasındaki seviye farkının ise gittikçe kapandığı görülmektedir¹⁰³. Postman, bu durumu “çocukluğun yok oluşu” olarak değerlendirmektedir¹⁰⁴.

Postman’a göre televizyon, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki kesim çizgisini üç biçimde aşındırmaktadır. Bunlar, televizyonun anlaşılması için bir eğitim gerektirmemesi, televizyon izlemek için zihinsel ya da davranışsal karmaşık işlemlere gerek olmaması ve televizyonun izleyicisini ayrıma tabi tutmamasıdır¹⁰⁵.

Koops da bu konuda Postman ile aynı görüşleri paylaşmakta ve kitle iletişim araçlarıyla denetimsiz ve sınırsızca ilişkilenebilen çocukları küçülmüş yetişkinler olarak tanımlamaktadır. Ailelerin çocukları yetiştirirken kitle iletişim araçlarıyla ilgili kontrolü kaybettiğini belirten Koops’a göre çocukların hayatına kitle iletişim araçları ile ölümler ve cinayetler girmiştir¹⁰⁶.

Sheppard’ın araştırması da Postman’ın ve Koops’un görüşlerini destekler niteliktedir. Sheppard, 6 ve 9 yaşları arasındaki toplam 72 ilkokula devam eden çocukla onların televizyon programlarını anlamaları üzerine çalışmıştır. Çocukların değerlendirilmeleri, yaş, cinsiyet, okuma yaşı, anne-babanın mesleği ve evde televizyon izleme sıklığı gibi bazı etkenlere göre gerçekleştirilmiştir. 6-7 ve 8-9 yaş gruplarına ayrılan çocuklara bir yetişkinlere yönelik hazırlanmış program bir de çocuk programı izletilmiştir. Çocukların televizyonu anlamaları “izledikten hemen sonra hatırlamaları, kahramanların hareketlerini anlamaları ve kahramanların karakter değerlendirmelerini yapmalarına” bağlı olarak ölçülmüştür. Sonuç olarak, hatırlamada ve algılayış

¹⁰³ Mustafa Ruhi Şirin, **Televizyon Çocuk ve Aile**, İkinci Baskı, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1999), s. 14.

¹⁰⁴ Çaplı (2002), **a.g.e.**, s. 186; Şirin (1999), **a.g.e.**, s. 13-16.; Neil Postman, **Çocukluğun Yokoluşu**, Çeviren: Kemal İnal, (Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık, 1995).

¹⁰⁵ Postman (1995), **a.g.e.**, s. 104.

¹⁰⁶ Willem Koops, “Imaging Childhood In European History And Developmental Psychology”, **European Journal of Developmental Psychology**, (2004: 1,1), ss. 1–18, s. 12.

zayıflığında yaş değişkenlerinin etkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca çocukların karakter değerlendirmelerinde kötü ve iyi kahramanları ayırt edemedikleri ortaya koyulmuştur¹⁰⁷.

Küçük çocukların dikkatini ise programların içeriğinden çok ses ve görüntü çekmektedir. Çocukların televizyon programlarında ilgisinin neye yöneldiğini araştıran Valkenburg ve Vroone da 6 ay ile 6 yaşları arasındaki toplam 50 çocuğu kendi evlerinde gözlemlenmiştir. Çocuklara Sesame Street (Susam Sokağı)'nın, Teletubbies (Teletapiler)'in ve Lion King II (Aslan Kral 2)'nin fragmanlarından oluşan video izletmişlerdir. Çocuklara ayrıca haberler ve reklamlar da izletilmiştir. Bebekler, izledikleri programlarda ses ve görüntü özelliklerine özellikle dikkat etmektedirler.¹⁰⁸.

Bu noktada, televizyon ve etkilerine yönelik ve televizyondaki şiddete yönelik kuramsal yaklaşımlar ile çocukların televizyon izleme süreleri, televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri ve televizyondan öğrenilen saldırganlık konularına ayrı başlıklar halinde yer verilebilir.

1.1.3.1. Televizyon ve Etkilerine Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Tüm dünyadaki çocukların yaşamında önemli bir yer tutan televizyonun 2 Kasım 1936 yılındaki ilk düzenli yayını ancak 400 eve ulaşabilmiştir. Ertesi günün gazetelerinde ise televizyonun radyo karşısında tutunamayacağı, çok geçmeden yok olacağına dair fikirler öne sürülmüştür¹⁰⁹. O dönemde televizyon çok da ciddiye alınmayan, halkı eğlendirmek için küçük bir yenilik olarak görülmüştür.¹¹⁰ Ancak, icadından sonra televizyon, bugüne dek kazandığı yaygınlığı başka hiçbir kitle iletişim aracına kaptırmamıştır. Oğuz, televizyonu kitle iletişim araçları içinde en fazla sözü

¹⁰⁷ Anne Sheppard, "Children's Understanding of Television Programmes: Three Exploratory Studies", **Current Psychology**, (1994: 13, 2).

¹⁰⁸ Patti M. Valkenburg ve Marjolein Vroone, "Developmental Changes in Infants' and Toddlers' **Attention to Television Entertainment**" **Communication Research**, (Haziran 2004: 31, 1), ss. 288-311.

¹⁰⁹ Eli Noam, *Television In Europe*, (Oxford, Oxford University Press, 1991)'dan akt. Yıldız Dilek Ertürk ve Ayşen Akkor Gül, **Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin** (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006), s. 11'deki alıntı.

¹¹⁰ Martin Esslin, **TV Beyaz Camın Arkası**, Çeviren: Murat Çiftkaya, (İstanbul: Pınar Yayınları, 1991), s. 10.

edilen araç olarak tanımlamaktadır. Ona göre televizyon birçok özelliği bir arada bulundurması nedeniyle diğer kitle iletişim araçlarından daha etkin olarak kullanılmaktadır¹¹¹. Televizyonun günümüzde geldiği noktadaki üstünlüğünün bir başka ifadesi olarak Mutlu şunları kaydetmektedir: “Çoğu insan, televizyona arkadaşlarından ve yakınlarından çok daha fazla zaman ayırmakta ve onu ailenin bir üyesi olarak görerek ‘içimizden biri’, ‘bizden biri’ olarak nitelendirmektedir”¹¹².

Her ne kadar televizyon, günlük yaşam alışkanlıkları içinde önemli bir yere sahip olmuşsa da onun konumuna ve etkilerine dönük tartışmalar dünden bugüne sürüp gelmektedir. Kimileri için televizyon son derece zararlı bir araç olarak görülürken kimileri için yaşamın vazgeçilmez bir unsurudur. Yine de insan yaşamını ister olumlu etkilediği düşünülün, ister olumsuz etkilediğine inanılsın televizyon izleme eylemi, günlük yaşamda zamanın çok büyük bir kısmını kaplamaktadır¹¹³. Çelenk de televizyonun kişiler arası sohbetlerden gazeteler ve sanat-edebiyat dergilerinde yer alan polemik yazılara kadar toplum eleştirisinin temel referansı haline geldiğini vurgulamaktadır¹¹⁴.

Gaunlett ise günlük yaşamla çok yoğun bir biçimde iç içe geçmiş olmasından dolayı televizyonun yeni davranış kalıplarını ve tutumlarını mı; yoksa var olanları mı; sunduğunu sorgulamaktadır. 1990’lardan sonra kapitalist toplumlarda ırkçı eylemlerde, cinsiyete dayalı ayrımcılıkta, çocukların istismarında, boşanma oranlarında görülen artışta ve gelir dağılımındaki dengesizliklerin artmasında televizyonun rolünü sorgulayan Mullan ise bu soruya şöyle cevap vermektedir: Televizyon, gerçek dünyadaki değişimleri hem yansıtmakta hem de çarpıtmakta, çok ender olarak da yeni ve yaratıcı bir davranış ya da alışkanlık ortaya çıkarmaktadır. Televizyon, belki toplumdaki gelir dağılımındaki eşitsizliğe neden olmamakta ancak yayınlarıyla işsizlerin dikkatini bu eşitsizliklerin nedenlerinden başka yönlere çevirmektedir. Cinsiyet ve ırk ayrımcılığı konularında ise belirsizlikler bulunmaktadır. Televizyon bir

¹¹¹ Gürsel Yaktıl Oğuz, “Televizyon Kaçınılmaz Öğreticimiz: Televizyonun Toplumsal İletişimdeki Yeri”, **Kurgu Dergisi** (2000: 17, ss. 27-34), s. 27.

¹¹² Erol Mutlu, **Televizyonu Anlamak**, (Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991), s. 10-11.

¹¹³ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik** (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), s. 111-112.

¹¹⁴ Sevilay Çelenk, **Televizyon Temsil Kültürü**, (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005), s. 13.

yandan bu konularda duyarlılık yaratan programlar yayınlarken diğer yandan da ırkçılık ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı olumlayan yayınlara yer vermektedir¹¹⁵.

Mander de yaptığı bir araştırma ile televizyona yönelik algıların insanlar arasında nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır. 2000 kişinin televizyona ilişkin sözlü ve yazılı betimlemelerini değerlendirildiği araştırmada Mander, televizyona ilişkin görüşlerin en sık şekilde şunlar olduğunu ifade etmektedir:¹¹⁶

- Televizyon izlediğimde hipnotize olmuş gibi oluyorum
- Televizyon enerjimi alıp yok ediyor
- Televizyon beynimi yıkıyor
- Televizyona takıldığımda kendimi zerzevat gibi hissediyorum
- Televizyon beni dünyadan uzaklaştırıyor
- Televizyon bir uyuşturucu ben de bir bağımlıyım
- Çocuklarım televizyon izlerken zombiye benziyorlar
- Televizyon zihnimi mahvediyor
- Çocuklarım televizyon yüzünden rüyada gibi geziyorlar
- Televizyon insanları salaklaştırıyor
- Televizyon beynimi mantarlaştırıyor
- Televizyon açıkken gözlerimi ondan ayıramıyorum
- Televizyon beni sersemleştiriyor
- Televizyon beynimi sömürgeleştiriyor
- Çocuklarımı televizyondan nasıl uzaklaştırıp yeniden hayatın içine sokabilirim?

Araştırmasının sonunda Mander, televizyonun insanda bağımlılık yarattığı ve bu bağımlılıktan doğan rahatsızlıkları artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Televizyona ilişkin bu değerlendirmelerin çoğu televizyonun gerçek yaşamdan koparttığı, zihinleri bulanıklaştırdığı yönündedir. Mutlu'ya göre de televizyon izleyicisi,

¹¹⁵ Akt. Çaplı (2002), **a.g.e.**, s. 190-192.

¹¹⁶ “Jerry Mander, Four Arguments for the Elimination of Television, New York, Quill, 1978.”den akt. Erol Mutlu, **Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya**, (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005), s. 88-89.

televizyonun yapısal bir özelliği olarak tek bir programdan çok bir imgeler ve işlevler akışı izlemektedir. Televizyonda enformasyon verme, eğlendirme ve reklam verme işlevleri ardı ardına ve kesintisiz bir biçimde sunulmaktadır. Tüm bu programların ard arda aktarılması, oyuncu ile gerçek insanın, kurmaca olan ile kurmaca olmayanın ayırt edilmesini zorlaştırmaktadır¹¹⁷. Kurmaca ile gerçekliği birbirinden ayıramamak kendisini, ‘Doktorlar’ dizisinde oynayan sanatçılara mektup yazarak deva beklemek¹¹⁸ gibi olaylarda göstermektedir.

Algıda gerçekliğin iki özelliği birbirinden ayrılabilir: İzleyicinin betimlenen olayları, karakterleri, dekorları algıladığı düzey a) gerçek dünyada doğru olarak var olmuştur ya da var olabilir (algılanan gerçeklik) ve b) izleyicinin kendi yaşadığı dönemdeki sosyal ve psikolojik çevresiyle benzerlik gösterebilir (algıda benzerlik). Taklide dayalı öğrenme büyük ölçüde modellenen uyarıcının tutumlarından etkilenmektedir; gerçek hayatı temsil eden karakterlerin ve hareketlerin algılanması rolleri canlandırmak için dikkat, bellek ve güdülenmeyi kolaylaştırır. Davranışları pekiştiren televizyondaki gerçekçi betimlemeler, farklı koşullar altında birbirini izleyen çeşitli saldırgan davranışların gösterilmesinde büyük bir öğretici özelliğe sahiptir. Drama gerçek hayatta var olan güdülerini, hareketleri ve sonuçları tam olarak yansıtmak zorunda değildir. Bu nedenle kurgusal sunumlar, gerçek hayatla bağ kurulmasının zorluğu nedeniyle izleyicinin saldırgan teknikleri taklit etmesinde ya da öğrenmesinde daha az yol gösterici olabilir. Algıda benzerlik ise birbirinden biraz farklı mekanizmalar yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bir çok izleyici kendilerini ve kendi çevrelerini gerçek olarak değerlendirdiği için gerçekçi televizyon betimlemeleri izleyicilerin ait oldukları çevreye benzer olarak algılanabilecektir. Bu benzerlik algılaması saldırgan davranışların çeşitli şekillerde ortaya çıkma olasılığını arttırmaktadır. Berkowitz, şiddete aracılık eden senaryo ile izleyen kişinin kendisinin ait olduğu sosyal durum arasındaki bilişsel ilişkinin düzeyinin saldırganlığı teşvik eden temel bir belirteç olduğunu ileri sürmektedir. Televizyonda gösterilen bir saldırgan yada kurban izleyiciye kendi sosyal ilişkilerindeki benzer kişileri hatırlatabilir. Bandura da algıda benzerliğin modellemede, izleyicinin televizyondaki modellerle kendi deneyimleri arasında benzerlikler kurarak

¹¹⁷ Mutlu (1991), **a.g.e.**, s.87.

¹¹⁸ Nurdoğan Rigel, **Rüya Körleşmesi** (İstanbul: Der Yayınları, 2000).

öğrenmeyi pekiştirmeye neden olacağı için daha büyük etkilere yol açacağını ileri sürmektedir¹¹⁹.

Çocuklarda ise kurgu ile gerçeği ayırt etmek bilişsel gelişim ile doğru orantılıdır. Yaşa bağlı olarak bilişsel yetenekler geliştikçe televizyon kurgusu ve gerçek yaşam arasında ayırım yapabilmek kolaylaşabilmektedir. Gerçeklik ve kurgu arasındaki farkın anlaşılması çocuğun gelişimi süresince yavaş bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, daha küçük yaştaki çocuklar gerçekçi olmayan betimleme ve olay (canavarlar, yaratıklar, hayaletler gibi) türlerinin gerçek ya da olabilir olduğuna kendilerinden yaşça büyük çocuklardan daha fazla inanma eğilimindedir. Birçok şiddet ögesi hedef kitlesi çocuk yaştaki izleyiciler olan çizgi filmlerde ve animasyon programlarında dahi gösterilmektedir. Bu tür betimlemeler daha büyük yaştaki çocuklar ve yetişkinler için gerçekçi görünmemekte ve bu nedenle bu gruplarda saldırganlık daha az ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, daha küçük yaştaki çocuklarda bu tür betimlemeler gerçek olarak algılanabilmektedir. Böylece bu tür programlar küçük yaş grubundaki çocukların saldırganlığı öğrenme riskini arttırabilmektedir. Diğer bir açıdan, bilişsel gelişime bağlı olarak çizimlerin yorumlanması ve şiddet öğeleri içeren programının senaryosuyla ilişkilendirilmesinde daha küçük yaştaki çocuklar daha büyük yaştaki çocuklar ile karşılaştırıldığında, yaşı büyük çocuklar hikâyenin parçalarının bir araya getirilerek bütünleştirilmesinde ve hikâyedeki bilgilerin yorumlanmasında daha iyidirler. Senaryo ile bağlantı kurulması ve bir şiddet programı aracılığıyla bilgilerin bütünleştirilmesi yeteneği programda şiddet uygulayanlara cezaların iletilmesindeki zamanlama üzerinde önemli etkilere sahiptir. Çünkü birçok şiddet içeren program bütün bir program süresince şiddetli hareket eden fakat programın sonuna doğru yakalanan, cezalandırılan ve öldürülen karakterleri göstermektedir. Yaşça büyük olan çocuklar veya yetişkinler programın sonundaki cezalandırmayı çok kolay bir şekilde suçlunun programın başındaki saldırgan davranışları ile ilişkilendirebilir ve böylece saldırganlığın pekiştirilmesinde negatif bir işleve sahip olabilir. Ancak, cezanın zamanlaması ve sıralaması saldırgan davranışı engelleyici bir işleve sahip olabilmesi için daha küçük yaştaki çocuklar için daha kritiktir. Küçük yaştaki çocuklar için cezaların negatif bir

¹¹⁹ Charles Atkin, "Effects of TV Violences vs. Fincional Violence on Aggression", **Journalism Quarterly**, (1983: 60, 4), ss: 615-621, s. 615-616.

pekiştireç işlevi görebilmesi için cezalandırmaların saldırgan davranışların kınanmasına yakın bir zamanda gösterilmesi gerekir¹²⁰.

Çocukların televizyon gerçekliğini algılamasında diğer önemli bir nokta Hawkins'ın sihirli cam (magic window) olarak adlandırdığı televizyonun hayatın devam ettiği algısını uyandırmasıdır. Bu anlayış televizyonun özelliğinin yanlış anlaşılmasına ve televizyonun içine girilebileceğine ve ekrandaki kişilere ya da nesnelere temas edilebileceğinin düşünülmesine yol açmaktadır. Çocukların televizyonu sihirli cam olarak görmelerinden bağımsız olarak, diğer bir boyut televizyonun dünyadaki gerçek olayları gösterdiği algısıdır¹²¹.

Sonuç olarak, küçük yaşta çocuklar büyük yaşta çocuklardan farklı izleme alışkanlıklarına sahiptirler; kavramların bütünleştirilmesini ya da soyut düşünmeyi içeren belirli bilişsel süreçlerde daha az yeteneklidirler. Konuyla ilgisi olan detayların ilgili olmayanlardan ayırt edilmesi becerisine sahip değildirler, olayların sonuçlarını anlayamazlar ve basit hikâyelerdeki konuların ne demek istediğini idrak edemezler. Tüm bunlar yaş veya gelişim düzeyinin televizyon gerçekliğinin algılanmasında önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü çocuklar yaşları büyüdükçe ve basit olayları yanlış anlama düzeyleri azaldıkça televizyonun daha az gerçek olduğuna inanmaktadırlar¹²². Eş deyişle televizyonun etkisinin bireylerin gelişim ve algı düzeyleriyle bağlantılı olduğu söylenebilir.

Televizyonun, genel olarak kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisi tartışmaları geçmişten günümüze devam etmekte ve hala kesin bir yargıda bulunulamamaktadır. Liberal çoğulcu yaklaşıma göre iletişim, amaçlı bir faaliyettir ve bu amaç pozitivist-ampirik bilimde kendini “etki” olarak gösterir. Piatila'nın ifadesine göre, “iletişim sürecinin bir önemliliği olarak iletişim etkisi, bireyin zihninde daha önce olan ya da olmayan bir şeyin; iletişim olmasaydı olması ya da olmaması ile söz

¹²⁰ Stacy L. Smith ve Edward Donnerstein, “Harmful Effects of Exposure to Media Violence: Learning of Aggression, Emotional Desensitization, and Fear”, **Human Aggression**, Editörler: Russell G. Geen ve Edward Donnerstein, (California, Academic Press, 1998), ss: 168-195, s. 191-192.

¹²¹ Robert Parker Hawkins, “The Dimensional Structure of Children's Perception of Television Reality”, **Annual Meeting of the International Communication Association**, (Nisan, 1976), s. 7-8.

¹²² Aynı. s. 9.

konusudur”¹²³. Başka bir deyişle iletişimden önce bireylerin zihninde olmayan şeylerin iletişim sayesinde zihinlerde olması “iletişimin bir etkisi” olarak yorumlanmaktadır.

1930’lardan başlayıp 1960’ların başlarına dek uzanan Sınırlı Etkiler Dönemi’nde iletişim araçlarının insanların üzerinde yaşamsal bir etkiye sahip olmadığı daha sınırlı bir ölçüde etkilediği düşüncesi ön plana çıkmıştır. 1950’lerin ortalarına kadar yapılan çalışmalar, iletişim araçlarının aktardığı iletinin doğrudan alınmadığını, tutumların değişmesinde bireyin diğerleriyle olan ilişkilerinin de önemli olduğunu göstermiştir¹²⁴. Bu dönemde yapılan iki önemli çalışma, iletişim araçlarının insanlarla doğrusal bir etki-tepki bağının bulunmadığı görüşünü desteklemektedir. Bu çalışmalardan ilki 1940 ve 1948’de yapılan Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Seçimleri üzerine olmaktadır. 1940’da Ohio’da 1948’de New York’da yapılan iki çalışma sonucunda kitle iletişim araçlarının insanların düşüncelerini, tercihlerini, bakış açılarını değiştirmede ya da oluşturmada sanıldığı kadar etkili olmadığı ortaya çıkmıştır¹²⁵. Kitle iletişiminin sınırlı etkiye sahip olduğu görüşünü destekleyen bir diğer çalışma ise Hovland’ın “Silahlı Kuvvetler” üzerine yaptığı çalışmadır. Hovland, bu çalışmada uyum sağlamaya yönelik filmlerin bilgi iletmede etkili olduğunu ancak tutumları değiştirmede doğrudan etkili olmadığını saptayarak dönemin yaygın inancına katkıda bulunmuştur¹²⁶.

Kitle iletişiminin etkilerine dönük zaman içinde değişen düşünceler, birbirinden farklı açıklamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zaman içinde, kısa dönemli ve doğrudan etkiler yerine, uzun dönemli ve dolaylı etkilere yönelik araştırmalar daha çok ilgi çekmeye başlamıştır. Aynı zamanda kitle iletişim araçlarından etkilenen bireyin güçlü mesajların pasif alıcısı olarak anlaşılmasından kitle iletişim araçları içeriğinin daha etkin ve seçici kullanıcısı olarak anlaşılmasına doğru bir değişim yaşanmıştır¹²⁷.

¹²³ Erkan Yüksel, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2001), s. 9-10.

¹²⁴ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram-Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirilmesi** (Ankara: Erk Yayıncılık, 2002), s. 89.

¹²⁵ Yüksel (2001), **a.g.e.**, s.9.

¹²⁶ Severin ve Tankard (1994), **a.g.e.**, s. 435.

¹²⁷ Klaus Bruhn Jensen ve Karl Erik Rosengren, “İzleyicinin Peşindeki Beş Gelenek”, Çeviren: Şahinde-Yiğit Yavuz, **Medya ve İzleyici**, Derleyen: Şahinde Yavuz, (Ankara: Vadi Yayınları, 2005), ss. 55-85, s. 7.

İletişim biliminde kitle iletişiminin etkilerinin tamamını kapsayıcı nitelikte tek bir kuramdan söz etmek mümkün olmadığı gibi televizyonun etkilerine dönük tek bir kuramın tüm açıklamaya sahip olmadığı da ifade edilmelidir. Bunun yerine kitle iletişiminin çeşitli yönlerini açıklayan çok sayıda kuram bulunmaktadır¹²⁸.

Tarihsel gelişim içinde televizyonun etkilerine dönük kuramsal yaklaşımların, kitle iletişim araçlarının etki tarihinden ayrılmadığı söylenebilir. Televizyonun etkilerine dönük araştırmalar bağlamında geçmişe bakıldığında kimilerinin daha ön planda olduğu görülür. Bunlar üzerinde ayrıca durulabilir.

i) Yetiştirme Kuramı: Gerbner'e göre insanlar, karmaşık sembollerin güdümü altında iletişim kurarlar. Aynı zamanda hikaye anlatmanın bazı formları ve tarzları aracılığıyla oluşturulmuş ve deneyimlenmiş bir dünyada yaşarlar. Dolayısıyla insanlar bildiklerini ve düşündüklerini kişisel ya da doğrudan deneyimle değil anlattıkları ve duydukları hikayelerden edinirler. Hikaye anlatma ise televizyon aracılığıyla yapılmaktadır. Televizyon, merkezileşmiş hikaye anlatıcısıdır. Televizyonu çocukluktan başlayarak izlemenin etkisi yetiştirmeyi sürekli kılmaktadır. Çünkü televizyon dünyayı insanlara ve onların çocuklarına açıklamaktadır. Gerçekliğin sosyal olarak kurulmuş çeşidini aynı zamanda aynı yönelimde tüm sınıflar, gruplar ve yaşlara göndermektedir¹²⁹.

Gerbner'in adıyla özdeşleşen Yetiştirme Kuramı daha çok şiddet araştırmalarıyla tanınmıştır. Kuram özet olarak, televizyonu çok izlemenin korku duygusu yarattığını önermektedir. Gerbner ve arkadaşları şiddeti, sosyal ilişkilerin bir türü ve bir iktidar dersi olarak görmektedirler. İktidar, insanların şiddet kurbanı olma korkularından gelebilir ve bu tüm topluma yansıyacak kadar etkili olabilir. Televizyon ise her evi istila eden şiddet kültürünün oluşturucu ve temel katkı sağlayanıdır. Burada televizyon ve iktidar arasında bir bağ kurulmaktadır. Çünkü şiddet içinde hem kurban edenler hem de kurban olanlar bulunmaktadır. Azınlıklar, kadınlar, yaşlı insanlar gibi bazı gruplar, kurban olmaya daha uygundur. Bu durum izleyicilerin gördükleri şiddet eylemini taklit

¹²⁸ Werner J. Severin ve James W. Tankard, Wr., **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, Çeviren: Ali Atıf Bir ve Serdar Sever, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Kibele Sanat Merkezi, 1994), s. 465.

¹²⁹ Ömer Özer, **Medya Şiddet Toplum**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007), s. 92-94.

etmekten çok izleyicinin kurbanla kendini özdeşleştirmeye yatkın olduğu şeklinde açıklanmaktadır. Bu da sosyal düzeni bozmaktan öte statükonun devamını sağlamaktadır. Dolayısıyla televizyon şiddeti güçlünün iktidarını kanıtlamakta ve korumaktadır¹³⁰.

Televizyonu modern dünyanın öykü anlatıcısı olarak gören Gerbner, öykülenen bu elektronik dünya ile çok fazla bağlantıda kalındığında yani çok fazla televizyon izlendiğinde gerçek dünyadaki gerçeklik ile ekrandaki gerçekliğin iç içe geçmeye başladığını söylemektedir¹³¹.

ii) Üçüncü Kişi Etkisi: 1983 yılında ilk kez W.Philips Davison tarafından ortaya atılan diğer bir yaklaşım ise “Üçüncü Kişi Etkisi Teorisi” (Third-Person Effect)’dir. Davison'a göre, insanlar, kendileri dışında üçüncü kişilerin medyanın verdiği mesajlara karşı daha duyarlı olduğunu ve bunlardan daha fazla etkilendiklerini düşünürler. Bireyin kendisi ve diğerleri üzerindeki etkiyi algılama farkı “Üçüncü Kişi Etkisi Teorisi” olarak tanımlanır. Üçüncü kişi etkisinin iki bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki algısaldır; insanların medya etkisinin diğer insanlar üzerinde daha büyük bir etki yaratacağını tahmin etmeye eğilimli olmalarından ileri gelen bir önyargıdır. İkincisi ise davranışsaldır; üçüncü kişi etkisi gösteren insanlar, diğer insanların kitle iletişim araçları etkileri konusunda kendilerinden daha savunmasız olduklarını düşünürler. Bu nedenle kitle iletişim araçları üzerindeki kısıtlamaları destekleyeceklerdir¹³².

iii) Yapay Deneyim Etkisi: Zaman ve yer olarak ayrılmış olayların yan yana konulması, aynı eylemin yeniden oluşturulması, görüntünün hareket hızının değiştirilmesi gibi teknolojik özellikleri Funkhouser ve Shaw “yapay deneyim” (synthetic shapes) olarak adlandırmakta ve bunların izleyicilerin gerçeği algılamasında etkili olduğunu öne sürmektedirler. İletişim kuramlarında Yapay Deneyim Etkileri olarak adlandırılan bu kurama göre bu tür yapay deneyimlere yoğun bir şekilde maruz

¹³⁰ Aynı, 103-105.

¹³¹ Nurdoğan Rigel, “TV, Çocuk ve Şiddet Araştırmalarında 50 Yıl”, **Medya ve Çocuk Rehberi**, Derleyen: Yasemin Giritli İnceoğlu ve Nurdan Akıner, (Konya: Eğitim Kitabevi, 2008), s. 20.

¹³² Banu Baybars Hawks, “Third-Person Effect”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (2002: 14, ss. 363-370), s. 364-365.

kalma izleyicilerde pek çok etki yaratabilir. Funkhouser ve Shaw olası beş etkiden bahseder¹³³:

1. Can sıkıntısı veya hareketsizliğe karşı daha az hoşgörü.
2. Artan mükemmeliyetçilik ve yüksek düzenli çalışma beklentileri.
3. Sorunların çabuk, etkili, düzgün çözülmesi beklentileri.
4. Belirli fiziksel ve sosyal olayların yanlış algılanması. Örneğin, televizyon programlarında ya da filmlerde kullanılan şiddetin zararsız görünmesi insanların daha az duyarlı hale gelmesine neden olabilir.
5. Kişinin kendi yerleşik çevresine daha yapay bakışı ve temasının sınırlı olması.

iv) Törel Ürkü: Belli toplumsal gerilim dönemlerinde toplumların belli bir toplumsal mesele veya grup hakkında paniğe, korkuya kapılmalarında televizyonun etkisi bulunmaktadır. 1980 yılında Cohen tarafından ortaya atılan ve “törel ürkü” (moral panic) olarak adlandırılan yaklaşıma göre televizyonun diğer kitle iletişim araçlarıyla etkileşime girmesi sonucu törel ürkü oluşur. Bunun nedeni kitle iletişim araçlarının genel olarak bu mesele veya toplumsal grubun davranışı üzerinde odaklanmasıdır. Televizyonun bu duygunun yaratılması, yaygınlaşması ve büyümesinde çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Törel ürkü yaklaşımına Esser ve Brosius’un Batı Avrupa’da yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın giderek yaygınlaşmasında televizyonun etkilerini araştıran araştırmaları örnek verilebilir: Televizyonların ırkçı saldırganlıkla ilgili yayınlarında ırkçıların gösteri yaptıkları yerlerde yaşayanlar gösterilere katılmasalar bile gösteriyi kaldırımdan, pencerelerden alkışlamakta ve ırkçı sloganlar atarak desteklemekte ve bu destek de televizyonlardan olduğu gibi gösterilmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarının bu olaylarla ilgili sansasyonel yayınları daha sonraki pek çok ırkçı saldırıyı tetiklemektedir¹³⁴.

v) Kaçış Etkisi: Televizyonla ilgili olarak geliştirilmiş bir diğer bakış açısı ‘kaçış’ kavramı ile bağlantılıdır. 1949 yılında Klapper, iletişim araçlarının toplumsal ilgisizliğe yol açan kaçış araçları olduğunu ileri sürmüştür. Bu kavram Katz ve Foulkes tarafından

¹³³ Severin ve Tankard (1994), **a.g.e.**, s. 442-443.

¹³⁴ Mutlu (2005), **a.g.e.**, s. 111-112.

özellikle televizyonla ilgili olarak geliştirilmiştir. Buna göre, insanlar niçin kitle iletişim araçlarını kullanıyorlar sorusunun yanıtı kaçmak içindir. Televizyon, zihni üzerine düşünecek bir şey vermeden derinlemesine düşünmeyi gerektiren başka şeylerden uzaklaştırdığı için rahatlatıcı olarak görülmektedir¹³⁵.

vi) Comstock'un Psikolojik Modeli: 1978 yılında Comstock tarafından öne sürülen ve televizyonun bireysel davranışlar üzerindeki etkilerini konu alan modelin en önemli önermesi belirli bir eylemin sergilenişinin büyük bir olasılıkla o eylemin öğrenilmesine yol açacağıdır. Comstock, yalnızca televizyonun davranış öğrettiği durumları değil, ayrıca televizyonun başka kaynaklardan öğrenileni harekete geçirmede itici bir güç oluşturduğu durumları da ele alır. McQuail ve Windahl, modeli açıklamak üzere şöyle bir örnek verir: İzleyici, polis kahramanın bir esrar kaçakçısına acımasızca davrandığı gerçekçi bir polisiye hikaye izler. Fiziksel dayak heyecanlı ve gerçekçi bir şekilde odak noktası olarak gösterilir. Hikaye, dayanın aksi takdirde cezasız kalacak bu kişiye karşı yasal olmasa da gerekli ve adil bir çözüm olduğunu önerir. Dayak atmanın dikkat çekiciliği yüksektir. Alternatifler gösterilmemiştir ve söz konusu izleyicinin kısa süre sonra arkadaşları ile oynarken kaba davranma fırsatı vardır. Modelden böylesi bir eylem öngörülebilir. Çünkü gerçek yaşamda öğrenilmesi ve uygulanması için uygun şartlar oluştuğunda saldırganlığa olumlu bir değer verilmiştir¹³⁶.

vii) Pekiştirme Etkisi: Buna göre kitle iletişim araçları, çoğu kez mevcut tutumları ve inançları değiştiremez ama bunların gücünü artırıcı bir etkide bulunur. Dolayısıyla herhangi bir partiyi tutan biri o partiye daha fazla bağlanır, dini inançları kuvvetli olan birinin inancına olan güveni daha da artar¹³⁷.

viii) Kullanımlar ve Doyumlar: Kuram, izleyicilerin kendi gereksinimlerine göre iletişim araçlarını ve içeriklerini seçtiklerini ve kendi etkilerini kendileri aradığı görüşünü öne sürmektedir. Kuram, aktif izleyici savını ortaya atmıştır. Buna göre kişilerin toplumsal ve bireysel gereksinimleri vardır ve bunlar çeşitli davranışlarla

¹³⁵ Nurçay Türkoğlu, **İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim**, (İstanbul: Kalemus Yayınları, 2007), s.113, Mutlu (2005), **a.g.e.**, 101-103.

¹³⁶ Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çeviren: Konca Yumlu, (Ankara: İmge Yayınevi, 2005), s. 89-95.

¹³⁷ Mutlu (2005), **a.g.e.**, s. 121.

karşılabilir. Kurama göre izleyici, kitle iletişim sürecinde gereksinimlerini karşılaması ve araç seçiminde başlatıcı rodedir. Kuram etki kavramının yanlış yöne sürükleyici olduğunu öne sürmektedir. Örneğin televizyonun çocuklara bir şey yaptığı görüşüne karşı televizyonun çocukları kullanması yerine çocukların televizyonu kullandıklarını öne sürer. Sonuç olarak insanlar kitle iletişim araçlarını kendi gereksinimlerine göre şekillendirmekte ve böylelikle televizyondaki şiddetten etkilenmemektedirler¹³⁸.

Kullanımlar ve doyumlar kuramı, pasif izleyici kavramına karşı çıkmaktadır. İzleyicilerin kitle iletişim araçları karşısında aktif olduğu bir başka deyişle izlediği aracı kendi tercihleri doğrultusunda belirlediği ve bu tercihlerini de daha önceki motivasyonlarının belirlediği üzerinde durur¹³⁹.

Başlangıçta izleyici, farklılaştırılmamış bir kitle, ikna etme ve enformasyon için pasif bir hedef veya kitle iletişim araçlarının tüketicilerinin pazarı olarak algılanmıştır. Daha sonra ise gerçek izleyicilerin gerçek toplumsal gruplardan meydana geldiği ve izleyicilerin etkilerin iletildiği kişiler arası ilişki ağları aracılığıyla tanımlandığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bakış açısıyla izleyiciler etkiye karşı koyabilmektedirler¹⁴⁰.

Morley'e göre de edilgin tüketici şeklinde bir izleyici geçmişe mal olmuştur. Televizyon izleyicileri eskiden olduğu gibi televizyonun mucizevi güçlerinin etkisi altında kalan edilgin tüketiciler olarak görülmemektedir. Çünkü televizyonun karşısındaki insanlar her şekilde pasif değil aktif izleyicilerdir¹⁴¹.

Ancak çocukluk dönemi, insanların televizyon karşısında pasif olduğu bir dönem olarak düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmanın problemini oluşturan çocukların televizyon izlemesinde anne-babaların aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları

¹³⁸ Erdoğan ve Alemdar (2002), **a.g.e.**, s. 188-190.

¹³⁹ Özgül Birsen, "Çok Seçenekli Medya Ortamında Kitle İletişim Araçlarının Tüketim ve Seçim Biçimi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2005), s. 31-32.

¹⁴⁰ McQuail ve Windahl (2005), **a.g.e.**, s. 165.

¹⁴¹ David Morley, "Etkin İzleyici Kuramı: Sarkaçlar ve Tuzaklar", Çeviren: Yiğit Yavuz, **Medya ve İzleyici**, Derleyen: Şahinde Yavuz, (Ankara: Vadi Yayınları, 2005), ss. 98-105, s.99.

arasındaki ilişki üzerinde durmadan önce televizyondaki şiddeti açıklamaya çalışan hipotezlere de değinmek yerinde olacaktır.

1.1.3.2. Televizyondaki Şiddetin Etkilerine Yönelik Hipotez ve Kuramlar

Televizyondaki şiddetin insan davranışı üzerindeki etkileriyle ilgili pek çok hipotez öne sürülmektedir. Ancak bunlar arasında üç hipotez öne çıkmaktadır: Arındırma, taklit ve engelleme¹⁴².

i) Arındırma (Katarsis) hipotezi: Arındırma hipotezi, televizyonda şiddet izlemenin saldırganlığın başkası tarafından açığa vurulması nedeniyle saldırganlığı azalttığını ileri sürmektedir¹⁴³.

Arınma hipotezi, şiddetin fantazya (gerçek olmayan) kurgusu içinde sunumunun zararsızlığı görüşünün dayandığı ilk hipotezdir. Televizyondaki şiddetin gerçek yaşamda şiddete yöneltici olmadığını ileri sürmektedir. Arınma sayesinde gösterimdeki uyarıya verilen yanıt gerçek yaşamdaki eylemin yerine geçen bir yanıt olmakta ve gerçek eylemin oluşumunu engellemektedir. Televizyondaki şiddeti izleme aracılığı ile insanların içlerindeki huzursuzluk ve endişe azalmakta ve içinde buldukları durum üzerinde hakimiyet kurabilmiş olma duygusu oluşmaktadır. Böylece huzursuzluk, endişe saldırganlık duygusu içinde yaşama devam edecek olan bireyler şiddet sahneleri içeren programları izleyerek bir arınma yaşamaktadırlar¹⁴⁴.

Berkowitz'e göre ise şiddet gösterimini izlemek arınma yaratmamakta tam aksine saldırganlık eğilimini arttırmaktadır. Bandura ve arkadaşları da şiddet gösterimini izlemenin kişiye şiddet biçimlerini öğrettiğini ve bunun da ilerideki davranış biçimlerine hazırlık olduğunu belirtmektedir. Açık ifadeyle davranış biçimi şiddet görüntülerini izler izlemez saldırganlığa dönüşmemekte ancak kalıcı bir etki

¹⁴² Severin ve Tankard (1994), **a.g.e.**, s. 448.

¹⁴³ Aynı, s. 448-449.

¹⁴⁴ Ünsal Oskay, **XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım**, Dördüncü Baskı (Ankara: Der Yayınları, 2000), s. 371-375.

bırakmaktadır. Böylece, ileriki zamanlarda benzer bir durumla karşılaşıldığında bu tür davranışsal hazırlıklar şiddet davranışlarında bulunmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak şiddet, içgüdüsel değil öğrenilmiş bir davranıştır ve kitle iletişim araçlarını izleyerek öğrenilen şiddet bir itici güç olduğunda saldırgan davranışına dönüşebilmektedir¹⁴⁵. Çünkü insanlarda saldırgan davranışı belirleyen temel mekanizma geçmişteki öğrenmedir¹⁴⁶.

ii) Taklit hipotezi: İkinci hipotez ise insanların saldırgan davranışları televizyondan öğrendiğini ve daha sonra kendi hayatlarında yeniden saldırgan davranışlar ürettiklerini öne süren “taklit” hipotezidir. Bu hipotez, televizyonda şiddet seyretmenin saldırgan davranışların artmasına öncülük ettiğini öne sürmektedir¹⁴⁷.

Bandura'nın şişirme bir oyuncak bebek kullanarak gerçekleştirdiği taklit deneyleri bu hipotezi desteklemektedir. Araştırmada çocuklara bir yetişkinin şişirme bir oyuncak bebeğe karşı saldırgan davranışları izletilmiştir. Çocuklar, oyuncak bebekle yalnız bırakıldıklarında ise saldırgan yetişkinin gösterdiği pek çok davranışı tekrarladıkları gözlemlenmiştir¹⁴⁸.

iii) Engelleme hipotezi: Televizyonun insanların, diğerlerine karşı olan saldırganca davranışlarında kendisine engel olma fikrini azalttığını savunan bir diğer hipotez ise “engelleme” hipotezidir. Buna göre televizyondaki şiddet, diğer insanlarla ilişkide şiddeti kabul edilebilir bir yol olduğu şeklinde genel bir kural öğretebilir ve şiddeti meşrulaştırabilir¹⁴⁹.

İletişim çalışmaları tarihinde önemli yeri bulunan bu üç hipotezin dışında medyada/televizyonda şiddeti açıklayan ifadelere yönelik farklı sınıflandırma biçimleri de mevcuttur. Bunlardan da söz etmek gerekirse, saldırganlığı biyolojik temelli içgüdüler ve hormonlar bağlamında açıklan biyolojik kuramlar, bireyin üzerinde etkisi

¹⁴⁵ Leonard Berkowitz, **Aggression**, (New York: McGraw-Hill, 1962)'den akt. Oskay (2000), **a.g.e.**, 368-369.

¹⁴⁶ Freedman ve diğerleri (2003), **a.g.e.**, s. 263.

¹⁴⁷ Severin ve Tankard (1994), **a.g.e.**, s. 449.

¹⁴⁸ Bandura ve Walters (1963), **a.g.e.**, s. 61-64.

¹⁴⁹ Severin ve Tankard (1994), **a.g.e.**, s. 449.

olan ve çevresel faktörlerden kaynaklanan etkilere yoğunlaşan ekolojik kuramlar, insan düşüncesiyle ilgilenen ve bilişsel yetenekler ve rızanın oluşturulması unsurlarından oluşan bilişsel kuramlar ve kişilerarası nitelikler ve kişinin çevresinin uygun özelliklerini dikkate alarak inceleyen etkileşimsel kuramlar şeklinde tanımlanabilir¹⁵⁰. Ayrıca, şiddet konusunda açıklama getiren psikolojik kuramlar da mevcuttur. Bunlar kendi içinde üçe ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, bireylerin medyadaki şiddeti izledikten sonra davranışlarındaki değişiklikleri ölçmeye dayanan ‘Davranışsal Etkiler Kuramı’dır. Medya şiddetini; Duyarsızlaştırma, Sosyalleşme, Bilişsel Olarak Hazır Hale Getirme, Şema, Bilişsel Yetenekler ve Kavram Erişebilirliği Kuramları bağlamında açıklamaya çalışan ikinci psikolojik kuram ise ‘Bilişsel Kuramlar’dır. Üçüncü kuram ise medya şiddetini; Sosyal Karşılaştırma, Heyecan Transferi, Çocuklarda Korku Tepkileri ve Genel Uyarılmışlık Hali başlığı altında toplayan ‘Duygusal Kuramlar’dır¹⁵¹.

Medyada şiddet gösterimini açıklayan hipotezler ve kuramlar buraya kadar özetlenmiştir. Şimdi, çocukların hayatında oldukça fazla yer tutan ve onlar tarafından önemsenen televizyonu ne kadar izledikleri, dolayısıyla televizyon içeriklerine çocukların ne kadar maruz kaldıkları sorusuna yanıt aranabilir.

1.1.3.3. Çocukların Televizyon İzleme Süreleri

Televizyon izlemede anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiyi tanımlama konusunda televizyon izleme sürelerinin de önemli olduğu düşünülmektedir.

Kitle iletişim araçları arasında televizyon, hareket, görüntü ve sesi birleştirdiğinden dolayı çocuklar tarafından daha fazla ilgi çekmektedir¹⁵². Televizyonun, çocuklar tarafından ilgi görmesi nedeniyle, çocuk bakıcısının yerine geçtiğine vurgu yapan Sartori, İtalya’da İstat (İtalya Devlet İstatistik Enstitüsü) tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarından söz etmektedir. Buna göre, sayıları

¹⁵⁰ Ömer ÖZER, **Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004), s. 143-144.

¹⁵¹ Aynı, 123-142.

¹⁵² Öcel (2002), **a.g.e.**, 268.

ortalama 4,5 milyonu bulan 3-10 yaş arası çocukların %95'i her gün televizyon izlemektedir. 4 ile 7 yaş arası çocuklar, günün 2-2,5 saatini televizyon karşısında geçirmektedir. 3-10 yaş arası çocukların %19'luk bir bölümünde ise bu oran 5-6 saate ulaşabilmektedir¹⁵³.

Bu konuda çocukların televizyon izlenmesine sınır konulması gerekliliğine vurgu yapan De Gaetano da çocukların görsel medya ile ilişkisi ve bu ilişkinin onların dikkati üzerindeki etkilerini incelemek için gerçekleştirdiği çalışmasında bir çocuğun 5 yaşına kadar ortalama beş bin saat televizyon seyrettiğini belirtmiştir. Bu süre dört yıllık bir üniversiteyi bitirmek için harcanan zaman dilimine eşittir¹⁵⁴.

Bickham ise 2004 yılında çocukların medya kullanımı ile arkadaşlarıyla geçirdikleri zaman ve sosyal alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada 2-5, 6-8, 9-12 olmak üzere üç yaş grubuna ayrılan toplam 1951 çocuk ile çalışılmıştır. Anne-babalar, öğretmenler ve bakıcıların çocukların medya kullanım zamanlarını ve davranışlarını günlük tutarak kaydettiği araştırma sonucunda çocukların yaşamında televizyonun arkadaşlarından daha fazla zaman aldığı saptanmıştır¹⁵⁵.

Media Family'nin 2006 yılında yayınladığı rapor da Amerikalı çocukların zamanlarının büyük bir kısmını televizyon izleyerek geçirdiklerini göstermektedir. Araştırmaya göre Amerikalı çocuklar ve ergenler bir haftada ortalama 44.5 saatlerini televizyon karşısında geçirmektedir¹⁵⁶.

Aynı konuda Başal, 3-6 yaş arasındaki çocukların günlük yaşamlarında televizyonun yerini ve anne-babaların televizyon ile ilgili görüşlerini saptamayı amaçlayan 1999 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında çocukların televizyon izleme sürelerini de araştırmıştır. Düzenlenen anket çalışması sonucunda çocukların

¹⁵³ Giovanni Sartori, **Görmenin İktidarı**, Çevirenler: Gül Batuş ve Bahar Ulukan, (İstanbul: Karakutu Yayınları, 2004), s. 26.

¹⁵⁴ Gloria DeGaetano (1998), "Visual Media and Young Children's Attention Spans", <http://users.stargate.net/~cokids/VisualMedia.html>

¹⁵⁵ David Stephen Bickham, "The Social Implications of Children's Media Use" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, The University of Texas at Austin, 2004), ss. 1-222.

¹⁵⁶ www.mediafamily.org/facts/facts_childandtv.shtml

tamamının televizyon izlediği ortaya çıkmıştır. Anne-babalar, çocukların %30.79'unun bir günde 2-3 saat televizyon izlediklerini, çocukların %25.63'ünün bir günde 2 saat kadar televizyon izlediklerini, %17.94'ünün ise bir günde 3-4 saat televizyon izlediklerini belirtmişlerdir¹⁵⁷.

Benzer şekilde, Doğan ve Kandemir'in 2005 yılında 0-12 yaş arası toplam 780 öğrencinin velilerini kapsayan araştırmaları da çocukların yarısına yakınının günde 2-3 saat televizyon izlediğini ortaya koymaktadır. Çocukların televizyon izleme sıklıklarının, alışkanlıklarının ve tercihlerinin sosyalleşme süreçleri üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmanın örneklemini %83'ü 7-12 yaş arası, %17'si ise 0-6 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Anket cevaplayıcılarının çocuklarının %46.3'ü günlük 2-3 saat, %30.4'ü 1-2 saat, %22,5'i ise 3 saatten fazla televizyon izlemektedir. Anket sonuçlarına göre çocukların %8'i hiç televizyon izlememektedir¹⁵⁸.

Batmaz ve Aksoy da 1993-1995 yılları arasında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu adına televizyonun Türk ailesine yaptığı genel ve bütünsel etkinin ne olduğunu saptamak amacıyla yaptıkları araştırmalarında toplam 998 kişi ile çalışmışlardır. Araştırmada 293'ü yetişkin ve 705'i 5-15 yaşları arasındaki çocuklarla görüşülmüştür. Araştırma sonucunda çocukların %60'ının evde en çok yaptıkları şeyin televizyon izlemek olduğunu belirttikleri ortaya konmuştur. Araştırmanın bir diğer sonucu ise hafta içinde çocukların %31'inin 4 saat ve üzerinde, %28'inin 3 saat, %26,4'ünün 2 saat, %11,6'sının ise bir saat televizyon izlediğidir¹⁵⁹.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi tarafından 25 Nisan- 3 Mayıs 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilen "İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması"

¹⁵⁷ Hande Asude Başal, "3-6 Yaş Çocukların Günlük Yaşamlarında 'Televizyon' ve 'Televizyon' ile İlgili Ana-Baba Görüşleri", **İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, (13-15 Nisan 1999), ss. 215-243.

¹⁵⁸ Nalan Kösebalaban Doğan ve Ceyhan Kandemir, "Televizyon İzleme Sıklığı, Alışkanlığı ve Tercihlerin Çocuğun Sosyalleşme Süreci Üzerine Etkileri", **2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi Bildiri Kitabı** (İstanbul, Nisan 2005), ss. 1159-1168.

¹⁵⁹ Veysel Batmaz ve Asu Aksoy, **Türkiye'de Televizyon ve aile (Elektronik Hane)**, (Ankara, Basbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1995).

kapsamında Türkiye genelini temsilen 17 ilde 7-14 yaşları arasında ve ilköğretim okullarına devam eden toplam 1719 kız ve erkek öğrenci üzerinde anket gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %43,6'sının evinde iki adet, %39,8'inin evinde ise bir adet televizyon bulunmaktadır¹⁶⁰. Kendisine ait odası olan çocukların %29,3'ünün ise odalarında da televizyon bulunmaktadır. Hafta içi televizyon izleme sürelerine bakıldığında ise katılımcıların %27,4'ünün 2 saat, %19,5'inin 1 saat, %19,1'inin 3 saat televizyon izlediği ortaya konulmaktadır. Hafta sonu televizyon izleme süreleri ise %28,4'ü 5 saat ve üstü, %20,8'i 2 saat ve %18,1'i ise 3 saattir¹⁶¹.

De Gaetano'a göre çocukların ideal televizyon izleme süresi bir haftada ortalama 5 ile 7 saat arasında olmalıdır¹⁶². Yukarıda sözü edilen araştırma sonuçlarına göre ise özellikle 3-6 yaş arası çocukların günde ortalama 2-3 saat televizyon izlediği görülmektedir. Bu da haftada 14-21 saate karşılık gelmektedir. Televizyon karşısında bu kadar zaman geçiren çocukların televizyondan nasıl etkilendiklerine ilişkin tartışmaya ayrı bir başlıkla değinilebilir.

1.1.3.4. Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocukların televizyona olan ilgileri ve televizyon karşısında geçirdikleri süre, televizyonun “olumsuz” etkileri anlamında kaygı yaratmaktadır.

Bu kaygıyı Zoglin şöyle anlatmaktadır: “O, sabahları okula gitmeden önce televizyon izler, öğleden sonra eve gelir gelmez televizyonun karşısına oturur ve gece yatana kadar orada oturur. Bart Simpson tişörtleri giyer, Ninja Turtles oyuncakları

¹⁶⁰ Arnas'ın da Adana'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 5 bağımsız anaokulunun velileri ile 2 ilköğretim okulu ve 2 liseye devam eden toplam 933 çocuk ve gençlerle gerçekleştirdiği çalışmanın sonucunda 3-6 yaş grubu çocukların %24,4'ünün odasında televizyon bulunmaktadır (Yaşare Aktaş Arnas, “3-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarını Değerlendirilmesi”, The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET (2005: 4, 4, ISSN: 1303-65212005).

¹⁶¹ “İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması”, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=0f157d78-0884-47d4-9591-3efc39178e05

¹⁶² DeGaetano (1998), a.g.e.

almak için annesini sıkıştırır ve Nintendo'suna (oyun konsolu) saatlerce yapışıp kalır. Bunun yanında öğretmenleri sınıfta huzursuz ve kavgacı olduğunu söyler”¹⁶³.

Zoglin'den farklı olarak, Singer ve Singer, çocukların televizyon karşısında oturmasalar da ondan uzaklaşıp oyuncaklarıyla oynasalar da televizyonda konuşulanları dinlediklerini vurgulamaktadır¹⁶⁴. Bu anlamda, çocukların oyun oynasalar da televizyonun açık olması ve özellikle televizyonun sesinin oyunlarına eşlik edebilmesi müdahale edilmediği sürece yetişkinleri hedef alan programları izlemesi kaçınılmazdır. Evans, bu konuya ilişkin olarak küçük çocukların oyun oynarlarken fonda televizyon izlemelerinin ya da yetişkinler için hazırlanmış televizyon içeriğini izlemelerinin oyuncaklarıyla oynamalarının üzerindeki etkilerini incelemiştir. Evans, bu araştırma için 1, 2 ve 3 yaşlarındaki çocuklara laboratuvar ortamında belli bir oyuncak düzeni sağlamış ve her bir çocuk için bir saatlik dönemin ilk 30 dakikasında “Jeopardy” (Tehlike) adlı bir program izletmiş ve çocukların oyuna giriş zamanlarını ölçmüştür. İkinci yarıda ise televizyonu kapatmıştır. İlk yarıda, bütün çocuklar için oyuna giriş zamanı azalmıştır. Bu sonuç ikinci yarıda ortaya çıkmamıştır. Evans sonuç olarak, fonda televizyonun oluşunun çocukların oyuncaklarıyla oynamaları üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır¹⁶⁵.

Öztürk'ün ifadesine göre televizyonun oyun oynama üzerindeki etkisinin yanında çocuklar, televizyondan toplumsal tipler ve yaşam biçimleri hakkında bilgi de edinmektedir. Ayrıca, televizyon programları, çocuklara oldukça fazla rol model de vermektedir. Ekrandaki karakterler, simge durumuna gelerek belirli bir statü ve kişilik özelliklerini temsil eden bir tip oluşturmakta ve tüm bunlar sonucunda çocuklar tarafından taklit kaynakları olarak kullanılabilir. Hayranlık duydukları kahramanlarla özdeşim kurup onlar gibi olma ve davranma isteği içine girebilir ve

¹⁶³ Richard Zoglin, “Is TV Ruining Our Children?”, **Impact of Mass Media**, Editör: Ray Eldon Hiebert, Üçüncü Baskı (Longman Publishers USA, ss. 65-69, 1995), s. 65.

¹⁶⁴ Dorothy G. Singer ve Jerome L. Singer, **Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi**, Çeviren: Nurdan Cihanşümul, (İstanbul: Gendaş Yayıncılık, 1998), s. 245.

¹⁶⁵ K. Marie Evans, “The Effects of Background Television on Very Young Children's Play With Toys” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Massachusetts Amherst, 2003).

çocuklardan “büyüyünce “X” (bir televizyon karakteri) olacağım” söylemi sıklıkla duyulabilmektedir¹⁶⁶.

Televizyon programları, cinsiyet rollerinin oluşturulmasında ve çocukların verili cinsiyet rollerini benimsemesinde de etkili bir konumdadır. Çizgi filmlerde sunulan rol modeller ve cinsiyet rolleri üzerine çalışan Davidson, Yasuna ve Tower, araştırmalarında 5 ile 6 yaş arası toplam 36 kız çocuğuna içeriğinde yüksek, düşük ya da nötr stereotipler olan üç çizgi film izletmiştir. Kız çocuklarının verdikleri cevapları 24 başlıkta inceleyen araştırmacılar, cinsiyet rollerinin belirlenmesinde her bir başlık altında bir erkek ve bir kadın görüntüsüne ait sorular sormuştur. Araştırma sonuçları, daha düşük stereotiplere sahip olan programları izleyen kızların diğer programları izleyenlerden daha az cinsiyet rolü benimsediğini göstermiştir¹⁶⁷.

Çocukların cinsiyet rollerini benimsemesi üzerine bir diğer araştırma Thompson ve Zerbinos tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada çizgi filmlerdeki klişeleşmiş kadın ve erkek karakterlerin ve bu karakterlerin klişeleşmiş mesleklerinin sunumlarının çocuklar tarafından nasıl algılandığı ve bu algının çocukların mesleklere bakış açısı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmada 4–9 yaşları arasında 89 çocukla yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Değerlendirilmeye alınan 44’ü erkek 44’ü kız olan çocukların yaş ortalamaları 7.44’tür. Araştırma, çocukların %30’unun okul günlerinde, %20’sinin hafta sonlarında ve %67’sinin de hem okul günlerinde hem de hafta sonlarında çizgi film izlediğini ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda araştırmaya yakın zamanlarda yapılan bir içerik analizine paralel olarak çocukların pek çok çizgi film karakterini klişeler çerçevesinde algıladıkları ortaya konulmuştur. Erkeklerin şiddete eğilimli ve aktif, kızların ise evcimen, erkeklerle ve kendi görünüşleriyle ilgilendikleri ortaya çıkmıştır. Çizgi film karakterlerinin cinsiyete özgü klişe davranışlarına dikkat etmeleri ile çocukların kendileri ve diğerleri için daha geleneksel iş beklentilerine sahip olmaları birbirleriyle bağlantılı bulunmuştur¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Hüseyin Emin Öztürk, **Çocuk ve Televizyon**, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2002),s. 59-60.

¹⁶⁷ Emily S. Davidson, Amy Yasuna ve Alan Tower, “The Effects of Television Cartoons on Sex-Role Stereotyping in Young Girls”, **Child Development**, (1979: 50), ss. 597-600.

¹⁶⁸ Teresa L. Thompson ve Eugenia Zerbinos, “Television Cartoons! Do Children Notice It's a Boy's World?”, **Sex Roles**, (1997: 37, 5/6), ss. 415-432.

Bu çalışmalardan farklı olarak Simmons ve arkadaşları, televizyonun etkilerinin televizyon programlarının olumlu ya olumsuz mesajlar vermesine bağlı olduğunu ve bunun özellikle okul öncesi çocuklar için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü okulöncesi dönemdeki çocuklar meraklıdırlar ve kolay etkilenirler. Doğru ve yanlış bilgileri olmadığı için televizyondan duyduklarını tekrar eder ve gördüklerini taklit ederler¹⁶⁹.

Cole ve arkadaşlarının araştırması da televizyonun olumlu mesajlar verdiği olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. İsraili ve Filistinli çocukların ayrımcılık duyguları üzerinde Susam Sokağı programının etkisinin araştırıldığı çalışmaya 5 yaşlarında üç grup çocuk katılmıştır. Gruplardan ilki İsrail Telaviv'den, diğeri Filistin Ramallah'tan sonuncusu ise Acre olarak adlandırılan hem Filistinlilerin hem de İsraililerin yaşadığı bölgeden oluşmaktadır. Araştırmada, İsraili ve Filistinli çocukların karşılıklı saygı ve anlayış mesajı sunan bir televizyon dizisi olan Susam Sokağını izlemelerinin birbirlerini değerlendirmedeki etkisi araştırılmıştır. Çocukların birbirlerinin günlük yaşamlarını anlamaları, problem ve anlaşmazlıklarını çözme becerileri ve kültürel semboller ve birbirlerinin günlük yaşamları hakkındaki farkındalıkları ölçülmüştür. Sonuçlar göstermiştir ki, bazı çocuklar Arap ve Musevi yetişkinler hakkında negatif algılayışlara sahip olsalar da bütünde İsraili ve Filistinli çocuklar arasındaki anlaşmazlıkları değerlendirirken bu ayrımcılığı göstermemişlerdir. Sonuç olarak, Susam Sokağı gibi programlar, çocukların günlük hayatında farklı kültürlerden insanlara karşı negatif ayrımcılık duygularını yok etmektedir¹⁷⁰.

Çocukların kurgu ve gerçeği ayırabilme kavrayışlarıyla ilgilenen Bierwith ise 2006 yılında okul öncesi çocukların fanteziyi gerçekten ayırabilme ve gerçek ve çizgi filmlerdeki ahlaki ihlallerin ayrımı konusunda kavrayışlarını incelemiştir. Okul öncesi eğitim programına düzenli bir şekilde devam eden 33'ü 3, 39'u 4 yaşında toplam 72 çocuğu araştırmasına dahil eden Bierwith, katılımcılara ceza hak eden davranışlar ve

¹⁶⁹ Betty Jo Simmons, Kelly Stalworth and Heather Wentzel, "Television Violence and Its Effects on Young Children", **Early Childhood Education Journal**, (1999: 26, 3, ss. 149-153), s. 149.

¹⁷⁰ Charlotte F. Cole, Cairo Arafat, Chava Tidhar, Wafa Zidan Tafesh, Nathan A. Fox, Melanie Killen, Alicia Ardila-Rey, Lewis A. Leavitt, Gerry Lesser, Beth A. Richman ve Fiona Yung, "The Educational Impact of Rechov Sumsum/Shara'a Simsim: A Sesame Street Television Series To Promote Respect And Understanding Among Children Living In Israel, The West Bank, And Gaza", **International Journal of Behavioral Development**, (2003: 27, 5, ss. 409-422).

cezanın derecesini değerlendirmelerini istemiştir. Katılımcıların yargıları izlenilen çizgi film sayısı, haftalık televizyon izleme sıklığı gibi televizyon izleme alışkanlıklarında ve hikâye kitapları resimlerinde gerçek ve fanteziyi birbirinden ayırma yönüyle analiz edilmiştir. Çocuklar, çizgi filmlerdeki fiziksel hasarı da içeren ahlaki ihlalleri gerçeğe dayalı ahlaki ihlallerden daha ciddi biçimlerde değerlendirilmiş ve ceza hak görmüşlerdir. Ayrıca, çizgi filmlerdeki ihlaller kişinin sağlığını nasıl etkilediğine bağlı olarak gerçek ihlallerden daha fazla yargılanmıştır. Bierwith, okul öncesi çocukların, gerçeğe çizgi filmlerdeki olayları yargılaması arasındaki farkın çizgi filmlerde gerçek yaşamdakinden daha abartı bir tasvirin olmasından kaynaklı olabileceğini belirtmektedir. Araştırma sonucu, çocukların çizgi filmlerdeki ihlallerin gerçek yaşamdaki ihlallerden daha fazla cezayı hak ettiğini düşündüklerini göstermektedir¹⁷¹.

Zoglin'e göre çizgi film pazarı yalnızca çizgi film ile kalmamakta çizgi film kahramanlarının oyuncakları, bu kahramanların resimlerinin üzerlerinde olduğu tişörtler, terlikler, nevresimler gibi ürünler de pazarlanmaktadır. Böylelikle çocukların yaşamının her alanı çizgi film kahramanlarıyla çevrilmektedir. Zoglin'in deyişiyle çocuklar, "Bart Simpson tişörtleri giyer ve Ninja Turtles oyuncakları almak için annesini sıkıştırır"¹⁷².

Çocukların film kahramanlarının oyuncaklarını nasıl taklit amaçlı kullandıklarını ve film karakterli oyuncakların yaratıcılık ve hayal güçleri üzerinde bir sınırlandırmada bulunup bulunmadığını araştıran Chang, 2003 yılında 14'ü erkek 14'ü kız toplam 28 çocuğu iki koşul altında gözlemlemiştir. Oyuncak türüne göre belirlenen iki tür şöyledir: Film karakterli oyuncaklar ve televizyon karakterleriyle ilgisi bulunmayan oyuncaklar. Çocukların oyuncaklar ile oynarken taklitlerini gözlemleyen Chang, çocukların film karakterli oyuncaklarla oynarken televizyondan alınan kurgusal roller ve temalar ortaya koyduklarını ancak diğer oyuncaklarla oynarken özellikle kızlarda yüksek düzeyde gerçeğe dayalı roller ve temalar ortaya koyduklarını göstermiştir. Chang, bu bulguların film karakterli oyuncakların taklidi desteklerken diğer

¹⁷¹ Kristen Peters Bierwith, "Distinguishing Fantasy From Reality: Preschoolers' Judgments Regarding Realistic and Cartoon Moral Transgressions" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fordham University, 2006), ss. 1-156.

¹⁷² Zoglin (1995), *a.g.e.*, s. 65.

oyuncakların daha yaratıcı taklit davranışını desteklediğini gösterdiğini vurgulamaktadır¹⁷³.

1.1.3.5. Televizyondan Öğrenilen Saldırganlık

Televizyon ve saldırganlık arasındaki bağlantının incelemesinde sosyologların da katkıları bulunmasına rağmen bu konu daha çok psikoloji ve iletişimin ilgi alanı olmuştur¹⁷⁴.

Televizyonda şiddet konusunun resmi şekilde, ilk kez ifade edilmesi 1950'li yılların başlarına rastlamaktadır. Televizyon ile ilgili kaygılar ilk kez 1952 yılında Amerikan Kongresi'nin ilk oturumunda dile getirilmiştir. Ardından Temsilciler Meclisi Ticaret Komitesi'nde özel oturum yapılmış ve 1953 yılında da Senato Çocuk Suçları Alt Komitesi'ndeki panelde konu özel olarak ele alınarak tartışılmıştır. Bu toplantılarda konuşulanlar daha sonraki yıllarda konu ile ilgili oturumlar dizisinin başlamasına yol açmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Senatosu Adalet Komisyonu kendilerine yapılan şikayetleri de dikkate alarak, 1954-55 yıllarında çocuk suçları konusunda, televizyon programlarının etkisi üzerinde bir dizi araştırmayı da başlatmıştır¹⁷⁵.

Bu araştırmalardan Baker ve Ball'ın Milli Komisyon için 1969 yılında yayınladığı "Şiddetin Sebepleri ve Önlenmesi Üzerine Rapor", Surgeon Generals Bilimsel Danışma Komitesinin "Televizyon ve Sosyal Davranış" başlığı ile 1972 yılında yayınladığı rapor, 1982 yılında Psikiyatriyi İlerletme Grubu tarafından hazırlanan "Çocuklar ve Televizyon Üzerine Drama Raporu", Pearl ve Bouthilet ile Lazar'ın 1982 yılındaki "Televizyon ve Davranış" araştırmasına ilaveten 1992 tarihinde Amerikan Psikoloji Birliğince Donnerstein, Slaby ve Eron'a hazırlatılan "Şiddet ve Gençlik Raporu" konunun geniş bir tartışma alanı yaratmasında önemli rol oynamışlardır. Bu raporların

¹⁷³ Sandra Chang, "Children's Pretend Play With Television And Film-Scripted Character Toys", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Concordia University Canada 2003), ss.1-105.

¹⁷⁴ George Comstock, "A Sociological Perspective on Television Violence and Aggression", **American Behavioral Scientist**, (Nisan 2008: 51, 8, ss. 1184-1211), s. 1184.

¹⁷⁵ Yaprak İşçibaşı, "Televizyondaki Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Saldırganlık Etkisi (Amerikan Örneği)", **Kurgu Dergisi**, (2001: 18, ss. 79-90), s. 80.

hepsi, televizyonda şiddetin gösterildiği programların onları izleyen yetişkinler ve özellikle çocuklarla gençler üzerindeki zararlı etkilerini doğrulamaktadır¹⁷⁶.

Şiddet ve saldırganlık arasındaki bağlantıyı gösteren ve sosyal öğrenme teorisinin dayanağını oluşturan ilk araştırmalardan biri de Bandura ve arkadaşlarının "Bobo Doll" adıyla literatüre geçen deneyidir. 1961'de gerçekleştirilen araştırmaya 3 ila 6 yaşları arasında toplam 72 çocuk katılmıştır. Çocukların 24'ü kontrol grubunu oluşturmuş kalan diğerleri ise 6'şar olarak 8'er gruba ayrılmıştır. Deneyde çocuklar bir yetişkini çeşitli oyuncaklar ve boyu 90 santimi bulan şişirme bir bebekle (Bobo Doll) oynarken izlemişlerdir. Deneysel koşullardan birinde yetişkin biri çocukların gözleri önünde 9 dakika boyunca "kır burnunu, vur başına, al sana" diye bağırarak şişirme bebeği tekmelemiş, havaya fırlatmış, yumruklamış ve ona vurmuştur. Diğer bir koşulda ise yetişkin sessizce diğer oyuncaklarla oynamış ve Bobo Doll ile ilgilenmemiştir. Bir süre sonra her çocuk şişirme bebeğin de olduğu bir dizi oyuncakla yalnız bırakılmıştır. Sonuç olarak, yetişkini saldırgan davranışlarda bulunurken izleyen çocukların, onu diğer oyuncaklarla sessizce oynarken gözleyen çocuklardan çok daha fazla saldırgan davrandıkları görülmüştür. İlk grup bebeği yumruklamış, tekmelemiş, hırpalamış ve yetişkinin söylediğine benzer sözler sarf etmiştir. Saldırmaya deneyden önce olduğundan daha fazla eğilimli oldukları böylece ortaya çıkmıştır. Çocuklar taklit süreci içinde daha fazla saldırgan davranış göstermişlerdir¹⁷⁷.

Televizyondaki şiddet ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer araştırmada da Huesmann ve arkadaşları tarafından 1977 ve 1992 yılları arasında uzun süreli olarak gerçekleştirilmiştir. 6 ile 10 yaşları arasındaki çocuklarda şiddet içeren programları izlemenin 15 yıl sonraki araştırmanın devamında hem erkeklerde hem de kadınlarda saldırgan davranışın belirleyicisi olduğu ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre hangi sosyo-ekonomik düzeyden gelirse gelsin ve başlangıçtaki saldırganlık eğilimi hangi düzeyde olursa olsun, her iki cinsiyetin şiddet içerikli programları izleme süresine bağlı olarak, yetişkinlikte, saldırgan davranma eğiliminde

¹⁷⁶ John P. Murray, "Children And Television Violence", <http://www.ksu.edu/humec/kulaw.htm>'den akt. aynı, s. 81.

¹⁷⁷ Rigel (2008), **a.g.e.**, s. 18-19.

artış olmuştur. Sonuç olarak, saldırgan televizyon karakterleriyle özdeşim kurma ve televizyon şiddetine ilişkin gerçeklik algısı, daha sonraki saldırganlığı belirlemiştir¹⁷⁸.

Benzer bir biçimde çocukların saldırganlığının üzerinde medyanın etkileri üzerine çalışan Singer ve Singer de 1980 yılında televizyondaki şiddetin saldırganlık düzeyi üzerine etkisini araştırmışlardır. İngiltere’de yapılan araştırmada yatılı okulda kalan 13-16 yaş grubu çocuklar ikiye ayrılmıştır. Bir gruba 15 gün süreyle yalnızca komik ve sosyal programlar izlettirilmiş, ikinci gruba ise şiddet içeren filmler ve programlar gösterilmiştir. Araştırma sonucunda yalnızca komik ve sosyal programlar izleyen grupta hoşgörü, tartışma, iletişim ve gülme düzeyi; şiddet içeren film ve programlar izleyen grupta ise sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır¹⁷⁹.

Televizyondaki şiddet ve saldırganlık bağlantısını ölçen bir diğer araştırma 1979 yılında Atkin, Greenberg, Korzenny ve Mc Dermott tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan 9-13 yaş grubundaki kız ve erkek çocuklara “Düşünün ki, sokakta bisikletinizle gidiyorsunuz, başka çocuklar gelip, sizi iterek düşürdüler. Ne yaparsınız?” diye sorulmuştur. Araştırma sonucunda kendini fiziksel ve sözel saldırganlık uygulayarak savunacaklarını söyleyenlerin %45’inin yoğun bir şekilde televizyondaki şiddet içeren programları izledikleri belirlenmiştir¹⁸⁰.

Medya şiddeti ve çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin ilk uluslararası araştırma ise 1996 ve 1997 yılları arasında Groebel tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma 23 ülkede 5000’den fazla 12 yaşındaki çocuğun katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma çocuklar için medya şiddetinin cazibesini, çocukların yaşamında medyanın rolünü, medya şiddeti ve çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiyi, medyanın saldırgan davranışlar üzerindeki etkisinde kültürel ve cinsiyet farklarının rolünü, çocukların savaş ve suç gibi ortamlarda bulunmasını ve teknolojik gelişmelerin

¹⁷⁸ L. Rowell Huesmann, Jessica Moise-Titus, Cheryl-Lynn Podolski, and Leonard D. Eron, “Longitudinal Relations Between Children’s Exposure to TV Violence and Their Aggressive and Violent Behavior in Young Adulthood: 1977–1992” **Developmental Psychology**, (2003: 39, 2), ss. 201–221), s. 201-204.

¹⁷⁹ “Dorothy G. Singer ve Jerome L. Singer, “Television Viewing And Aggressive Behavior İn Preschool Children: A Field Study”, *Ann N Y Acad Sci* 1980; 347:289-303.”den akt; Ünal Ayrancı, Nedime Köşgeroğlu ve Yasemin Günay, “Televizyonda Çocukların En Çok Seyrettikleri Saatlerde Gösterilen Filmlerdeki Şiddet Düzeyi”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, (2004; 5: ss. 133-140).

¹⁸⁰ Aktaran, Rigel (2008), a.g.e., s. 21.

medyadaki şiddetle başa çıkabilmedeki etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda çocukların %88'i tarafından tanınan Arnold Schwarzenegger'in 'Terminator' karakteri en çok bilinen karakter olarak çıkmıştır¹⁸¹.

Yaşam deneyimleri olmadığı ve ileti çözümüleme yetenekleri yeterli olmadığı için televizyon içeriklerinin şiddet yoğunluğundan en fazla etkilenen izleyici kesimi çocuklardır¹⁸². Çok seyredildiği için çizgi filmlerin çocukları saldırgan davranışlara yönelttiği üzerine kimi bulgular da bulunmaktadır. Hatta Peters ve Blumberg, çizgi filmlerin televizyonda en çok şiddet ve saldırgan davranışlar içeren programlardan biri olduğunun altını çizmektedirler¹⁸³.

Boyatzis ve Matillo'nun 1995 yılındaki çalışmalarında da "The Might Morphin Power Rangers", çizgi filminin ve şiddet içeren televizyon programlarının çocukların saldırgan davranışları üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. 26'sı erkek ve 26'sı kız 5 ve 11 yaşları arasında toplam 52 çocukla çalışılan araştırmada iki grup oluşturulmuştur. Kontrol grubu, sınıflarında oyun oynarken saldırgan hareketleri 2 dakika aralıklarla kaydedilmiştir. Powers Rangers grubuna "The Powers Rangers" programının bir bölümü gösterilmiştir. Power Rangers grubundaki çocuklar kontrol grubundaki çocuklara göre daha fazla saldırgan davranış göstermişlerdir. Araştırma sonucuna göre, Power Rangers adlı programın bir bölümünü izleyen çocuklar tarafından 7, kontrol grubu tarafından ise 1 saldırgan davranış gerçekleştirilmiştir. Ayrıca araştırma, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiğini kaydetmektedir¹⁸⁴.

Nathanson da 1998 yılında gerçekleştirdiği araştırmasının bir bölümünü çocukların saldırganlığı üzerinde medyanın etkilerine ayırmıştır. İkinci ve altıncı sınıflardan rasgele seçilmiş 388 öğrenciyi kapsayan deneysel araştırmada ailelerle de

¹⁸¹ Jo Groebel, Media and Violence Study, http://www.ppu.org.uk/chidren/media_survey1-e.html, Jo Groebel, The Unesco Global Study On Media Violence, <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001178/117881e.pdf>

¹⁸² Rigel (2008), a.g.e., s. 9.

¹⁸³ Kristen M. Peters ve Fran C. Blumberg, "Cartoon Violence: Is It as Detrimental to Preschoolers as We Think?", **Early Childhood Education Journal**, (2002: 29, 3, ss. 143-149), s. 143.

¹⁸⁴ Chris J. Boyatzis ve Gina M. Matillo, "Effects of 'The Mighty Morphin Power Rangers' On Children's Aggression With Pers", **Child Study Journal**, (1995: 25, 1).

görülmüştür. Çocukları 6. sınıfa devam eden 437 anne-baba ve çocuklarla anket gerçekleştirmiştir. Bu anket, çocukların şiddet içeren programları ne kadar izledikleri, bu programları nasıl değerlendirdikleri ve bu tür programların kendi davranışlarına etkisi olup olmadığı gibi sorular içermektedir. Bu anketin uygulanmasından bir hafta sonra ise aynı çocuklar kız ve erkek olarak karışık gruplara ayrılmış ve kısa süreli klasik çizgi filmler izletilmiştir. İzlemenin hemen ardından çocuklara tekrar bir anket verilmiş ve izletilen çizgi film hakkındaki düşünceleri ve saldırgan tavırların oluşup oluşmadığı sorulmuştur. Araştırma sonucu, şiddet içeren çizgi film izlemenin erkek çocuklarında saldırgan davranışları arttırdığını göstermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarından biri kız çocuklarında saldırganlık davranışının çizgi filmlerden etkilenmediğidir¹⁸⁵.

Gentile ve arkadaşları da medya şiddeti ve başkalarını düşmanca değerlendirme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir anket gerçekleştirmiştir. Araştırmada %49'u kız, %51'i erkek, yaşları 7-11 arasında değişen 3 ila 5. sınıflardaki 430 çocuğa anket uygulanmıştır. Kendini tanıma raporları, arkadaş ve öğretmenlerinin değerlendirmelerinden yola çıkılarak okul yılının başlarında kitle iletişim araçlarında daha çok şiddet izleyen çocukların okul yılının sonlarında sözel olarak, ilişkisel olarak ve fiziksel olarak daha saldırgan olduğu görülmüştür. Okul yılının başlarında kitle iletişim araçlarında daha çok şiddet izleyen çocuklarda aynı zamanda başkalarını değerlendirmede okul yılının sonlarına doğru daha düşmanca bir yaklaşım oluşmuş ve bu çocuklar daha az toplum yanlısı davranmışlardır. Sonuç olarak araştırmada medyadaki şiddete maruz kalma, saldırgan davranış ve inançların oluşmasında bir risk faktörü olarak tanımlanmıştır. Gentile ve arkadaşları, medyadaki şiddete maruz kalmanın, tek başına herhangi bir risk faktörüne maruz kalmaktan daha büyük bir etki yaratabileceğini vurgulamaktadır¹⁸⁶.

Murray, televizyondaki şiddet görüntüleriyle bağlantılı olarak çocukların ilkokulu bitirmeden önce bu çok önemli ve karakterlerinin biçimlendikleri yaşlar boyunca

¹⁸⁵ Amy I. Nathanson, "The Immediate And Cumulative Effects of Television Mediation On Children's Aggression", (Yayımlanmamış Doktora Tezi., The University of Wisconsin - Madison, 1998), ss. 1-232.

¹⁸⁶ Douglas A. Gentile, David A. Walsh, Paul R. Ellison, Michelle Fox ve Jennifer Cameron, "Media Violence as a Risk Factor For Children: A Longitudinal Study", **Media Violence and Peer Relations**, Paper presented at the American Psychological Society 16th Annual Convention, (Chicago: Illinois, 2004), ss. 1-20.

televizyonda 20 bin cinayet ve 80 binden fazla şiddet içeren davranışa maruz kaldıklarını vurgulamaktadır. Televizyondaki bu şiddet içeren davranışlar ise çizgi filmlerde ve değişik programlarda olabilmektedir. Murray'e göre televizyonda şiddet izlemenin olası üç etkisi bulunmaktadır: Çocuklar, başkalarının acılarına daha az hassas olabilmekte, kendi etraflarındaki dünyayı daha korkunç bulabilmekte ve başkalarına saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler¹⁸⁷.

Televizyondaki şiddetin tüm bunların yanında çocuklarda korkuya neden olduğu da araştırmalarla ortaya konmuştur. Gerbner, bu çerçevede 'Acımasız Dünya Sendromu' kavramını oluşturmuştur. Bu kavrama göre, televizyonda sunulan dünya, gerçek dünyadan daha tehlikeli ve acımasız olduğundan insanlar çevrelerine karşı daha korkak ve olumsuz olmaktadır¹⁸⁸. Murray de bu sendromu dünyanın kötülüklerle, tehlikelerle dolu bir yer olarak algılanması ve korku duyulması olarak tanımlamaktadır¹⁸⁹.

Valkenburg, Cantor ve Peeters da 2000 yılında gerçekleştirdikleri araştırmalarında televizyon tarafından oluşturulan korkuyu ve çocukların televizyona verdikleri korku tepkilerini araştırmıştır. Araştırmacılar, Almanya'da gerçekleştirdikleri araştırmada, rasgele seçtikleri 7 ile 12 yaş arasındaki toplam 314 çocukla telefonda ile görüşme yapmışlardır. Görüşmeler sonucunda çocukların %31'inin erken yaşlarda televizyondan korktukları ortaya konmuştur¹⁹⁰.

Haber programları da şiddet içerikleri nedeniyle korkuya neden olabilmektedir. van der Molen, birçok ilkokul çocuğunun haberdar olmayı önemsedikleri için haber izleyebildiklerini ancak çocuklar kendi kendilerine haber izlemeyi seçmeseler bile televizyonda diğer programları ararken ya da aileleri izlerken haberlerle

¹⁸⁷ John P. Murray ve Barbara Lonborg, "Using Tv Sensibly", **Children and Television**, (Kansas State University, Aralık 2004), www.oznet.ksu.edu/library/famlf2/1790.pdf

¹⁸⁸ Aktaran, Rigel (2008), **a.g.e.**, s. 20.

¹⁸⁹ John P. Murray'den akt. Terra Bonds, "The Effects of Violence on Mental Health", *Child Mental Health*, (Cilt: 73, 2002). http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc/ecdh/eecd/Learning%20Environments/Health%20and%20Safety/edudev_art_00107_072305.html#media

¹⁹⁰ Patti M. Valkenburg, Joanne Cantor ve Allerd L. Peeters, "Fright Reactions to Televisions", **Communication Research**, (2000: 27, 1, ss. 82-99).

karşılaşabildiklerine vurgu yapmaktadır. Böylece çocuklar savaşlar, felaketler, kazalar, cinayetler, acı verici olaylar gibi şiddet içeren görüntülerle karşılaşabilmektedirler¹⁹¹.

Haberlerinin çocuklar üzerindeki etkilerini Rigel, 1995 ve 1999 yıllarında toplam 509 denek ile iki ayrı yaş grubuyla yaşa bağlı ve karşılaştırmalı olarak araştırmıştır. Araştırmanın 1995 yılındaki bölümüne 5-7 yaş grubunda 188, 1999 yılı bölümüne ise toplam 7-12 yaş grubuna 321 denek katılmıştır. Deneklere anket uygulanmış ve haberlerle ilgili resimler yaptırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, 5-7 yaş grubundaki haberlerle ilgili resim yapan çocuklar resimlerinde %93 oranında “bomba, tabanca, ucundan kan damlayan bıçak, itfaiye aracı, polis, polis otosu, ambulans, çarpışan araçlar, yanan evler, yanan orman, ateş eden kişiler” gibi şiddet içeren haber simgeleri kullanmışlardır. 1999 yılında 10-12 yaş grubundan toplam 321 çocukla gerçekleştirilen resim çalışması da diğer grupla aynılık göstermektedir. Ve çizimlerin %95,3’ü şiddet içermektedir¹⁹².

Smith ve Wilson da 2000 yılında çocukların televizyon haberlerine verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla 52’si kız, 36’sı erkek toplam 88 çocuk ile bir deney gerçekleştirmiştir. Araştırma için hem 6-7 hem de 10-11 yaş çocukları içeren 4 grup oluşturulmuştur. 42’si 6-7 yaş arası, 46’sı 10-11 yaş arası denekler, bir soygün haberinin 4 ayrı versiyonunu okullarındaki sessiz bir odada tek tek izlemiştir. Çocuklara bir haber izleyecekleri ve ardından bu haberle ilgili sorular sorulacağı söylenmiştir. Her bir izleme 7 dakika sürmüştür ve haber programlarının izlettirildiği sırada çocukların yüz ifadeleri ve haberlere verdikleri tepkiler kaydedilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların yüz ifadelerinin korku ve endişeli olduğu saptanmıştır¹⁹³.

Smith ayrıca 1999 yılında 54’ü erkek, 71’i kız toplam 125 ilkokul öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırmasında çocukların haberleri anlaması ve onlara verdikleri korku tepkilerini incelemiştir. 60 üçüncü sınıf ve 65 dördüncü sınıf öğrencileri ile görüşülen

¹⁹¹ Juliette H. Walma van der Molen, “Violence and Suffering in Television News: Toward a Broader Conception of Harmful Television Content for Children”, **Pediatrics**, (2004: 113; ss. 1771-1775), s. 1771.

¹⁹² Rigel (2000), **a.g.e.**

¹⁹³ Stacy L. Smith ve Barbara J. Wilson, “Children’s Reactions to Television a News Story”, **Communication Research** (2000: 27, 5, ss. 641-673).

araştırmanın sonuçlarına göre, yaşları daha büyük olan çocuklar, haberleri daha iyi anlamakta ve bu nedenle daha çok korkmaktadır. Her iki yaş grubu da kendilerini üzen haberleri tanımlayabilmekte ve hatırlamaktadır. Gelişimsel farklılıklar, korkuyu hatırlama anlamında önemli bir faktördür. Küçük çocuklar, doğal felaket haberlerinden daha çok korkarken diğer yaş grubu şiddet ve suç haberlerinden korkmaktadır¹⁹⁴.

Wilson, Martins ve Marske da çocukların ve ailelerinin televizyon haberlerine verdikleri korku tepkilerinin incelemiştir. Araştırma için rasgele örneklem seçimiyle 182 ebeveyn belirlenmiş ve belirlenen 182 ebeveynle telefon anketi yürütülmüştür. Ankette 5 ve 18 yaş arasındaki çocukların ebeveynlerinin haberlerdeki çocuk kaçırma hikâyelerine tepkilerine ek olarak onların çocuklarının tepkileri de değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda 13 yaşın altındaki çocukların daha büyük yaşta çocuklara göre korkuya ilişkin hisleri ve bireysel güvenlikleriyle daha fazla ilgili oldukları ortaya konulmuştur. Araştırmanın bir diğer sonucu ise televizyon haberlerini daha fazla izleyen çocukların daha çok korktuklarına yöneliktir¹⁹⁵.

Browne ve Giachritsis medyadaki şiddetin çocuk ve ergenler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltabilecek bazı halk sağlığı önerilerinde bulunmuşlardır. Bu çerçevede anne-babalara, çocuklarla profesyonel olarak ilgilenenlere, medya yapımcılarına ve politikacılara bazı önerilerde bulunmuşlardır. Onlara göre anne-babalar; televizyondaki şiddete maruz kalan çocukların saldırgan tutumlarının, antisosyal davranışlarının, korkularının ve şiddet karşısındaki duyarsızlıklarının artması riskinin farkında olmalıdırlar. Ayrıca, çocuklar programı izlemeden önce programın ne derece şiddet içerdiğini gözden geçirmelidirler. Son olarak çocukların gelişimsel düzeylerine uygun biçimde şiddet içeren görüntüleri anlamalarına onlarla konuşarak yardım etmelidirler¹⁹⁶.

Buraya kadar televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri ve televizyondan öğrenilen saldırganlık araştırmalar ışığında incelenmeye çalışılmıştır. Televizyonun olumsuz

¹⁹⁴ Stacy L. Smith, "Children's Comprehension of and Fear Reactions to Television News" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of California, Santa Barbara, 1999), ss. 1-150.

¹⁹⁵ Barbara J. Wilson, Nicole Martins ve Amy L. Marske, "Children's and Parents' Fright Reactions to Kidnapping Stories in the News", **Communication Monographs**, (2005: 72, 1, ss. 46-70).

¹⁹⁶ Kevin D Browne, Catherine Hamilton-Giachritsis, "The Influence of Violent Media on Children and Adolescents: A Public-Health Approach", **Lancet**, (Sayı: 365, Şubat, ss. 702-710, 2005), s. 708.

etkilerini aza indirmek konusunda anne-babaların önemli rolü üzerinde ayrıca durulmalıdır.

1.1.4. Çocuk-Televizyon ve Aile

Çocukların televizyonu ilk izleme ortamı aile olduğu için anne-babanın çocuğun televizyon izlemesinde önemli bir rolü bulunmaktadır.

Çocukların televizyon izlemeleri ne kadar çok denetlenmeye çalışılırsa çalışılsın onlar, televizyon izleme konusunda ısrarcı olmaktadır. Bu durumu kaygıyla karşılayan özellikle eğitim seviyeleri yüksek anne-babalar ise bu konuda çocuklarına sınırlamalar getirmeye çalışmakta ve televizyon izleme saatlerini ve program çeşitlerini belirleyebilme çabasında olmaktadır. Ancak denetim, çocuğun anaokuluna gitmesiyle güçleşmeye başlamaktadır. Anaokulunda diğer çocuklar ile etkileşim halindeki çocuk, anne-babanın izin vermediği programları izlemekte ısrarcı olmaktadır¹⁹⁷.

Bu nedenle Witty, çocuğun okula başlamasıyla birlikte anne-babaların çocuğun televizyon izlemesine rehberlik etmesi gerektiğini belirtmektedir¹⁹⁸. Çünkü anne-babalar çocuklarının televizyon aracılığıyla edindikleri bilgi ve davranışları yönlendirebilmekte ve onların televizyonu ve doğasını doğru bir biçimde anlamalarını sağlayabilmektedir¹⁹⁹.

Kotler ise anne-babaların televizyon izleme ile ilgili düzenlemelerinin çocukların izledikleri program türünü etkilemediğini belirtmektedir. 1999 yılında çocukların televizyon kullanımı ve anne-babanın televizyon kullanımı düzenlemesiyle ilgili araştırmasında Kotler, 3 ile 12 yaşları arasında toplam 1480 çocuk ile çalışmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, aileler tarafından konulan kuralların çocukların yetişkinlere yönelik programlar izleme ya da şiddet içerikli programlar izlemeleri

¹⁹⁷ Rogge (1989), **a.g.e.**, s. 45-47.

¹⁹⁸ "Paul Witty, "Televisioning By Children and Youth", Elementary English, 38, 1961: 103-113"den akt. Melike Türkan Bağlı, "Okulöncesi Çocukların ve Ailelerinin Televizyon İltitili Etkileşimleri" (Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara, 2002), s. 16.

¹⁹⁹ "Brant R. Bursleson, Jesse G. Delia, J. ve James L. Applegate, "The Socialization of Person-Centered Communications: Parent's Contribution to Their Children's Social Cognitive and Communication Skills", 1995"den akt.. Bağlı (2002), **a.g.e.**, s. 16-17..

üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak kurallar, çocukların televizyonu toplam izleme süreleri üzerinde etkili olmaktadır²⁰⁰.

Benzer şekilde Kahn-Egan de araştırmasında çocukların kısıtlanmış televizyon programlarını daha çekici buldukları sonucuna varmıştır. Onlara göre bu programlardaki şovlar “ilgi çekici, eğlendirici ya da komik”tir. Çocukların televizyon ve internet kullanımında kuralların etkisini araştırdığı çalışmasının televizyon ile ilgili bölümünde 3. sınıftan 8. sınıfa kadar 300’den fazla ilkokul öğrencisiyle anket çalışması düzenlemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların %15’i anne ve babalarının onlarla birlikte “hiç” ya da “neredeyse hiç” televizyon izlemediğini belirtmişlerdir. Çocukların yarısından fazlası anne ve babalarının kuralların önemini yeterince açıklamadığını ve onlarla medya içeriğini tartışmadığını ifade etmişlerdir. Çocuk izleyicilerin korunmasına yönelik uyarıların da çok etkili olmadığı araştırmanın bir diğer sonucudur. Çocukların %60’ı seksüel olarak uyarı verilmiş şovları izlediğini, %60’ından fazlası ise yetişkin içerikli programlara ulaşımı kolay ya da çok kolay olarak ifade etmiştir²⁰¹.

Tüm bunlara rağmen Singer ve Singer’e göre aileler, çocuklarının kaç saat televizyon karşısında oturduğu ve nasıl programlar izlediği konusunda dikkatli olmalıdır. Onlara göre aileler çocukların izledikleri programlar hakkında çocukları bilgilendirmelidir. Singer ve Singer’in gerçekleştirdikleri bir araştırmanın sonucu ortaya koymaktadır ki aileler çocuğun televizyon izlemesiyle ilgili kurallar koyduğunda çocuklar dünyayı başka gözle görmeye başlamakta ve alternatif bakış açıları ve oyunlar geliştirebilmektedir²⁰².

Çocuklarının televizyon izlemesini kısıtlayarak engelleyemeyen anne-babalar ise çocuklarının özellikle televizyondaki şiddete maruz kalmasını azaltmak için farklı yollar aramalıdır.

²⁰⁰ Jennifer Anne Kotler, “Children's Television Use and Parental Regulation: an Interactive Systems Analysis”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Texas at Austin, 1999), ss. 1-141.

²⁰¹ Christine Nicole Kahn-Egan, “Pandora's Boxes: Children's Reaction to And Understanding of Television and Internet Rules, Ratings, and Regulations”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, The Florida State University, 1998), ss. 1-244.

²⁰² “Jerome L. Singer ve diğerleri. “Family Mediation and Children’s Cognition, Aggression and Comprehension of Television: A Longitudinal Study”, **Journal of Communication**, (1984: 34, 2, ss. 119-135)”den akt. Singer ve Singer (1998), **a.g.e.**, s. 242.

Bu yollardan biri çocukla televizyon programları üzerine konuşmaktır. Chang'e göre otoriter bir tavır sergilenerek çocukların belirli televizyon programlarını izlemesi engellemez. O'na göre en işe yarar çözüm çocukla televizyon izlerken onunla konuşmaktır. Örneğin Power Rangers programını izlerken onların kavgaları sırasında anne ya da baba çocuğa şöyle bir soru sorabilir: "Eğer arkadaşın seni dinlemeseydi onu öldürmek için vurmayı tercih eder miydin?". Çocuk büyük olasılıkla "hayır" cevabını verecektir. Aile ona "bunu duyduğuma sevindim" diyebilir ve daha sonra çocukla bu konuda sohbet edebilir. Bu tür bir diyalog çocuğun televizyondaki şiddetten etkilenmesini azaltabilir²⁰³.

Murray de televizyondaki şiddetin etkilerini en aza indirmek için ailelere bazı önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler aşağıda sıralanmıştır:

1. Çocuğunuzun izlediği programların zamanını ve görüntülerdeki şiddeti izlemesini kontrol altında tutunuz.
2. Çocuğunuz ile birlikte televizyon izlerken şiddet görüntülerini tartışınız. Onunla şiddetin nasıl ve niçin gerçekleştiğini ve nasıl acılara neden olduğu hakkında konuşunuz. Anlaşmazlıklara şiddetsiz nasıl çözüm yolu bulunabileceğini çocuğunuza sorunuz.
3. Bir eğlence programında şiddetin nasıl "taklit edilmiş" olduğunu yani gerçek olmadığını çocuğunuza açıklayınız.
4. Şiddet içeren programlar izlemesini sınırlayınız. Görüntüleri açıklayınız ve tartışınız.
5. Birbirine özenli davranan, yardım eden, dayanışan karakterler içeren programları izlemesi için çocuğunuzu yönlendiriniz. Bu tür programlar, çocuklar üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilmektedir²⁰⁴.

Messarıs de yukarıdaki görüşlerle bağlantılı olarak anne-babaların çocuklarına televizyondaki gerçeklikle ilgili yardımcı olabileceklerini öne sürmektedir. Messaris'e göre anne-babalar televizyonla ilgili olarak çocuklarına üç süreçle ilgili yardımcı

²⁰³ Ni Chang, "Reasoning with Children About Violent Television Shows and Related Toys" **Early Childhood Education Journal**, (2000: 28, 2, ss. 85-90), s. 85-87.

²⁰⁴ Murray ve Lonborg (2004), **a.g.e.**

olabilirler. Bu üç süreç **kategorileme** (televizyonun gerçek dünyayı yansıtıp yansıtmadığını ve nasıl yansıttığını göstermek), **geçerlilik** (televizyondaki şeylerin kesinliği ve temsil ediciliği ile ilgili çocukla tartışmak) ve **destekleme** (çocuğa televizyondan elde edinilen bilginin gerçek dünyada ek bilgilerle desteklenerek nasıl kullanılacağını göstermek) olarak kavramsallaştırılmıştır. Barcus ise anne-babaların çocuklarının televizyon izlemelerine nasıl dahil olduklarını değerlendirmek üzere “yapısal anne-baba müdahalesi” olarak adlandırdığı bir model önermektedir. Bu modelde denetimin ve müdahalenin ne zaman yapıldığı ve denetimin türü değerlendirilmektedir. Barcus, üç tür denetim yapılabileceğini belirtmektedir: **Seçme, açıklama ve tartışma**. Hangi tür denetimin ne zaman yapılacağı ise oldukça önemlidir. Buna göre; izleme öncesi ‘seçme’, izleme sırasında ‘açıklama’ ve izleme sonrasında da ‘tartışma’ anne-babanın çocuğun televizyonu anlamasına yönelik katkılardır. Barcus’a göre anne-baba biçimsel veya biçimsel olmayarak da çocukların televizyonu izlemesini etkileyebilmektedir. ‘Biçimsel denetim’, izlemeye ilişkin kurallar koymayı içerirken; ‘biçimsel olmayan denetim’, çocukla birlikte izlemeyi ve tartışmayı kapsamaktadır²⁰⁵.

Anne-baba aracılığı kavramı ise tüm bu önerileri kapsamaktadır. Birlikte izleme, kısıtlayıcı ve aktif aracılık olarak üç türü bulunan anne-baba aracılığı ayrı başlıklar halinde incelenebilir.

1.1.4.1. Anne-Baba Aracılığı

Austin ve arkadaşları, anne-babaların çoğunun medya içeriğini çocuklarıyla tartışmalarında bir artış gözlemlemiş ve bu artışın sebebinin özellikle televizyondaki cinsellik ve şiddet üzerine yapılan araştırmaların popüler basın, politikacıların ve çocuk hakları savunucularının ilgilerini çekmesiyle anne-babaların medya içeriğine karşı artan hassasiyetine bağlamıştır. Onlara göre bu artıştaki bir diğer sebep anne-babaların izleme saatlerinde artan sakıncalı içerik miktarını algıladıkça daha tedbirli hale gelmeleri de olabilmektedir²⁰⁶.

²⁰⁵ “Paul Messaris, “Family Conversations About Television”, *Journal of Family*, (1983: 4, 2, ss. 293-308), Early F. Barcus, “Parental Influence on Children’s Television Viewing”, *Television Quarterly*, 8, 1969: 63-73”den akt. Bağlı (2002), **a.g.e.** s. 18-19.

²⁰⁶ Erica Weintraub Austin, Paul Bolls, Yuki Fujioka ve Jason Engelbertson, “How and Why Parents Take on the Tube”. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, (1999: 43).

Valkenburg ve arkadaşlarının 519 Hollandalı anne-babayla gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçları da Austin ve arkadaşlarının gözlemlerini destekler niteliktedir. Buna göre en sık gerçekleşen çocukla birlikte televizyon izleme ve en az gerçekleşen aktif aracılık (özellikle küçük çocukların anne-babaları aktif aracılık gerçekleştiriyor) ile katılımcıların çoğunluğunun üç aracılık türünü (birlikte izleme-aktif-kısıtlayıcı) de kullandıklarını belirttiklerini ortaya koymuştur²⁰⁷.

Anne-babaların çocukların televizyon izlemesini düzenlemeleri ve onlarla konuşmaları çocukların televizyona eleştirel bakmalarına neden olmaktadır. Çocukların eleştirel izleyiciler olmaları ise onların televizyon izlemenin olumsuz etkilerine karşı donanımlı olmalarını sağlamaktadır²⁰⁸.

Sonuç olarak çocukların okuldaki başarısızlıkları, aile içi iletişimsizlik, saldırganlık gibi konularda etkili olduğu düşünülen televizyona karşı ne yapılabileceği, nasıl önlem alınması gerektiği gibi sorular anne-babalara sorumluluklar yüklemektedir. Televizyonu gündelik yaşamın dışına çıkarmak olası gözükmediği için televizyonun olumsuz etkileri ile mücadele etmek gerekmektedir. Bu mücadele için başvurulabilecek yollardan birisi “anne-baba aracılığı” (parental mediation)’dir²⁰⁹.

Televizyon izlemeye yönelik “aracılık” kavramı, en genel anlamıyla anne ve babanın televizyon hakkında çocuklarıyla kurduğu etkileşim olarak tanımlanmaktadır. Kurulan bu iletişim televizyon izlemeden önce, izlerken ya da izledikten sonra ve çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir²¹⁰.

Nathanson, televizyona yönelik üç temel anne-baba aracılığı türü olduğunu belirtmektedir: Çocuklarla televizyon hakkında konuşmak yani **aktif aracılık** (active mediation), televizyon izlemeye yönelik kısıtlamalar getirmek yani **kısıtlayıcı aracılık**

²⁰⁷ Patti M. Valkenburg, Marina Krmar, Allerd L. Peeters ve Nies M. Marseille, “Developing A Scale to Assess Three Styles of Television Mediation: Instructive Mediation, Restrictive Mediation, and Social Coviewing”, **Journal of Broadcasting&Electroniz Media**, (1999, 43, 1, ss. 52-66), s. 62.

²⁰⁸ Ron Warren, Phil Gerke ve Mary Alice Kelly, “Is There Enough Time on the Clock? Parental Involvement and Mediation of Children's Television Viewing”, **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, (2002: 46, 1, ss. 87 – 111), s. 87.

²⁰⁹ Bağlı (2003), **a.g.e.**, s. 130.

²¹⁰ Nathanson (2002), **a.g.e.**, s. 4-5.

(restrictive mediation) ve çocuklarla **birlikte televizyon izleme** (covieving)²¹¹. Bunlar üzerinde alt başlıklar halinde durulabilir.

1.1.4.1.1. Aktif Aracılık

Aktif aracılık (active mediation), çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak yani programların gerçeklik durumunu tartışmak, televizyonda izlenen davranışlar üzerine eleştirel yorumlar yapmak ve televizyonda yayınlanan içerikler hakkında bütüncü bilgi sağlamak anlamında kullanılmaktadır²¹².

Nathanson, Austin ve arkadaşları'nın "pozitif aracılık" ve "negatif aracılık" kavramlarını "pozitif aktif aracılık" ve "negatif aktif aracılık" olarak kullanmaktadır. Ona göre pozitif aktif aracılık, karakterlerin yaptıkları güzel şeylere işaret etmeyi, televizyon mesajlarıyla aynı fikirde olmayı, çocukların karakterlerin davranışlarını edinmelerini desteklemeyi ve bu tasvirlerin gerçekçi olmasından söz etmeyi içermektedir. Bu tür yorumlar, televizyon içeriğini onaylama işlevi gördüğü için çocukların izlediklerini taklit etme ihtimallerini artırabilir. Negatif aktif aracılık ise karakterlerin davranışlarını kınama, televizyon mesajlarıyla uyuşmama, çocukların karakter davranışlarını benimsemelerini engelleme veya bu çizilen portrelerin gerçekçi olmadığını açıklama gibi faaliyetlerle çocukların televizyon tarafından sunulan bu tasvirlerin negatif yönlerini anlamalarını sağlamaya odaklanır. Bu tarz yorumlar, televizyon içeriğini reddeder veya yalanlar ve anne-babaların, kabul edilmeyen davranışın ne olduğunu anlatmak için somut bir araç olan televizyonu kullanmalarına olanak sağlar. Sonuç olarak, bu tür aktif aracılık, çocukları televizyonda gördüklerine karşı şüpheli olmaya ve televizyon içeriğini daha az kabul ve taklit etmeye yönlendirmektedir²¹³.

Collins, Sobol ve Westby'nin 1981 yılında gerçekleştirdikleri araştırmalarında, ikinci sınıf çocukları bir macera programının düzenlenmiş versiyonunu izlemişlerdir. Bir grup çocuk "kolaylaştırıcı yorumlar" yapan ya da hikayedeki önemli çıkarsamaları

²¹¹ Aynı, s. 7.

²¹² Aynı, s. 8.

²¹³ Aynı, s. 9-10.

açıklayacak konuşmalar yapan anne-babalarla birlikte televizyon izlemiştir. Diğer gruptaki çocuklar, programdaki aynı noktalar üzerine yansız yorumlar (meydana gelen eylemleri sadece tanımlayan yorumlar) yapan bir yetişkinle izlemiştir. Araştırmacılar, uygulama şartlarında bulunan çocukların konuyu kavramak için gerekli olan çıkarsamaları kontrol grubundaki çocuklardan daha iyi anladığını bulmuşlardır. Bununla birlikte, uygulama grubundaki çocukların, olay örgüsü hakkında kolaylaştırıcı yorumlarla direk olarak alakası olmayan yorumları da daha iyi yapabildiklerini keşfetmişlerdir. Araştırmacılar, kolaylaştırıcı yorumlar ortaya koyarak, çocukların olay örgüsünü kavramada çektikleri zihinsel sıkıntının azaltılabilme olasılığının olduğunu, böylece de programın başka yönlerine daha çok enerji harcayabilmelerine olanak tanınabileceğini öne sürmüşlerdir²¹⁴.

Corder-Bolz ve O'Bryant da okul öncesi yaştaki çocukların, televizyondaki eğlence programlarının içeriği hakkında destekleyici bilgi sunan bir yetişkini dinlediklerinde, içerik hakkında yalnızca tarafsız yorumlar duyan çocukların anladıklarından daha fazlasını anladıklarını görmüşlerdir²¹⁵.

Sorular sormanın da çocukların dikkatini sunulan televizyon içeriğinin önemli yönlerine çekebileceği düşünülmektedir. Reiser, Williamson ve Suzuki'nin 1988 yılında bu konuda gerçekleştirdikleri araştırmalarında, okul öncesi dönemdeki çocuklar, şu 4 durumdan birisine katılmıştır: İlk durumda, çocuklar 5 günün üzerinde bir sürede "Susam Sokağı"nın 3 videokasetini, kendilerine sorular soran ve dönüt veren bir yetişkinle birlikte izlemiştir. İkinci durumdaki çocuklar, kasetleri, kendilerine materyal hakkında sadece sorular soran ve hiçbir geri dönüt sağlamayan bir yetişkinle birlikte izlemiştir. Üçüncü durumda ise çocuklar kasetleri sadece onların dikkatlerini programın önemli kısımlarına çeken (örneğin, "Haydi bunu izleyelim", "Bu iyi bir bölüme "benziyor") bir yetişkinle birlikte izlemiştir. Bu durum, soru sormanın, çocukların dikkatlerini programın sadece önemli kısımlarına çekmekle eş değer olup olmadığını, ya da çocukları materyali daha iyi anlamaları için teşvik edip etmediğini görmek için

²¹⁴ W. Andrew Collins, Brian L. Sobol ve Sally Websty, "Effects of Adult Commentary On Children's Comprehension and Inferences About A Televised Aggressive Portrayal" **Child Development**, (1981: 52, 1, ss. 158-163).

²¹⁵ "Charles R. Corder-Boltz ve Shirley O'Bryant, "Teacher VS Program" **Journal of Communication**, (1978: 28, 1, ss. 97-103."den akt. Nathanson, **a.g.e.**, s. 21-22.

eklenmiştir. Son olarak, kontrol grubundaki çocuklar, kasetleri izleme sırasında hiçbir yorum yapmayan bir yetişkinle birlikte izlemiştir. Reiser ve arkadaşları test sonrasında soruları ve dönütleri ya da sadece soruları duyan çocukların, dikkat ve kontrol grubundaki çocuklardan çok daha yüksek puanlar aldıklarını ortaya çıkarmışlardır. Soru/dönüt koşulu ve sadece soru koşulundaki çocukların puanları arasında bariz bir fark olmadığı için, izleme sırasında sorular yöneltmesinin çocukların öğrenmelerinde oldukça önemli olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, araştırmacılar içerik hakkında sorular duymanın çocukların öğrenmelerinde soru ve cevapları duymak kadar yararlı olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar izleme esnasında çocuklara sorular yöneltmenin programı izlerken harcadıkları çabayı artırmış olabileceğini ayrıca, çocuklara sadece soru sorma işleminin çocukları programın önemli ve gerekli olduğuna ve ciddiye alınması gerektiğine inanmaya yöneltebileceğini belirtmişlerdir²¹⁶.

Aktif aracılığın yalnızca gerçekleştirildiği an değil daha sonraki izlemelerde de etkili olduğu öne sürülmektedir. Desmond ve arkadaşları 1985 yılında gerçekleştirdikleri araştırmalarında aktif aracılığın sıklığı üzerine velilerin hazırladıkları raporları, çocukların laboratuarda izledikleri “Swiss Family Robinson” (İsveçli Robinson Ailesi) adlı programın 15 dakikalık bir bölümünü anlama kabiliyetleriyle ilişkilendirmişlerdir. Araştırmacılar, aktif aracılık ve çocukların anlama becerileri arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Böylece, Desmond ve arkadaşlarının araştırması, aracılık olmadan izleseler bile, çocukla televizyon hakkında konuşmanın çocukların diğer televizyon programlarını anlamalarına da onları daha iyi hazırlayabileceğini iddia etmektedir. Dolayısıyla, aktif aracılık, çocukların televizyon programlarını anlamalarını artırabilmektedir²¹⁷.

Bu araştırmalar aktif aracılık ve çocukların televizyon yayınlarını anlamaları ve televizyon yayınlarından bir şeyler öğrenmeleri üzerine gerçekleştirilmiştir.

²¹⁶ Robert A. Reiser, Naja Williamson ve Katsuaki Suzuki, “Using ‘Sesame Street’ to Facilitate Children’s Recognition of Letters and Numbers” **Educational Communication and Technology Journal**, (1988: 36, 1, ss. 15-21).

²¹⁷ “Roger Jon Desmond, Jerome L. Singer, Dorothy G. Singer, Rachel Calam ve Karen Colimore, “Family Mediation Patterns and Television Viewing: Young Children’s Use and Grasp of the Medium”, **Human Communication Research**, (1985: 11, ss. 461-480)” den akt. **Aynı**, s. 24.

Buijzen ve arkadaşları ise şiddet içerikli haberlere çocukların duygusal tepkilerine anne-baba aracılığının etkisini ölçmüşlerdir. 8-12 yaşları arasındaki 451 ilkökul çocuğu ile yapılan çalışmada araştırmacılar çocukların korku, kızgınlık ve üzüntü duygularının ne ölçüde şiddet içerikli haberlere maruz kalmalarıyla ilgili olduğunu ve aktif ve kısıtlayıcı anne-baba aracılık stratejilerinin ne ölçüde haberlerin etkilerini belirlediğini araştırmışlardır. Bulgular çocukların haberleri izlemesinin onların duygusal tepkileriyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermiştir. Sonuçlara göre, aktif aracılık sadece küçük çocuklarda haberleri izleme ve korku kızgınlık kaygı duyguları arasındaki ilişkiyi azaltmıştır²¹⁸.

Bazı araştırmacılar da aktif aracılığın davranışsal ve algısal sonuçları üzerine odaklanmışlardır. Örneğin, Colder-Bolz 1980 yılındaki araştırmasında aktif aracılığın, çocuklara cinsi roller hakkında daha az geleneksel ve daha az basmakalıp davranışlar geliştirmede yardım edebildiğini keşfetmiştir. Deneyde 5 ila 11 yaşlarındaki çocuklar geleneksel olmayan cinsiyet rollerini oynayan karakterlerin olduğu bir Amerikan dizisi olan “All in the Family” (Bizim Evin Halleri)’den bir bölüm izlemişlerdir (bu dizide ör: yemek yapan Frank, Irene’nin kocası ve evin tamir işleriyle uğraşan Irene, Frenk’in karısı). Bazı çocuklar programı kendileriyle birlikte izleyen bir yetişkinin, geleneksel cinsiyet rollerinin ihlalini vurgulayan ve rollere pozitif bir hava katan yorumlarını dinlemişlerdir (ör: ‘Bak, Irene Edith’in mikserini tek başına kendisi tamir etti’ ya da ‘Frank yemek yapıyor. Yemek yapmaktan gerçekten hoşlanıyor gibi görünüyor’). Kontrol grubundaki çocuklar programı kendileriyle birlikte izleyen yetişkinlerden program hakkında olmayan tarafsız yorumlar dinlemişlerdir. Sonuç olarak, bütün çocuklar izleme sonrasında deney-öncesi puanlarıyla karşılaştırıldığında daha az cinsiyet rolü kalıp-yargıları ortaya koysalar da en fazla davranış değişimini ve en az kalıp davranışları deney grubundaki çocuklar göstermiştir²¹⁹.

Aktif aracılık üzerine yapılan diğer bir araştırma grubu, aktif aracılığın çocukların gerçek-dünyadaki davranışlarını etkileme potansiyelini araştırmıştır. Aktif aracılıkla

²¹⁸ Moniek Buijzen, Juliette H. Walma van der Molen ve Patricia Sondij, “Parental Mediation of Children’s Emotional Responses to a Violent News Event”, **Communication Research**, (2007: 34, 2, ss. 211-230), s. 212.

²¹⁹ “Charles Corder-Bolz, “Mediation: The Role of Significant Others”, **Journal of Communication**, (1980: 30, 3, ss. 106-118”den akt”. **Aynı**, s. 29.

ilişkili olarak araştırılan gerçek davranış çocukların televizyondaki şiddeti taklit etmesidir. Bu türde ilk araştırma, 1968 yılında 5-9 yaşlarındaki çocuklardan oluşan bir gruba saldırganlık içeren 5 dakikalık bir filmi izleten Hicks tarafından gerçekleştirilmiştir. Bir grup çocuk programı kendileriyle birlikte izleyen bir yetişkinin saldırgan davranışlar hakkındaki negatif yorumlarını (ör: ‘Bu korkunç!’, ‘Bu yanlış!’) dinlemiş, diğer bir grup ise pozitif yorumlar dinlemiştir (ör: ‘Kesinlikle çok güçlü bir adam!’, ‘Vay canına, gidişine bak!’). Üçüncü gruptaki çocuklar yetişkinlerden herhangi bir yorum duymamıştır. Çocuklar izleme sonrasında oyun devresi boyunca gözlemlendikten sonra, Hicks, negatif yorumlar dinleyen çocukların pozitif yorumlar dinleyenler çocuklardan daha az saldırgan olduğunu ortaya koymuştur. Fakat bu etki, programı çocuklarla birlikte izleyen yetişkinlerin izleme sonrası oyun devresi boyunca odada olduklarında ortaya çıkmıştır. Yani, çocuklar yalnız oynarlarken gruplar arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Hicks’in araştırması, çocukların izleme sonrası davranışlarının gözlemlendiği deneysel bir ortamda, aktif aracılık etkilerinin gerçekten sosyal istenirliğin etkileri olabileceğini ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle, eğer aktif aracılık çocuklara televizyondaki şiddetin kabul edilebilir bir şey olmadığını öğretmede gerçekten etkili olsaydı, bu etkinin programı birlikte izledikleri kişi izleme sonrası oyun odasında olmadığı da devam etmesi gerekirdi. Sonuç olarak, Hicks’in araştırması şunu vurgulamaktadır ki, saldırganlık konusunda çocukların izleme sonrası davranış gözlemlerine dayanan aktif aracılık deney sonuçlarını gözden geçirirken, bu alternatif açıklama da akılda tutulmalıdır²²⁰.

Horton ve Santorgrossi’nin 1978 yılında çocukların izleme sonrası saldırganlığı üzerine yapılan aktif aracılığın etkileri hakkındaki deneylerinde de aynı problem yaşanmıştır. Araştırmalarında, iki ile beşinci sınıftaki erkekler saldırganlık içeren bir televizyon klipi izlemişlerdir. Bazı erkek çocuklar, resmedilen şiddeti kınayan saldırganlık-karşıtı yorumlar dinlemiş, bazıları saldırgan eylemlere karşı şiddetin olmadığı alternatifler öneren saldırganlık içermeyen yorumlar dinlemiş ve bazıları da eylemi tanımlayan tarafsız yorumları dinlemiştir. Dördüncü bir grup, herhangi bir aracılık olmadan şiddet içermeyen bir film izlemiştir. İzledikten sonra, bireysel olarak test edilen öğrencilerden deneyci için bir iyilik yapmaları ve o önemli bir telefon

²²⁰ David J. Hicks, “Effects of Co-Observer’s Sanctions and Adult Presence on Imitative Aggression”, *Child Development*, (1968: 39, 1, ss. 303-309).

görüşmesi yaparken bir grup okul öncesi dönemdeki çocuğu izlemeleri istenmiştir (okul öncesi dönemdeki çocuklar bir monitör aracılığıyla gösterilmiş ve çocukların etkileşimleri daha önceden sahnelenmiş ve kaydedilmiştir). Her çocuğa, okul öncesi dönemdeki bir çocuğun ‘başı derde girerse’ deneyciye haber vermeleri söylenmiştir. Bu sayede, saldırganlık, çocuğun deneyciyle irtibata geçmeden önce, okul öncesi dönemdeki çocuklar arasındaki gerçek saldırganlığa şahit olduğu süre miktarıyla ölçülmüştür. Araştırmacılar hem saldırganlık karşıtı yorumların yapıldığı hem de saldırganlık içermeyen yorumların yapıldığı koşullardaki çocukların, tarafsız yorumların yapıldığı gruptaki çocuklara göre deneycinin yardımına önemli derecede daha çabuk ihtiyaç duyduklarını görmüşlerdir. Buna rağmen, deneysel uygulamadaki çocuklara deneycinin şiddet hakkındaki ‘görüşleri’ söylenip daha sonra onun için bir iyilik yapmaları istendiği için motivasyonlarının sosyal istenirlik tavrıyla ortaya çıkmış olma olasılığının yüksek olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak, bu etkilerin ne kadar uzun süreli olabileceğini ve diğer durumlara genellenip genellenemeyeceğine ilişkin kesin bir veri bulunmamaktadır²²¹.

Corder-Bolz, 1980 yılında önceki deneylerin doğasında bulunan sosyal istenirlik probleminden kaçınabilecek bir deney gerçekleştirmiştir. Çocukların davranışlarının yargılanacağını anlayacakları bariz durumlar yaratmaktansa, Corder-Bolz çocukların saldırgan davranışlarını daha özel ve imzasız/isimsiz, kağıt ve kalemle oluşan bir anketle ölçmüştür. Bu araştırmada, 5-10 yaşlarındaki çocuklardan oluşan gruplar ‘Batman’ın bir bölümünü izlemiştir. Bir grup, kendileriyle birlikte izleyen öğretmenlerden saldırganlıkla ilgili yargısal yorumlar dinlemiş (ör: ‘Kavga etmek kötü. Yardım etmek daha iyi’ vb.), diğer grup ise kendileriyle birlikte izleyen öğretmenlerden tarafsız yorumlar dinlemiştir. Corder-Bolz, deneysel uygulama koşulundaki çocukların test öncesinden sonrasına kadar saldırganlığı onaylamalarında önemli bir düşüş yaşadıklarını belirtmektedir. Buna rağmen, aracılık olmadan izleyen çocukların onay puanlarının iki test oturumu arasında oldukça yükseldiği görülmüştür. Bu tarz bir deney, sosyal istenirliğin etkilerini azalttığı için, aktif aracılığın televizyonun teşvik ettiği saldırganlığı azaltabildiğiyle ilgili daha inandırıcı kanıtlar sunmaktadır. Diğer taraftan

²²¹ “Robert W. Horton ve David A. Santogrossi, ‘The Effect of Adult Commentary on Reducing the Influence of Televised Violence’, *Personality And Social Psychology Bulletin*, (1978: 4, ss. 337-340.”den akt. Nathanson (1998) *a.g.e.*, s. 33-34.

bu araştırma da sunulan aracılık bilgilerinin izleme sonrası anket soruları ile içerik olarak çok benzemesi nedeniyle sıkıntılıdır. Yani, şiddetin kötü bir şey olduğu anlatılan çocukların, şiddetin kötü olduğu anlatılmayan çocuklara göre, programı izledikten sonra saldırganlığı daha az onayladıklarını belirtmeleri şaşırtıcı değildir. Bu tarz bir aracılık deneyinin, sosyal istenirliğin etkilerini azaltmasına rağmen, çocukların televizyon izlerken onlara saldırganlık hakkında sunulan bilgileri doğru bir şekilde hatırladığını göstermesi olasıdır²²².

Nathanson'a göre tüm bunlara rağmen anket çalışması, aktif aracılığın çocukların televizyondan saldırganlığı öğrenmesini engellediğini göstermesi açısından yararlı bir stratejidir. Bu doğrultuda Nathanson, 1997 yılında anne-babalarının aktif aracılık yaptığını bildiren dört ile yedinci sınıflardaki çocukların diğer çocuklardan daha az saldırgan olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, çocukların televizyon izleme miktarı kontrol edildiğinde bile aynı kalmıştır. Aslında, çok fazla televizyon izleyip de anne-babası sık sık aktif aracılık yapan çocukların, anne-babası nadiren aracılık yapan ve az televizyon izleyen çocuklara göre daha az saldırgan olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece, aktif aracılık, oldukça fazla televizyon izleyen çocukların bile saldırganlık puanlarını düşürebilmektedir²²³.

Sonuç olarak, aktif aracılığın pozitif bir etkisi olabilmektedir. Aktif aracılık, çocukların televizyonu kavrayışlarını ve eğitsel içerikten öğrenmelerini geliştirdiği, geleneksel olmayan cinsiyet rollerine karşı daha sağlıklı tutumlar kazanmalarına ve televizyonun daha kritik algılanmasına yardım ettiği, çocukların normal hayattaki istenmeyen davranışlarla meşgul olma olasılıklarını aza indirmektedir.

1.1.4.1.2. Kısıtlayıcı Aracılık

Kısıtlayıcı aracılık (restrictive mediation), hangi tür televizyon programlarının ne zaman ve ne kadar seyredilebileceği hakkında kurallar koymayı içermektedir²²⁴.

²²² "Corder-Bolz (1980)", **Aynı**, s. 34-35'deki alıntı.

²²³ Aynı, s. 36.

²²⁴ Amy I Nathanson, "Mediation of Children's Television Viewing: Working Toward Conceptual Clarity and Common Understanding", **Communication Yearbook 25**, Editör: William B. Gudykunst, (Mamwah-NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 2001), s. 121.

Nathanson, kısıtlayıcı aracılığı sıklık bakımından değil (anne-babaların kuralları sürekli tekrar etmesi) anlaşılabilirlik bakımından değerlendirmektedir. Ona göre kurallar, yerinde ve iyi anlaşılır bir yapıya sahipse anne ve babaların onları tekrarlamalarına gerek kalmayabilir²²⁵.

Bağlı'nın aktarmasıyla kısıtlayıcı aracılık uygulamaları ile daha çok karşı karşıya gelen çocukların, daha az saldırgan, kendilerini daha fazla kontrol edilebilen, okula daha çok uyum sağlayan çocuklar oldukları; televizyon programlarını daha iyi anlayabildikleri ve gerçek dünyayla televizyon arasında daha iyi ayırım yapabildikleri; cinsiyet rollerine kalıpyargılardan daha uzak bakabildikleri ve dış dünyaya ilişkin korkularının daha az olduğu ve televizyonda reklamı yapılan ürünlerin satın alınmasını daha az istedikleri gözlemlenmektedir²²⁶.

Kısıtlayıcı aracılık, çocukların çeşitli şekillerdeki doğal davranışlarıyla da ilişkilendirilmektedir. 1979 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında Reid, televizyon izlemeyle ilgili anne-babanın koyduğu kurallarla çocukların televizyonda reklamı yapılan ürünleri istemeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Reid, anne-babaları televizyon izlemeyle ilgili katı kurallar koyan çocukların televizyonda reklamı yapılan ürünleri daha az istediği ve böylece de anne-baba ve çocuk çatışmasını daha az yaşadıklarını gözlemiştir. Reid, reklamlar nedeniyle çıkan anne-baba ve çocuk çatışmasının doğrudan televizyon reklamlarıyla ilgili olup olmadığını araştırmıştır. O'na göre anne-baba ve çocuk çatışması, anne-babaların evlerinde televizyonun yerini belirlerken kuralları ve kısıtlamaları uygulamada başarısız oldukları bir ortamda ortaya çıkmaktadır. Örneğin, televizyon izlemeyle ilgili kurallar koyan anne-babalar çocuklarına televizyondaki bilgilerin çok değerli ve faydalı olmadığını öğretmektedirler. Bu nedenle çocukların televizyonda ürünlerin reklamını gördükleri zaman onları isteme olasılıkları daha düşüktür. Ya da, isteseler bile, istekleri reddedildiği zaman çatışma yaşama olasılıkları daha düşük olmaktadır²²⁷.

²²⁵ Aynı, s. 12-13.

²²⁶ Bağlı (2003), a.g.e., s. 131.

²²⁷ Leonard Reid, "Viewing Rules as Mediating Factors of Children's Responses to Commercials", *Journal of Broadcasting*, (1979: 23, ss. 15-26).

Kısıtlayıcı aracılıkla ilgili ele alınan bir diğer davranışsal etki çocukların saldırganlığıdır. Singer ve arkadaşları 1984 yılında annelerin televizyonla ilgili koyduğu kurallarla çocukların saldırganlığı, okula uyum, huzursuzluk ve ‘acımasız ve korkunç bir dünya’ inancı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmacılar, daha az televizyon kuralının olduğu, daha fazla sayıda televizyonun olduğu, kablolu kanallara daha çok erişimin olduğu, yemek vakti televizyonun izlenebildiği, anne-babaların çok fazla televizyon izlediği bir ortamda yaşayan çocukların daha saldırgan, daha huzursuz, okula adaptasyonu daha az, diğer çocuklara göre kendini dizginlemekte daha yetersiz ve diğer çocuklara oranla dünyanın acımasız ve korkunç olduğuna inandıklarını ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak, çocuklar televizyon izlemelerini daha az kontrol eden ortamlarda yaşadıkları zaman daha az iyi huylu olmaktadır²²⁸.

Sonuç olarak, kısıtlayıcı aracılık üzerine yapılan az sayıda araştırma göstermektedir ki, televizyon izleme kuralları koymayan anne-babaların çocuklarıyla televizyon izlemeyi kısıtlayan anne-babaların çocukları karşılaştırıldığında televizyon izlemeleri kısıtlanan çocuklar, televizyonu daha iyi anlamakta, televizyon dünyasıyla gerçek dünyayı birbirine benzetme ve saldırgan davranışlar gibi televizyona ilişkin olumsuz etkilere daha iyi karşı koyabilmektedir.

1.1.4.1.3. Birlikte İzleme

Birlikte izleme (covieving), basitçe anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesine verilen addır. Bu terim genellikle aktif aracılıkla karıştırılmaktadır. Oysa çocukla birlikte televizyon izlenmesi anne-baba ve çocuk arasında herhangi bir iletişim meydana geldiği anlamına gelmemektedir; yalnızca, anne-baba ve çocukların aynı odada bulunması ve aynı televizyon programını izlemeleri anlamına gelmektedir²²⁹.

Yine de çocukla birlikte televizyon izleme ve aktif aracılık birbiriyle ilgili kavramlardır. Fakat aralarındaki farklar önemlidir. Örneğin aktif aracılık zaman zaman

²²⁸ “Jerome L. Singer, Dorothy G. Singer ve Wanda Rapaczynski, “Family Patterns and Television Viewing as Predictors of Children’s Beliefs and Aggression”, *Journal of Communication*, (1984: 34, 2, ss. 73-89.”den akt. Nathanson (1998), *a.g.e.*, s. 40-41.

²²⁹ *Aynı*, s. 14.

çocukla birlikte televizyon izlemeyi içerse de aktif aracılık televizyon izleyen bir çocukla aynı odada bulunmaktan daha çok şey ifade etmektedir. Özellikle, aktif aracılık, anne-babanın televizyon programının içeriğini tercüme etme ve yorumlamaya ilişkin bilinçli, amaçlı çabalarını içine almaktadır. Diğer yandan, çocukla birlikte televizyon izleme, mutlaka aktif aracılığı içermek zorunda değildir ve televizyona yönelik anne-baba aracılığının daha pasif bir türünü temsil etmektedir²³⁰.

Bu farklara örnek olarak iki araştırma gösterilebilir. Valkenburg ve arkadaşları, 1997 yılında anne-babaların, aktif aracılığı, küçük çocuklarıyla televizyonun çocuklarını korkutabileceği korkusuna kapıldıklarında kullanma eğiliminde olduklarını bulmuşlardır. Oysa ki, çocukla birlikte televizyon izleme kavramı, herhangi bir demografik değişkenle ya da televizyon programlarına ilişkin etkilerle ilgili değildir²³¹. Diğer yandan, Dorr ve arkadaşları anne-babanın çocukla birlikte televizyon izleme sıklığının, çocuğun yaşıyla birlikte arttığını, belki de bunun sebebinin çocuklarının olgunlaşmasıyla karşılıklı televizyon ilgilerinin artması olduğunu bulmuşlardır. Dahası, anne-babanın televizyona karşı bir yönelimi olduğunda, çocukla birlikte televizyon izlemenin daha sık görüldüğünü tespit etmişlerdir. Birlikte izleme ve aktif aracılık, kavramsal olarak birbirinden farklıdır. İkisi de farklı kaygılar sonucunda harekete geçirilmekte, ikisi de farklı davranışları kapsamakta ve değişik etkilerle ilişkilendirilmiş durumdadır²³².

Valkenburg ve arkadaşları da 1999 yılındaki araştırmalarında çocukla birlikte televizyon izlemeyi, televizyonun olumsuz etkileri konusunda çok büyük endişeler duymadan çocuklarıyla birlikte, bir aile eğlencesi ya da birlikte vakit geçirmenin bir yolu olarak tanımlamışlardır²³³.

Salomon ise annelerin varlığının, çocuklara izledikleri materyalin önemli ve ilgilerine değer olduğu mesajını verdiğini savunmaktadır. Çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuklar üzerindeki etkileri öncelikli duygusal olarak gözükmektedir. Fakat

²³⁰ Nathanson (1998), **a.g.e.**, s. 16.

²³¹ Valkenburg ve diğerleri (1999), **a.g.e.**, s. 60.

²³² “Yayınlanmamış El Yazması”den akt. Nathanson (1998), **a.g.e.**, s. 16-17.

²³³ Valkenburg ve diğerleri. (1999), **a.g.e.**, s. 63.

Salomon'un da belirttiği gibi çocukların birlikte izlemenin bir sonucu olarak gösterdikleri olumlu duygusal tepkiler, onların televizyon programından öğrenmelerini artıracak bir harekete geçirme/uyandırma durumu yaratabilmektedir. Salomon'un aktardığına göre anne-babaların ve ikinci-altıncı-onuncu sınıflardaki çocuklarının olduğu bir araştırmada Dorr ve arkadaşları, birlikte televizyon izleme ile çocukların televizyonun gerçekliğini anlamaları arasında kayda değer bir ilişki bulamamıştır. Buna rağmen anne-babaların aile dizilerini birlikte izlediği çocukların bu dizileri kaçış için değil de büyük olasılıkla öğrenme amaçlı izlediklerini ortaya çıkarmıştır²³⁴.

Nathanson'a göre çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuğa televizyonun değeri ve önemi hakkında mesaj ilettiği ihtimali göz önünde bulundurulursa, anne-babası kendisiyle birlikte televizyon izleyen çocukların televizyondan daha fazla şey öğrenmelerini beklenebilir. O halde, kesinlikle anne-baba ve çocuğun eğitsel ve toplum yanlısı televizyon programlarını birlikte izlemeleri desteklenmelidir. Ancak her birlikte izleme televizyondan öğrenmeye katkıda bulunmaz, eğer böyle olursa; örneğin, anne-babası anti sosyal programlar izleyen çocukların olumsuz mesajlar öğrenme risklerinin daha çok olduğu da düşünülmelidir. Bu durumda, anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesinin çocuk üzerinde açık olumsuz bir etkisinin olması yüksek olasılıktır²³⁵.

Nathanson'ın 1999 yılında gerçekleştirdiği araştırma özellikle çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuk üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Nathanson, 2. ve 6. sınıflara giden %45'ini kız çocuklarının oluşturduğu 394 çocuk ve ailesi ile televizyon şiddetine yönelik anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki araştırmıştır. Araştırma aktif aracılık, kısıtlayıcı aracılık ve birlikte izlemeyi kapsamaktadır. Anne-babalara özellikle şiddet içeren programlarda (macera: Power Rangers, Xena Warrior Princess 'Zeyna', gerçekçi çizgi film: X Men, Street Fighter, klasik çizgifilm: Bugs Bunny ve The Roadrunner) çocuklarına ne sıklıkla aracılık yaptıkları sorulmuştur. Çocuklarda ise kavga, vurma, ateş etme gibi şiddet içeren programları ne kadar izledikleri, saldırgan davranışlara ne

²³⁴ Gavriel Salomon, "Effects of Encouraging Israeli Mothers to Co-Observe 'Sesame Street' With Their Five-Year-Olds", *Child Development*, (1977: 48, ss. 1146-1151).

²³⁵ Nathanson (2002), *a.g.e.*, s. 45-46.

kadar dikkat ettikleri ve bu davranışları gerçek hayatlarına yansıtıp yansıtmadıkları araştırılmıştır. Sonuçlar ortaya koymuştur ki, çocukla birlikte televizyon izleme saldırganlık eğilimi ile pozitif ilişkilendirken aktif ve kısıtlayıcı aracılığın her ikisi de çocukların saldırgan eğilimleri ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak anne-baba aracılığı televizyon izlemeyi yönlendirerek televizyon şiddetine karşı korunmasızlığı azaltabilmektedir²³⁶.

Ancak tüm bunlara rağmen Jinqiu ve Xiaoming, birlikte izlemenin olumlu sonuçlar doğurabileceğini iddia etmektedir. Araştırmacılar, 2004 yılında anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesinin çocuğun bilişsel gelişimi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada beş yaşındaki okul öncesi çocukların olduğu bir çocuk bakım merkezinde hem anket hem de deney uygulanmıştır. Jinqiu ve Xiaoming, araştırma sonuçlarının televizyonu anne-baba ve çocuğun birlikte izlemesinin olumlu sonuçlar doğurduğunu ortaya koyduğunu belirtmektedir²³⁷.

Benzer şekilde Powers da 1997 yılında okul öncesi çocukların sosyal becerilerini geliştirmek için tasarlanmış kuklalı çocuk programlarının etkilerini araştırmıştır. Dört ayrı program amacı olan dört ayrı deney grubunun oluşturulduğu araştırmada çocuklara kuklaların kullanıldığı bir çocuk programı yalnız başına, toplu olarak ve yanında bir rehberle izletilmiştir. Araştırma sonucuna göre televizyon programını yalnız izleyen çocuklarda göze çarpan bir sosyal beceri ölçülmemiştir. Ancak kuklalı çocuk programlarını ona eşlik eden bir rehber eşliğinde izleyen okul öncesi çocuklar diğer deney gruplarından incelenen dört alanda da daha fazla puan toplamışlardır²³⁸.

1.1.4.2. Aracılığı Etkileyen Unsurlar

Kitle iletişim araçlarının ve okulların sakıncalı içerik ve televizyon izlemenin olumsuz etkileri konusunda anne-babaların farkındalıklarını arttırdığı doğru

²³⁶ Amy I Nathanson, "Identifying and Explaining the Relationship Between Parental Mediation and Children's Aggression", *Communication Research*, (1999: 26, ss. 124-143).

²³⁷ Zhao Jinqiu ve Hao Xiaoming, "Parent-Child Co-Viewing of Television and Cognitive Development of The Chinese Child", *International Journal of Early Years Education*, (2004: 12, 1, ss. 63-77).

²³⁸ Catherine Margaret Powers, "The Influence of The Puzzle Place Television Program on Preschoolers' Social Behavior", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Miami, 1997), ss. 1- 98.

görünmesine karşın bu durum, neden bazı anne-babaların aracılık yapıp bazılarının yapmadığını açıklamamaktadır. Eğer aracılık televizyonun olumsuz etkilerine karşı bir koruma sistemi olabilecekse bu süreci neyin etkilediğini anlamak gerekmektedir. Bu nedenle çocukların yaşamlarına anne-babaların katılımı ve bu kavramı açıklığa kavuşturduktan sonra, anne-babaların televizyona karşı tutumlarını ve demografik değişkenleri incelemek yerinde olacaktır²³⁹.

1.1.4.2.1. Demografik Değişkenler

Çocukların yaşı, anne-babaların ve çocukların cinsiyeti, anne ve babaların çalışma ve eğitim durumları televizyon izlemeye yönelik aracılık üzerinde etkili bulunmaktadır. Bu nedenle demografik değişkenlere alt başlıklar halinde değinilebilir.

i) Çocukların Yaşı: Ortak endişelerden biri küçük çocukların televizyon izlemeye karşı savunmasızlığıdır. Çeşitli araştırmalar kısıtlayıcı aracılıkla çocukların yaşı arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmalar sonucu küçük çocuğu olan anne-babaların daha çok kısıtlayıcı aracılık uyguladıklarını ortaya koymuşlardır. Büyük çocukların, muhtemelen televizyonu daha iyi idrak ettiklerinden dolayı çok az televizyon izleme kuralına maruz kaldığı sonucuna varılmıştır²⁴⁰. Valkenburg ve arkadaşları ise kısıtlayıcı aracılıkta küçük çocukların anne-babaları ile büyük çocukların anne-babaları arasında çok büyük farklar bulamamışlardır. Çocukla birlikte televizyon izlemede de küçük çocukların anne-babaları ile büyük çocukların anne-babaları arasında önemli farklılıklar bulunamamıştır. Ancak araştırma sonucu küçük çocukların anne-babalarının büyük çocukların anne-babalarına göre daha fazla aktif aracılıkla uğraştıklarını göstermiştir²⁴¹.

²³⁹ Warren ve ark. (2002), **a.g.e.** s. 89.

²⁴⁰ “Jane D. Brown, Kim W. Childers, Karl E. Bauman ve Gary G. Koch, “The Influence of New Media and Family Structure on Young Adolescents' Television and Radio Use”, **Communication Research**, (1990: 17, ss. 65-82); Roger Jon Desmond, Bennett Hirsch, Dorothy Singer ve Jerome Singer, “Gender Differences, Mediation, and Disciplinary Styles in Children's Responses to Television”, **Sex Roles**, (1987: 16, ss. 375-389); Lynee S. Gross ve Patricia R. Walsh, “Factors Affecting Parental Control Over Children's Television Viewing: A Pilot Study”, **Journal of Broadcasting**, (1980: 24, ss. 411-419); C. A. Lin ve D. J. “Atkin, Parental Mediation And Rulemaking For Adolescent Use of Television And Vcrs”, **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, (1989: 33, ss. 53-67),”den akt. Warren ve diğerleri (2002), **a.g.e.**, s. 93.

²⁴¹ Valkenburg ve ark. (1999), **a.g.e.**, s. 62.

Valkenburg ve arkadaşlarının bulguları çocukların yaşının kısıtlayıcı aracılık için en iyi öngörü olmadığını göstermesine rağmen onlara göre anne-babalar, en azından televizyon izleme kısıtlılıkları konusunda hatırlatma veya bilgilendirme yapmak ve en çok da bu kısıtlılıkları uygulamak için çocuklarıyla etkileşimde bulunmalıdırlar. Anne-baba ve çocuklar birlikte ne kadar çok zaman geçirirlerse günlük aktiviteler esnasında bu kurallar o kadar çok ortaya çıkabilir. Çocukla birlikte televizyon izleme için de benzer bir bulgu beklenebilir²⁴². Sonuç olarak anne-babaların televizyon izlemeye katılmak ve aracılık uygulamaları için çocuklarıyla birlikte vakit geçirmeleri gerekmektedir.

ii) Cinsiyet: Anne-baba cinsiyeti açısından annelerin mi, yoksa babaların mı daha çok aracılık yaptıkları aracılık araştırmalarında dikkatle incelenmiştir. Örnek olarak Voort ve arkadaşları annelerin televizyon içeriğine aracılık etmesinin daha muhtemel olduğunu ve bunun birçok evde çocuk bakımı ile ilgili işlerin düzensiz paylaşılmasından kaynaklandığını vurgulamaktadırlar²⁴³.

Krendl ve arkadaşları, gözlemledikleri ailelerin televizyon izleme aracılığını, annenin birincil görevi olan çocuk bakıcılığına bir ilave olarak ele aldıklarını görmüşlerdir. Bu bağlamda, aracılık kadına toplumsal olarak yüklenen evle ilgili sayısız görevlerden sadece biridir²⁴⁴.

Valkenburg ve arkadaşları da araştırmalarında annelerin aracılığın her üç türüyle de babalardan daha çok meşgul olduklarını vurgu yapmaktadırlar. Bu bulgu onlara göre de annelerin sıklıkla birincil bakıcı olmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü karşılaştırmalı araştırma yaptıkları hem Amerika'da hem de Hollanda'da, annelerin oldukça büyük bir çoğunluğu evin dışında çalışmamaktadır. Dolayısıyla televizyon

²⁴² Aynı, s. 62-64.

²⁴³ Tom H. A. van der Voort, Peter Nikken ve Jan E. van Lil, "Determinants of Parental Guidance of Children's Television Viewing", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, (1992: 36, ss. 61-74), s. 71.

²⁴⁴ Kathy A. Krendl, Ginger Clark, Robert Dawson ve Cathryn Troiano, "Preschoolers And Vcrs In The Home: A Multiple Methods Approach", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, (1993: 37, ss. 293-312), s. 301.

içeriğine ilişkin daha çok kural koymalarının ve açıklamalar yapmalarının daha muhtemel oluşu olağan bir durumdur²⁴⁵.

Aracılık ve çocukların cinsiyetini inceleyen araştırmalar ise ortaya çelişkili sonuçlar çıkarmıştır. Aracılık konusunda Gross ve Walsh ile Lin ve Atkin araştırmalarında anne-babaların; kızlara mı, yoksa erkeklere mi daha çok aracılık ettiğini gösteren kesin bir bulgu ortaya çıkaramamışlardır²⁴⁶. Aracılığın kız ve erkek çocukları tarafından anlaşılması üzerine de Desmond ve arkadaşlarının anaokulu ve ilkokul çocuklarıyla gerçekleştirdikleri araştırma sonucu aracılık türlerinin erkeklerin anlamasını kızlardan daha fazla kolaylaştırdığını ortaya koymuştur²⁴⁷.

iii) Anne-Babaların Eğitim Durumu: Çocukların televizyon izlemesini denetleme konusunda anne-babaların eğitim seviyeleri önem kazanmaktadır. Anne ve babaların çocuklarının televizyon kullanımlarıyla ilgili neler düşündükleri üzerine Anne-Claude ve arkadaşları tarafından 1991 yılında gerçekleştirilen araştırmada, 3 ile 10 yaş arası toplam 387 çocuğun anne ve babasına çocuklarının televizyon kullanımlarıyla ilgili anketler verilmiştir. Anket sonuçları ortaya koymaktadır ki, daha az eğitilmiş ailelerin evlerinde televizyon gün boyu açıktır ve çocukların yaklaşık üçte biri anne ve babalarının müdahalesi olmaksızın televizyon izlemektedir. Anne ve babalar, televizyonun öğrenmeyi kolaylaştırdığına inanmakta ancak şiddet ile ilgili olarak tedirgin olmaktadır²⁴⁸.

Lee de 2004 yılında gerçekleştirdiği araştırmasında 6 ay ile 6 yaş arasındaki çocukların televizyonu izlemeye başlamalarında ve ne kadar kullandıklarında ailenin etkisini incelemiştir. Anne-babanın eğitimi, etnik kökeni, gelir düzeyi, anne-babanın kitle iletişim araçları hakkında tutumu, bu araçların kullanımının düzenlenmesi ve

²⁴⁵ Valkenburg ve ark. (1999), **a.g.e.**, s. 62-63.

²⁴⁶ Lynee S. Gross ve Patricia R. Walsh, "Factors Affecting Parental Control Over Children's Television Viewing: A Pilot Study", **Journal of Broadcasting**, (1980: 24, ss. 411-419); C. A. Lin ve D. J. "Atkin, Parental Mediation and Rulemaking For Adolescent Use of Television and Vcrs", **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, (1989: 33, ss. 53-67)"den akt. Warren ve diğerleri (2002)., **a.g.e.**, s. 93-94.

²⁴⁷ Roger Jon Desmond, Bennett Hirseh, Dorothy Singer ve Jerome Singer, "Gender Differences, Mediation, and Disciplinary Styles in Children's Responses to Television", **Sex Roles**, (1987: 16, ss. 374-389), s. 375.

²⁴⁸ Anne-Claude Bernard-Bonnin, Sophie Gilbert, Elizabeth Rousseau, Pierre Mason ve Brigitte Maheux, "Television and the 3- to 10-Year-Old Child", **Pediatrics**, (1991: 88, 1).

çocuğun yaşının temel alındığı araştırmada ailelerle görüşme yöntemi izlenmiştir. Araştırma, anne ve babaları daha eğitilmiş ve gelir düzeyi yüksek olan çocukların televizyonu daha küçük yaşlarda kullanmaya başladıklarını ortaya koymaktadır. Ancak, daha düşük eğitim düzeyi ve televizyon izleme konusundaki olumlu tutumlar çocukların daha fazla televizyon izlemesine neden olmaktadır²⁴⁹.

Valkenburg ve arkadaşlarının araştırmaları da anne-babaların eğitim seviyeleri ile aracılık türü arasında önemli bir etkileşim olduğunu göstermiştir. Araştırmalarının sonuçlarına göre, orta ve yüksek eğitilmiş anne-babalar, çocuklarının televizyon izlemesini, eğitim seviyesi düşük anne-babalardan daha sık kısıtlamaktadır. Daha yüksek seviyede eğitilmiş anne-babalar az eğitilmiş anne-babalara göre daha fazla aktif aracılıkla meşgul olma eğilimi göstermektedir. Çocukla birlikte televizyon izlemede ise farklı eğitim seviyelerine sahip anne-babalar arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır²⁵⁰.

Brown ve arkadaşları da eğitim seviyeleri yüksek olan anne-babaların çocuklarının televizyon izlemesini daha çok kısıtlayabildiklerini belirtmektedir²⁵¹. Gross ve Walsh da eğitim seviyeleri yüksek olan anne-babaların çocuklarıyla programların içeriği hakkında daha çok tartışabildiklerini ortaya koymuşlardır²⁵².

Van der Voort ve arkadaşları da eğitilmiş anne-babaların aktif aracılıkla daha çok uğraştıklarını iddia etmektedirler. Bununla birlikte, Austin ve arkadaşlarının araştırmaları ise çelişkili sonuçlar ortaya koymuştur. Araştırma sonuçlarına göre anne-babanın eğitilmiş oluşu tartışmaktan çok çocukla birlikte televizyon izlemeyi öngörmektedir. Araştırmalarındaki daha az eğitilmiş anne-babaların daha çok televizyon izlemiş olmalarına rağmen (ve araştırmacılara göre aktif aracılık için daha çok zamanları vardır), tartışma düzeyleri diğer ailelerden önemli derecede farklılık

²⁴⁹ June Hui Min Lee, "Predicting How Early And How Much Young Children Use Television And Computers: The Role of Sociodemographic, Family, and Child Characteristics", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Texas at Austin, 2004), ss. 1-204.

²⁵⁰ Aynı, s. 61-62.

²⁵¹ "Jane D. Brown, Kim W. Childers, Karl E. Bauman ve Gary G. Koch, "The Influence of New Media and Family Structure on Young Adolescents' Television And Radio Use", **Communication Research**, (1990: 17, ss. 65-82)"den akt. Valkenburg ve diğerleri, **a.g.e.**, s. 53.

²⁵² Gross ve Walsh (1980), **a.g.e.**, s. 416.

göstermemiştir. Dolayısıyla eğitim durumu, daha eleştirel izleme alışkanlıklarıyla sonuçlanmasına rağmen, bu birçok evde eyleme dönüşmemiştir²⁵³.

1.1.4.2.2. Anne-Baba Katılımı

Televizyon aracılığı anne-baba katılımının genel yapısı içinde incelenebilir. Televizyon kullanımı, anne-baba ve çocuk etkileşimini oluşturan çok önemli yalnız ve ortaklaşa yapılan aktivitelerden biridir²⁵⁴.

Anne-babalar ve çocuklar arasındaki şefkatli, iletişime dayalı ilişkilerin, çocukların davranışsal problemlerinden uzaklaşmalarına yardım ettiği, sağlıklı sosyal ve duygusal gelişimi sağladığı ve akademik olarak başarıyı sağladığı kabul edilmektedir²⁵⁵. Bu ilişkiler, bir çocuğun perspektifinden, anne-babasıyla geçirdiği zamanın miktarı ve kalitesi ile belirlenmektedir²⁵⁶. Anne-babalıkla ilgili araştırmalar katılımın iki düzeyde gerçekleştiğini ileri sürmektedir: Erişim ve Sorumluluk. Erişim, anne-babaların çocuklarına ayırdığı müsait zamanı ifade etmektedir. Yani bu zamanda aktiviteler ayrı da yapılırsa birlikte de yapılırsa, anne-babaların evde geçirdikleri zaman anlamına gelmektedir. Öte yandan, sorumluluk anne-babaların ve çocukların doğrudan etkileşimini kapsayan aktiviteleri ifade eder. Bu aktiviteler eğlenceli (örneğin oyunlar

²⁵³ Erica Weintraub Austin, Christopher Knaus ve Ana Meneguelli, "Who Talks How to Their Kids About TV: A Clarification of Demographic Correlates of Parental Mediation Patterns", **Communication Research**, (1997: 14, ss. 418-430), s. 428-429.

²⁵⁴ Ron Warren, "Parental Mediation of Preschool Children's Television Viewing", **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, (Eylül 2003), s. 6.

²⁵⁵ "Paul R. Amato ve Fernando Rivera, "Paternal Involvement And Children's Behavior Problems", **Journal of Marriage and the Family**, (1999: 61, ss. 375-384); Ralph B. McNeal, "Parental Involvement As Social Capital: Differential Effectiveness on Science Achievement, Truancy, and Dropping Out", **Social Forces**, (1999: 78, ss. 117-145); Anne C. Fletcher, "Adolescents' Well-Being as A Function of Perceived Interparental Consistency", **Journal of Marriage and the Family**, (1999: 61, ss. 599-570); Ronald L. Simons, Kuei-Hsiu Lin, Leslie C. Gordon, Rand D. Conger ve Frederick O. Lorenz, "The Higher Incidence of Adjustment Problems Among Children of Divorce Compared with Those in Two-Parent Families", **Journal of Marriage and the Family**, (1999: 61, ss. 1020-1033); Esther Ho Sui-Chu ve Douglas J. Williams, "Effects of Parental Involvement on Eighth-Grade Achievement", **Sociology of Education**, (1996: 69, ss. 126-138)"den akt. Warren ve diğreleri (2002) **a.g.e.**, s. 90.

²⁵⁶ "Keith W. Bryant ve Cathleen D. Zick, "An Examination of Parent-Child Shared Time", **Journal of Marriage and the Family**, (1996: 58, ss. 227-237); Gary L. Stein, Thomas D. Raedeke ve Susan D. Glenn, "Children's Perceptions of Parent Sport Involvement: It's Not How Much, But to What Degree That's Important", **Journal of Sport Behavior**, (1999: 22, ss. 591 -600, 1999)"den akt. **Aynı**, s. 90.

oyun, gezintiye çıkma), evle ilgili (örneğin ev işi yapma, ev planları yapma) ya da kişisel (örneğin okul ya da kişisel meseleler hakkındaki konuşmalar) olabilir²⁵⁷.

Warren, araştırmasında televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığında genel aile bağlarının etkisini incelemektedir. Bu bağ, iki boyuttan oluşmaktadır: Çocuğa erişim ve paylaşılan aktiviteler. Araştırmacı, 5. ve 6. sınıflar arasındaki toplam 327 çocuğun ailelerinin katıldığı araştırmada ailelerin televizyona karşı tavırları, erişebilirlik, kişisel konularda aile-çocuk arasındaki tartışmalar ve sevginin fiziksel olarak gösterilmesi ile televizyon aracılığı arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Araştırma sonucuna göre ailelerin disipline etme ve kontrol altına alma çabaları çocukların televizyon izlemesi ve ondan etkilenmemesi üzerinde çok etkili olmamaktadır²⁵⁸.

Anne-babanın katılım düzeyi yani çocuklarıyla birlikte geçirdikleri zaman çocukların yaşına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, küçük çocuklar evde daha çok vakit geçirdikleri, anne-babalarından daha çok zaman istedikleri için doğal olarak daha çok televizyon aracılığı deneyimleri olmaktadır. Çocukların yaşı hangi aracılık yönteminin kullanıldığını da belirleyebilmektedir. Şiddet içeren gösterileri yasaklamak veya kanal blokları (engelleyici) ayarlamak gibi bazı yöntemler, çok az bir zaman gerektirdiği için anne-babalar diğer görevlerini yerine getirebilmektedirler. Bu da bir programı çocukla birlikte izleyip tartışmaktan daha az zaman aldığı için kısıtlayıcı aracılık, küçük çocuklarla yaygın bir yöntem olabilmektedir. Ayrıca televizyon hem okul öncesi çocukların hem de anne-babaların ilgisini çekecek çok az içerik sunduğu için bu yıllarda çocukla birlikte televizyon izleme muhtemelen en az uygun olanıdır²⁵⁹.

²⁵⁷ “Alan C. Acock ve David H. Demo, “Family Diversity and Well Being”, **Thousand Oaks** (1994); Carol Bruce and Greer Litton Fox, “Accounting For Patterns of Father-Child Coresidence and Father Role Salience”, **Sociological Inquiry**, (1999: 69, ss. 458-476); David H. Demo, “Parent-Child Relations: Assessing Recent Changes”, **Journal of Marriage and the Family**, (1992: 54, 1, ss 104-117)”den akt. **Aynı**, s. 90.

²⁵⁸ Ron Warren, “In Words and Deeds: Parental Involvement and Mediation of Children’s Television Viewing”, **Journal of Family Communication**, (2001: 4, 1, ss, 211-231).

²⁵⁹ Warren (2003), **a.g.e.**, s. 6.

Anne-babalıkla ilgili çeşitli araştırmalar, gençlik dönemi boyunca anne-babanın katılımı daha da önemli hale gelmesine rağmen, anne-babaların çocuklarının hayatlarına çok az karışır oldukları sonucuna varmıştır²⁶⁰.

1.1.4.2.3. Anne-Babaların Televizyona Karşı Tutumları

Anne-baba aracılığını etkileyen faktörlerden biri televizyon izlemenin çocukları etkileme biçimine ilişkin anne-babaların görüşleridir. Çoğunlukla, anne-babaların televizyon karşı tutumları sakıncalı içerikle ilgili endişeler bütünü olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte Austin ve arkadaşları, 1999 yılında oldukça olumlu tutumların da anne-baba aracılığını etkileyebileceğini tartışmışlardır. Özellikle de anne-babaların çocukları belli programları izlemeye teşvik etmesi (ör. eğitsel televizyon programları) önemlidir. Ayrıca, Austin ve arkadaşları reklamları ve şiddeti karşılaştırarak böyle tutumların belli içerik türlerine özel olduğunu tartışmışlardır. Yani, anne-babaların aracılığı içeriğe özel olabilmektedir. Buna rağmen, günümüze kadar, anne-baba aracılığında en etkili güdüleyici faktör, televizyonun potansiyel olumsuz izleme etkilerine ilişkin bir korku olmuştur²⁶¹.

Abelman'a göre anne-babaların televizyonla ilgili olumsuz görüşleri aracılığa teşvik ederken, televizyonun çocuklar üzerindeki etkilerine karşı artan popüler basının ilgisi de bu tutumları körüklemektedir²⁶².

Anne-babaların televizyon karşı tutumları üç aracılık türüyle de önemli ilişkiler sergilemiştir. Valkenburg ve arkadaşları şiddet ve korkutucu içeriğe ilişkin büyük endişeleri olan anne-babaların çocuğun yaşı ne olursa olsun, çocuklarının televizyon

²⁶⁰ “Frank F. Furstenberg, S. Philip Morgan ve Paul D. Allison, “Paternal Participation and Children's Well-Being After Marital Dissolution”, *American Sociological Review*, (1987: 52, ss. 695-701); Craig Winston LeCroy, “Parent-Adolescent Intimacy: Impact on Adolescent Functioning”, *Adolescence*, (1988: 23, ss. 137-147); Maryse H. Richards, Idy B. Gitelson, Anne C. Petersen ve Anita L. Hurtig, “Adolescent Personality in Girls and Boys: The Role of Mothers and Fathers”, *Psychology of Women Quarterly*, (1991: 15, ss. 65-82); Sharon E. Paulson ve Cherly L. Sputa, “Patterns of Parenting During Adolescence: Perceptions of Adolescents and Parents”, *Adolescence*, (1996: 31, ss. 369)”den akt. Warren ve diğerleri (2002), *a.g.e.* s. 90.

²⁶¹ Austin ve diğerleri (1999), *a.g.e.*

²⁶² R. Abelman, “Determinants of Parental Mediation of Children's Television Viewing”. In J. Bryant (Ed.), *Television And The American Family* (1990: 31, ss. 1-326)”den akt. Aynı, s. 92.

izlemesini daha sık kısıtladıkları sonucuna varmıştır. Onlara göre, anne-babaların televizyon kaynaklı saldırganlık ve televizyon kaynaklı korkuya ilişkin endişeleri yaptıkları aracılık türünü etkileyebilmektedir. Televizyon kaynaklı korku ve saldırganlık konusunda endişelenen anne-babalar kısıtlayıcı aracılığı, potansiyel bu etkiler için kaygılanmayan anne-babalardan daha çok kullanmaktadırlar. Bu anne-babaların televizyonun olumsuz etkilerini en aza indirmeyi amaçladıkları olasıdır ve bu anne-babalar için, bunu yapmanın en kestirme ve basit yolu çocukların izlediklerini kısıtlamaktır²⁶³.

Dorr ve arkadaşları da çocukla birlikte televizyon izlemenin televizyonun etkileri (olumlu ya da olumsuz) konusunda güçlü inanışları olan anne-babalar arasında daha fazla olduğu kararına varmıştır. Dorrr ve arkadaşları ile Austin ve arkadaşları güçlü televizyon tutumları olan anne-babaların aktif aracılığı sağlamalarının daha olası olduğunu ortaya çıkarmışlardır²⁶⁴.

Sonuç olarak buraya kadar çocuk ve çocukluk dönemleri üzerinde durularak, saldırganlık kavramı tanımlanmış, daha sonra da televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Çocukların televizyon izlemesine yönelik anne-baba aracılığına ilişkin literatürdeki kavram ve çalışmalar açıklanarak, aracılık türü ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasında nasıl bir ilişki olduğu sorusunun yanıt beklediği söylenebilir. Bu çalışmada da bu sorun üzerine odaklanılacaktır. Başka bir deyişle, televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığının türü ve düzeyi ile çocukların saldırgan davranışlarının arasındaki ilişkinin belirlenmesi bu çalışmanın problemi olarak ifade edilebilir.

²⁶³ Valkenburg ve diğerleri. (1999), *a.g.e.*, s. 63.

²⁶⁴ Aimee Dorrr, Peter Kovaric ve Catherine Doubleday, "Parent-Child Coviewing of Television", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, (1989: 33, ss. 35-51), s. 48.

1.2 Amaç

Bu çalışmanın temel amacı televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığının türü ve düzeyi ile çocukların saldırgan davranışlarının düzeyi arasındaki ilişkinin tanımlanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt sorulara yanıt aranacaktır.

Anne-baba aracılığına ilişkin alt sorular:

1. Anne-babalar çocuklarıyla birlikte televizyon izlerken onunla ne konuşmaktadır?
2. Anne-babaların çocuklarının televizyon izlemesiyle ilgili kısıtlamaları nelerdir?
3. Anne-babaların çocuklarıyla birlikte televizyon izleme düzeyleri ne kadardır?

Anne-baba, televizyon ve çocukların ilişkisine ilişkin alt sorular:

4. Anne-babalar çocuklarının televizyonla ilişkisi konusunda ne düşünmektedirler?
5. Anne-babaların televizyona karşı tutumları nasıldır?
6. Anne-babaların, çocukların televizyona karşı gösterdiği dikkate ilişkin görüşleri nelerdir?
7. Anne-babaların, çocukların televizyon kahramanlarını nasıl algıladıklarına ilişkin görüşleri nelerdir?
8. Anne-babaların, çocukların eşya ve oyuncak seçiminde televizyon kahramanlarının etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
9. Anne-babaların, çocukların meslek seçimindeki televizyonun etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?

Çocukların saldırgan davranışlarına ilişkin alt sorular:

10. Çocuklar oyunlarında televizyondan öğrendikleri hangi tür ve düzeyde saldırgan davranışları sergilemektedirler?
11. Çocuklar oyunlarında hangi tür ve düzeyde saldırgan davranışları sergilemektedirler?

Anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiye ilişkin alt sorular:

12. Televizyon izlemede aktif aracılık çocukların saldırgan davranış düzeylerini nasıl etkilemektedir?
13. Televizyon izlemede kısıtlayıcı aracılık çocukların saldırgan davranış düzeylerini nasıl etkilemektedir?
14. Televizyon izlemede birlikte izleme çocukların saldırgan davranış düzeylerini nasıl etkilemektedir?

1.3. Önem

Televizyon izlemede anne-baba aracılığının türü ve düzeyi ile çocukların saldırgan davranışlarının düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışma, öncelikle anne ve babaların, çocukların televizyon izlemede uygulamaları yararlı olacak aracılık türü ve düzeyinin ortaya çıkması anlamında güçlü bir değere sahiptir. Başka bir deyişle, bu çalışma sonunda ortaya konulacak bulgular, anne-babaların çocukların televizyon içeriklerinden kaynaklanan saldırgan davranışlarını önlemede uygulayabilecekleri aracılık türü ve düzeyi hakkında bilgi sağlayacaktır. Bu da çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının denetlenmesi ve düzenlenmesi anlamında toplumsal yarara sahip bir tavsiye niteliğinde olacaktır. Bu da daha sağlıklı ve saldırgan olmayan nesillerin yetişmesi anlamında büyük öneme sahip bir bulgu olacaktır.

Öte yandan literatürde, televizyon ve çocuklar üzerindeki etkileri üzerine dünyada oldukça fazla çalışma yapılmış olmasına rağmen, anne-babalara yönelik çocuklarını televizyonun olumsuz etkilerine karşı nasıl koruyabilecekleri üzerine yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır. Dolayısıyla çalışma, özellikle Türkiye’de çok az ilgi bulan “aracılık” literatürüne katkı sağlaması açısından, İç Anadolu Bölgesi’ndeki bir ilköğretim okulunun ana sınıfında öğrenim gören 6 yaşındaki 9 farklı çocuğun televizyon izlemesine bağlı olarak gözlemlenen saldırgan davranışları ve bu çocukların anne-babaları ve öğretmenleriyle yapılan görüşmeleri kapsamı açısından önem taşımaktadır.

Aracılık literatürü genel olarak anne-babaların hangi tür aracılık uyguladıkları ve nasıl uyguladıklarıyla ilgilenmiştir. Aracılığın çocukların televizyondan öğrenmeleri ve davranışları üzerine ise çok fazla araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmanın literatüre bu anlamda da bir katkısı bulunmaktadır. Çünkü bu çalışma çocukların televizyon izlemesinde anne-baba aracılığı ile çocukların saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi tanımlamayı amaçlamıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Öncelikle doktora tezi çalışması ilke ve süresiyle sınırlı olan bu çalışma, çocuk ve televizyon ilişkisi çerçevesinde çocuğun televizyon izlemesine yönelik eğitilmiş anne-baba aracılığı ile çocuğun saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin araştırılmasıyla sınırlıdır. Bu doğrultuda çalışmanın diğer sınırlılıkları şöyle sıralanabilir:

1. Çalışma, İç Anadolu'da seçilen özel bir ilköğretim okulunun iki ana sınıfında öğrenim gören 6 yaşındaki 9 öğrenciyle, bu öğrencilerin anne-babaları ve öğretmenleriyle sınırlıdır.
2. Çalışmanın çocukların saldırgan davranışlarına yönelik gözlem boyutu, katılımcı çocukların serbest oyun saatlerindeki davranışlarıyla sınırlıdır.
3. Çalışmanın anne-babaların aracılık türüne ilişkin boyutu, anket uygulamasıyla belirlenen üç ayrı aracılık türünü uyguladığını söyleyen anne-babalarla sınırlıdır.
4. Son olarak çalışma, insanı konu alması bağlamında insana ait tüm sınırlılıkları barındırmaktadır.

1.5. Tanımlar

Çalışmada sıklıkla tekrarlanan ve çalışmaya özgü kimi tanımlar içeren bazı kavramlara ait tanımlar şöyle açıklanabilir:

aktif aracılık: Çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak

anne-baba katılımı: Anne-baba ile geçirilen zaman.

aracılık: Anne-babanın televizyon hakkında çocuklarla kurduğu etkileşim.

çocuk: 6 yaşındaki çocuklar.

çocukla birlikte televizyon izleme: Anne-babanın çocukla beraber televizyon izlemesi.

kısıtlayıcı aracılık: Hangi tür televizyon programının ne zaman ve ne kadar izlenebileceği hakkında kurallar koymak.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veriler ve toplanması ve son olarak da verilerin işlenmesi ve yorumlanması konusunda bilgilere ayrı başlıklar halinde yer verilecektir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan bir ilde özel bir okulun anasınıfında iki ayrı sınıfta eğitim gören 6 yaşındaki toplam 9 çocuk, eğitim seviyesi yüksek 18 anne-baba ve 2 öğretmenle gerçekleştirilen nitel bir durum çalışmasıdır. Dolayısıyla, çalışmada araştırılan durum; ortam, zaman ve kişiler açısından kendine özgü olduğundan genelleme kaygısı taşımamaktadır. Araştırılan durumu var olduğu biçimiyle tanımlama amacı, araştırmacıyı araştırmanın herhangi bir aşamasına müdahale etme çabasına sokmamıştır. Katılımcılara ailelere ve öğretmenlere; anne-babalıklarının ya da öğretmenliklerinin sınanmadığı yalnızca kendi görüşlerinin ve deneyimlerinin merak edildiği ifade edilmiştir. Nitel bir araştırmada sayısal sonuçlara ulaşılması önemli değildir; araştırmacının bu verileri derinlemesine analiz-sentez edebilmesi ve önyargısız tanımlama-yorumlama yapabilmesi zorunluluğu vardır²⁶⁵. Bu doğrultuda, araştırmadan elde edilen sonuçlar genellenemez; ancak, başka araştırmalara aktarılabilir (transfer edilebilir).

Nitel bir durum çalışması olan bu çalışmanın amacı, televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığının türü ve düzeyi ile çocukların saldırgan davranışlarının düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu temel amaç çerçevesinde anne-babaların uyguladıkları aracılık türleri ve düzeyleri, anne-babaların televizyona karşı tutumları, çocukların saldırgan davranışları ve anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkiye ilişkin alt amaç soruları yanıtlanmaya çalışılacaktır.

²⁶⁵ Bill Gillham, Case Study Research Methods, (London: Continuum, 2000), s. 9-10.

Çalışmada öncelikle araştırma katılımcılarını belirlemek için bilgiye kolay ve hızlı ulaşımı sağlaması nedeniyle²⁶⁶ anket uygulanmıştır. Anket, bir problemle ilgili olarak çeşitli kimselerin bilgi, deneyim ve düşüncelerini almak için bir soruşturma olarak tanımlanmaktadır²⁶⁷. Bu nedenle anasınıfında öğrenim gören tüm çocukların anne-babalarına uyguladıkları aracılık türlerini ve düzeylerini soran bir anket uygulanmıştır.

Daha sonra anket yöntemiyle belirlenen anne-babalarla çocuklarının televizyon izlemesinde uyguladıkları aracılık türleri ile düzeylerini ve televizyona karşı tutumlarını belirlemek amacıyla yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel yöntemler, araştırmacının araştırdığı durumun ne olduğunu anlaması için insanların yaptığı ve araştırmacıya söyledikleri kanıtlara odaklandığından bu çalışmada eğitimli anne-babaların çocuklarının televizyon izlemesinde uyguladıkları aracılık biçimlerini onların kendi ifadeleriyle ortaya koymak amacıyla bu yöntem kullanılmıştır²⁶⁸. Gillham'a göre, durum çalışmalarında eğer iyi yapılırsa en zengin veri toplama kaynağı yarı-yapılandırılmış görüşmelerdir²⁶⁹. Bu görüşmelerde sorular hazırlanmakta, katılımcılara aynı sırayla sorulmakta ve katılımcı istediği uzunlukta yanıtlanmaktadır. Görüşme sırasında gerekirse araştırmacı sorularla ilgili ek açıklamalar yapabilmektedir. Bu görüşme türleri katılımcıların düşünce ve görüşlerini ortaya çıkarmak için yanıtlarını genişletmesine izin vermektedir²⁷⁰.

Son olarak ise araştırma katılımcısı anne-babaların çocuklarının saldırganlık davranışlarını ve düzeylerini saptayabilmek için çocuklar, anasının serbest oyun saatlerinde gözlemlenmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış alanda gözlemlerle toplanmıştır. Doğal gözlem olarak da adlandırılan bu yöntemde araştırmacı gözlediği bireyleri yönlendirmez. Gözlemlenen durum araştırma amaçlarına göre düzenlenmez.

²⁶⁶ Türker Baş, *Anket*, (Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006), s. 11.

²⁶⁷ Suat Cebeci, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, (İstanbul, Alfa Yayınevi, 1997), s. 93.

²⁶⁸ Michael Quinn Patton, *Qualitative Research & Evaluation Methods*, (London: Sage Yayıncılık, 2002), s. 4-5.

²⁶⁹ Gillham, a.g.e. s.

²⁷⁰ David E. Gray, *Doing Research in the Real World*, (Londra: Sage Yayıncılık, 2004) ve Robert C. Bogdan ve Sari Knopp Biklen, *Qualitative Research For Education : An Introduction To Theory And Methods*, (Boston : Allyn and Bacon, 1997), s. 97-98.

Yarı yapılandırılmış alan çalışması olan gözlemde araştırmacı alanı dış gözlemci olarak gözlemlemiştir²⁷¹.

2.2. Araştırma Katılımcıları

İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan özel bir ilköğretim okulunun 2 ayrı anasınıfında eğitim gören 6 yaşındaki toplam 9 çocuk, onların anne ve babaları (18) ve çocukların öğretmenleri (2) araştırmanın amaçlı örneklemini oluşturmaktadır.

Amaçlı örnekleme, sınırlayıcı özelliklere ve ulaşılması güç bireysel özelliklere sahip bireyler üzerinde yapılan bir örneklemedir²⁷². Bu çalışmada seçilen anne-babaların eğitilmiş olması ve uyguladıkları aracılık türleri ve düzeylerinin esas alınması nedeniyle amaçlı örnekleme kullanılmıştır.

Amaçlı örnekleme çerçevesinde araştırmanın söz konusu katılımcıları, İç Anadolu Bölgesi'nden belirlenen bir ilköğretim okulunun sahip olduğu iki anasınıfındaki tüm öğrencilerin (toplam 37 kişi) anne ve babalarına gönderilen anketlerden elde edilen bulgular doğrultusunda belirlenmiştir.

Okulun A ve B şubeleri bulunan iki ayrı ana sınıfındaki toplam 37 öğrencinin anne-babasına gönderilen anketlerden 26'sının geri dönüşü gerçekleşmiştir. Bunlar arasından ise aracılık türü bağlamında her üç aracılık türüne (aktif, kısıtlayıcı ve birlikte izleme) ilişkin yüksek, orta ve düşük şeklinde derecelendirilen üçer anne-baba (toplam 18 kişi) belirlenmiştir.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırma verileri 19 Ocak 2009-16 Şubat 2009 tarihleri arasında anket uygulaması, 2-23 Mart 2009 tarihleri arasında anne ve babalarla ve 30 Mart 2009-28

²⁷¹ Keith F. Punch, Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Çev: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005), s. 175.

²⁷² Adnan Erkuş, **Bilimsel Araştırma Sarmalı**, (Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005), s. 83.

Nisan 2009 tarihleri arasında öğretmenlerle yapılan görüşmeler ve 24 Mart 2009-14 Nisan 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen gözlemlerden oluşmaktadır.

2.3.1. Katılımcıların Anket Uygulamasıyla Belirlenmesi

Çalışmaya konu edilecek katılımcıların belirlenebilmesi amacıyla, öncelikle İç Anadolu Bölgesi'nde belirlenen bir okulun anasınıfının A ve B şubelerindeki tüm öğrencilerin anne-babalarına çocuklarının televizyon izlemesinde uyguladıkları aracılık türünü belirlemeye yönelik bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Aracılık literatürü taranarak oluşturulan anket formunda demografik ve aracılık türüne ilişkin 12 soru yer almıştır. İlk 4 soru, anketi yanıtlayan kişinin demografik özelliklerini belirlemeye yöneliktir. Sonraki 4 soru ise anketi yanıtlayan kişinin ve araştırmaya katılan çocuğunun televizyon izleme alışkanlıklarıyla ilgilidir. Son 4 soru ise anketi yanıtlayan kişinin çocuklarının televizyon izlemesinde uyguladıkları üç aracılık türünü ve düzeyini soran sorulardan oluşmaktadır. Her iki sınıftaki 37 çocuğun anne-babasına gönderilen anket formu EK 1'de sunulmaktadır.

Anketler 19 Ocak 2009 tarihinde öğretmenler aracılığıyla öğrencilere dağıtılarak anne-babalara elden ulaştırılmış ve 16 Şubat 2009 tarihine kadar aynı kanaldan geri dönmeleri beklenmiştir.

2.3.2. Aracılık Türü ve Düzeyinin Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerle Belirlenmesi

Çalışmada öncelikle anket uygulamasıyla üç farklı aracılık türünü; “düşük”, “orta” ve “yüksek” düzeylerde uyguladığını söyleyen üçer aile belirlenmiş, daha sonra da bu ailelerle yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle yüz yüze görüşülerek aracılık türü ve düzeyi sorgulanmıştır.

Anket uygulamasıyla her üç aracılık türünü uyguladığı tespit edilen çalışma için ideal görülen anne-babalar belirlendikten sonra, anne-babalarla telefonda görüşülerek

çalışmaya katılmak isteyip istemedikleri sorulmuş ve tüm ailelerden olumlu yanıt alınmıştır. Daha sonra, kendileri için uygun olan görüşme yeri ile görüşme gün ve saatleri belirlenmiştir.

Katılımcı ailelerin evlerinde, ofislerinde ya da araştırmacının ofisinde yapılan görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Araştırmacı, görüşme öncesi her anne-babaya önceden hazırladığı ve araştırmanın amacını, araştırma sürecini, görüşmelerin ses kaydının ve çocukların gözlemlenmesi sırasında video kaydının yapılacağını, araştırmaya katılanlardan elde edilecek tüm bilgilerle verilerin ve özellikle de katılımcıların kimliklerinin gizli tutulacağı belirten bir izin mektubunu okutmuştur (Ek 2). Daha sonra ailelerin araştırmaya katılacaklarını beyanı üzerine, kabul ettiklerini belirten bir izin formunu imzalatmıştır. İmzalanan İzin Formu'ndan biri araştırmacıda diğeri ise katılımcıda kalmıştır. Sözü edilen form Ek 3'de sunulmaktadır.

Araştırmacı, çalışmanın amacına yönelik olarak görüşme soruları hazırlamıştır. İlgili literatür taranarak ve yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine göre desenlenen görüşme soruları çalışmanın geçerliği ve güvenilirliğini artırmak için önceden belirlenmiş ve her anne-babaya aynı 5 görüşme sorusu sorulmuştur. Anne ve babalarla gerçekleştirilen görüşmelerde şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çocuğunuzla birlikte hangi televizyon programlarını izliyorsunuz?
2. Kuralları nasıl oluşturuyorsunuz? Kısıtlamalarınız var mı? Kuralları kim uyguluyor?
3. Birlikte izlerken onunla konuşur musunuz? Ne söylersiniz?
4. Çocuğunuz televizyon izlerken nasıl davranıyor? Kimleri nasıl taklit ediyor?
5. Televizyon ve çocuğunuzun ilişkisi nasıl? Televizyonun çocuğunuz üzerindeki etkileri nelerdir?

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine dayanarak, araştırmacı her katılımcıya görüşme sorularını aynı sırayla sormuş; ancak, görüşmecilerin soruyu istedikleri

uzunlukta yanıtlamalarına olanak sağlamıştır²⁷³. Araştırmacı, görüşme sırasında yönlendirici tepkilerden kaçınmış ve araştırma konusu anne-babalar için hassas olduğu varsayıldığından sohbet ortamı yaratarak katılımcıların rahat olmasını sağlamaya çalışmıştır. Aynı zamanda, araştırma konusu ile ilgili olası önyargılarını katılımcıya yansıtmamıştır.

Görüşmelerin üçü annenin ofisinde, üçü ailelerin evinde, diğer üçü ise araştırmacının ofisinde gerçekleştirilmiştir. Ailelerin evlerinde yapılan görüşmeler çocukların olmadığı bir alanda, mutfak-salon, gerçekleştirilmiştir; ancak, görüşme bittikten sonra çocuklarla sohbet edilmiş ve televizyonla ilgili sorular sorulmuştur. Araştırmacının ya da anne-babalardan herhangi birinin ofisinde gerçekleştirilen görüşmelerde ise -Duru'nun dışında- çocuklar bulunmamıştır. Duru'nun anne-babasıyla görüşme yapmak için araştırmacının ofisinde randevulaşmıştır. Görüşme sırasında Duru, araştırmacının masasında resim yapmış; kimi zaman da görüşmeye katılmıştır.

Araştırmacı, her katılımcı anne-babaya sırayla sorulan sorulara verilen yanıtları tatmin edici bulmadığında; aynı soruyu farklı bir biçimde sorarak ya da nasıl, neden gibi sorularla daha ayrıntılı bilgi almaya çalışmıştır. Ortalama 20 ile 45 dakika arasında süren görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve daha sonra araştırmacı tarafından bu kayıtlar deşifre edilerek değerlendirilmiştir. Görüşmelerin yapıldığı tarih, yer ve süreleri aşağıda Tablo 1'de belirtilmektedir.

²⁷³ Bogdan ve Biklen, a.g.e., s. 97-98.

Tablo 1: Görüşmelerin Yapıldığı Tarih, Yer ve Süreleri

Görüşmelerin Yapıldığı Tarih, Yer ve Süreleri			
Aile	Tarih	Yer	Süre
Demir'in ailesi	05.03.2009	Anne'nin ofisinde	20 dk.
Irmak'ın ailesi	03.03.2009	Ailenin evinde	20 dk.
Barış'ın ailesi	23.03.2009	Anne'nin ofisinde	26 dk.
Yağız'ın ailesi	03.03.2009	Araştırmacının ofisinde	25 dk.
Demet'in ailesi	02.03.2009	Araştırmacının ofisinde	21 dk.
Can'ın ailesi	02.03.2009	Ailenin evinde	25 dk.
Özkan'ın ailesi	12.03.2009	Anne'nin ofisinde	25 dk.
Duru'nun ailesi	07.03.2009	Araştırmacının ofisinde	48 dk.
Yavuz'un ailesi	05.03.2009	Ailenin evinde	45 dk.
Meral öğretmen	30.03.2009	Özel okulun etkinlik sınıfında	26 dk.
Bahar öğretmen	28.04.2009	Özel okulun etkinlik sınıfında	38 dk.

Çalışmada anne-babaların uyguladığı aracılık düzeyleri; her üç aracılık türü (aktif, kısıtlayıcı ve birlikte izleme) için “düşük”, “orta” ve “yüksek” şeklinde üç ayrı kategoride yorumlanmıştır. Bu değerlendirmeye ilişkin kriterler Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Aracılık Türlerine İlişkin Düzeyler

AKTİF ARACILIK İÇİN DÜZEYLER	
Düşük düzey	Bu düzeyde belirlenen anne-babalar, programın yapımı hakkında nadiren çocukla konuşmakta ve programla ilgili sorular sormaktadır. Anne-babalar programın gerçekliği hakkında da çocukla nadiren konuşmakta ve açıklamaktadır. Ayrıca anne-babalar, programda olumlu ve olumsuz buldukları davranış ve ifadeler nadiren dikkat çekmekte ve program ve gerçek yaşam arasında bağlantılar kurarak çocuğa açıklamaktadır.
Orta düzey	Bu düzeyde belirlenen anne-babalar, programın yapımı hakkında ara sıra çocukla konuşmakta ve programla ilgili sorular sormaktadır. Anne-babalar programın gerçekliği hakkında da çocukla ara sıra konuşmakta ve açıklamaktadır. Ayrıca anne-babalar, programda olumlu ve olumsuz buldukları davranış ve ifadeler ara sıra dikkat çekmekte ve program ve gerçek yaşam arasında bağlantılar kurarak çocuğa açıklamaktadır.

Yüksek düzey	Bu düzeyde belirlenen anne-babalar, programın yapımı hakkında çocukla konuşmakta ve programla ilgili sorular sormaktadır. Ayrıca, anne-babalar programın gerçekliği hakkında çocukla konuşmakta ve açıklamaktadır. Tüm bunların yanında anne-babalar, programda olumlu ve olumsuz buldukları davranış ve ifadelerle dikkat çekmekte ve program ve gerçek yaşam arasında bağlantılar kurarak çocuğa açıklamaktadır.
KISITLAYICI ARACILIK İÇİN DÜZEYLER	
Düşük düzey	Bu düzeyde belirlenen anne-babalar, çocuğun televizyon izlemesiyle ilgili kurallar koymamaktadır. Çocuk, her zaman ne izleyeceğine ve ne kadar süreyle izleyeceğine kendisi karar verebilmektedir.
Orta düzey	Bu düzeyde belirlenen anne-babaların kuralları uygulamaları esneklik göstermektedir. Kurallar her zaman geçerli olmamaktadır. Ayrıca, program ve süre sınırlamasını sürekli uygulamamaktadır. Çocuk, kimi zaman ne izleyeceğine ve ne kadar süreyle izleyeceğine kendisi karar verebilmektedir.
Yüksek düzey	Bu düzeyde belirlenen anne-babalar, çocuğun televizyon izlemesiyle ilgili kurallar koymakta ve bu kuralları katı bir biçimde uygulamaktadır. Anne-babalar, çocuğun izleyeceği programa da karar vermekte ve çocuk için uygun bulmadıkları programları izlemesine izin vermemektedir. Ayrıca, anne-babalar çocuğun izleme sürelerini de belirlemekte ve belirlenen sürenin dışında çocuğun televizyon izlemesine izin vermemektedir.
BİRLİKTE İZLEME İÇİN DÜZEYLER	
Düşük düzey	Bu düzeydeki anne-babaların çocukları genellikle yalnız başına televizyon izlemektedir. Çocuğun yalnız başına televizyon izleme süresiyle anne-babasıyla birlikte televizyon izleme süresi arasındaki fark fazladır. Anne-babalar programlar ve kahramanlar hakkında nadir bilgiye sahiplerdir ve televizyon kahramanlarını isimlerini diğer anne-babalara göre daha az bilmektedirler.
Orta düzey	Bu düzeydeki anne-babaların çocukları yalnız başına da televizyon izlemektedir. Çocuğun yalnız başına televizyon izleme süresiyle anne-babasıyla birlikte televizyon izleme süresi birbirine yakındır. Anne-babalar programlar ve kahramanlar hakkında bilgiye sahip olsa da bu bilgileri karıştırabilmektedir. Örneğin; kahramanı bilmekte fakat ismini yanlış ifade etmektedir.
Yüksek düzey	Anne-babalar; diğer anne-babalara göre daha fazla çocukla televizyon izlemektedir. Programlar hakkında daha fazla bilgiye sahiptir ve televizyon kahramanlarını tanımaktadır.

Ayrıca araştırmacı çocukların saldırganlık düzeylerini belirlemek için gerçekleştirdiği gözlemleri desteklemek amacıyla çocukların öğretmenleriyle de görüşmeler yapmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çocuklar televizyondan gördükleri saldırgan davranışları ve televizyondan gördüklerini oyunlarına yansıtıyorlar mı?
2. Çocuklar saldırgan davranışlar gösteriyorlar mı?

Her iki öğretmenle; ise anne-babalarla görüşmeler ve çocuklara yönelik gözlemler bittikten sonra okulun sessiz bölümlerinden biri olan etkinlik odasında görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelere ait tarih, yer ve süreler Tablo 1’de verilmiştir.

2.3.3. Çocukların Saldırgan Davranışlarının Gözlenmesi

Çalışmada, çocukların televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları arkadaşlarıyla ilişkilerine ve oyunlarına yansıtıp yansıtmadıklarına ilişkin gözlemler, 24 Mart 2009-14 Nisan 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Öğretmenliğini (takma adıyla) Meral Hanım’ın yaptığı A sınıfında 17 ve öğretmenliğini (takma adıyla) Bahar Hanım’ın yaptığı B sınıfında ise 20 öğrenci bulunmaktadır.

Çalışmaya konu alınan 9 çocuk okuldaki serbest oyun saatlerinde gözlemlenmiş ve bu gözlemler video kameraya kaydedilmiştir. Ortalama 20 ve 40 dk. arasında süren gözlemlerin yapıldığı tarih, yer ve süreleri Tablo 3’de verilmiştir:

Gözlemler özel okulun anaokuluna ayrılan iki sınıfta ve etkinlik odasında gerçekleştirilmiştir. Sınıflar birbirine bitişik “U” şeklinde sıraların olduğu ve derslerin yapıldığı bir alandır. Etkinlik odası ise çocukların yalnızca oyun oynadığı ve sportif etkinlikler gerçekleştirdiği bir alandır.

Tablo 3. Gözlemlerin Yapıldığı Tarih, Yer ve Süreleri

Gözlemlerin Yapıldığı Tarih, Yer ve Süreleri			
	Tarih	Yer	Süre
A Sınıfı	24.03.2009	Etkinlik Odası	33 dk.
	25.03.2009	Sınıf	29 dk.
	31.03.2009	Etkinlik Odası	36 dk.
	01.04.2009	Sınıf	28 dk.
	14.04.2009	Etkinlik Odası	40 dk.
B Sınıfı	24.03.2009	Sınıf	27 dk.
	26.03.2009	Etkinlik Odası	28 dk.
	26.03.2009	Etkinlik Odası	28 dk.
	31.03.2009	Sınıf	36 dk.
	02.04.2009	Etkinlik Odası	20 dk.
	02.04.2009	Etkinlik Odası	29 dk.
	06.04.2009	Etkinlik Odası	34 dk.

Araştırma sürecinde A sınıfından 5, B sınıfından ise 4 toplam 9 çocuk gözlemlenmiştir. A sınıfındaki 5 katılımcı, 3 kez etkinlik odasında 2 kez ise sınıfta olmak üzere toplam 5 kez gözlemlenmiştir. B sınıfındaki 4 katılımcı ise 5 kez etkinlik odasında 2 kez ise sınıfta olmak üzere toplam 7 kez gözlemlenmiştir.

İki sınıf arasında gerçekleştirilen gözlem sayısının farkı öğretmenlerin araştırmaya ya da araştırmacının sınıfta bulunmasına farklı bakımlarından kaynaklanmıştır. A sınıfının öğretmeni Meral Hanım, sınıfta bulunan kameranın çocukları rahatsız edeceğini düşündüğünü (ikinci gözlem yapılırken) araştırmacıya bildirmiştir. Meral Hanım; ayrıca, okul müdürüyle görüşüğünü ve bu konudaki yetkinin kendisine verildiğinin de altını çizmiştir. Bunun üzerine araştırmacı Meral Hanımı üç gözlem daha yapılmasına ikna etmiştir. Bahar Hanımla ise böyle bir sorun yaşanmamış, aksine araştırmacı etkinlik odasında daha fazla veri toplayabildiği için çocukları etkinlik odasına götürmek gibi bir yardımda bulunmuştur. Sınıflar, sıraların olmasından dolayı oyun oynamak için dar bir alandır. Gözlemlere göre çocuklar sınıflarda çok fazla oyun oynamayıp; masa başı etkinliklerine yönelmişlerdir. Etkinlik odası ise daha çok geniş bir oyun alanına sahiptir. Odada kaydırak, oyuncak ev, bisiklet, şişme kayak gibi oyuncaklar bulunmaktadır.

Çalışmada çocukların saldırgan davranışları iki temel kategoride yorumlanmıştır: “Televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar” ve “diğer saldırgan davranışlar”. Bu iki kategori de kendi içinde üç ayrı düzeyde (düşük, orta ve yüksek) sınıflandırılmıştır. Söz konusu kategoriler ve değerlendirme kriterlerine Tablo 4’de yer verilmektedir.

Tablo 4. Saldırgan Davranışlara İlişkin Belirlenen Düzeyler

TELEVİZYONDAN ÖĞRENİLEN SALDIRGAN DAVRANIŞLAR İÇİN DÜZEYLER	
Düşük düzey	Çocuğun oyunlarını televizyondan öğrendiği saldırgan davranışlar üzerine nadiren kurması ya da hiç bu tür oyunlar oynamaması, oyunlarında saldırgan davranışları nadiren göstermesi ya da hiç göstermemesi.
Orta düzey	Çocuğun oyunlarını televizyondan öğrendiği saldırgan davranışlar üzerine kurduğu oyunlarla diğer oyunları oynama sıklığının birbirine yakın olması, bu tür saldırgan davranışları oyunlarında çok fazla tekrarlamaması.
Yüksek düzey	Çocuğun oyunlarını televizyondan öğrendiği saldırgan davranışlar üzerine kurması, oyunlarında bu tür saldırgan davranışları sıklıkla tekrarlaması.
DİĞER SALDIRGAN DAVRANIŞLAR İÇİN DÜZEYLER	
Düşük düzey	Çocuğun oyunlarında ve arkadaş ilişkilerinde nadiren saldırgan davranışlar göstermesi.
Orta düzey	Çocuğun saldırgan davranışları her oyunda kullanmaması, bazı oyunlarında saldırgan davranışlar göstermesi. Arkadaş ilişkilerinde saldırgan davranışlara sıklıkla başvurmaması.
Yüksek düzey	Çocuğun ısırma, tükürme, tekme atma, itme, sarma, yumruk atma, kafa atma, vurma gibi saldırgan davranışları oyunlarında veya arkadaş ilişkilerinde sıklıkla kullanması.

2.4. Verilerin İşlenmesi ve Yorumlanması

Çalışmada 37 öğrencinin anne-babasına gönderilen 12 sorudan oluşan anket formlarından 26’sı geri dönmüştür. Değerlendirmede üç anne-baba, eğitim seviyelerinin ilköğretim ve orta öğretim olması nedeniyle elenmiştir. Çoğunluğu açık uçlu sorulardan oluşan anketler, niteliksel olarak değerlendirilmiştir. Buna göre de çocukların televizyon izlemesine yönelik olarak aktif, kısıtlayıcı ya da birlikte izleme kategorilerine giren ve her bir aracılık türüne ait “düşük”, “orta” ve “yüksek” düzeyde uygulamada bulunduğunu söyleyen üçer anne-baba (toplam 18 anne-baba) tespit edilmiştir.

Çalışmanın ikinci boyutunda belirlenen 18 anne-babayla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, ses kayıt cihazı ile kaydettiği görüşmeleri herhangi bir zarar görmemesi ve kaybolmaması için her görüşmeden sonra bilgisayar ortamına aktarmıştır. Daha sonra araştırmacı, bu kayıtları bilgisayara aktararak ikişer kez dinlemiştir. Sonra da görüşme kayıtlarını kullanılan dili değiştirmeden, olduğu gibi yazıya dökmüştür.

Çalışmanın güvenilirlik ve inanılabilirliğini sağlamak amacıyla görüşme verilerinin işlenmesi aşamasında iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Biri Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, diğeri İletişim alanında doktorasına devam eden iki uzman, verilerin işlenmesinde ayrı ayrı görüş bildirmiş; daha sonra da araştırmacı başkanlığında yürütülen tartışmaya katılarak, verilere son halinin verilmesinde etkili olmuşlardır.

Araştırmanın inanırlığı ve geçerliğini sağlamak amacıyla her bir uzman, 18 anne ve babadan elde edilen görüşmelere ilişkin yazıya dökülmüş metinlerden yansız atama yöntemiyle seçtiği 5 tanesini ses kayıtları ile karşılaştırarak, başından sonuna kadar dinlemiştir. Uzmanlar ayrıca geri kalan 13 görüşmeye ait ses kayıtlarına ilişkin yazıya dökülmüş metinleri ise rasgele beşer dakikalık bölümler halinde karşılaştırmışlardır ve doğruluklarını kontrol etmişlerdir.

Nitel araştırma yönteminin gizlilik ilkesi bağlamında çalışmanın hiçbir katılımcısının gerçek ismi hiçbir formda kullanılmamış, bunun yerine katılımcılara takma isimler verilmiştir. Çocukların anne ve babaları da takma isme sahip çocukların anne ve babaları olarak tanımlanmıştır.

Anne-babaların alt araştırma sorularına verdikleri yanıtlara göre araştırmanın amacı bağlamında temalar ve ana temalar araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Daha sonra çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla her iki uzman da ayrı ayrı görüşmelere ait tema ve ana temaları belirlemiştir. Daha sonra bu üç form bir araya getirilerek araştırmacı başkanlığında iki uzmanla birlikte tartışılmıştır. Çalışmaya konu olan veriler, tartışma sonrasında oluşturulan form çerçevesinde analiz edilmiştir.

Temaların ve ana temaların belirlendiği görüşme formu örneği Tablo 5’de verilmektedir.

Tablo 5. Örnek Görüşme Formu

KİŞİLER (Adı)	1. ALT SORU ÇOCUĞUNUZLA BİRLİKTE HANGİ TELEVİZYON PROGRAMLARINI İZLİYORSUNUZ?	TEMA	ANA TEMA

Öğretmenlerle yapılan görüşmelere ilişkin de aynı yöntem izlenmiş ve temalar ve ana temalar belirlenmiştir. Öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerin örnek formu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Örnek Görüşme Formu

KİŞİLER	2. ALT SORU ÇOCUKLAR TELEVİZYONDAN GÖRDÜKLERİ DAVRANIŞLARI NASIL TAKLİT EDİYORLAR?	TEMA	ANA TEMA
MERAL ÖĞRETMEN			
BAHAR ÖĞRETMEN			

Çalışmanın çocukların saldırgan davranışlarına ilişkin bulguları ise gözlem verilerine dayanmaktadır. Bu bağlamda gözlem verileri, araştırmacının gözlem sırasında tuttuğu notlar ve kaydedilen video görüntüleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

Araştırmacı video kayıtlarında herhangi bir sorun olup olmadığını belirlemek amacıyla tüm görüntüleri birer kez baştan sona izlemiştir. Daha sonra çocukların serbest oyun saatlerinde oyunlarına yansıtıkları davranışları, teker teker izleyerek, araştırmacının amacı bağlamında temalar ve ana temaların bulunduğu gözlem formuna kaydetmiştir.

Gözlemlere ilişkin çözümlenmelerin inanırılığı ve geçerliliğinin sağlanması açısından, görüşme verilerinin analizinde de katkıda bulunan iki uzman, video

kayıtlarını başından sonuna kadar izlemiş ve onlar da tema ve alt tema kodlamasında bulunmuşlardır. Örnek gözlem formu Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7. Örnek Gözlem Formu

KİŞİLER (Adı)	1. ALT SORU ÇOCUKLAR TELEVİZYONDAN ÖĞRENDİKLERİ SALDIRGAN DAVRANIŞLARI OYUNLARINA NASIL YANSITTIYORLAR?	TEMA	ANA TEMA

Gözleme yönelik veriler, araştırmacı ve iki ayrı uzman tarafından ayrı ayrı kodlanan ve daha sonra bir araya getirilerek tartışılan ve son hali verilen gözlem formu çerçevesinde analiz edilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLANMASI

Bu bölümde çalışmada toplanan verilere ilişkin bulgular ve bulguların yorumlanmasına ayrı başlıklar halinde yer verilecektir. Televizyon izlemeye yönelik anne-baba aracılığının türü ve düzeyi ile çocukların saldırgan davranışlarının düzeyi arasındaki ilişkinin sorgulandığı bu çalışmada veri toplama araçlarıyla yürütülen ilk araştırma bulgusu, araştırmaya konu alınacak anne-babalar ve çocukların belirlenmesine yönelik anket uygulamasından elde edilmiştir. Ardından belirlenen anne-babalarla görüşmelerde bulunulmuş ve daha sonra da çocukların saldırgan davranışları okul ortamında gözlemlenmiştir. Bu bölümdeki başlıklar da genel olarak bu başlıkları kapsayacaktır.

3.1. Katılımcıların Belirlenmesine Yönelik Olarak Uygulanan Ankete İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

Çalışmanın “Yöntem” bölümünde de ifade edildiği gibi araştırmanın katılımcılarını belirlemek amacıyla aracılık literatürü taranarak oluşturulan anket formu belirlenen özel okulun anasınıfındaki toplam 37 çocuğun anne-babasına gönderilmiştir. Bu anket formlarından 26’sı geri dönmüştür.

Çalışmada eğitilmiş anne-babaların uyguladıkları aracılık türü konu edildiği için geri dönen 26 anket formu içinden 3’ü, anne-baba eğitim seviyelerinin ilköğretim ve orta öğretim olması nedeniyle elenmiştir. Geriye kalan 23 anket formu niteliksel olarak değerlendirilmiştir.

Toplam 12 açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan anketin ilk dört sorusu anketi yanıtlayan kişinin demografik özelliklerini belirlemeye yöneliktir. Buna göre anketi 17 anne ve 6 baba yanıtlamıştır. Anne-babaların yaşları 32 ile 45 arasında değişmektedir. Katılımcılardan 12’si lisans, 5’i yüksek lisans ve 6’sı doktora mezunudur.

Sonraki dört soru ise anketi yanıtlayan kişinin ve araştırmaya katılan çocuğunun televizyon izleme alışkanlıklarıyla ilgilidir. Anket bulgularına göre anne-babaların bir günde ortalama televizyon izleme süreleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Anket Bulgularına Göre Günlük Ortalama Televizyon İzleme Süresi

	Anne-Baba	Çocuk
1 saatten az - 1 saat	6	4
1-2 saat	–	4
2-3 saat	15	13
3 saatten fazla	2	2

Buna göre “günde ortalama ne kadar televizyon izliyorsunuz?” sorusuna; anketi yanıtlayanlardan 6 kişi 1 saatten az ya da 1 saat, 15 kişi 2 ile 3 saat, 2 kişi ise günde ortalama 3 saatten fazla yanıtını vermiştir. Anne-babalar, genellikle haber, tartışma, dizi, belgesel ve yarışma programlarını izlediklerini belirtirken, anketi yanıtlayanlardan yalnızca biri magazin programlarını izlediğini ifade etmiştir.

“Çocuğunuz günde ortalama ne kadar televizyon izliyor?” sorusuna anne-babalardan 4’ü 1 saat ve altında diğer 4’ü ise 1-2 saat yanıtını vermiştir. 1-2 saat yanıtını veren anne, anket formuna “yaz tatilinde en az 10 saat izliyordu” notunu düşmüştür. Anketi yanıtlayanlardan 13 kişi bu soruya 2-3 saat yanıtını verirken, 2 kişi ise çocuğunun günde ortalama 3 saatten fazla televizyon izlediğini ifade etmiştir. Anne-babalara göre çocukların izledikleri programlar ise çizgi film, çocuk programı ve belgesellerdir.

Anket formundaki son 4 soru anne-babaların uyguladıkları aracılık yöntemleri ve düzeylerine ilişkindir. Buna yönelik bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Anket Bulgularına Göre Anne-Baba Aracılık Türleri

	Yüksek	Orta	Düşük
Aktif Aracılık	3	2	2
Kısıtlayıcı Aracılık	2	3	3
Birlikte İzleme	3	2	3

Yanıtlara göre aktif aracılığa yönelik olarak yüksek düzey için 3, orta düzey için 2 ve düşük düzey için 2 anne-baba belirlenmiştir. Kısıtlayıcı aracılığa yönelik olarak anne-babalar, genel olarak uygun bulmadıkları programları değiştirmeyi ya da televizyonu kapatmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Buna göre kısıtlayıcı aracılığa yönelik olarak yüksek düzey için 2, orta düzey için 3, düşük düzey için ise 3 anne-baba belirlenmiştir. Birlikte izlemeye yönelik olarak yüksek düzey için 3, orta düzey için 2 ve düşük düzey için 3 kişi belirlenmiştir. Anket bulgularında anne-babalar, çocuklarıyla çizgi film, belgesel, komedi dizisi ve müzik kliplerini izlediklerini belirtmektedirler.

Sonuçta ankete verdikleri yanıtlar çerçevesinde anne-babalar aracılık uygulama düzeylerine göre üç ayrı kategoriye (“düşük”, “orta”, “yüksek”) ayrılmış ve bunlar arasından birer kişi, her bir kategori için basit rastsal yöntemle belirlenmiştir. Görüşmeler için belirlenen aileler Tablo 16’da belirtilmiştir. Daha sonra anket uygulaması sonucu belirlenen anne-babalarla yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.2. Anne-Baba Aracılığına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

Anket uygulaması çerçevesinde anne-babalar kendi açıklamaları doğrultusunda aracılık türlerine ve düzeylerine göre sınıflandırılarak, her bir aracılık türü ve düzeyi için çalışmaya konu alınacak birer anne-baba belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında bu kişilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve anket bulgularındaki aracılık türü ve düzeyi ile gerçek durum arasındaki ilişki sorgulanmaya çalışılmıştır. Görüşmelere dayalı olarak elde edilen bulgulara aracılık türü bağlamında başlıklandırarak geçmeden önce, katılımcı aileler hakkında görüşmeler sırasında elde edilen tanımlayıcı bilgilerin verilmesi yararlı olacaktır.

Demir’in ailesi: Demir’in anne ve babası yüksek lisans mezunudur ve ikisi de doktordur. Ailenin evinde 3 adet televizyon bulunmaktadır.

Irmak’ın ailesi: Irmak’ın anne ve babası yüksek lisans mezunudur ve baba veteriner hekim anne ise doktordur. Ailenin evinde 3 adet televizyon bulunmaktadır.

Barış'ın ailesi: Barış'ın babası lisans mezunu annesi ise yüksek lisans mezunu ve şu anda doktora yapmaktadır. Anne akademisyen baba ise Makine Mühendisidir. Ailenin evinde 1 adet televizyon bulunmaktadır.

Yağız'ın ailesi: Yağız'ın anne ve babası lisans mezunudur. Anne akademisyen, baba ise özel sektörde çalışmaktadır. Ailenin evinde 3 adet televizyon bulunmaktadır.

Demet'in ailesi: Demet'in anne ve babası yüksek lisans mezunudur. Anne rehberlik ve psikolojik danışman, baba ise psikologdur. Ailenin evinde 1 adet televizyon bulunmaktadır.

Can'ın ailesi: Can'ın annesi yüksek lisans babası ise lisans mezunudur. Anne doktor baba ise özel sektörde çalışmaktadır. Ailenin evinde 3 adet televizyon bulunmaktadır.

Özkan'ın ailesi: Özkan'ın anne ve babası doktora mezunudur ve ikisi de doktordur. Ailenin evinde 3 adet televizyon bulunmaktadır.

Duru'nun ailesi: Duru'nun anne ve babası lisans mezunudur. Anne biyolog baba ise sivil havacılık alanında çalışmaktadır. Ailenin evinde 2 adet televizyon bulunmaktadır.

Yavuz'un ailesi: Yavuz'un annesi yüksek lisans babası doktora mezunudur. Baba elektrik-elektronik mühendisi, anne ise sivil havacılık alanında çalışmaktadır. Ailenin evinde 4 adet televizyon bulunmaktadır.

Katılımcı ailelerin evlerinde ve çocukların odalarında kaç adet televizyon bulunduğu Tablo 10'da verilmektedir:

Tablo 10. Ailenin ve Çocuğun Televizyon Sahipliği

Ailenin ve Çocuğun Televizyon Sahipliği		
Aile	Evde Bulunan Televizyon Sayısı	Çocuğun Odasında Televizyon
Demir'in ailesi	3	Yok
Irmak'ın ailesi	3	Yok
Barış'ın ailesi	1	Yok
Yağz'ın ailesi	3	Yok
Demet'in ailesi	1	Yok
Can'ın ailesi	3	Var
Özkan'ın ailesi	3	Yok
Duru'nun ailesi	2	Yok
Yavuz'un ailesi	4	Var

Katılımcı ailelerin en az bir televizyonun bulunduğu tespit edilmiştir. Altı aile üç adet televizyona sahipken, bir ailenin evinde dört adet televizyon bulunmaktadır. Yalnızca iki çocuğun odasında televizyon bulunurken, Irmak ve Duru'nun ailesinin oturma odalarında bulunan televizyon çocuklarına aittir.

Her ne kadar aileler uyguladıkları aracılık tür ve düzeylerine göre anket bulguları çerçevesinde sınıflandırılmış olsa da görüşmeler sırasında elde edilen veriler anket verileriyle çelişir durumda bulunmuştur. Bu bağlamda görüşmeden elde edilen veriler çerçevesinde ailelerin televizyon izlemede uyguladıkları aracılık tür ve düzeyleri yeniden sınıflandırılmıştır. Aşağıda ayrı başlıklar halinde bu yeni sınıflandırmaya göre ailelerin aracılık türleri bağlamında elde edilen bulgulara ve yorumlanmasına yer verilecektir.

3.2.1. Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar

Bulgular çerçevesinde, görüşme yapılan dokuz anne-babadan yalnızca birinin televizyon izleme konusunda yüksek derecede aktif aracılık uyguladığı tespit edilmiştir. Üç anne-baba ise orta düzeyde aktif aracılık gerçekleştirirken beş anne-baba televizyon izleme konusunda düşük derecede aktif aracılık uygulamaktadır. Anne-babaların

çocukların televizyon izlemesinde aktif aracılık gerçekleştirme düzeylerine ilişkin veriler Tablo 11’de sunulmaktadır.

Tablo 11. Anne-Babaların Uyguladıkları Aktif Aracılık Düzeyleri

Aktif Aracılık	
Yüksek	Duru’nun ailesi
Orta	Demir’in ailesi Demet’in ailesi Can’ın ailesi
Düşük	İrmak’ın ailesi Barış’ın ailesi Yağız’ın ailesi Özkan’ın ailesi Yavuz’un ailesi

3.2.3.1. Yüksek Düzeyde Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar

Bulgulara göre, görüşme yapılan ailelerden yalnızca Duru’nun anne-babasının çocuğun televizyon izlemesinde yüksek düzeyde aktif aracılık uyguladığı tespit edilmiştir. Duru’nun anne-babasının televizyon konusuna çok fazla duyarlılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Aile, televizyon izlerken çocukla programın gerçekliği üzerinde konuşmakta ve izleme öncesinde ve sonrasında da bu tavırlarını devam ettirmektedir. Duru’nun anne-babası bu konudaki görüşlerini şu şekilde yansıtmıştır: “...*Gerçi konuşuyoruz aramızda, hayal üstü bunlar, gerçek deği, gerçek bir dünya değil bu. İzlerken söylüyoruz; izlerken, öncesinde, sonrasında...*”.

Reid de televizyon izlemeyle ilgili kurallar koyan anne-babaların çocuklarına televizyondaki bilgilerin çok değerli ve faydalı olmadığını öğrettiklerine vurgu yapmaktadır²⁷⁴. Duru’nun ailesinin hem yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık hem de yüksek düzeyde aktif aracılık uygulamasının sonuçları görüşme sırasında Reid’i destekler bir biçimde çocukta gözlemlenmiştir. Görüşme boyunca araştırmacının

²⁷⁴ Reid (1979),a.g.e., ss. 15-26.

ofisindeki masasında resim yapan Duru konuşmaya katılmış ve araştırmacıyla arasında şöyle bir diyalog gerçekleşmiştir:

“Araştırmacı: Korkuyor musun onlardan (Winx karakterlerinden)?

Duru: Hayır.

Araştırmacı: Neden korkmuyorsun?

Duru: Çünkü onların gerçek olmadığına inanıyorum.

Araştırmacı: Sen çok akıllı bir çocuksun. Peki, gerçek değilse nasıl yapıyorlar onları?

Duru: Hayal gücü hepsi”.

Duru'nun anne-babası genelde Winx çizgi filmini çocukla birlikte izlemediklerini ifade etmektedir. Duru'nun Winx çizgi filmini yalnız izlese dahi karakterleri hayal ürünü olarak nitelenmesi anne-babanın yüksek düzeyde aktif aracılık uygulamasına bağlanabilir. Çünkü aktif aracılığın yalnızca gerçekleştirildiği an değil; daha sonraki izlemelerde de etkili olduğu öne sürülmektedir. Desmond ve arkadaşları aracılık olmadan izleseler bile, çocuklarla televizyon hakkında konuşmanın çocukların diğer televizyon programlarını anlamalarına da onları daha iyi hazırlayabileceğini iddia etmektedir. Dolayısıyla, aktif aracılık, çocukların televizyon programlarını anlamalarını artırabilmektedir²⁷⁵.

Duru'nun anne-babası, konuşmalarının olumlu etkilerini gördüğü için bu konudaki tavırlarını devam ettirmektedir. Görüşme sırasında Duru ile araştırmacı arasındaki konuşmadan sonra, anne-baba bu duruma şöyle vurgu yapmaktadır:

“Anne: Hayal ürünü demesi falan hep bizim konuşmamızla.

Baba: Biz öyle yönlendiriyoruz. Bak bunlar gerçek hayatta yok, film icabı.

Anne: Olamaz. Aaa ne komik hiç böyle yapabilir mi insan gibi”.

Duru'nun annesi televizyondaki “olumlu davranışları pekiştirmek için” televizyonda gördükleri olumlu davranışlar üzerine de konuştuklarını belirtmektedir. Anne, bu tür konuşmalara şöyle bir örnek vermektedir: “Aa babası onu buluyor. Onun için neler yapıyor. Birbirlerine sevgiyle sarılıyorlar. Arkadaşları yardım ediyor”. Bu yönlendirme biçimi Austin ve arkadaşları'nın “pozitif aracılık” Nathanson'ın ise “pozitif aktif aracılık” olarak tanımladığı aktif aracılık türüdür. Nathanson'a göre pozitif

²⁷⁵ Roger Jon Desmond, Jerome L. Singer, Dorothy G. Singer, Rachel Calam ve Karen Colimore, “Family Mediation Patterns and Television Viewing: Young Children's Use and Grasp of the Medium”, Human Communication Research, 11, 1985: 461-480. Nathanson (1998), a.g.e., s. 24'teki alıntı.

aktif aracılık, karakterlerin yaptıkları güzel şeylere işaret etmeyi, televizyon mesajlarıyla aynı fikirde olmayı, çocukların karakterlerin davranışlarını edinmelerini desteklemeyi ve bu tasvirlerin gerçekçi olmasından söz etmeyi içerebilir. Bu tür yorumlar, televizyon içeriğini onaylama işlevi gördüğü için çocukların izlediklerini taklit etme ihtimallerini arttırabilir²⁷⁶.

Televizyonda gördükleri olumsuz davranışlar hakkında da yorumlar yaptıklarını ve çocuğa bu tür davranışların kabul edilemez olduğunu televizyonu kullanarak anlattıklarını ifade eden Duru'nun annesi, bu konuda şöyle bir örnek vermektedir: “*Gerizekalı demenin çok çirkin bir laf olduğunu, ya da annem babam kullanmıyor. Mesela bazen denk geldik mi beraber ben diyorum, çok çirkin bir laf insan arkadaşına der mi gibi*”. Dolayısıyla anne, çocukla birlikte televizyon izlerken olumsuz ifadeleri kullanmanın yanlış olduğunu vurgulamaktadır.

Çocukla birlikte televizyon izlerken veya daha sonra ona sorular sormak ve programda olup bitenlere dikkat çekmeye çalışmak da aktif aracılığın bir biçimi olabilmektedir. Duru'nun ailesiyle gerçekleştirilen görüşmede Duru ve annesi arasında bu duruma şu şekilde bir örnek yaşanmıştır:

“Anne: Her birinin tulsımları var. İnsanlarda var mı böyle şeyler?”

Duru: Hayır.

Anne: Biz nasıl kötülerle mücadele edebiliriz? Biliyor musun?”

3.2.3.2. Orta Düzeyde Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar

Görüşme yapılan ailelerden Demir, Demet ve Can'ın anne-babasının orta düzeyde aktif aracılık uyguladığı belirlenmiştir.

Austin ve arkadaşları anne-babaların televizyonda artan sakıncalı içerik miktarını algıladıkça daha tedbirli hale geldiklerini belirtmektedirler²⁷⁷. Demir'in anne-babası da çocuğun televizyondan gördüklerini taklit etmesinden kaygılandıkları için televizyon

²⁷⁶ Nathanson (2002), a.g.e., s. 9-10.

²⁷⁷ Erica Weintraub Austin, Paul Bolls, Yuki Fujioka ve Jason Engelbertson, “How and Why Parents Take on the Tube”. **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, (1999: 43, 175-192).

üzerine konuştuklarını belirtmekte ve anne bu konudaki kaygısını şu şekilde dile getirmektedir: “...Aslında ben çekiniyorum mesela o Spider Man’i görüp de; çünkü çok duyduk balkondan atlayanları. Özellikle bunlar gerçekte olmaz diye, o nedenle söylüyorum”

Televizyon programlarının gerçekliği hakkında çocuklarıyla konuştuklarını belirten Demir’in babası da bu konuda, “...Mesela Spider Man izliyoruz. Uçuyor bu diyoruz; gerçekte olabilecek bir şey değildir, hayal ürünüdür. Bilgisayarda ortamında yapılıyor. Bu asla gerçek hayatta olamaz diye söylüyoruz” diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

Çocuk; televizyon programları, kahramanlar ya da programda gerçekleşenler üzerine soru sormadığı sürece televizyon ile ilgili konuşmadıklarını belirten Demet’in annesi bu konu ile ilgili soru sorulduğunda: “...Yani o sorduğu sürece konuşuyoruz; o izliorsa biz de izliyoruz”. Baba ise “Yok yani şey yapmıyoruz; müdahale etmiyoruz pek” diyerek görüşlerini ifade etmiştir.

Buna karşın, Demet’in babası çocuğun insanları değerlendirmesinde televizyonun etkisi olduğunu düşünmekte ve televizyonun çocuk üzerindeki bu tür etkilerini azaltmak için Demet’le konuştuklarını belirtmektedir. Baba bu duruma örnek olarak “Selena” adlı diziyi izleyen Demet’le yaşadıklarını şu şekilde anlatmaktadır:

“Demet seyrederken iyileri ve kötülerini çok fazla ayırmıştı aslında. Biz buna biraz engel olmaya çalışmıştık. Çünkü insanlar iyi ya da kötü diye ikiye ayrılmıyor diye telkin etmeye çalışmıştım. Orada bir tane kötü karakter var. Bir de iyi Selena var. Erkek, hep kötü; insanları kandırıyor falan. O erkek karakter öbürü kadın karakter, ilginç bir şekilde öyle denk gelmiş yani. O şekilde bir ayırım olmayacağını, aslında insanların bazen iyilik de yapabildiğini kötülük de yapabildiğini söylemeye çalışıyorduk. Çok sahte bir iyilik yaratmasını istemiyorduk”.

Dolayısıyla anne-babalar televizyonda gördükleri olumsuz tutumlar hakkında yorumlar yaptıklarını ve çocuğa; bu tür davranışların kabul edilemez olduğunu, televizyonu kullanarak anlattıklarını ifade etmektedir. Gerçekleştirilen bu aktif aracılık türü Nathanson’ın “negatif aktif aracılık” olarak tanımladığı türe örnek teşkil etmektedir. Nathanson negatif aktif aracılığın; karakterlerin davranışlarını kınama,

televizyon mesajlarıyla uyuşmama, çocukların karakter davranışlarını benimsemelerini engelleme veya bu çizilen portrelerin gerçekçi olmadığını açıklama gibi faaliyetlerle çocukların televizyon tarafından sunulan tasvirlerin negatif yönlerini anlamalarını sağlamaya odaklandığını belirtmektedir. Ona göre bu tarz yorumlar, televizyon içeriğini reddeder veya yalanlar ve anne-babaların, kabul edilmeyen davranışın ne olduğunu anlatmak için somut bir araç olan televizyonu kullanmalarına olanak sağlar. Sonuç olarak, bu tür aktif aracılık, çocukları televizyonda gördüklerine karşı şüpheli olmaya ve televizyon içeriğini daha az kabul ve taklit etmeye yönlendirmektedir²⁷⁸.

Can'ın anne-babası da televizyon izlerken çocuklarıyla konuştuklarını fakat Can'ın "realist" olduğunu düşündükleri için programın gerçekliği üzerine ayrıca konuşmadıklarını belirtmektedir. Can'ın soruları üzerine konuşmayı tercih eden aile bu konudan şöyle söz etmektedir:

"Baba: Can realist çok. Şimdi aslında çağırırsak onunla da böyle konuşabilirsiniz.

Anne: Bence özünde böyle bir çocuk yani bilmiyorum.

Baba: İlginç gördüğü şeyleri zaten kendisi soruyor 'nasıl oluyor' diye ya da hayretle anlatıyor' şöyle oldu, böyle oldu' diye.

Anne: Ya anlattım; böyle hani fırsat olduğunda tekrarlıyordu onu söz olarak.

Baba: Böyle bir şey olabilir mi, makineye girilir mi, hayır tabi ki girilmez oğlum falan dedim".

Anne-baba bu şekilde sorular sorarak çocuğun dikkatini sunulan televizyon içeriğinin önemli yönlerine çekebilmektedir. Reiser, Williamson ve Suzuki'nin bu konuda gerçekleştirdikleri araştırmalarında, izleme sırasında sorular yöneltmesinin çocukların öğrenmelerinde oldukça önemli olduğu belirtilirken içerik hakkında sorular duymamanın çocukların öğrenmelerinde soru ve cevapları duymak kadar yararlı olduğunu ortaya koymuşlardır²⁷⁹.

3.2.3.3. Düşük Düzeyde Aktif Aracılık Uygulayan Anne-Babalar

Katılımcı anne-babaların en az uyguladıkları aracılık türü aktif aracılıktır. Çalışmanın bu sonucu Valkenburg ve arkadaşlarıyla örtüşmemektedir. Çünkü Onlar

²⁷⁸ Nathanson, a.g.e., s. 9-10.

²⁷⁹ "Reiser, R. A., Williamson, N. ve Suzuki, K., "Using 'Sesame Street' to Facilitate Children's Recognition of Letters and Numbers" **Educational Communication and Technology Journal**, 36, 1988: 15-21"den akt. Aynı, s. 25-28.

araştırmalarında özellikle küçük çocukların anne-babalarının aktif aracılık gerçekleştirdiği sonuna ulaşmışlardır²⁸⁰.

Görüşme yapılan ailelerden Irmak, Barış, Yağız, Özkan ve Yavuz'un anne-babasının düşük düzeyde aktif aracılık uyguladığı belirlenmiştir.

Düşük derecede aktif aracılık gerçekleştiren Irmak'ın anne-babası çocuklarının “mantıklı, realist” olduklarını düşündüklerinden dolayı televizyon üzerine konuşmaya gerek duymadıklarını ifade etmektedir. Irmak'ın annesi, “Çok mantıklı bir çocuk. Biraz fazla mantıklı. Bazen o bir role bürünüyor. Ben üstüne gidiyorum. Ay anne rol olduğunu anlamıyor musun?” diyerek düşük düzeyde aktif aracılık uygulamalarını gerekçelendirmiştir.

Öte yandan, Irmak'ın babası Irmak'ın izlediği “Cedric” çizgi filmdeki kötü davranışlardan ve ifadelerden rahatsız olduğunu ve müdahale ettiğini şu şekilde belirtmiştir.

“Ama Cedric'te bazen hoşumuza gitmeyen şeyler oluyordu. Anne-babaya, dedeye karşı kötü davranışlar, konuşmalar vardı. Çok argo konuşmalar vardı. Çok da fazla istemiyorduk. Tabi o anda geçen şeylerde, böyle davranılmamalı gibi müdahale ediyorduk”.

Aktif aracılık uygulanmamasına gerekçe olan bir diğer neden ise çocuğun izlediği programda olumsuz bir şeyin ailenin ilgisini çekmemesidir. Barış'ın annesi de ilgisini çekmediği sürece çocukla televizyon üzerine konuşmamaktadır. Anne bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “Ama yani söylenecek bir şey varsa, çok dikkatimi çekiyorsa: Ama yani her zaman müdahale edeyim diye bir şeyim de yok”.

Yağız'ın ailesi ise çocukla televizyon programları üzerine konuşmak yerine izlememesi konusunda konuşmayı tercih etmektedir. Programların gerçekliği üzerine ise çok fazla ayrıntıya girmediklerini belirtmişlerdir. Anne bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Filmlerde olur sadece oğlum deyip, çok da şey yapmıyoruz”.

²⁸⁰ Patti M. Valkenburg, Marina Krmar, Allerd L. Peeters ve Nies M. Marseille, “Developing A Scale to Assess Three Styles of Television Mediation: Instructive Mediation, Restrictive Mediation, and Social Coviewing”, **Journal of Broadcasting&Electroniz Media**, (1999, 43, 1, ss. 52-66), s. 62.

Anne-babaların düşük derecede aktif aracılık göstermelerinin bir nedeni de çocukların ne izlediğinden çok fazla haberdar olmamaktır. Birlikte televizyon izlemediklerini belirten Özkan'ın anne-babasına “televizyon üzerine konuşur musunuz” diye sorulduğunda anne uzunca bir süre düşündükten sonra “yok” yanıtını vermiştir.

Görüşme yapılan ailelerde aktif aracılık uygulanmasına güdüleyici etkenlerden biri ise çocuklarında televizyonun olumsuz etkilerini görmeleridir. Valkenburg ve arkadaşları, 1997 yılında anne-babaların, aktif aracılığı, küçük çocuklarıyla televizyonun çocuklarını korkutabileceği korkusuna kapıldıklarında kullanma eğiliminde olduklarını bulmuşlardır²⁸¹. Eş deyişle, çocuk televizyonda gördüklerini taklit ettiğinde ya da korktuğunda müdahalede bulunmakta ve programların gerçekliği üzerine konuşmayı tercih etmektedirler. Düşük düzeyde aktif aracılık gerçekleştiren Yavuz'un ailesi bu duruma iyi bir örnek oluşturmaktadır:

“Baba: Biz ilginç bir şey olmazsa konuşmuyoruz.

Anne: Korkulacak bir şey olursa eğer işte geçenlerde kan fışkırıyor adamın boğazından, işte ‘film için tabi ki adamın ölecek hali yok’ diyorum. İşte gözler bir böyle pörtledi. Bakış falan değişti. ‘Oğlum tabi ki’ diyorum ‘insanın film için kendini öldürecek hali yok, ketçapla yapıyorlar, ama bak tebrik ederim aslında bak ne kadar gerçekçi olmuş, senin ilgini çekti, bak korktun bile, diyorum”.

Valkenburg ve arkadaşları da 2000 yılında gerçekleştirdikleri araştırmalarında televizyon tarafından oluşturulan korkuyu ve çocukların televizyona verdikleri korku tepkilerini araştırmıştır. Araştırmacılar görüşmeler sonucunda çocukların %31'inin erken yaşlarda televizyondan korktukları ortaya koymuştur²⁸². Televizyondaki şiddetin çocuklarda korkuya neden olduğu da araştırmalarla ortaya konmuştur. Gerbner, bu çerçevede ‘Acımasız Dünya Sendromu’ kavramını oluşturmuştur. Bu kavrama göre, televizyonda sunulan dünya, gerçek dünyadan daha tehlikeli ve acımasız olduğundan insanlar çevrelerine karşı daha korkak ve olumsuz olmaktadır²⁸³. Murray de bu sendromu dünyanın kötülüklerle, tehlikelerle dolu bir yer olarak algılanması ve korku duyulması olarak tanımlamaktadır²⁸⁴.

²⁸¹ Valkenburg ve diğerleri (1999), a.g.e., s. 60.

²⁸² Valkenburg ve diğerleri (2000), a.g.e., ss. 82-99.

²⁸³ Aktaran, Rigel (2008), a.g.e., s. 20.

²⁸⁴ Bond (2002), a.g.e.

3.2.2. Kısıtlayıcı Aracılık

Bulgulara göre tespit edilen anne-babaların çocukların televizyon izlemesinde kısıtlayıcı aracılık gerçekleştirme düzeyleri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Anne-Babaların Uyguladıkları Kısıtlayıcı Aracılık Düzeyleri

Kısıtlayıcı Aracılık	
Yüksek	Demet’in ailesi Duru’nun ailesi Yavuz’un ailesi
Orta	Yağız’ın ailesi Özkan’ın ailesi
Düşük	Demir’in ailesi Irmak’ın ailesi Barış’ın ailesi Can’ın ailesi

Görüşme yapılan dokuz anne-babadan üçü televizyon izleme konusunda yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır. Yalnızca iki aile orta düzeyde, dört aile ise düşük düzeyde kısıtlama uygulamaktadır.

3.2.2.1. Yüksek Düzeyde Kısıtlayıcı Aracılık Uygulayan Anne-Babalar

Görüşme yapılan ailelerden Demet, Duru ve Yavuz’un ailesi çocuğun televizyon izlemesiyle ilgili olarak yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır.

Bu bağlamda Demet’in anne-babası çocuğun kısıtlama olmazsa çok daha fazla televizyon izleyeceğini düşünmekte ve bu nedenle hem süre hem de program kısıtlaması uyguladıklarını belirtmektedir. Baba bu konuda duygularını şu şekilde ifade etmektedir:

“Kendi sıkılıp televizyonu kapatmaz bence. Pek de yani biz kendisine bırakmış olsak daha fazla... O mesela Selena’ya falan işte bir takılsa... Bez Bebek falan... Onları bulsa, biz izin veriyor olsak. Çünkü akşamları tekrarı oluyor ya sürekli, izin veriyor olsak yani 2 saat de seyrederek büyük ihtimalle, kendiliğinden sıkıldım demez”.

Ayrıca anne-baba, evdeyken “çocuk ısrarla televizyon izlemek istese bile” kuralları uyguladıklarını belirtmektedir; fakat ev dışında kuralların bozulduğunu anne şu şekilde ifade etmektedir: “...Benim dış ortamda vazgeçtiğim oluyor, babaannesindeyken mesela. Evde televizyon açıkken hani şey oluyor: ‘Bırak izleyiversin oluyor’, o zaman çok üstüne gitmiyorum ben de. Orada, (babaannesinde) daha fazla izliyor”.

Duru’nun ailesi de Duru’nun uyumadığı saatlerde yetişkinlere yönelik programları izlemediklerini belirtmektedir. Anne-baba bu konuda şöyle konuşmaktadır:

“ Anne: Mümkün olduğunca o uyuduktan sonra bizim televizyon hayatımız başlıyor. Haberleri de Duru aktifse mümkün olmuyor izlememiz. Bazen önemli bir haber varsa yan tarafa geçip.

Baba: Özellikle haber izleme ihtiyacımız varsa ikimizden biri genelde Duru oturma odasında olduğu için salona geçiyoruz”.

Duru’nun anne-babası çocuğun izleyeceklerini seçip ona seçenek sunduklarını ancak program hakkında önceden bilgi edinmişlerse ve uygun bulmamışlarsa o programı birlikte izlemediklerini belirtmektedir. Duru’nun ne izleyeceğine anne-baba seçenek sunarak karar verirken; bazen de üçünün beraber karar verdiklerini belirtmektedir. Duru’nun annesi örneğin, “Ama özellikle biz şeye dikkat ediyoruz. Japon karakterli şeyleri kesinlikle izletmiyoruz. Çok zararlı” diyerek program sınırlaması yaptıklarını ifade etmektedir. Ayrıca Duru’nun annesi çocuğa uygun bulmadıkları için bir “kanalı kapattıklarının” altını çizmektedir.

Anne-babası Duru’nun Winx çizgi filmini çok sevdiğini ve bu çizgi filmi izlemesine iki sene izin vermediklerini belirtmişlerdir. Çocuk okulda bu çizgi filmi izleyince, ona evde de izlemek üzere izin vermek zorunda kalan aile, Winx çizgi filmi konusunda çok şikâyetçi olduklarını araştırmacıya “bu çizgi filmi kaldırmanın bir yolu olup olmadığını” sorarak ortaya koymuştur. Anne-baba, bu konuya ilişkin yaşadıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

“Anne: Ama Winx konusunda belirleyemiyoruz. Biz iki sene mücadelesini verdik. Artık şey yaptı. Şimdi ona izini var.

Baba: Çevresindeki herkes izliyor. Bir yere kadar müdahale edebiliyorsunuz. Okulda izledik deyince şey yapamadık artık. Ama 2 sene becerdik.”

Tüm bunların yanında anne-baba, “Akıllı İşaretlere” dikkat etmekte ve program için belirlenen yaş sınırını kendileri daha da yükseltmektedir. Duru’nun anne-babasının dışında görüşme yapılan hiçbir katılımcı anne-baba “Akıllı İşaretler” konusunda görüş bildirmemiştir.

Hem süre hem de program sınırlaması uygulayan bir diğer katılımcı anne-baba ise Yavuz’un anne-babasıdır. Anne-baba, sınırlamalar dışında uygun bulmadıkları bir programla karşılaştıklarında televizyonu kapattıklarını belirtmiştir. Yavuz’un annesi “*bu yaştaki çocuklara çok fazla müdahale edilemediğini*” ifade etmiştir. Çocuğun televizyon izlemesine ilişkin kuralları ise daha çok baba uygulamaktadır.

3.2.2.2. Orta Düzeyde Kısıtlayıcı Aracılık Uygulayan Anne-Babalar

Görüşme yapılan dokuz anne-babadan yalnızca Yağız ve Özkan’ın anne-babası televizyon izleme konusunda orta düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır.

Şiddet içeren programların bağımlılık yaptıklarını düşünen Yağız’ın anne-babası, bazı kanalları bu nedenle kapatmış olsalar da program kısıtlaması uygulamadıklarını belirtmektedir. Ancak; ailenin süre kısıtlamasını uygulamaya özen gösterdiği anlaşılmaktadır.

Yağız’ın, “*sınırlama konulmazsa saatlerce televizyonun karşısında oturabileceğini*” belirten anne-baba, bu konudaki deneyimlerini şöyle aktarmaktadır:

“Baba: *Ama sınırlama koymazsanız sonu yok. Saatlerce televizyonun karşısında oturabilir. Hiç istisnasız.*

Anne: *Yeter artık deyince bırakıyor ama.*

Araştırmacı: *Street Fighter gibi programları izliyor mu?*

Baba: *O bir dönem bizim boşluğumuza geldi. Maalesef 3-4 ay sürdü herhalde. DigiTurk kanallarının çıkmasıyla birlikte. Anında o kanalları kapattık biz. Çünkü inanılmaz derecede bağımlılık yapıyor çocuklarda.*

Anne: *Yemekten önce de seyretmelerine izin veriyoruz. Ama “gel deyince geleceksin tamam mı” diyoruz. Tamam diyor.*

Baba: *Akşam yemekten sonra oturuyorlar genelde yatma saatine kadar, 9’a kadar.*

Araştırmacı: *Kalk deyince kalkıyor öyle mi? Katı mısınız peki kalkmazsa?*

Anne: *Tabi. Kaldırırız yani.*

Baba: *O televizyon kapanır. Belli bir saatten sonra yatma saatleri gelince.*

Araştırmacı: İzlediği programlara müdahale ediyor musunuz?

Anne: Hayır etmiyoruz. Süre belki”.

Çocuğun televizyon izlemeye zamanı olmadığını düşünen Özkan’ın anne-babası da uygun bulmadıkları bir sahneyle karşılaşırlarsa kanal değiştirme ve “*çocuk çok televizyon izlemişse uyararak sınırlama*” uyguladıklarını ifade etmektedir. Anne, “*çocuğun bu yaşta cinsellik ve şiddetle karşılaşmaması gerektiğini*” belirtmekte ve bu konudaki tutumunu şu şekilde ifade etmektedir:

“O kadar çok vakitleri olmuyor. Yani haber kanalında işte şu şuna tecavüz etti ya da şu şunu vurdu, karısını doğradı... Ağlayan insanlar olduğu zaman çocuk onu anlayamaz ki. Öyle olunca sanal dünya yaratmak da değil bu. Değiştiriyoruz ona hissettirmeden. Bir şey olmuyor bence”.

van der Molen, çocukların haberdar olmayı önemsedikleri için haber izleyebildiklerini; ancak çocuklar kendi kendilerine haber izlemeyi seçmeseler bile, televizyonda diğer programları ararken ya da aileleri izlerken haberlerle karşılaşabildiklerine vurgu yapmaktadır. Böylece çocuklar savaşlar, felaketler, kazalar, cinayetler, acı verici olaylar gibi şiddet içeren görüntülerle karşılaşabilmektedirler²⁸⁵.

Ayrıca Özkan’ın anne-babası televizyon izlemede Özkan’dan 3-4 yaş büyük abisini dengeleme aracı olarak görmektedir. Anne, “*Özkan’ın abisini rol model aldığını ve abisi televizyon izlemek istemezse Özkan’ın da izlemediğini*” belirtmektedir. Tüm bunların yanında anne, başka bir soruya verdiği yanıtta kısıtlayıcı aracılık uyguladıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“...Mesela benim arkadaşlarımın bana söylediği: ‘Ee, siz bu yasakları nasıl koyuyorsunuz? Ben çocuğuma söz geçiremiyorum’. Hatta bizde faşizm var diye güleriz, ederiz ama sınır koymazsak da bir şey yapamıyoruz. Ama yarın öbür gün kontrol dışı bıraktığınızda tüm şiddet içeren filmleri de seyreder. Yarın öbür gün o size şiddet uygulamaya kalkar”.

Özkan’ın annesi “*...kontrol dışı bıraktığınızda tüm şiddet içeren filmleri de seyreder. Yarın öbür gün o size şiddet uygulamaya kalkar*” diyerek televizyonun Özkan’ı olumsuz etkilemesinden korktuğunu belirtmektedir.

²⁸⁵ van der Molen (2004), a.g.e., s. 1771.

3.2.2.3. Düşük Düzeyde Kısıtlayıcı Aracılık Uygulayan Anne-Babalar

Görüşme yapılan ailelerden Demir, Irmak, Barış ve Can'ın anne-babasının çocuklarının televizyon izlemesiyle ilgili olarak düşük düzeyde kısıtlayıcı aracılık uyguladıkları belirlenmiştir.

Anne-babası, Demir *“çok fazla şiddet içeren programları sevmeyeği için”* televizyon izleme konusunda kısıtlama uygulama gereği duymadıklarını; ancak *“bugün çok oldu. Artık seyretme gibi”* uyarıları olduğunu belirtmektedir. *“Demir'in odasına özellikle mi televizyon koymadınız”* sorusuna baba şu şekilde yanıt vermiştir: *“Yoo koyacak yer yok; o yüzden, yoksa koyabiliriz”*. Ayrıca baba, *“Çok öyle vahşi, kanlı dövüşlü şeyleri izlemesini istemiyoruz ama kesin izleyemez diye bir şey yok”* diyerek şiddet içeren programlara karşı da bir koruma uygulamadıklarını ifade etmektedir.

Demir'in izlediği programları “yumuşak” olarak değerlendiren anne-baba bu nedenle kısıtlama uygulamadıklarını belirtmişlerdir: *“... Zaten çok aşırı şiddetli şeyleri sevmeyiz. Çizgi filmleri genelde Power Rangers, Ben 10 yumuşak çizgi filmlerdir. Çok şiddet içeren şeyleri, fantastik şeyleri sevmeyiz”*.

Power Rangers²⁸⁶ ve Ben 10 şiddet içeren çizgi filmler olmasına karşın aile, kavramlar konusunda yeniden bir tanımlama yaparak bu çizgi filmleri “yumuşak” olarak değerlendirmektedir.

Power Rangers çizgi filmi ve şiddet içeren televizyon programlarının çocukların saldırgan davranışları üzerindeki etkileri araştıran Boyatzis ve Matillo, 26'sı erkek ve 26'sı kız 5 ve 11 yaşları arasında toplam 52 çocuktan iki grup oluşturmuştur. Kontrol grubu, sınıflarında oyun oynarken saldırgan hareketleri 2 dakika aralıklarla kaydedilmiştir. Ertesi gün Powers Rangers grubuna “The Powers Rangers” programının

²⁸⁶ Power Rangers çizgi filmi şiddet içerikli kabul eden araştırmalar için: Amy I Nathanson, “Identifying and Explaining the Relationship Between Parental Mediation and Children's Aggression”, *Communication Research*, (Sayı: 26, ss. 124-143, 1999); Ni Chang, “Reasoning with Children About Violent Television Shows and Related Toys” *Early Childhood Education Journal*, (Cilt: 28, No: 2, ss. 85-90, 2000).

bir bölümü gösterilmiştir. Power Rangers grubundaki çocuklar kontrol grubundaki çocuklara göre daha fazla saldırgan davranış gösterirken, Power Rangers'ın bir bölümünü izleyen çocuklar tarafından yedi, kontrol grubu tarafından ise bir saldırgan davranış gerçekleştirilmiştir²⁸⁷.

Benzer şekilde Irmak'ın anne-babası da “*çocuğun şiddet içeren programları sevmemesi ve kendilerinin de o tür programlar izlememesi nedeniyle çocuğun şiddetle karşılaşmayacağını*” düşündüklerini ve bu nedenle kısıtlama uygulamadıklarını belirtmektedir. Program seçimini ve izleme süresini Irmak belirlerken, anne-baba müdahale etmediklerini ifade etmektedir. Irmak'ın babası bu konudaki deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“İzleme saatleri açısından onun izleyemeyeceği kötü programlar yok zaten. Onun haricinde tesadüfen kanal açılmış da şiddet olan o dizileri biz de sevmiyoruz zaten. Kavgalı, gürültülü, Kurtlar Vadisi mesela, ben hiç baştan sona izlemedim. Hiçbir bölümünü... O tür dizileri zaten izleme şansı yok. Ki, onun da ben şunu izleyeceğim diye bir talebi de yok. Müdahale etme durumumuz hiç olmadı yani. Kendi koyuyor sınırlarını”.

Bariş'in ailesi de program ve süre kısıtlamasını düşük düzeyde uygulasa da anne, Barış, şiddet içeren programlara ilgi duyduğu için bazı kanalları kapattıklarının altını çizmektedir. Buna karşın anne, Barış'ın bu tür programları izlemesini engelleyemediklerini belirtmiştir:

“Bir ara bizde JetX kanalı vardı. Biz onu yok ettik. Şiddet içeren şeylerden kaçınmaya çalışıyoruz. Ama işte bu da çok mümkün olmuyor... Eğer korkunç şeyler varsa ilgisini çekiyor. Görmemesi gereken bir şeyse hemen kanalı değiştiriyoruz”.

Kotler'in araştırması bu bulguyu destekler niteliktedir. Kotler'in 1999 yılında çocukların televizyon kullanımı ve anne-babanın televizyon kullanımı düzenlemesiyle ilgili araştırmasının sonuçlarına göre, aileler tarafından konulan kuralların çocukların yetişkinlere yönelik programlar izleme ya da şiddet içerikli programlar izlemeleri üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak kurallar, çocukların televizyonu toplam izleme süreleri üzerinde etkili olmaktadır²⁸⁸.

²⁸⁷ Boyatzis ve Matillo (1995), a.g.e.

²⁸⁸ Kotler (1999), a.g.e., ss. 1-141.

Barış'ın annesinin şiddet içeren televizyon programlarından endişelenerek kanalı kapatması ve izletmemeye çalışması; ailenin en çok kısıtlayıcı aracılığa başvurduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum Valkenburg ve arkadaşlarının araştırmasının “anne-babaların televizyon tutumları üç aracılık türüyle de önemli ilişkiler sergilemiştir” sonucuna ters düşmektedir. Ancak veri, “şiddet ve korkutucu içeriğe ilişkin büyük endişeleri olan anne-babaların çocuğun yaşı ne olursa olsun, çocuklarının televizyon izlemesini daha sık kısıtladıkları” sonucunu desteklemektedir. Valkenburg ve arkadaşlarına göre, anne-babaların televizyon kaynaklı saldırganlık ve televizyon kaynaklı korkuya ilişkin endişeleri, yaptıkları televizyon aracılığı türünü etkileyebilmektedir. Televizyon kaynaklı korku ve saldırganlık konusunda endişelenen anne-babalar kısıtlayıcı aracılığı, bu etkiler için çok fazla kaygılanmayan anne-babalardan daha çok kullanmaktadırlar. Bu anne-babalar televizyonun olumsuz etkilerini en aza indirmeyi amaçlarken onlar için, bunu yapmanın en kestirme ve basit yolu çocukların izlediklerini kısıtlamaktır²⁸⁹.

Barış'ın annesi sınırlama koyma gereği duymamalarının nedenini şu şekilde açıklamaktadır: “*Zaten kendisi çok izleyemiyor, hemen sıkılıyor bir şeyden, uzun süre kalamıyor. Ama çok izlediğinde ben diyorum: Oğlum çok izledin, kapatalım*”.

Can'ın televizyon nedeniyle uyku bozukluğu ve televizyon karşısında yemek yediği için kilo kaybı yaşadığını belirten ailesinin ise bu duruma karşın düşük derecede kısıtlama uyguladıkları tespit edilmiştir. Can, kısa bir süre öncesine kadar gece uyanıp sabaha kadar televizyon izlerken; anne-baba, uyuma saatini son zamanlarda ayarlayabilmiştir. Ayrıca salondaki televizyonu paylaşmamak için Can'ın odasına televizyon aldıklarını belirten aile, kurallar koyduklarını, fakat uygulayamadıklarını ifade etmektedir. Sınırlamayı, Can çok televizyon izlediği zaman “*kapatmasını söyleyerek*” uyguladıklarını belirten anne-baba; çocuk “*şiddet içeren programları sevmediği için kurala gerek kalmadığını*” belirtmektedir. Anne, “*Haftasonu ilgilenemiyorsam izliyor, biraz benim de kaçışım gibi, onu da not alabilirsiniz*” diye

²⁸⁹ Valkenburg ve ark. (1999), a.g.e., s. 63.

itirafta bulunmaktadır. Sartori, bu durumu televizyonun çocuk bakıcısının yerine geçmesi olarak tanımlamaktadır²⁹⁰.

Aileler, uygun bulmadıkları programlarda ya da sahnelerde kanal değiştirme konusunda ortaklaşmaktadır.

Görüşmelerden elde edilen bir diğer bulgu ise genel olarak ev dışında kuralların uygulanmaması konusunda tüm anne-babaların ifadelerinin benzerliğidir.

Ev dışında kurallarının bozulduğunu Yağız'ın annesi şu şekilde ifade etmektedir: *“Benim dersimin geç bittiği günlerde dede alıyor, anneanneye gidiyor o zaman ikisi. Ben gidene kadar TRT Çocuk seyrediliyor”*.

Barış'ın annesi de ev dışındaki ortamlarda sınırlama olmadığını belirtmektedir: *“Oralara çok da gidemiyor ama gittiğinde olmuyor sınırlama”*.

Ev dışında televizyon izlemeye yönelik kuralların bozulmasından rahatsız olan Demet'in anne-babası da bu konudaki duygularını şu şekilde ifade etmektedir: *“Tabi babaannesine gittiği zaman izliyor mesela... Orada sınırlama koymuyorlar, televizyon hep açık oluyor, orada her şeyi izleyebiliyor mesela”*.

3.2.3. Birlikte Televizyon İzleme

Görüşmelerden elde edilen verilere göre anne-babaların çocukla birlikte televizyon izleme düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 13'de verilmiştir.

Birlikte izlemeye yönelik olarak anne-babaların uyguladıkları aracılık düzeyleri “yüksek”, “orta”, “düşük” olmak üzere ayrı başlıklar halinde incelenebilir.

²⁹⁰ Sartori (2004), a.g.e., s. 26.

Tablo 13. Anne-Babaların Çocukla Birlikte Televizyon İzleme Düzeyi

Birlikte İzleme	
Yüksek	Demir'in ailesi Can'ın ailesi
Orta	Demet'in ailesi Duru'nun ailesi Yavuz'un ailesi
Düşük	Irmak'ın ailesi Barış'ın ailesi Yağız'ın ailesi Özkan'ın ailesi

3.2.1.1. Yüksek Düzeyde Birlikte Televizyon İzleyen Anne-Babalar

Görüşme yapılan ailelerden yalnızca Demir ve Can'ın anne-babasının yüksek düzeyde birlikte izleme gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda Demir'in babası Demir'in *“kendi başına çok nadir televizyon izlediğini”* belirtirken *“çoğu zaman birlikte izlediklerini”* vurgulamıştır. Anne ise nadir bir durum olarak: *“Eğer biz bir şey seyrediyorsak o öbür odaya geçip kendine has bir şey seyrederek ya da oyuncaklarıyla oynar”* demiştir.

Benzer şekilde Can'ın annesi de *“...Birlikte izliyoruz. Ben çok eşlik ediyorum. Benim zaten normal bir şey izlediğim çok nadir... Bana anlatır mesela, ‘şurada şu olmuştu’. Devam ederim hatta cümlelere”* diyerek programdaki diyalogları ezberleyecek derecede çocukla birlikte televizyon izlediğini belirtmiştir.

3.2.1.2. Orta Düzeyde Birlikte Televizyon İzleyen Anne-Babalar

Bulgular; Demet, Duru ve Yavuz'un anne-babasının çocuklarıyla birlikte orta düzeyde televizyon izlediğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda Demet'in annesi Demet televizyon izlerken televizyon programı ile ilgili konuştuğu için işlerini onun yanında yapmaya çalıştığını ifade etmektedir. Ancak Demet, annesinin yalnızca işlerini yapmadığını, onunla birlikte televizyon izlediğini bilmektedir. Anne bu konudaki deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Beraber izlediğimiz de oluyor, bazen o izlerken ben onun yanında bir şeyler yapıyorum, kendi işimi ya da işte ev işini falan. Hani onun yanında olmaya çalışıyorum; çünkü şey yapıyor, konuşuyor onunla ilgili. Ama mutfakta işim olduğunda onun çizgi filmi tek başına izlediği de oluyor... Hafta sonu cumartesileri beraberiz (babayı da işaret ederek). Kendi aldığımız CD'leri beraber oturup, işte, mısır patlatıp falan izliyoruz, çizgi film CD'lerini”.

Orta düzeyde birlikte izleme gerçekleştiren bir diğer aile, Duru'nun ailesidir. Duru'nun anne-babası bu konudaki yaşadıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Anne: Mesela ailece izlediğimiz çizgi filmler oluyor. Ne bileyim; bir Wolly vardı, Ratatu, film şeklinde. Ama televizyonda bir yarım saat o sırada biz yanında oluyoruz ama çok dikkatli izlediğimiz söylenemez. Uygun programları çok dikkatli izlemiyorum. Ama Winx'i izlemeye çalıştım birkaç kere ama hiç hoşuma gitmedi.

Baba: Tabii televizyon izlediği zamanların hangi zamanlar olduğuyula da değişiyor bu. Hafta içi 19.00'da evde oluyorum. Duru 21.00 gibi yatıyor. O aradaki vakitte bir yemek yememiz gerekiyor. Kısa dönemli izliyor o arada. Ama biz beraber olamıyoruz. Eşim mutfakta oluyor, ben birtakım şeyler yapmak zorunda kalabiliyorum.

Anne: Yanında olmaya çalışıyoruz ama çok dikkatli izlemiyoruz.

Baba: Hafta sonları izliyoruz. Gün de daha uzun olduğu için. Sabahtan akşama kadar beraber olduğumuz için.

Anne: Aslında biz küçükken ikimiz daha çok beraber izliyorduk”.

Yavuz'un babası ise “birlikte televizyon izliyor musunuz” sorusuna izledikleri programları anlatarak cevap vermiştir:

“Walt Disney filmlerinden. Mesela onu çok beğendi. Komando Dadı'yu. Orada hem bebek var hem böyle kahraman bir komando adam var. İşte her ikisi bir araya gelince onun ilgisini çekti herhalde. Spider Man'i bir ara seviyordu ama onu film olarak hiç izletmedik. Mesela geçenlerde yine Walt Disney'in bir filmini seyrettik”.

3.2.1.3. Düşük Düzeyde Birlikte Televizyon İzleyen Anne-Babalar

Bulgulara göre Irmak, Barış, Yağız ve Özkan'ın anne-babasının ise düşük düzeyde çocuklarıyla birlikte televizyon izlediği tespit edilmiştir.

Bu bağlamda Irmak'ın annesi “birlikte televizyon izliyor musunuz” sorusunu; “*Yok. Çok fazla değil*” diyerek yanıtlamıştır. Irmak, genelde yalnız başına televizyon izlese de anne-babanın belirttiğine göre oturma odasındaki televizyon Irmak'a ait olduğu için anne-baba oturma odasına gittiğinde Irmak'ın izlediği programlar izlenmekte; Irmak, anne-babasının yanına gittiğinde ise anne-babanın istediği programlar izlenmektedir. Baba bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Genelde onunlayken onun sevdiği programlar izleniyor. Oturma odasında onun televizyonu var. Orada oturursak onun programlarını seyretmek durumundayız. Biz kendimiz istersek burada izliyoruz (mutfakta). Biz o odaya gidersek onun izlediğini. O bizim yanımıza gelirse bizimkileri”.

Barış'ın annesi de birlikte televizyon izleme konusundaki deneyimlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“...Çok izlemiyorum aslında. İzlesem bile öyle bir saat oturup izlemiyorum. Eşim de izlemiyor. Biraz izlediysen kalkıyorum. Hepsini izlemiyorum. Çok fazla birlikte izlemiyoruz. Babasıyla da pek ender. Babayla televizyon izleme olayı yok... İzliyorum dersem doğru olmaz. Müsaitsem yanına oturuyorum. Hafta sonları izleme süremiz daha uzun. 15-20 dakika en fazla. Sabah keyif yapma durumundayken bir işe kalkışmadan o ara”.

Yağız'ın annesi ise çocuk “*yemek yesin diye bazen televizyon karşısına onunla birlikte oturduğunu*” ifade etmiştir. Anne, “birlikte televizyon izliyor musunuz” sorusuna “*Yok. Hafta sonları belki ona televizyon karşısında bir şeyler yedirirken. Ben sıkılıyorum*” yanıtını vermiştir.

Özkan'ın annesi ve babasının ise Özkan'ın neler izlediğini bilemeyecek oranda birlikte televizyon izleme düzeyi düşüktür. Özkan'ın ne izlediği sorusuna baba, “*Onu biz bilmiyoruz*”. Anne ise “*Diyorum ya bakıcılar. Biz size bakıcıları çağıralım*” şeklinde yanıt vermiştir.

Görüşmelerden çıkarılan bir diğer bulgu ise genellikle annelerin birlikte televizyon izleme aracılık türüne babalardan daha yatkın olduklarıdır. Görüşme yapılan annelerden dördü babalardan daha fazla çocukla birlikte televizyon izlediklerini belirtmektedir. Can, Barış, Yağız ve Demet'in annesi, babalardan daha fazla birlikte televizyon izlemektedir. Benzer şekilde Valkenburg ve arkadaşları da annelerin sıklıkla

birincil bakıcı olmaları nedeniyle aracılığın her üç türüyle de babalardan daha çok meşgul olduklarına vurgu yapmaktadır²⁹¹.

Özellikle Can'ın annesi Can'la birlikte çok fazla televizyon izlediğini şu şekilde ifade etmektedir: *“Birlikte izliyoruz, ben çok eşlik ediyorum. Benim zaten normal bir şey izlediğim çok nadir. Eşim izlerken genelde yorgunluktan uyuyorum onun izlediklerinde”*.

Yağız'ın anne-babası ise düşük düzeyde birlikte izleme gerçekleştirse de anne, babadan daha fazla birlikte çocukla televizyon izlemektedir. Anne bu konudan söz ederken babaya şöyle demiştir: *“Sen de çok seyretmiyorsun beraber”*. Baba da *“çok uzun süreli seyrettiğim söylenemez”* diyerek düşüncesini ifade etmiştir.

Bariş'in babası ise çocukla birlikte hiç televizyon izlememektedir. Barış'ın annesi bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: *“Babasıyla da pek ender. Babayla televizyon izleme olayı yok”*.

Görüşme yapıların ailelerin üçünde anne-babalar çocukla birlikte eşit düzeyde televizyon izlerken; Yavuz'un babası ise Valkenburg ve arkadaşlarının bulgusunun tersine anneye oranla daha çok birlikte televizyon izlemektedir. Anne bu konudaki deneyimlerini şöyle ifade etmektedir: *“Babasıyla seyrediyor genelde, o tür şeyleri. Bir tek hafta sonum olduğu için bir de bebek olduğu için çok fazla onlara eşlik edemiyorum”*.

Yalnızca Duru'nun ailesi çocuğun ne izlediğini kontrol etmek için birlikte televizyon izlemeye çalıştıklarını belirtmektedir. Uygun buldukları programları ise çocuğun yalnız izlemesine izin vermektedirler. Duru'nun annesi yalnızca bir çizgi filminden hiç hoşlanmadığı için birkaç kez birlikte izlemeye çalışsa da bu duruma *“katlanamadığını”* belirtmektedir. Anne-baba bu konudaki duygularını şu şekilde ifade etmektedir:

²⁹¹ Valkenburg ve ark. (1999), a.g.e., s. 62.

*“Anne: Winx’i birlikte izlemiyoruz, ben katlanamıyorum. Ama öbürlerinden hoşumuza giderse izliyoruz... Winx’i izlemeye çalıştım birkaç kere ama hiç hoşuma gitmedi... Hayır hayır çok fena. Spider Man gibi erkekler için olanlara da bakıyorum. Çok kötü.
Baba: Onlar herhalde tüketim toplumu yaratmanın bir şeyi”.*

Bu noktada anne-babaların çalışma durumları ya da çocuğa ayırbilecekleri vakit anlamında bir değerlendirme öne çıkmaktadır. Anne yada baba oluş değil çocuğa zaman ayırabilme önem kazanmaktadır.

Anne-babaların uyguladıkları aracılık türleri ve düzeyleri üzerinde durulduktan sonra anne-baba, çocuk ve televizyon ilişkisi üzerinde ayrı başlıklar halinde durulacaktır.

3.3. Anne-Babaların Çocukların Televizyonla İlişkisi Üzerine Düşündükleri ve Televizyona Karşı Tutumlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

Anne-babaların televizyona karşı tutumları ve çocukların televizyonla ilişkisini yine yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın “amaç” başlığı altında ifade edilen bu bölüme ilişkin sorularına alt başlıklar halinde yanıt vermek mümkündür.

3.3.1. Anne-Babaların Çocuklarının Televizyonla İlişkisi Konusunda Düşündükleri

Huesmann ve arkadaşlarına göre hangi sosyo-ekonomik düzeyden gelirse gelsin ve başlangıçtaki saldırganlık eğilimi hangi düzeyde olursa olsun, hem kız hem de erkek çocukların şiddet içerikli programları izleme süresine bağlı olarak; yetişkinlikte saldırgan davranma eğiliminde artış olmaktadır. Saldırgan televizyon karakterleriyle özdeşim kurma ve televizyon şiddetine ilişkin gerçeklik algısı, daha sonraki şiddeti belirlemektedir²⁹².

Görüşme yapılan aileler genel olarak çocukların televizyon izlemeye vakitleri olmadığını düşünse de kendi gözlemlerine göre bir çocuk hariç hepsi; 2 ile 3 saat

²⁹² Huesmann ve diğerleri (2003), a.g.e., s. 201-204.

arasında televizyon izlemektedir. Bu da haftada 14 ile 21 saate denk gelmektedir. Hafta sonu bu süre artmaktadır.

Görüşme yapılan anne-babaların bir kısmı çocuklarının televizyona çok düşkün olmadığını söyleşeler de görüşmelerden ve gözlemlerden çıkan sonuç televizyonun çocukların yaşamında çok önemli bir rol oynadığı şeklindedir.

Yavuz'un ailesi çocuğun neredeyse hiç televizyon izlemediğini söylese de evlerinde gerçekleştirilen görüşme süresi boyunca çocuk televizyon izlemiştir. Araştırmacı görüşme yapılacak eve erken gitmiş, eve babanın gelmesini beklemiş ve görüşme bittikten sonra da bir süre aile ile sohbet etmiştir. Dolayısıyla araştırmacı evde 3 saate yakın kalmıştır. Baba eve gelene kadar çocuk salondaki televizyonda çeşitli çizgi filmler izlemiş, baba eve geldikten sonra görüşme başlayacağı için çocuk odasına gitmiş ve Komando Dadı adlı bir film izlemiştir. Görüşme sırasında da sürekli gelip babasını film izlemek için çağırmıştır. Oysaki anne-baba çocuğun *“neredeyse hiç televizyon izlemediğini yalnızca hafta sonları birer tane DVD ya da CD izlediğini”* söylemiştir. Sonuç olarak Yavuz, hafta içi gerçekleştirilen görüşme sırasında, öncesinde ve sonrasında 3 saate yakın televizyon izlemiştir. Anne-babanın söylemi ve araştırmacının deneyimi arasında çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır.

Katılımcı çocuklardan yalnızca ikisinin odasında televizyon bulunmaktadır. Ancak bir diğer iki çocuğun odasında televizyon olmamasına karşın oturma odasındaki televizyon çocuklara aittir. Ayrıca katılımcılar arasında evde bir televizyona sahip aile sayısı yalnızca ikidir. Bir ailede iki, bir ailede dört, diğer ailelerin evinde ise üçer televizyon bulunmaktadır.

Duru'nun ailesiyle gerçekleştirilen görüşme sırasında anne-babaya çocuğun odasında televizyon bulunup bulunmadığı sorulduğunda görüşme yapılan odada bulunan Duru ve ailesi arasında gerçekleşen diyalog ilgi çekici olarak değerlendirilmiştir:

“Baba: Ama odasında yok almayı da düşünmüyoruz.

Duru: Düşünüyorsunuz! (İlgilendiği şeyi birden bırakıp bağırıştır)

Baba: İlerde.
Anne: Genç kız olunca.”

Aynı görüşmede Duru ikinci kez konuşmayı kesmiştir. Devreye girdiği yer konumuz açısından önemlidir:

Anne: Bazen hiç açılmıyor televizyon akşama kadar. Bugün hiç açılmayabilir.
Duru: Açılır! Uslu durursam Winx izleyecektim.
Anne: Evet, uslu durursa izleyecek”.

Çocukların izlediği programlar ise farklılıklar göstermekte ancak cinsiyetlerine göre bakıldığında benzeşmektedir. Kız çocuklar genelde Winx, Selena, Bez Bebek gibi programlara ilgi gösterirken; erkek çocuklar Ben 10, Transformers, Star Wars gibi genelde kahramanının robot olduğu ve savaştığı filmlerden hoşlanmaktadır. Ayrıca erkek çocuklar yetişkinlere yönelik Arka Sokaklar, Adanalı gibi silahların ön planda olduğu polisiye dizilere de ilgi göstermektedir.

Erkekler ve kızlar arasındaki program seçimi farkı Duru tarafından da dillendirilmiştir: “*Spider Man*’lerden *Ninja Kaplumbağalardan* bahsetme, kızlar için değil”.

Aile çok şikayetçi olsa da Duru, Winx konusundaki ısrarında başarılı olmuş ve izleme izni almıştır. Anne bu konudaki duygularını şöyle yansıtmıştır: “*Biz 2 sene mücadelesini verdik. Artık şey yaptı. Şimdi ona izini var. O konuda tutku o. Yani bu dönem bütün kız çocuklarında*”.

Duru’nun anne-babası; Winx çizgi filminden hiç hoşlanmadıklarını, 2 yıl boyunca onu izlemesine engel olmaya çalıştıklarını fakat çocuk okulda izlediği için daha fazla bu konuda direnemediklerini belirtmiştir. Duru bu çizgi filme çok düşkün olduğunu görüşme esnasında da ortaya koymaktadır:

Anne: Birkaç kanalda yayınlanıyormuş. Biz 1,5-2 aydır izliyoruz. Pek güzel değil.
Baba: Olağanüstü güçleri olan periler.
Anne: Örümcek Adam’ın kız versiyonu. Olağanüstü bir kızlar grubu var. Süslü püslü kızlar.
Duru: Aanneee!
Anne: Hih işte”.

Araştırmacı burada “*Winx’i seviyor musun Duru?*” diyerek devreye girmiştir.

“Anne: Seviyor.

Araştırmacı: Winx’in nesini seviyorsun Duru?

Anne: Nesini seviyorsun? Süsleri püsleri mi?

Duru: Hayır. Kızlarını. Biraz düşünmem lazım. Periler var, kötü periler var, minik perileri var onların.

Araştırmacı: Ne yapıyorlar?

Duru: Kötüleri yenmeye çalışıyorlar. Özel güçleri var.

Anne: Kavga mı ediyorlar?

Duru: Aslında kavga gibi değil. Değişik güçleri var, kanatları çıkabiliyor böyle. Tabi değişik, süslü, pırlıtlı kıyafetleri var.

Baba: Her birinin tılsımları var”

Görüşme yapılan anne-babaların aynı düşüncede olduğu başlıca konu TRT Çocuk kanalının yayına başlamasından memnun olmalarıdır. Anne-babalar, TRT Çocuk’u öğretici olarak nitelendirerek bir kurtarıcı olarak görmekte ve çocuklarının onu izlemesinde hiç sakınca görmediklerini belirtmektedirler. Barış’ın annesi bu konudaki fikirlerini şöyle ifade etmektedir:

“...Şimdi TRT Çocuk geldi. Orada biraz daha çocuğa uygun mesela Keloğlan, Uzay Devriyesi onları izliyor. Şiddet içeren şeylerden kaçınmaya çalışıyoruz. Ama işte bu da çok mümkün olmuyor. ...TRT Çocuk çok güzel. Çizgi filmler, gezi programları, mucitler öğretici de”.

Ailelerin TRT Çocuk ile ilgili olumlu düşüncelerinin nedeni şiddet içeren öğeler taşımadığını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Birçok çizgi filmde şiddet öğeleri bulunduğunu düşünen Barış’ın annesi bu konudaki kaygılarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Şiddet içeren şeylerden kaçınmaya çalışıyoruz. Ama işte bu da çok mümkün olmuyor. Mesela Sonic diye bir kirpi var. Onda bile; mavi bir kirpinin çizgi filmi, masumane ama orada da iyiler ve kötüler var. İyiler kötülere karşı. Tom ve Jerry daha masumane. Burada işte uzay araçları falan var. Ama denk getirdiğinde seyretmek istiyor”.

Demir’in ailesi ise çocuğun şiddet içeren programlardan hoşlanmadığını söylemekte fakat sözünü ettikleri filmlerin oldukça fazla şiddet içerdiğini kaçırmaktadır²⁹³. Sözü edilen programlar, öldürmeye yönelik şiddetin uygulandığı sahneler içermektedir. Anne-baba bu konudan şöyle söz etmektedir:

²⁹³ Power Rangers çizgi filmini şiddet içerikli kabul eden araştırmalar için: Amy I Nathanson, “Identifying and Explaining the Relationship Between Parental Mediation and Children's Aggression”,

“Anne: Zaten çok aşırı şiddetli şeyleri sevmez. Çizgi filmleri genelde Power Rangers, Ben 10 yumuşak çizgi filmlerdir. Çok şiddet içeren şeyleri, fantastik şeyleri sevmez.

Baba: Hoşlanmıyor onlardan”.

Bu başlık altında anne-babaların çocuklarının televizyonla ilişkisi konusunda düşünceleri incelenmiştir. Bundan sonra anne-babaların televizyona karşı tutumları değerlendirilebilir.

3.3.5. Anne-Babaların Televizyona Karşı Tutumları

Ailelerin televizyona karşı tutumları da anne-baba aracılığı ve çocuk ve televizyon ilişkisi üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Katılımcılardan yedi aile genel anlamda televizyonun hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğuna inanmaktadır. Onlara göre seyredilen programa göre etki değişiklik gösterebilmektedir. Çocuk yararlı bir program izlerse televizyonun eğitici olabildiği ancak olumsuzluk içeren program izlerse etkinin de olumsuz olabileceği bu yedi ailedeki genel kanıyı oluşturmaktadır. Bir aile kendisini “biz televizyona karşı bir aileyiz” diyerek tanımlarken; diğer bir aile ise televizyon hakkında olumsuz düşünmediklerini belirtmektedir.

Yağız’ın anne-babası, “Televizyonun etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna **“Anne: “Çok olumsuz değil ya”. Baba: “Değil. O konuda ben çok olumlu düşünüyorum. Çok kötü şeyleri olduğuna inanmıyorum şu an televizyonun”** yanıtını vermişlerdir. Anne-baba, kendilerinin de “günde ortalama 4 saat televizyon” izlediklerini belirtmişlerdir. Kendilerinin televizyon izleme alışkanlıkları için anne-baba şöyle demektedirler:

“Anne: Her akşam muhakkak seyrediyoruz. Ama haberleri dinlemeye çalışıyoruz. Ondan sonra iki-üç tane dizi var, benim seyrettiğim. Ama eşim daha çok spor programlarını izliyor, haberleri dinliyor.

Araştırmacı: Sanırım en çok baba televizyon izliyor?

Baba: Kesinlikle. Özellikle akşam spor saatlerinde falan. Hatta bayanların çok şikayetleri de vardır. Az önce seyrettin aynısını bir daha seyrediyorsun falan.

Televizyon hakkında Demet'in ailesi ise tam tersi bir duruş sergilemektedir. Baba bu konudaki tavrını şöyle ifade etmektedir: *“Yani olumlu olduğunu zaten düşünmüyorum pek. Televizyona karşı bir aileyiz biz biraz; yani kendimiz az izleyen bir aileyiz”*. Mesleği Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık olan anne bu konuda babayla benzer düşüncelere sahiptir:

“Ben açıkçası velilerime bu konuda sunum bile hazırladım yani. Olumsuz etkisi olduğunu biraz biliyorum medyadan, yapılmış araştırmalardan. Çok derinlemesine bir bilğim yok ama şeyi söylüyorum ben: Çocuğunuzu yabancı biriyle bırakır mısınız tek başınıza, onun denetimine onun eğitime? Birçok değerler yükleniyor bu programlarda, birçok modelleri görüyor çocuk. Kimi hayal bunun kimisi gerçek modeller. Hani bunlardan ne şekilde etkilenip etkilenmediğini denetlemeniz gerekiyor diyorum. Bizim de Demet'le yapmaya çalıştığımız şey bu. Çünkü ailelerde bir oyalama aracı gibi görme gibi bir eğilim var. Bir sürü şey duyuyor çocuk. Tek yönlü bir iletişim olduğunu biliyoruz. Velilere mümkün olduğunca denetleyici ve kısıtlayıcı olun diyorum. Çocuk zamanın nasıl geçtiğini anlamıyor. Ben öğrencilerimden bunu biliyorum; kalkamıyorlar başından, hipnotize dediğim etki gibi, o bitsin onu da, bu bitince kalkarım diyormuş çocuk ve kalkamıyormuş. Hani bunun yaşam disiplinini de olumsuz etkilediğini düşünüyorum”.

Aileler genel olarak kendi çocuklarında televizyonun olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmemektedir. Yalnızca Barış ve Duru'nun ailesi televizyonun çocuklarında olumsuz bir etki yaptığını düşündüklerini belirtmektedir. Barış'ın annesi bu konuda yaşadıklarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Mesela kahrolsun diyor. Biz kahırlı konuşmayız. Nereden öğrendi diye düşündüm. Sonra baktım çizgi filmde sürekli kahrolasıcık, kahrolsun, lanet olsun diyor. Onları çabuk kapıyor ve kullanıyor da... Mesela “batırdım kılıcı” falan diyor. Ben de seni gıdıklamaya geliyorum diyorum. ‘Anne gıdıklama olmaz burada biz savaşıyoruz’ diyor. Yani şeyi istiyor: ‘Ben seni alt ettim, al sana kılıç’ yapıyorum istiyor yani. Karşılıklı oynarken ben kelimeleri yumuşatmaya çalışınca o beni uyarıyor öyle olmaz diyor... Çizgi filmlerde şiddet anlamında değil konuşmalar bile çocukların anlayabileceğini aşıyor aslında. Oradakine çok anlam veremedi dinliyorlar. O kelimeleri kullanıyorlar”.

Duru'nun ailesi de televizyonun olumsuz etki yaratacağı düşüncesinden oldukça kaygı duymaktadır. Aile genel olarak televizyon hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“Anne: Benim gözlemediğim, televizyondaki programlar yarı yarıya: Bir kısım çok güzel mesajlar veren olumlu programlar var. Ama bir kısım da çok kötü. Vurdu kıldı, süs püs, aşk hayatı ya da öldürme. ‘Seni öldürürüm, gerizekalı’. Kötü konuşmaları içeren: aptal, salak”
Baba: TRT’de dahi var böyle şeyler.
Anne: Var. Evet, hepsinde var”.

Ancak aile ne izlerse izlesin televizyon karşısında çok zaman geçirdiği dönemlerde Duru'nun huzursuz olduğuna vurgu yapmaktadır. Aile bu konuda Duru ile deneyimlerini şöyle aktarmaktadır:

Baba: Tüm gün televizyon izlediği zaman evdeki huzur ortamı bozuluyor.

Anne: Evet. Çok televizyon izleyen çocuklar hırçınlaşıyorlar. Sınırlama gerekiyor.

Baba: Toleransını yitirdiğini düşünüyorum. Hırçın olduğunu hissediyorum. Hangi programı izlediği çok önemli değil. Televizyon hayatında çok fazla yer tutmaya başladığı zamanlar bir şekilde durumunu etkiliyor.

Anne: Huzursuz oluyor.

Baba: Şubat tatilinde babaannesinin yanındaydı, orada sınırlama yok. Ondan sonra geçiş döneminde biraz zorluk çektik”.

Anne: Ama bence bir çocuğun günde 2-3 saati geçmemesi gerek televizyonda. Bir garipleşiyorlar. Hafta içi zaten Allahtan okullar var, o dengeliyor.

Baba: Çok fazla televizyonda kaldığı zaman hem hırçınlaşıyor, hem de düşünme yeteneği zayıflıyor. Onu da hissedebiliyorum.

Anne: Aptal kutusu hani demişler ya. Geçenlerde hastaydım evde yattım. İzlemek zorunda kaldım oyalanmak için. Kafanız şişiyor”.

Duru'nun anne-babası televizyondan duyduğu ya da gördüklerinin de Duru üzerinde etki yarattığını düşünmektedir:

Baba: Çok şey olduğu zaman, daha fazla şekilde izlediyse bir programı ve bir yoğunlukla izlediği bir durum varsa bir miktar etkileyebiliyor, kullanabiliyor o kelimeleri.

Anne: Uyarılıp, orada o lafı çok duyduysa kullanabiliyor.

Araştırmacı: Hareketlerine de yansıyor mu?

Baba: Olabiliyor, o da olabiliyor ama bu dediğim çok şey değil. Yüzde iki, yüzde üç gibi. Yaşam tarzı ya da hareket tarzı halinde değil. Anlık şeyler çıkıyor ama hemen müdahale ediyoruz. ‘Bunu nereden gördün, hangi arkadaşından, biz yapıyor muyuz böyle şeyler’ deyince anlıyor”.

Duru'nun ailesi Duru'nun çok sevdiği ama anne-babanın izlemesini “hiç istemediği” Winx çizgi filminden endişelendiklerini de özellikle vurgulamaktadır. Ailenin bu konudaki değerlendirmeleri şöyledir:

Baba: Benim dikkatimi çeken Winx'te, bu Duru'nun yaş grubuna hitap eden bir şey değil.

Anne: Aslında izlememesi lazım.

Baba: Ergenlik çağı: 13-14 yaş. Daha çok böyle kız arkadaş, erkek arkadaş gibi yaşayabilecek çağlara daha çok hitap ediyor. Çünkü bunlar vurgulanıyor. Mesela kışkançlık durumları. Bir tanesinin erkek arkadaşı var. Diğer kızla diyaloga giriyor. Kız, acaba beni aldatıyor mu. Böyle bir vurgu var.

Anne: Bunu anlayamazlar.

Baba: Alışveriş merkezine gitmeliyim, şunu almalıyım. Arada böyle bazı şeyleri empoze ediyorlar gibi hissediyorum. Ondan da rahatsızlık duyuyorum açıkçası. Başka programlarda da bu var.

Anne: Aşk, hoşlanma bunları algılayabilecek yaşta değiller”.

Televizyon konusunda endişeli olan anne-baba, ancak çocukların olumlu programlara yönlendirildiği sürece televizyondan olumlu şeyler öğrenebileceğini düşünmektedir. Örneğin daha önce 2,5 sene İspanya’da yaşayan aile oradayken Duru’nun izlediği “Art Attack” adlı programdan etkilenip ressam olmak isteyen Duru için çok yararlı olduğunun altını çizmektedir:

Baba: Açık bir alanda çevresinde bulunduğu objelerle de resim yapabiliyordu o programda. Orada gördüğü zaman, bir gün eşim yemek yapıyor mutfakta, ben de içeride kitap okuyorken içeride çekmeceler açıldı, bir şeyler oldu. Baktık ne oluyor acaba, içeride bir şeyler oluyor diye. Baktık ki; kendi çapında orada gördüğünü uygulamaya çalışmış: ‘Canavar yaptım’ diyor, kocaman kalemleri koymuş, bardaklarını yapmış.

Anne: Çocuğu anne-baba yönlendirirse bazı programlara ona ilgisi oluyor ve onu izleme talebinde bulunabiliyor. Mesela National Geographic kanalında 19.30-21.00 arasında bir ara Hayvan Dedektifleri vardı”.

Duru’nun ailesi televizyonun etkilerinin erkek ve kız çocuklara göre farklılıklar gösterdiğine inanmaktadır:

Anne: Erkekler daha meraklı. Bu Spider Man’in falan oyunu da var. Daha çok etkileniyorlar. Ama televizyon daha zararlı. Vurdu kırdı dövüş sahneleri, zıplamalar hoplamalar. Erkek çocuğu olan arkadaşlar onu söylüyor. Bu Örümcek Adam falan. Bir kere gazetede yazmıştı. 7 yaşındaki çocuk balkondan atladı diye.

Baba: İspanya’da da Örümcek Adam diye atladığını duymuştum.

Anne: Bir tanesi de atlamış babası arkadan atlamış kurtarmış. Erkeklerde biraz daha kötü. Biz kontrolsüz bırakmamaya çalışıyoruz. Ama erkekler vurdu kırdı şeyleri.

Baba: Erkekler daha hareketli. Televizyon, belki erkek çocukları biraz daha fazla etkiliyor. İzledikleri şeyler farklı.

Anne: Kızlar süs püs öğreniyor.

Baba: Duru’nun da daha çok oradaki kıyafetler ilgisini çekiyor: Alacalı bulacalı renkler, makyaj.

Anne: Kızın doğası da bu. O, onun hikayesinde değil süsünde püsünde. Erkeğin doğası gereği bu. Ama anne-baba kesinlikle sınırlamalı. Çünkü ard arda bir bakıyorsunuz çok güzel bir program eğitici. Ardından iğrenç bir şey geliyor. Vampir mesela. Vampiri bu yaştaki çocuk ne anlar. Soruyor bu ne yapıyor, niye ısıyor. Ne yani çok manyak bir şey.

Baba: Okullarda anasınıfında televizyon saati oluyor. Anne-babanın seçiciliğini okul göstermeyebiliyor. Mesela, Winx konusunda hayal kırıklığına uğradım.

Araştırmacı: Winx’i okulda mı izletmişler?

Anne: Okulda izlemişler.

Baba: O zamana kadar biz çok iyi koruduk. Ama ‘arkadaşım izliyor, ben niye izlemiyorum’ diyordu. DVD almaya gidiyorsunuz, elinden zor bırakıyorsunuz. Bir şekilde bırakabiliyorduk. O kuralı koyuyorduk. İşte sen kötü diyorsun ama biz okulda izledik deyince çok da fazla müdahale edemiyorsunuz.

Anne: Ama ben iyi mücadele ettiğimizi düşünüyorum Winx meselesinde. İyi idare ettik. Yani onun kafasına işledik. Bak gerçek değil diyor. Süsünde püsünde o. Bir ara saçımı öyle kestireceğim dedi. Kızların etkileşimi böyle. Bir erkek çocuğu Winx’ten hoşlanmaz ama. Hoşlanılacak bir şey değil. Zaten iğrenç bir şey.

Baba: Spider Man nasıl erkek çocuğuna ise Winx de kızlara hitap eden bir şey.

Anne: Hayır, hayır çok fena. Spider Man gibi erkekler için olanlara da bakıyorum. Çok kötü.

Baba: Onlar herhalde tüketim toplumu yaratmanın bir şeyi.

Anne: Tüketim şeyi. Verdiği hiçbir mesaj yok. İyi mesaj yok”.

Duru'nun anne-babası ise televizyon izleme alışkanlıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Anne: Genelde akşamları izliyoruz. Hafta sonları pek evde televizyon açık olmuyor. Pek izlemeye fırsatımız olmuyor. Ama akşamları birkaç seçtiğimiz dizimiz var. Özellikle ikimiz de dedektiflik dizilerine meraklıyız.

Araştırmacı: Hangilerini izliyorsunuz?

Anne: CNBCE’de CSI denen bir dizi var. Dexter’i çok seviyoruz. O iki diziyi mutlaka izlemeye çalışıyoruz. Arada da seçtiğimiz birkaç diziyi izliyoruz. Eşim maç izlemeyi seviyor zaten. Onun maç saatlerinde o arka odaya çekiliyor. Bazen beraber de izlediğimiz oluyor. Mümkün olduğunca Duru uyuduktan sonra bizim televizyon hayatımız başlıyor. O dizileri zaten onun yanında izlememize imkan yok. Akşam da o diziler bitine kadar sürüyor. Günde işte 2-3 saati bulabiliyor. İki dizimiz varsa 2 saat kesin oluyor.

Araştırmacı: Başka ne izliyorsunuz?

Anne: Ben Aşk-ı Memnu izliyorum. Perşembe günleri.

Baba: Desperate Housewives var. CNBCE’ye bakıyoruz.

Anne: CNBCE’ye takılıyoruz. Yani pek Türk kanallarında başka bir dizimiz yok. Haberleri de mümkün olduğunca Duru aktifse mümkün olmuyor izlememiz. Bazen önemli bir haber varsa yan tarafa geçip izliyoruz”.

Televizyonun çocuğu üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünen bir diğer katılımcı da Barış’ın annesidir. Anne bu konudaki duygularını şöyle ifade etmektedir:

“Olumlu olmaması. Seyrettiğine bağlı olarak. Olumsuz şeyler de öğreniyor tabi. Mesela ‘kahrolsun’ diyor. Biz kahırlı konuşmayız. Nereden öğrendi diye düşündüm. Sonra baktım çizgi filmde sürekli ‘kahrolasica, kahrolsun, lanet olsun’ diyor. Onları çabuk kapıyor ve kullanıyor da”.

Anne, kendi televizyon izleme alışkanlıklarını ise şöyle aktarmaktadır:

“Ben çok televizyon izlemiyorum. Eşim de çok televizyon izlemez. O izlese izlese, spor programlarını izler. Ben de hiçbir diziyi takip etmiyorum açıkçası. Bir ara Kavak Yelleri mi vardı? Çok popülerdi ama ben hiçbir bölümünü izlemedim. Ama Discovery ya da National Geographic seyretmeyi çok seviyorum. Hatta eşim takılıyor ‘börtü böcek seyrediyorsun’ diye ama hoşuma gidiyor. Dizi seyrettiğimiz zamanlarsa daha ziyade böyle eşimde ben de bir ara Hayat Bilgisi vardı, Pembe Patikler vardı. Komikti. Bu tarz diziler ilgimizi çekiyor. Böyle drama, doğuda çekilmiş diziler, gelenekselleşmiş, ağalığı mağalı bize biraz uzak geliyor. Ya da yani ilgimizi çekmiyor. Pek seyretmiyoruz açıkçası. Ben haber programlarını, tartışma programlarını seyretmeye çalışıyorum. Bir de Alman kanalını seyrediyorum. Alman kanalında yalnız magazin seyrediyorum. Burada seyretmesem de”.

Görüşme yapılan anne-babalardan beşi televizyonun kendi çocukları üzerinde olumsuz bir etki yaratmadığını hatta “öğretici olduğunu” düşündüklerini belirtmektedirler. Demir’in ailesi televizyonun Demir üzerindeki etkileri sorulduğunda şöyle bir yanıt vermiştir:

Baba: Muhakkak etkisi var. Teknolojinin getirdiği kaçınılmaz bir nimet aslında. Olumlu etkisi de vardır olumsuz da. Çocuk da vakit geçirebiliyor evde.

Anne: Geçen gün bir şey söyledi. Televizyondan öğrendim, haberlerden diye. Karakutuyla ilgiliydi. 'Karakutu aslında turuncu, kırmızı niye öyle diyorlar ki' dedi. Haberlerden gördüm dedi.

Baba: Bazen şaşırtıyor, televizyondan duyduğu şeyleri söylüyor bize öğrendiği şeyleri. Yani onun katkısı olduğu muhakkak. Mesela 2-3 yaşındayken resim çiziyordu. Çita resmi çizmiş. Boynunda tasma gibi bir şey vardı. Bu ne dedik: 'Verici taktım' ona dedi. Televizyonun faydaları aslında, vericiyi başka türlü öğrenemez.”.

Demir'in ailesinin televizyon hakkındaki bu tutumu Austin ve arkadaşlarının olumlu tutumların da anne-baba aracılığını etkileyebileceği varsayımlarını desteklemektedir²⁹⁴. Demir'in anne-babası “televizyonun olumsuz etkisi olduğuna çok fazla inanmamaları” nedeniyle düşük düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygularken, orta düzeyde aktif aracılık uygulamakta ve çocukla birlikte yüksek düzeyde televizyon izlemektedir.

Demir'in anne-babası kendi televizyon izleme alışkanlıklarını ise şöyle ifade etmektedir:

Baba: Standart bir izleme süresi yok. Ama eve gidince televizyon açılıyor. En fazla haberler olmak üzere. Genellikle açık kalır.

Araştırmacı: Hafta içi ortalama ne kadardır?

Anne: Dört saat.

Baba: Evet. Üç-dört saat.

Araştırmacı: Hafta sonu da öyle mi?

Baba: Hafta sonu daha fazladır. Gündüzleri de evde. Belgeseller var işte. National Geografic ya da Discovery'de. Spor programları var ya da maçlar varsa. Bizim takip ettiklerimiz.

Anne: Benim yok.

Baba: Dizi seyrediyorsun sen de.

Anne: Bir tane o da denk gelirse; Yaprak Dökümü. Onun haricinde haber hariç ben bir şey seyredemiyorum”.

Irmak'ın anne-babası da aynı soru kendilerine sorulduğunda Demir'in anne-babası ile benzer şekilde televizyonun olumlu etkilerinden söz etmiştir:

Anne: Ben olumlu olduğunu düşünüyorum. Bizim kullanmadığımız kelimeleri kullanıp kendini ifade edebiliyor. O anlamda ciddi anlamda eğitici. Bir de iyiyi kötüyü orada görüyor. Biz ne kadar anlatsak da canlandıramayacağı şeyleri orada bir şey yaşıyor, iyi buydu kötü buydu diye öğreniyor. Daha iyi oluyor. Olumsuz program seyretmiyor belki

²⁹⁴ “Erica Weintraub Austin, Paul Bolls, Yuki Fujioka ve Jason Engelbertson, “How and Why Parents Take on the Tube”. Journal of Broadcasting & Electronic Media, (1999: 43, 175-192)”den akt. Warren ve ark (2002), a.g.e., s. 92.

ondan...Şeyi fark ediyorum: Bizim konuşma tarzımızda kitabi cümleler kullanılmaz günlük hayatımızda ama o çok güzel kullanıyor. Ve kelimeleri eşanlamlılarıyla kullanıyor.
Araştırmacı: Televizyona mı bağlıyorsunuz bunu?
Anne: Evet biraz ona bağlıyorum ben. Kelime dağarcığı bayağı zenginleşti. Ya da çok güzel ifade edebiliyor her şeyi”.

Irmak’ın anne-babası, kendi televizyon izleme alışkanlıklarıyla ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

Anne: İzlediğimiz takip ettiğimiz birkaç tane dizi var. Onları takip ediyoruz. Avrupa Yakası, Elveda Rumeli, Arka Sıradakiler var gençlik dizisi.
Baba: Genelde bunlar. Başka yok.
Anne: Çok geç saatlerde olmazsa tartışma programlarını izliyoruz.
Baba: Çok fazla aman aman televizyon seyretme imkanımız yok zaten. Bu saatlerde geliyoruz. (19.00 civarı) yemek falan derken.
Araştırmacı: Ortalama günde kaç saat izliyorsunuzdur?
Baba: İki saattir”.

Yağız’ın anne-babası ise çocuğun konuşmasında ve oyunlarında (oyuncağının kafasını koparmış ve giyotinlediğini söylemiş) televizyondan kaynaklanan “şiddet içerikli şeyler olduğunu” dile getirmektedir.

Baba: Yağız bazen akşamları konuşurken falan ‘baba Atakan dün 3-4 kişiyle elinde silahıyla çatışmaya girmiş’ falan.
Araştırmacı: Çatışmayı biliyor mu?
Anne: Tabi giyotin diyor. ‘Giyotini nereden biliyorsun Yağız’ diyorum. Bir tane çizgi film var. Oyuncağının birinin kafası yok mesela ‘ne yaptın bunun kafasını’ diyorum. (Sesini kalınlaştırarak) “giyotinlediim”. Öyle şeyleri var ama. Sevimli Bugs Bunny de giyotin var. Ondan öğrenmiş”.

Ancak buna karşın anne-baba televizyonun Yağız üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığına inandıklarını belirtmektedir:

Baba: Televizyonda bir programa denk gelmiş. Orada trafik kurallarıyla, emniyet kemeriyle ilgili bir şey anlatılmış o belli. Ertesi gün veya ondan sonra arabada yalnız kaldığımızda kesin uyarısı var. Dün şöyle bir şey izledim. Sen de emniyet kemerini takmazsan şöyle olur böyle olur, senin her tarafın kan olur, yaralanırsın tarzında.
Anne: Güzel şeyleri almayı biliyor Yağız, evet.
Araştırmacı: Olumsuz şeyleri eleyebiliyor öyle mi?
Anne: Bence eliyor. Onun için bizde hiç problem değil televizyon. Seyrettiklerinden de hani olumsuz etkilenmiyor bizce. Sorun yok yani”.

Can’ın anne-babası ise Can’da televizyon izlemesi nedeni ile uyku bozukluğu olduğunu belirtmektedirler. Aile Can’ın anasınıfına başlamadan önce gece kalkıp sabaha kadar televizyon izlediğini ancak okul nedeniyle bu sorunun çözüldüğünü ifade

etmiştir. Ayrıca ailenin belirttiğine göre Can, televizyon karşısında yemek yediği için kilo kaybına uğramış ve doktorun televizyon karşısında yemek yedirmeyin uyarısından sonra bu sorun azalmıştır (Can yaşlılarına göre boy ve kilo olarak daha küçük görünmektedir). Ancak anne-baba, Can'ın “*realist bir çocuk*” olduğu düşündükleri için ruhsal ve davranışsal olarak çok olumsuz etkilendiğini düşünmemektedirler. Hatta izlediği eğitici programlar nedeniyle çocuğun televizyondan bir şeyler öğrendiğini düşünmektedirler. Ancak görüşme sırasında bir olayı anlatırken Can'ın saldırgan bir çocuk olmadığını bunu televizyondan öğrendiğini ima ederek televizyonun çocuk üzerindeki etkisinden dolayı da olsa söz etmişlerdir:

“... Haberlerde çıkmıştı, eşini mi, yoksa babasını mı böyle öldürüyor, parçalara ayırıyor baltayla. Ondan sonra buzdolabına koyuyor ve yiyor muydu öyle bir şey. Can da dedesine kızıp anneannesine söylemiş: ‘Dedemi öldüreceğim, keseceğim, yiyeceğim’, çok afedersiniz ‘kaka olarak çıkacak fosseptiğe incek’ diye böyle, böyle bir şey kurgulamış ama bence onu televizyonda görmüş”.

Smith ve Wilson'ın 2000 yılında çocukların televizyon haberlerine verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçlarında, izletilen haber görüntülerinden sonra çocukların yüz ifadelerinin korku ve endişeli olduğu saptanmıştır²⁹⁵.

Can'ın anne-babası kendi televizyon izleme alışkanlıkları ile ilgili ise şöyle demektedir:

Baba: Ben haber program ve spor programı seymeyi seviyorum. Biraz maç seymeyi seviyorum. O yüzden televizyon hayatımızda var.

Anne: Bir de şey seviyorsun galiba polisiye, doktor dizileri falan?

Baba: Evet öyle çok geç saatte uykusuzsam falan öyle birtakım yeni trend polisiye dizileri seviyorum. Daha çok sinema kanallarındaki. Mesela CSI tipinde falan şeyleri seviyorum. Küçük hikayeleri seviyorum. Çok uzun sevmiyorum, sıkılıyorum.

Anne: Hause'u seviyorsun.

Baba: Doctor Hause, izlemiştir.

Araştırmacı: Kaç saat izliyorsunuz?

Baba: Böyle özellikle saatlerce karşısında oturalım diye bir durum yok. Bizim televizyonumuz açık. İşte haber programları oluyor, bakıyoruz ama sürekli onun karşısında oturmuyoruz.

Araştırmacı: Ama televizyon sürekli açık öyle mi?

Baba: Televizyon açık evet, akşam ben eve geldikten sonra özellikle.

Anne: Benim zaten normal bir şey izlediğim çok nadir, eşim izlerken genelde yorgunluktan uyuyorum onun izlediklerinde”.

²⁹⁵ Smith ve Wilson (2000), a.g.e., ss. 641-673.

Demet'in ailesi ise genel olarak televizyonun olumsuz etkisi olduğunu düşünse de Demet'te olumsuz bir etki yaratmadığına inanmaktadır.

Özkan'ın anne-babası da televizyonun seyredilen programa göre olumlu ya da olumsuz etki yarattığını düşünmekte fakat daha çok olumsuz yönüne vurgu yapmaktadır. Aile “*çocukların televizyondan iyi bir şey öğrenmediklerini*” belirtmektedir. Ancak anne-baba, televizyonun Özkan üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmediklerini ifade etmektedir.

Özkan'ın anne-babası kendi televizyon izleme alışkanlıklarını şöyle ifade etmektedir:

Baba: Bizde akşamları haberler açılır.

Anne: Haber kanalı daha çok.

Baba: Ondan sonra haftanın belirli günlerinde bir iki tane dizi var. Ben onları seyredirim. Onun dışında Lost'u izliyorum başka ne var?

Anne: Sürekli izlenen yok. Denk gelirse Avrupa Yakası izlenir. Ama bu akşam o var izleyelim şeklinde değil. Zaten biz eve çok geç girdiğimiz için çok fazla da televizyona vakit olmuyor. Benim nöbetlerim var. Zaten eve 20.00'den önce pek giremiyorum. İlk etapta haber kanalları daha çok. Tartışma programı varsa. Onun Lost'u var. İşte açıldı bir şey denk geldi ama her hafta şu diziyi seyredelim şeklinde yok. Onun Lost'u haricinde. O Lostu'nu seyrediyor.

Araştırmacı: Ortalama ne kadardır izleme süreniz?

Anne: Bir saati bulur. Ancak hafta sonu diyelim çok güzel bir film denk gelir oturur seyredersiniz. O ayrı hesap. O herkeste her zaman olan şey.

Baba: Benim daha fazla olabilir. Ben daha erken geldiğim için.

Araştırmacı: Hafta sonu da mı öyle?

Anne: Hafta sonu gezme programına bakar. Gezme programı yoğunsa televizyona çok fazla yer olmuyor. Sabah kalkalım da televizyonu açalım, dizilerimizi seyredelim şeklinde değil. Akşamları iyi bir film varsa oturup o seyredilir”.

Yavuz'un ailesi de televizyonun etkilerinden söz etmekte; ancak, “*Yavuz'un diğer çocuklara göre televizyon konusunda farklı davrandığını, izlemediğini*” vurgulamaktadır. Aile kendi televizyon izleme alışkanlıklarını ise şu şekilde ifade etmektedir:

Baba: Bunu ailece mi cevaplayacağız yoksa bireysel mi? Çünkü ikimizin de farklı olabilir. Sonuçta bizim hayatımızda televizyonun yeri çok fazla değil. Yani olsa da olur olmasa da olur gibi. Akşamları işte haber seyrediyoruz ben kendi adıma söyleyeyim. Sonra da böyle ayda yılda bir iki dizi beğenirsek seyrediyoruz. Başka da bir şey izlediğimiz yok televizyonda.

Araştırmacı: Şu anda izlediğiniz dizi var mı?

Baba: Şu an benim izlediğim dizi şey var. Var...

Anne: Eşim çok fazla dizi seyretmez. Genelde pek böyle dizi seyredenlere de ‘ruh sağlığını bozuyorsun, onlar gibi böyle gözlerin ölü balık gibi bakıyor’ der. Ben mesela şeyi çok severim. Hala çok severim o eski Türk filmlerini. ‘Ne bulursun bunlarda’ der. Aslında baktığımız zaman mantiken aynı şeyleri dönüp dolanıp tekrar seyrediyorsunuz ama. Belki de nebilyim o duyguyu çok iyi veriyorlar o aşkı, romantizmi. Şimdi onları bulamıyorsunuz. Daha böyle bir o softluk gitti. Ben dizilerde mesela birkaç tane seyrediyorsam eşim onları beğenmez. Ondan sonra biz oda değiştiririz. Herkes kendi televizyonuna gider.

Baba: Gerçi ortak seyrettiğimiz bazen bir iki dizi oluyor.

Anne: Bir “Sonbahar” dizisinin dışında ortak seyrettiğimiz yok.

Baba: Şu anda onu seyrediyoruz.

Anne: Hiç yok. Zaten benim de iki tane: Bir de Aşk-ı Memnu. Başka seyrettiğimiz yok”.

Anne-babaların televizyona karşı tutumları çocuklarının televizyonla kurduğu ilişkiyi düzenleme biçimleriyle bağlantılı olsa da görüşmelerden elde edilen bulgular ailelerin kendi işlerine vakit ayırabilmek için televizyonu kullanabildiklerini ortaya çıkarmıştır. Sartori’nin televizyonu “çocuk bakıcısı” olarak nitelenmesi burada anlamlı bulunmaktadır²⁹⁶.

Can’ın annesi bu yaptığının doğru olmadığını ama kendisinin de yaptığını şu cümlelerle ifade etmektedir: “*Seyretmiyor, evet her gün izlemiyor. Hafta sonu ilgilenemiyorsam izliyor, biraz benim de kaçışım gibi, onu da not alabilirsiniz*”.

Bariş’in annesi de bu konudaki duygularını şu şekilde ifade etmektedir: “*Aslında seviyor televizyonu. Ama oyun oynamayı televizyona tercih ediyor. Ona; ‘hadi oğlum oyun oynayalım’ desem tercih eder oynamayı. Ama tabi bizlerin de bazen işine geliyor ister istemez*”.

Yağız’ın annesi de “Birlikte televizyon izliyor musunuz?” sorusuna bu konuyla bağlantılı şöyle bir yanıt vermiştir: “*Hafta sonları belki ona televizyon karşısında bir şeyler yedirirken*”.

Görüşme yapılan aileler çocukların televizyon izlemekten sıkılmayacağı konusunda ise benzer fikirleri paylaşmaktadırlar. Ancak ailelere göre alternatif yaratıldığı sürece tüm çocuklar oynamayı ve gezmeyi televizyona tercih etmektedirler. Anne-babalar, çocuklara müdahale edilmediği sürece yemek saatinde dahi televizyon izlemek isteyeceklerini düşünmektedirler. Katılımcı çocuklardan bazılarının ise akşam

²⁹⁶ Sartori (2004), a.g.e., s. 26.

yemeği ve kahvaltıda televizyon izledikleri aileleri tarafından belirtilmektedir. Özellikle Can, annesinin anlatımıyla yemeklerini televizyon karşısında yediği için kilo kaybına uğramış ve doktorun tavsiyesiyle artık yemeklerini televizyon karşısında yemediği için bu sorunu biraz azaltılmıştır.

3.3.2. Televizyona Yönelik Dikkat

İki katılımcı çocuk dışında tüm çocuklar, televizyon izlerken başka herhangi bir şeyle ilgilenmemekte ve dikkatlerini televizyona vermektedirler. Yavuz ve Demir ise genelde televizyon izlerken başka bir şeyle ilgilenmektedir. Yavuz'un annesi bu konuda şöyle bir yorum yapmaktadır: *“Gözü orada ama elinde başka bir şey var. Hiçbir şey yoksa tırnak yer zaten genelde. O da kötü bir alışkanlık”*.

Diğer çocukların anne-babaların gözlemlerine göre ise çocuklar dikkatlerini tamamen televizyona vermekte ve seslenildiğinde dahi duymamaktadırlar. Yağız'ın anne-babası bu durumu şöyle vurgulamaktadır:

*“Baba: Tabi. Yemeğini unutma boyutuna kadar. Sesleniyoruz cevap vermiyor.
Anne: Bööyle bakıyor, duymuyor, görmüyor beni.
Baba: Dalıp gidiyor”*.

Barış'ın annesi de bu konuda şöyle bir örnek vermektedir: *“Mesela Ben 10 izlerken transa geçiyor. Ne deseniz duymaz. İlgisini çeken şeyi çok dikkatli izliyor. Nefessiz izliyor”*.

Demet'in babası, Demet'in televizyondan etkilenmediğini düşünse de çocuğun televizyona dalıp gitmesinden endişeli olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“... İzlediği şeylerden çok etkilendiğini ben düşünmüyorum ama izlerken mesela şey oluyor; böyle hipnotize olur gibi gözü çok dalıp gidiyor. Bir iş yapıyorsa mesela çok sevdiği programsa o işi unutup; hani giyinecekse, mesela atıyorum, ayakta böyle dalıp gidiyor o programa bazen. Beni ancak o mesela endişelendiriyor, yani o anda, çünkü somut bir şey görünmüyor ama bilinçaltına nasıl bir etki yaratıyor bilemeyiz tabi”.

3.3.6. Televizyon Kahramanlarıyla Özdeşleşme

Görüşmeler sonucu katılımcı çocukların programlardaki iyi ve kötülerini ayırdığı ve kendilerine bir taraf seçtikleri anne-babaların anlattıklarından ortaya çıkmaktadır.

Demet'in annesi Demet'in "iyilerin yanında olduğunu" söylemiş ve kendisine "bir taraf diğerine zarar verdiği zaman Demet'in sevinip sevinmediği" sorulduğunda ise şöyle demiştir: "... *Seviniyor yani, daha ziyade iyiler vurduğunda değil de iyilerin tehlike altında olmasından çok etkileniyor*".

Can'ın annesi ise Can'ın "iyi ya da kötünün değil 'en' olanın yanında olduğunu" ("Özdeşim kuruyor mu?" sorusunu yanıtlarken) vurgulamaktadır:

"Anne: Kuruyor tabii, kurmaz mı. Can fareden yana, anneannesi kedi, hep Can yeniyor onu. Can hep güçlü kahramanları seçiyor. Onu söyleyeceğim; tüm çizgi filmlerde bir kahraman seçiyor gerçekten doğru. Onunla özdeşleşmiyor da izlerken, mesela daha güçlü daha güzel, daha akıllı, daha kurnaz her neyse ama daha olanı Can seçiyor; diğeri ben oluyorum ya da anneannesi oluyor. Köpek de dostu ben yani, ki anneanneyi çok sever ama izlerken 'anneanne bu sensin' direk o şekilde birlikte izliyorlar, kadının başına gelmedik kalmıyor yani."

Can'ın babası bu konuda "... *eğer değerliyse Can'a, yani Can, Süpermen olmaz mesela. Süpermen kadar hızlı gidebilirim der*" diyerek bu konudaki deneyimini aktarmıştır. Araştırmacı görüşme sonrası ailenin evinden ayrılırken ise Can "Spider Man" kostümü giyip araştırmacının yanına gelmiştir. "Ne yapacaksın" diye sorulduğunda ise "*kahramanlık yapacağım*" yanıtını vermiştir. Bu durum televizyonun çocuğun yaşantısında önemli bir yeri olduğuna dair bir veri olarak değerlendirilmektedir.

Can'ın izledikleriyle özdeşim kurma konusunda anne-baba ayrıca şunları anlatmaktadır:

"Anne: Kendini bir ara şeye benzetiyordu. Çok küçükken yarış arabası gibi yapıyordu ya. Baba: Evet, daha çok araba, çok hızlı bir araba olmayı seviyor. Anne: Arabanın yerine koyuyor kendini... Ha biraz, şey Disney kanalında şey var, Guffy var, Guffy ve oğlu. Annemle onu fark ettik, sanki oğlumun böyle bir bezgin, omuzlar önde bir yürüyüşü var. Sanki onu taklit ediyor, bir de sanırım Tom ve Jerry'deki kedinin bazen o halini taklit ediyor, yani omuzlar çökmüş, yüzünü indirmiş, ikisinden biri olabilir taklit ediyor, biz bir şey dediğimizde öfkelenmişinde bize kızıp o hareketi yapıyor yani"

Aynı konuda Yavuz'un annesi ise yaşadığı bir deneyimi şu şekilde anlatmaktadır:

"... Yok hayır karakterlerle özdeşleşmiyor. En son beni öpmeye kalktı işte. Öyle bir maceramız oldu. Onu da nasıl denk geldiyse diyeceğim ama çizgi filmler de bile öpüşüyorlar yani. 'Ne yapıyorsun annem' dediğim zaman, 'filmlerde yapıyorlar ya anne ondan yapıyorum sana'. Ama hala görüyorum yani çıktığı zaman öyle sahneler, çizgi filmlerde çıkıyor yalnız. Bıyık altından kıs kıs gültüyor bana".

Sonuç olarak, çocuklar televizyon kahramanlarıyla özdeşleşerek kendilerini taraf olarak görmektedirler. Bu özdeşleşme çocukların kullandıkları eşyaları ve oyuncakları seçmelerinde de etkili olabilmektedir.

3.3.3. Televizyon Kahramanlarının Eşyaların Seçilmesindeki Belirleyiciliği

Televizyonun katılımcı çocukların gündelik yaşamını da etkilediği görüşmeler ve gözlemler sonucu ortaya çıkmıştır. Seçtikleri oyuncak ve giysilerden televizyonun yaşamlarının içine çok fazla girdiği belirlenmiştir. Kız çocukları kahramanlı çanta, defter, çıkartma ve giysiler seçerken; erkek çocuklar daha çok Batman, Spider Man gibi savaşçı kahramanların kostümlerini ve bu kahramanların baskılarının olduğu giyim eşyalarını seçmektedirler.

Örneğin Irmak'ın annesi Sünger Bob konusunda Irmak'ın tavrını şu şekilde aktarmaktadır: *"Onun hastası. Onunla ilgili ne görürse istiyor, alıyor. Barbyleri var. Wingsleri var".*

Demir'in babası ise onun kahramanlara ait oyuncaklarla oynaması konusunda hiç sakınca görmediğini şu şekilde ifade etmektedir: *"Batman'in kolluğu var. Aslında Spider Man giysisi almak istedik ama olmadığı için Süper Man giysisi var. Başka yok. Ben 10 saat var".*

Annesinin belirttiğine göre Yavuz ise iç çamaşırlarını dahi film kahramanlı olanlarından istemektedir. Bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“Spider Man bebeğimiz var mesela. Bezden yapılmış bir Spider Man’imiz var... Şimşek McQueen hastalığımız geçmedi hala. Mater, araba seviyoruz biz... Bu şeye hastayız zaten: Şimşek McQueen, Cars. Artık bütün iç çamaşırları, çorapları, pantolonları, Mater. Biz de öğrendik artık karakterleri: Selly. Biz de sayıyoruz artık böyle”.

Özkan’ın annesi ise Özkan’ın “robot ismi sayıklasa da” çok fazla oyuncacı olduğu için almayı reddettiklerini ifade etmektedir; fakat Özkan yine annesinin ifadesine göre son zamanlarda da “Transformers” oyuncakları istemektedir.

Demet’in anne-babası da bu konuda deneyimlerini şöyle bir örnek vererek anlatmaktadır:

“Bebeklerine onların isimlerini verdiği oluyor, oradaki karakterlerin ismini veriyor, çizgi filmlerdeki karakterlerin isimlerini... Bahsediyor, mesela onların çıkartmaları var, onların üzerine basılmış olduğu çeşitli defterler ve bir takım malzemeler var. Onları görünce bana tanıtıyor, işte kahramanları, şu şu, bu bu falan. Bir tane yapboz aldık mesela, Winx’li yapboz tercih etti ya da çantası Sünger Bob’lu çanta”.

Duru’nun annesi de Duru’nun giysilerini kahramanlı olanlardan seçtiğini belirtmiştir. Anne görüşme sırasında Duru’nun kahramanlı eşyalarının neler olduğunu anlatırken Duru sözünü kesip büyük bir coşkuyla eşyalarını saymıştır:

“Anne: Çantası, çorapları falan ve bluzu var.

Duru: Ayakkabı, bikini.

Anne: Saati, dergisi, çantası, makyaj malzemesi, silgisi. Eskiden şey vardı. Winnie the Pooh’dan 5 yaşına kadar zevk aldı. Oyuncakları, kalemleri, defterleri. Ama bizim öyle aşırı bir logolu oyuncığımız yok. Erkek çocuklarında daha fazla. Spider Man’le her şey düzülüyor mesela. Biz mümkün olduğunca yapmamaya çalıştık. Arada bir alıp. Ama eskiden Winnie the Pool’lu çok şeyimiz var evde”.

Barış’ın annesi ise Barış’ın çizgi film kahramanlı oyuncaklarının yanına bir de annesinden Ben 10 kostümü dikmesini istediğini belirtmiştir. Yağız’ın babası da Yağız’ın banyoda bile Spider Man eldivenini çıkartmak istemediğini kaydetmektedir: *“Eldivenle yıkandığımı bile bilirim. Ama onları saklamak zorunda kaldık küçük kardeşi olduğu için. Atabilir diye. Bir iki kere bahçede bizim gözetimimizde atmasına izin verdik”.*

Özellikle televizyon kahramanı oyuncakların oyun seçimini etkilediği görüşme ve gözlem bulgularından çıkarılmaktadır. Bu bulgular Chang’in araştırmasının bulgularıyla

örtüşmektedir. Chang, film karakterli oyuncakların televizyon kahramanlarının taklidini desteklerken diğer oyuncakların daha yaratıcı taklit davranışını desteklediğini vurgulamaktadır²⁹⁷.

3.3.7. Televizyonun Meslek Seçimi Üzerindeki Rolü

Anne-babaların “Çocuğunuz büyüyünce ne olmak istiyor?” sorusuna verdiği yanıtlar da önemlidir. Kız çocukları televizyonla bağlantılı bir meslek seçmezken Barış ve Özkan dışındaki tüm erkek çocuklar televizyonda sevdikleri karakterlerin mesleklerini tercih etmektedirler.

Demir’in anne-babası Demir’in olmak istediği mesleği televizyonla bağlantılı olarak anlatmaktadır:

“Anne: Araştırmacı olmak istiyordu. Bir ara plastik cerrah diyordu.

Baba: Araştırmacı. Seyrettiği belgesellerden. Hayvanları uyutup, uyuşturuyorlar ya. Mesela dişi ağrıyor bir kaplanın hayvanı iğneyle uyuşturup, tedavi edip doğal ortamına bırakıyorlar. Bu da öyle olacakmış. Mesela ‘verici takacağım boyunlarına, onların doğal yaşamlarını takip edeceğim’ diyor”.

Can’ın anne-babası ise, Can’ın “ikisinin de mesleğini düşündüğünü” ancak “çok değişken” olduğunu vurgulamaktadır:

“Anne: İkimizin mesleğini de düşünüyor; yani eşim iş adamı, serbest çalışıyor, esnaf. Ben hekimim ama daha çok babanın işini, fabrikasını falan çok beğeniyor, istiyor ama bir yarışçı olmayı da çok istiyor. Araba yarışçısı. Şey, nereden biliyor; bir dönem öyle şey yapmıştınız, araba almıştınız siz, yarış arabası. Babanın geçmişinde böyle yarış tutkunluğu var.

Baba: Cars.

Anne: Arabalar filmi ondan çok etkilendi”.

Anne-babası, oyuncak silahları çok seven Yağız’ın meslek tercihini de yine silahlı bir meslekten yana kullandığını anlatmaktadır:

“Baba: Öyle sahnelere denk geldiğinde mesela birden “baba büyüyünce ben de polis olacağım”. İyileri kurtarmak için, işte onlara yardım etmek için falan.

Anne: Arka Sokaklar.

²⁹⁷ Sandra Chang, “Children’s Pretend Play With Television And Film-Scripted Character Toys”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Concordia University Canada 2003), ss.1-105.

Baba: *Arka Sokaklar'daki Mesut'u beğeniyor. Mesut Komiser var. 'Anne ona bayılıyorum ben' diyor. Ona özeniyor. 'Polis olacağım' diyor.*
Anne: *Adanalıyı seviyor. Polis, koşturmaca".*

Yavuz'un babası da bu konuda duygularını şöyle ifade etmektedir:

"Değişik cevapları var. Günden güne değişiyor, öyle bizim istediğimiz şeyler söylemiyor. Bir ara polis olmak merakı vardı. O aralar Arka Sokaklar'ı seyrediyordu. Ambulans şoförü olma merakı vardı yine Arka sokaklar'dan. O filmlerde o araçları sürenler onda özenti yapmış olabilir".

Sonuç olarak, özellikle erkek çocuklar meslek seçimlerini sevdiği televizyon kahramanlarının meslekleri doğrultusunda seçmektedirler. Katılımcı kız çocuklarının ise bu tür tercihleri bulunmamakta; onlar daha çok anne-babalarının mesleklerini düşünmektedirler.

3.4. Çocukların Saldırganlık Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorumlanması

Çocukların televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları ve çevresinden öğrenebileceği varsayılan saldırgan davranışlarını saptamak amacıyla gözlem yöntemi uygulanmıştır.

3.4.1. Çocukların Televizyondan Öğrendikleri

Saldırgan Davranışları Taklit Etmeleri

Çocukların televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları taklit edip etmediklerini belirlemek için anasının serbest oyun saatlerinde gözlem yapılmıştır. Gözlem yapılan dokuz çocuktan üçü tüm süre içinde hiç saldırgan davranış göstermemiştir. Bu üç çocuğun ortak özelliği kız çocuğu olmalarıdır. Bu sonuç literatürdeki araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Nathanson'ın 1998 yılında televizyon aracılığının çocukların saldırganlık eğilimleri üzerine etkisini konu alan araştırmasının sonuçlarından biri kız çocuklarında saldırganlık davranışının çizgi filmlerden etkilenmediğidir²⁹⁸. Erkek çocukların hepsi ise düzeyleri farklı olsa da televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmakta ve televizyon gerçekliğini gerçek dünyaya oyunları aracılığıyla taşımaktadır. Boyatzis ve Matillo'nun 1995'te

²⁹⁸ Nathanson (1998), a.g.e., ss. 1-232.

gerçekleştirdiği Power Rangers programının çocukların saldırganlığı üzerine etkisini konu alan araştırma; erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiğini kaydetmektedir²⁹⁹. Thompson ve Zerbinos'ın araştırmalarında da erkeklerin şiddete eğilimli ve aktif; kızların ise evcimen, erkeklerle ve kendi görünüşleriyle ilgilendikleri ortaya çıkmıştır³⁰⁰.

Aydın, 2-7 arası çocukların oyunlarında bir nesneye başka bir nesneymiş gibi davranabileceğini belirtmektedir³⁰¹. Gözlem sırasında, anasınıfında silah türü oyuncaklar bulunmadığı için katılımcı erkek çocuklar; genel olarak oyuncakları silah yaparak ateş etme savaşıklık oynama, ölü numarası yapma, arkadaşlarını korkutma, kızdığı arkadaşlarına televizyondan öğrendiği kelimeleri kullanma (canavar vb.), oyuncaklara zarar verme, “canavarcılık” oynama, “kılıççılık” ve bıçakla oynama, “okçuluk” oynama gibi televizyondan öğrendikleri davranışları gösterdikleri belirlenmiştir.

Gözlem yapılan çocukların televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları gösterme düzeyleri konusunda araştırmacı ile iki uzman, anne-baba ve öğretmenler farklı düşünmektedir. Gözlem sonucu araştırmacı ve iki uzman tarafından belirlenen düzeyler, anne-babalar ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen temalardan oluşturulan düzeyler Tablo14’de verilmiştir.

²⁹⁹ Boyatzis ve Matillo (1995), **a.g.e.**

³⁰⁰ Thompson ve Zerbinos (1997), **a.g.e.**

³⁰¹ Aydın (2005), **a.g.e.**, s. 35.

Tablo 14. Gözlem, Anne-Baba ve Öğretmenlere Göre Televizyondan Öğrenilen Saldırgan Davranışları Gösterme Düzeyi

Öğrenci	Gözlem	Anne-Baba	Öğretmen
Barış	Yüksek	Orta	Yüksek
Yağız	Yüksek	Düşük	Yüksek
Özkan	Yüksek	Düşük	Orta
Demir	Orta	Düşük	Orta
Yavuz	Orta	Düşük	Düşük
Can	Düşük	Düşük	Düşük
Irmak	Düşük	Düşük	Düşük
Demet	Düşük	Düşük	Düşük
Duru	Düşük	Düşük	Düşük

Gözlem gerçekleştirilen çocukların araştırmacı ve iki uzman tarafından belirlenen televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları gösterme düzeyleri Tablo 14’de verilmiştir. Gözlem bulgularına göre çocuklardan üçü yüksek düzeyde, ikisi orta düzeyde ve dört çocuk ise düşük düzeyde televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmışlardır.

Tablodan da anlaşılacağı gibi Barış, Yağız ve Özkan “Yüksek”, Demir ve Yavuz “Orta”, Can, Irmak, Demet ve Duru ise “Düşük” düzeyde televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar göstermiştir.

3.4.1.1. Yüksek Düzeyde Televizyondan Öğrenilen Saldırgan Davranışları Gösteren Çocuklar

Gözlem bulgularına göre Barış, Yağız ve Özkan televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları yüksek düzeyde oyunlarına yansıtmaktadır.

Bu çerçevede Barış, oyuncuğı silah yaparak ateş etme, arkadaşlarına ateş emri verme, şövalye savaşı yapma, zombilerle savaşıma, çizgi film kahramanının adını bağırarak silahla ateş etme, tüfekle ateş etme, yüzünü kapatıp saklanarak ateş etme gibi içerisinde silahın bulunduğu oyunlar oynamaktadır. Ayrıca Barış, şato savaşı yapma,

canavarcılık oynama, çetecilik oynama, robotla savaşma, uzay savaşları yapma, savaşçılık oynama, kılıççılık oynama, yaralandım diye bağırma, kahramanın yerine geçip savaşma, patlama sesi çıkararak bağırma, bomba şakası yapma, Ben 10 çizgi filmindeki hareketleri yaparak karşısındakine ateş topu atma-elektrik gönderme, büyücülük oynama, korkunç sesler çıkararak korkutma, at üstünde Avatar çizgi filmindeki su savaşlarını yapma, bir yeri kötülüklerden korumak için savaşma, yastık savaşı yapma gibi televizyon sahnelerini oyunlarına yansıtmaktadır.

Barış gözlemler sırasında farklı oyunlarında şu davranışları sergilemiştir:

- Tahtalarla şato yaparak “çocuklar gelenek savaşına benzetiyoruz” demek,
- Şatoda elindeki tahtaya havaya kaldırarak “*ateş edin*” diye bağırarak,
- “Ortaçağ oynuyoruz, şövalyeler savaşıyor” demek,
- “Ben canavar olacağım” demek,
- “17. bölgeye girmişler, adamlarımızı öldürmüşler. Yine aynı şey olabilir. Adamlarımızı yine öldürebilirler. Süper minikler olabilir” demek gibi savaş sahnelerini özümlediğini gösteren oyunlar oynamak,
- Bir arkadaşıyla birlikte tahtalardan yaptıkları oyuncağın arkasından “*ateş*” diye bağırarak ateş etmek,
- “Zombilere karşı savaşıyoruz. Onları öldürüyoruz” demek,
- Legolarla silah yapıp otistik olan arkadaşının göğsüne dayamak,
- 3 kez “*Hell Boy*” (film) diyerek silahını yöneltmek,
- Oyuncağını omzuna alarak ateş etmek,
- Legolardan robot yapıp onunla savaşmak,
- “Robotu uzaya gönderip savaştıracam” demek,
- Legolardan silah yapan arkadaşına “*taramalı tüfek yapmışsın aferin*” demek,
- Oyuncağını taramalı tüfek yapıp ateş etmek,
- Başını kapüşonuyla kapatıp bir yere saklanıp ateş etmek,
- Arkadaşıyla birbirlerine ateş ederken “*yaralandım*” diye bağırarak,
- “Sana ateş topu attım” diye bağırarak, (Ben 10 çizgi filminden)

- Arkadaşlarıyla Ben 10 çizgi filmini taklit ederek oynamak. Oradaki hareketleri taklit ederek savaşmak,
- Ben 10 olmak,
- Arkadaşına ateş etmek ve “boom” diye bağırarak,
- Ben 10 çizgi filmini taklit edip, oradaki savaş taktiklerini kullanarak arkadaşına saldırmak (Ben 10 gibi ateş topu, elektrik atmak...),
- Arkadaşına “büyücü benim, sen büyücü değilsin, ben büyücüyüm” demek,
- Şato savaşları yapmak,
- Arkadaşına doğru korkunç sesler çıkararak koşmak,
- Oyuncak tahtaları at gibi kullanarak onların üstüne çıkıp savaşmak,
- Star Wars filmindeki sahneleri taklit ederek “ben Star Wars oynayacağım” diye bağırarak,
- Oyuncağını kılıç yapıp arkadaşına vurmak,
- “Ben Star Wars kahramanıyım” demek,
- Tahtanın üstüne çıkıp “su savaşları” diye bağırarak ve arkadaşlarına oyuncasını kılıç yaparak saldırmak,
- Yaptıkları şatonun bir tarafını göstererek “buradan ateş edeceğiz” demek,
- Şatoyu gösterip “amacımız kötülerden korumak” demek gibi televizyon gerçekliğini oyunları aracılığıyla gerçek dünyaya taşımaktadır.

Bariş gözlemler sırasında araştırmacıyı da bazı oyunlarına dahil etmek istediğini belirtir davranışlarda bulunmuştur:

- Bariş araştırmacının yanına gelmiş ve elindeki legolardan yaptığı robotu göstererek “bir yaş büyüdü robot, burası tüfeği onunla savaşıyorum” demiştir.
- Araştırmacının yanına gelip, kamerayı göstererek “fotoğraf makinesi patlamış” diye bağırmış ve ardından “Nisan 1” demiştir.

- Oyunağını kılıç yapıp kameraya saldırmış ve elindeki kılıcı araştırmacıya sokuyor gibi yapıp kendini yere atmıştır. Daha sonra tekrar gelip kameraya kılıçla saldırmıştır.

Genelde yalnız oynayan Barış, diğer arkadaşlarının kavga ya da bağırarak gibi şiddet içeren oyunlar oynadığını görünce kendi oyununu bırakıp hemen arkadaşlarının oyunlarına dahil olmaktadır. Barış, 6 Nisan tarihindeki gözlem sırasında arkadaşlarının yastık savaşı yaptığını görünce birdenbire kendi oyununu bırakıp bir yastık almış ve yüksek sesle bağırarak arkadaşlarına 3-4 dakika boyunca çok hızlı hareketlerle ve sertçe vurmuştur. Bir arkadaşı bu nedenle yere düşmüştür. Daha sonra Barış kendi oyununa geri dönmüştür.

Gözlemler sırasında Barış'ın öğretmeni Bahar Hanım, Barış'ı birkaç kez yanına çağırıp yaramazlık yapmaması konusunda uyarmıştır.

Ayrıca katılımcılardan Yavuz'un ailesinin iddialarına göre Barış, Yavuz'a sürekli saldırgan tavırlar göstermiştir. Gözlemlerin devam ettiği dönemde aile bu nedenle Yavuz'u okuldan almak zorunda kalmıştır. Çünkü aile Barış'ın Yavuz'u ısırıldığını, tekmelediğini, ona tükürdüğünü ve ittiğini iddia etmektedir. Aile, bunları gören Yavuz'un aynısını evdeki küçük kardeşine yaptığını Bahar Öğretmene ifade etmiştir.

Barış, hem Yavuz'a olan tavırları, hem de geneldeki saldırgan tavırları nedeniyle gözlemler sırasında 4-5 kez okulun rehberlik servisine gitmiştir. Ayrıca Bahar Öğretmen kendi ifadesiyle "*Barış'ın davranışlarını düzeltmek için Barış'ı takibe*" almıştır.

Barış'ın annesi ve araştırmacı arasında da görüşme sırasında Barış'ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışlar gösterme eğilimi konusunda şöyle bir diyalog yaşanmıştır:

"Anne: Mesela Uzay Savaşları filmi. Onu izliyor ve hani işte robotlar, vurmali, lazerli kılıçlar ilgisini çekiyor.

Araştırmacı: Özdeşleşiyor mu Barış? İyilerin yanında mı kötülerin yanında mı yer alıyor?

Anne: Özdeşleşiyor. Aslında değişiyor, ikisinde de oluyor.

Araştırmacı: Biri birine zarar verdiği zaman seviniyor mu?

Anne: Şimdi onu mahvettim, kılıcımı batırdım diyor. Ben 10 var. Ben 10 olmayı çok istiyor. Bir çocuk kahraman var. Saati var, Omnitrix diye. Onu çevirince 4 kollu bir yaratığa, başka bir şeye çeviriyor 10 tane farklı kahraman dönüşüyor. Ondan çok etkileniyor. Kendini şey yapıyor.

Araştırmacı: Hareketlerine, oyunlarına yansıyor mu?

Anne: Yansıtıyor tabi. Mesela hopluyor zıplıyor. ‘Ben “Ben10” diyor sen şu ol’ diyor. Arkadaşlarıyla oynarken de ‘ben Ben 10’im’. Ben kahramanlarını çok iyi bilmiyorum. ‘Karşı gruptan, biri oluyor arkadaşı’, oynuyorlar öyle.

Araştırmacı: Birbirlerine zarar veriyorlar mı?

Anne: Vurmuyorlar ama vuruyormuş gibi yapıyorlar”.

Huesmann ve arkadaşları saldırgan televizyon karakterleriyle özdeşim kurmanın ve televizyon şiddetine ilişkin gerçeklik algısının daha sonraki şiddeti belirlediğini belirtmektedir³⁰². Barış’ın annesi yine Barış’ın televizyondan öğrenmesi konusundaki deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır:

Anne: Eğer korkunç şeyler varsa ilgisini çekiyor. Görmemesi gereken bir şeye hemen kanalı değiştiriyoruz. Değiştirmemizi istemiyor. Bakmak istiyor aslında ne olmuş diye. O çocuğa ne olmuş, bayana ne olmuş, bakmak ve görmek istiyor. Mesela biz bir şey seyrettiğimizde de korkulacak bir şey varsa biz kanal değiştirdiğimizde de görmek istiyor. Değiştirmeyin diye ısrar ediyor. Aslında merak ediyor.

Araştırmacı: İzlerken nasıl davranıyor?

Anne: İzlerken hiç taklit etmiyor. Ama biter bitmez bir hoplama zıplama o an oluyor. Bir de oyununu oynuyor arkadaşıyla ya da bizimle oynamak istiyor: ‘Sen şu ol ben bu olayım’ diye.

Araştırmacı: Başka hangi kahramanları taklit ediyor?

Anne: Ben10, ‘Ben şuyum sen şusun’. ‘Mathatiyu şehri ele geçirdik’ falan diyor. Çizgi filmleri de taklit ediyor ama öcük böcükleri taklit etmiyor. Asla öcük böcük olmaz. Ama hani bakıyor. Ne bileyim uzay devriyesini taklit etmez. Daha çocuksu savaşan şeyleri taklit ediyor... Mesela ‘batırdım kılıcı’ falan diyor. Bende seni gıdıklamaya geliyorum diyorum. ‘Anne gıdıklama olmaz bunda biz savaşıyoruz’ diyor. Yani şeyi istiyor: ‘Ben seni altettim, al sana kılıç’ yapıyorum istiyor yani. Karşılıklı oynarken ben kelimeleri yumuşatmaya çalışınca o beni uyarıyor öyle olmaz diyor”.

Bahar Öğretmenle gerçekleştirilen görüşmede çocukların televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları oyunlarına yansıtıp yansıtmadıkları sorulduğunda da öğretmen hemen Barış’ı örnek göstermektedir:

Öğretmen: Yansıtıyorlar! Yansıtıyorlar! Barış özellikle haberlerdeki savaş olaylarını, vurucu kırıcı davranışları oyunlarına çok güzel yansıtıyor.

Araştırmacı: Ne yapıyor? Silah gibi mi?

Öğretmen: Tabi. Silah yapar! ‘Şimdi siz Irak’lı çocuklarsınız, size bomba atacağız’ der. Arkadaşlarını dizer, bomba atıldığı zaman hepimiz öleceksiniz, parçalanacaksınız der. Şeyi çok seviyor: Bu diyor son model silah. Taramalı silah yapıyor oyuncakları birbirine ekleyip. Ve böyle alıyor onu (tatatatata) herkesi birden ben öyle bir kişiyle uğraşmam, elime aldım mı herkesi tararım...Barış görüyor. Savaştaki askerlerin nasıl davrandığını

³⁰² Huesmann ve diğerleri (2003), a.g.e., s. 201-204.

görüyor ve onun gibi tekme atıyor, ensesinden yakalıyor. Savaş kahramanlarını çok seviyor. Ünlü çizgi film kahramanları var ya vurdulu kırdılı onları çok seviyor. O kahramanları yaşamayı seviyor. Onların yerine kendini koyuyor”.

Barış’ın saldırgan davranışlarından endişelenen Bahar Öğretmen, Barış’ın anne-babasını uyardığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Bu çocuğa yazık etmeyin, zeki bir çocuk dedim. Bu çocuk 13-14 yaşında sizi bıçaklar dedim. Tabi evi bile yakar. Barış’a dikkat edilmesi lazım. Televizyonda bir yangın görse ‘Bir deneyeyim oluyor mu’ der. Yeni bir şeyleri öğrenmeye çok açık. O yüzden bilgisayar, televizyon çok etkiler. Uzak tutmak, onu çok iyi gözlemek lazım”.

Yağız’ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı da hem araştırmacı hem de iki uzman tarafından “yüksek” olarak belirlenmiştir.

Yağız, oyuncacı silah yaparak ateş etme, silah sesi çıkararak bağırma, hızlı hareketlerle koşup ateş etme, baskın düzenleme, gözünü kısarak taramalı tüfekten hedefini arama ve ateş etme, tüfekle tarama, savaşçılık oynama, legolardan asker yapıp savaşçılık oynama, oyuncak evin çatısına çıkarak ateş etme, silahlı koruma olma, ateş ederken televizyondan öğrendiği bir sesle bağırma gibi silah içeren oyunlar oynamaktadır. Ayrıca, ölü numarası yapma, canavarcılık oynama, korkunç sesler çıkararak arkadaşlarını korkutma, yaratık taklidi yaparak korkutma, hayvan savaşları yapma ve hayvan gibi davranarak korkutma, balyozla ev yıkma, lağım canavarı olup arkadaşlarına saldırma, Ben 10 çizgi filmindeki örnek alarak arkadaşlarına elinden ateş topu atma, uzay savaşları yapma, bireyizle arkadaşının kafasını delme, yumruk atma şakası gibi televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları göstermektedir.

Yağız gözlemler sırasında farklı oyunlarında şu davranışları sergilemiştir:

- Korkunç bir ses çıkararak oyuncacığının başını koparmaya çalışmak,
- Elindeki oyuncacığına silah yaparak ve taramalı tüfek sesi çıkararak arkadaşına ateş etmek ve “ateş” diye bağırarak koşmak,
- Ölü numarası yapmak,
- Oyuncak evin çatısına çıkarak etrafa ateş etmek,

- Oyuncağını silah yaparak “bırrrr” ve “dışın” diye sesler çıkartarak ateş etmek,
- Kaydırağın üzerinden arkadaşlarına ateş edip kaydırdan hızla inerek ateş açmak,
- Oyuncak eve baskın düzenleyerek ateş açmak,
- Tek gözünü kısarak taramalı tüfekten hedefini aramak ve ateş etmek,
- Heyecanlı hareketlerle arkadaşlarını taramalı tüfekle taramak,
- Demir ile sessizce plan yapıp farklı yerlere dağılarak arkadaşlarını taramak,
- Savaşçılık oynamak,
- Canavarcılık oynamak,
- Canavar numarası yapıp korkunç sesler çıkararak ve tuhaf hareketlerle arkadaşını korkutmaya çalışmak (öğretmeni bu davranışından dolayı Yağız’ı uyarmıştır),
- Köşede büyük bir abaküsün arkasında oynayan kız arkadaşlarını “ben yaratık oldum sizi ısıracağım” diyerek ve tuhaf sesler çıkararak korkutmaya çalışmak,
- Hayvan rolü yapıp arkadaşlarına saldırmak,
- “Biz 3 kurduz” diyerek arkadaşlarını korkutmaya çalışmak,
- Demir’le hayvan numarası yapıp bir kız arkadaşlarını sıkıştırmak (kız arkadaşları korkup bağırmıştır),
- Demir’le ölü numarası yaparken onları uyandırmaya çalışan bir arkadaşına: “*Hadi biz öldük. Tam bizi keserken biz uyanmışız*” demek,
- Köşedeki büyük abaküsün orada çocukları göstererek Demir’e “*Biz burayı bıçakla açıp girmişiz. Tamam mı?*” demek,
- Abaküsün arkasında saklanıp elindeki oyuncacı bıçak yaparak arkadaşını bekleyip arkadaşı gelince birden zıplayarak oyuncacı arkadaşının boğazına dayamak. Diğer arkadaşı gelince “*işte bir tane kurban daha geldi*” demek (Abaküsün arkasından çıkmaları için öğretmenleri uyarmış fakat onlar çıkmamışlardır. “*Bıçaklamacılık*” oynamaya başlamışlar ve öğretmenleri “*birbirine zarar verirsiniz diye korkuyorum, göremiyorum*”

sizin ne oynadığınızı” diyerek tekrar uyarmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine dışarı çıkarıp legolarla oynamaya başlamışlardır).

- “Legolardan asker yapalım” demek,
- Elindeki legoyla yumruk atmak,
- “Hadi biz asker olalım” demek,
- Oyuncak eve girip orada oynayan arkadaşlarına elindeki oyuncuğuyla ateş etmek,
- Elindeki oyuncuğu almaya çalışan arkadaşına ona şakayla yumruk atar gibi yapınca garip bir ses çıkararak yere atlamak ve ölü taklidi yapmak,
- Bir oyuncuğun altına doğru taramalı tüfek sesi çıkararak ateş etmek,
- Oyuncak evin camından orada oynayan arkadaşlarına ateş etmek,
- Oyuncak evin çatısına çıkarak sınıfa ateş açmak,
- Yağız’ı uyaran öğretmenine elindeki oyuncuğu silah yaparak “ben Can’ların evinin korumasıyım” demek,
- Oyuncak eve silahla saldırmak,
- Arkadaşına “oyuncuğımı korudum ben” demek ve daha sonra kaydırdan ateş ederek kayıp “mançuuuu” diye bağırarak (araştırmacı gözlem sonrası “mançu”nun ne demek olduğunu sorduğunda “televizyonda var” demek,
- Elindeki oyuncuğu taramalı tüfek yapıp tek gözünü kapatarak hedef aramak ve ateş etmek,
- Kaydırağın altında elindeki silahla yuvarlanarak savaşçılık oynamak,
- Elindeki oyuncuğu balyoz gibi kullanarak oyuncak evi yıkmaya çalışmak,
- Can’la yan yana ateş etmek,
- “Ben lağım canavarıyım” diye bağırarak arkadaşlarına saldırmak,
- Ben 10 adlı çizgi filmdeki gibi sesler çıkararak elinden ateş fırlatmak,
- Demir, Can ve Yağız bir oyuncuğun üstüne binerek uzay savaşları (Star Wars filminden) oynarken Yağız, “ben kullanıyorum, herkes sıkı tutunsun, çok hızlı” demek ve sesler çıkarmak,
- Demir’in kafasını oyuncuğunu bireyiz yaparak delmeye çalışmak,
- Kaydırdan düşmesin diye kendisini tutmaya çalışan bir arkadaşına yumruk atma şakası yapmak,

- Oyuncak evin kapısını bıçakla açıyormuş gibi yapıp içeri girmek,
- Arkadaşlarını kurban olarak görerek saklanıp öldürme oyunu oynamak,
- Bıçakla savaşıklık oynamak gibi televizyon gerçekliğini oyunları aracılığıyla gerçek dünyaya taşımaktadır.

Meral Öğretmen gözlemler sırasında Yağız'ı uyararak başka oyunlar oynamasını söylemiştir.

Silahlı oyuncaklara çok düşkün olduğu gözlemlenen Yağız'ın anne-babası da bu görüşü destekler nitelikte açıklamalar yapmıştır:

“Anne: Tabi bir şeyler yapıyor. Silahla oynuyor tabi.

Araştırmacı: Silah türü oyuncakları var mı?

Anne: Var. Ama o olmadan da legodan yapar. Tuvalet kağıdı.

Baba: Herhangi bir şeyden kendi kendine bir şeyler yapar. Bir sopayı eline geçirdiğinde o onun için silahtır.

Anne: Hayır küçük (Yağız'ın küçük kız kardeşi) de etkileniyor. O da din din (Silah sesi) yapıyor. Hiç yakışmıyor bile ona”.

Yağız'ın kardeşiyle oyun tarzı sorulduğunda ise anne-baba soruyu kardeşiyle saldırgan oyunlar oynuyor mu gibi algılamış ve şaşırmıştır:

“Araştırmacı: İzlediklerini kardeşini de oyuna katarak taklit ediyor mu?

Baba: Şiddet boyutunda mı? (Şaşıırarak)

Araştırmacı: Hayır. Örneğin onu kurtarmaya çalışabilir.

Baba: Öyle eğiliminden ziyade boğuşmalarına sahne oluyoruz. Bir dizide ya da çizgi filmde harala gürele bir sahne seyrettilerse bir bakıyorsun gülerek ikisi boğuşuyorlar yerde. Öyle bir dalmaları var... İzledikten sonra taklitleri var. Dizilerde falan küçük bir sahne yakalasa bile silahlı çatışmalı, tamam artık 1-2 saat içerisinde eline bir şey geçirmiştir, evin içerisinde koşturuyordur 'dışın dışın' diye. Öyle sahnelere denk geldiğinde mesela birden "baba büyüünce ben de polis olacağım". İyileri kurtarmak için, işte onlara yardım etmek için falan”.

Yağız'ın anne-babası “en azından Yağız'da taklit çok nadir. Gün içerisinde öyle şeyler yaşamıyoruz.. Gerçi sakın bir çocuk olduğu için Yağız” demişlerse de anlattıkları deneyimlerinden televizyonun Yağız'ın yaşamında çok fazla yer tuttuğu ve televizyondan öğrendiklerini oyunlarına yansıttığı ortaya çıkmaktadır. Oyunağının başını koparan Yağız ve annesi arasındaki diyalogu anne şöyle anlatmaktadır:

“Tabi giyotin diyor. ‘Giyotini nereden biliyorsun Yağız’ diyorum. Bir tane çizgi film var ve oyuncağının birinin kafası yok mesela. ‘Ne yaptın bunun kafasını’ diyorum. (Sesini kalınlaştırarak) ‘giyotinlediim’. Öyle şeyleri var ama. Sevimli Bugs Bunny’de de giyotin var. Ondan öğrenmiş”.

Yağız, televizyondan öğrenilen bir başka davranış olarak kız arkadaşını dudaklarından öpmüştür. Yağız, etkinlik odasında bulunan basketbol potasına başını geçiren bir kız arkadaşını, potanın püsküllerini gelin duvağı olarak kullanıp, duvağı kaldırarak dudaklarından öpmüştür.

Geçen seneki öğrencilerinin televizyondan öğrendiklerini çok fazla oyunlarına yansıttığını fakat bu seneki öğrencilerinin çok fazla yansıtmadığını belirten Yağız’ın öğretmeni Meral Hanım da bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

“Öğretmen: Çok fazla koşturayım, vurdulu kırdılı, silah yapayım filan Yağız da var mesela. Demir’de önceleri yoktu ama son zamanlarda Demir’de de başladı. Mesela oyuncağı alıyolar birbirlerine “dadadaaaaa” silah sesi çıkartıyorlar. Çok vurdulu kırdılı bir sınıf değil ama oyunlarına yansıtıyorlar. Erkekler daha çok. Kızlar daha sakin. Bir de sınıfta kız sayısı çok, o da etken. Geçen sene benim erkek öğrenci sayım çoktu. Sınıf, haliyle daha hareketli bir sınıftı. Can’dansa Yağız ve Demir daha fazla yansıtıyorlar.

Araştırmacı: Sizin gözlemledikleriniz neler?

Öğretmen: Transformers var ya arabayken robot oluyolar falan, onları çok sık yapıyorlar. Arabalara efekt yapıyorlar, savaşıyorlar. Hatta dün ben onlara sticker verdim. ‘Güzel kahvaltı ettiniz diye’ bir tane de kendime taktım alnıma. ‘O ne?’ dediler ‘düğme’ dedim. ‘Şimdi buraya basınca siz konuşacaksınız, basınca susacaksınız’; hemen oyunu geliştirdiler. ‘Basınca kolumuzu açalım, robot olalım’ hemen robota çevirdiler oyunu”.

Özkan’ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı da hem araştırmacı hem de diğer iki uzman tarafından “yüksek” olarak belirlenmiştir.

Özkan, oyuncağını silah yaparak ateş etme, savaşıklık oynama, silahçılık oynama, oyuncağını taramalı tüfek yapıp arkadaşlarını tarama, saldıralım diye bağırma, robotçuluk oynayıp savaşıma, roket atma, deniz savaşı yapma, bomba atma, kötülerini öldürme, saklanarak ateş etme gibi silah içeren oyunlar oynamaktadır. Ayrıca Özkan, çizgi filmlerdeki terimleri kullanıp savaşıma oyunu oynama, yaralanmış numarası yaparak bağırma, iskelet arama, hayaletlerle savaşıma, ölü numarası yaptıktan sonra garip sesler çıkararak canlanma, “Arka kapıyı açın öldürelim şunu” diye bağırma, , kılıçla savaşıma, oyuncak hayvanları savaştırma, kılıççılık oynama, savaşıklık oynarken birbirlerine sertçe vurma, okçuluk oynama, filmlerdeki kavga sahnelerindeki gibi

bacaklarını ayırarak bir eliyle kendini koruyup diğeriyle vurma, yastık savaşı yapma, elini yumruk yapma, düşmandan korunmak için sığınak yapma gibi televizyondan öğrendiği davranışları oyunlarına yansıtmaktadır.

Özkan gözlemler sırasında farklı oyunlarında şu davranışları göstermiştir:

- Oyuncağını silah yaparak vuruyormuş gibi yapmak,
- Arkadaşlarıyla silahçılık oynamak, savaşmak (Özkan elindeki herhangi bir oyuncuğu sürekli silah olarak kullanmaktadır),
- Oyuncağını taramalı tüfek gibi kullanıp sınıfı taramak,
- Oyuncak olmadan elinde silah varmış gibi saldırmak ve “hadi saldıralım” demek,
- Kendini Ben 10 çizgi filmindeki robota benzetip savaşmak,
- Arkadaşlarıyla oyuncakları silah yaparak düşmanlarla savaşmak,
- Elinde oyuncak olmadan silah varmış gibi sesler çıkararak ateş etmek ve karşıdan gelen ateşle yaralanmış gibi bağırarak,
- Bir yeri kazarak iskelet arıyormuş gibi yaptıktan sonra “iskeletler çıktı” diye bağırarak,
- Hayaletlerle savaşmak ve onları öldürmek,
- Oyun sırasında “arka kapıyı açın öldürelim şunu” demek,
- Oyuncağını roket gibi kullanıp atmak,
- Sala binip deniz savaşı yapmak,
- Oyuncak küreği silah gibi yaparak ateş etmek,
- Bomba atmak,
- Arkadaşlarına sertçe vurarak, arkadaşlarıyla ellerindeki oyuncakları kılıç yaparak birbirleriyle savaşmak,
- Elindeki oyuncuğu silah yapıp ve “dışın dışın” diye bağırarak ateş etmek,
- Birbirlerine sertçe vurarak savaşçılık oynamak, (Bu oyunu gören öğretmenleri savaşçılık oynamamaları konusunda uyarmıştır),
- Arkadaşlarıyla oyuncak hayvanları savaştırmak,
- Tahtadan yaptıkları kulenin arkasına saklanıp ateş etmek,
- Oyuncağını ok ve kılıç gibi kullanarak savaşçılık oynamak,

- Sinirlendiği için arkadaşlarını itmek ve elini yumruk yapmak,
- Ölmüş numarası yapmak ve ardından yavaş yavaş garip bir ses çıkararak canlanmak,
- Arkadaşına kafa atmak,
- Yere yatarak filmlerdeki gibi bir elindeki oyuncağıyla kendini savunuyor gibi yapıp diğer elindeki oyuncakla arkadaşlarına vurmak,
- Küreklerle deniz savaşı yaparken; “tabancayla ateş edelim” demek ve elindeki oyuncağını tabanca gibi kullanarak ateş etmek,
- “Güç kaybı oldu” diyen arkadaşına; “ama yine de ölüyorsun” demek,
- “Güç kaynağı buldum” diyen arkadaşına; “alamayız, ölürüz” demek,
- Arkadaşlarıyla uzun süre kılıççılık oynadıktan sonra, savaş oyunu istemediğini söyleyen öğretmenlerine “ama kötülerini öldürüyoruz” demek,
- Düşmanlardan korunmak için yastıklardan yaptıkları sığınağa arkadaşlarını almamak için tartıştıktan sonra yastıkların üzerine yatan öğretmenlerine; “gizli sığınağımızı mahvettiniz” demek,
- Yastığı kendi yüzüne tutan arkadaşının yüzündeki yastığa sertçe vurmak,
- Yastıkların içinde boğuşmak ve birbirlerine yastıklarla vurmak (Yastık savaşını gören öğretmenleri, “sizi gördüm, kötüler savaşı yapıyorsunuz, birbirinize çok sert vuruyorsunuz” diyerek çocukları uyarmıştır).
- Vücudunu ve elindeki kılıcı filmlerdeki savaşçılar gibi kullanarak savaşmak,
- Yüz hareketleri ve ellerini filmlerdeki savaşçılar gibi yaparak savaşmak.

Kılıç oyununu gören öğretmenleri, “ben bu kılıç oyunundan hoşlanmadım” diyerek uyarsa da çocuklar oynamaya devam etmişlerdir. Öğretmenleri tekrar “ben dövüşlü oyun istemiyorum” diyerek uyarmıştır.

Anne-babası ise gözlem bulgularının aksine Özkan’ın televizyondan olumsuz davranışlar öğrenmediği düşündüklerini belirtmiştir. Görüşme sırasında bu konuda anne ve baba arasında şöyle bir diyalog geçmiştir: “...Televizyon çocukların erken gelişmelerine yol açıyor. Dolayısıyla da olumsuz programlar kişisel olarak sapkınlığa

gitmelerine yol açabiliyor” anne araya girip, “*Özkan için değil ama*” demiştir. Baba ise, “*Değil, genel olarak*” diyerek anneyi onaylamıştır.

Benzer şekilde, evde kavga eden Özkan ve abisinden söz eden anne, kavganın “*normal*” olduğunu vurgulamıştır.

Özkan’ın öğretmeni Bahar Hanım da bu konuda anne-babayla aynı görüştedir. Bahar Hanım: “*Özkan pek sevmez. Vurdulu kırdılı, savaşlı oyunları pek sevmez*” diyerek gözlemler sırasında silahlı oyunculara ve silah içeren oyunlara eğilimli olduğu gözlemlenen Özkan için şöyle demektedir: “*Pek az silah yapar. Özkan televizyondan ona ilginç gelen doğa olaylarıyla çok ilgilenir*”.

Özkan’ın arkadaşlarının oyunlarından etkilendiğini belirten Bahar Öğretmen, Özkan’ın bu konuda mazur görülebileceğini şu cümlelerle aktarmaktadır: “*Ama Özkan’ım da artık görüyor, o da artık bir iki tabanca yapsın. Özkan kırıcı değil çok zarif, kibar bir çocuk. Çok akıllı, o hep neden-niçinlerle uğraşır*”.

3.4.1.2. Orta Düzeyde Televizyondan Öğrenilen Saldırgan Davranışları Gösteren Çocuklar

Gözlem bulgularına göre Demir ve Yavuz, televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları orta düzeyde oyunlarına yansıtmaktadır.

Demir’in televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı, hem araştırmacı hem de iki uzman tarafından “orta” olarak değerlendirilmiştir.

Demir, genellikle oyuncakları silah yaparak silahçılık oynamaktadır. Oyunağını silah yaparak hedefi arayıp ateş etme, bir yere gizlenerek ateş etme, silahla baskın düzenleme, oyunağını taramalı tüfek yapıp arkadaşlarını tarama, savaşçılık oynama gibi silahın içinde bulunduğu oyunlar oynamaktadır. Demir ayrıca vurulmuş gibi yaparak yere yatarak ölü numarası yapmaktadır. Canavarcılık oynama, hayvan rolü yapıp savaşma, arkadaşlarını korkutma, uzay savaşları yapma, kızdığı arkadaşına

televizyondan öğrendiği kelimeleri (canavar vb.) kullanma gibi televizyondan öğrendiği davranışları da oyunlarına yansıttığı gözlemlenmiştir.

Demir gözlemler sırasında farklı oyunlarında şu davranışları göstermiştir:

- Oyuncağını tüfek yaparak ve yere yatarak arkadaşlarını vurmak,
- Etkinlik odasında bulunan kaydırağın altına gizlenerek ateş etmek,
- Havaya ateş açmak,
- Arkadaşlarına ateş etmek ve vurulmuş gibi yaparak ölü numarası yapmak,
- Yağız ile etkinlik odasında bulunan oyuncak eve baskın düzenleyerek ateş açmak,
- Heyecanlı hareketlerle tüfek yaptığı oyuncasını sallamak ve etrafa ateş etmek,
- Tüfeği hemen önündeki bir kız arkadaşına doğrultmak,
- Silahını camdan dışarı doğrultmak ve ateş etmek,
- Evcilik oynayan kız arkadaşlarına ateş açmak,
- Yağız ile sessizce plan yapıp farklı yerlere dağılarak arkadaşlarını taramak,
- Savaşçılık oynamak,
- Canavarcılık oynamak,
- “Biz 3 kurduz” diyerek arkadaşlarını korkutmaya çalışmak,
- Hayvan rolü yapıp kız arkadaşlarını sıkıştırmak (kız arkadaşları korkup bağırmıştır),
- Ölü numarası yapmak,
- Boğuştuğu arkadaşına sen canavarsın demek,
- Can ve Yağız ile birlikte bir oyuncanın üstüne binerek uzay savaşları (Star Wars filminden) oynamak gibi televizyon gerçekliğini oyunları aracılığıyla gerçek dünyaya taşımaktadır.

Demir ve Yağız, “Biz 3 kurduz” diye bağırarak arkadaşlarını korkutmaya çalıştıkları bir oyunda; sınıftaki bir kız arkadaşı Yağız ve Demir’in bağırma sesinden

rahatsız olmuş ve öğretmene onları şikâyet etmiştir. Daha sonra arkadaşlarına dönerek “bir oyun için bu kadar bağırmanıza ne gerek var sanki gerçek bir şey. Sanki gerçek kurtsunuz” demiştir. Öğretmenleri ise Yağız ve Demir’i; oyuncak alıp başka bir oyun kurmaları konusunda uyarmak zorunda kalmıştır.

Öte yandan Demir’in bu davranışlarına ilişkin gözlemlerle tezat bir şekilde, görüşme yapılan anne-babası: “...zaten çok aşırı şiddetli şeyleri sevmez. Çizgi filmleri genelde *Power Rangers, Ben 10* gibi yumuşak çizgi filmlerdir. Çok şiddet içeren şeyleri, fantastik şeyleri sevmez” demiş ve bu nedenle de “çizgi film kahramanlarını taklit etme”diğini belirtmiştir. Baba, “çizgi film kahramanları gibi değil ama o belgesellerde mesela aslanı çok şey yapar”. Anne, “Aslan olur, kükrer” diyerek çocuğun saldırgan davranışlar göstermediğini belirtmiştir.

Daha önce Yağız’ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları anlatılırken ifade edildiği gibi Demir’in öğretmeni Demir’in son zamanlarda taklide başladığını ifade etmektedir.

Barış’ın saldırgan davranışları nedeniyle okuldan alınan Yavuz ise gözlemler sırasında yalnızca bir kez izlenebilmiştir. Bu kısa süre içerisinde Yavuz, oyuncakları savaştırma, oyuncakları birbirlerine vururken sesler çıkarma, onları öldürme gibi televizyondan öğrendiği saldırgan davranışlar göstermiştir.

Yavuz’un babası Yavuz’un “izlediklerinden etkilendiğini ancak filmdeki kahramanın yerine geçmeye çalışmadığını” vurgulamaktadır. Anne ise Yavuz’un kardeşini kıskandığını belirterek bu konuda şöyle bir örnek vermektedir:

“Geçen bir örnek yaşadık. Haberlerde Bursa’da 2,5-3 yaşındaki bir bebek emekleye emekleye iki mahalle gezmiş. 2-3 saat kaybolmuş bu şekilde. Allahım, nasıl hoşuna gitti, nasıl hoşuna gitti. Zevkten dört köşe. Niye bu kadar seni memnun etti diye sordum. ‘Kardeşim de emekliyor ya. Belki o da 2-3 saat kaybolur diye düşündüm’ dedi”.

Görüşme sırasında babasını film izlemek için çağıran Yavuz ile babası arasında da Yavuz’un televizyon kahramanlarını güçlülük ve birbirlerini yenmeleri üzerinden değerlendirdiğinin ve sevdiğinin anlaşıldığı bir diyalog yaşanmıştır:

“Baba: Sen hangi filmi en çok seviyorsun?

Yavuz: Şimşek Mcqueen ya da Komando Dadı.

Baba: Peki hangi çizgi filmdeki kahraman olmak istiyorsun?

Yavuz: Hulk.

Baba: Hadi canım attın. İnanılmaz Adam gibi olmak istemez misin?

Yavuz: Hulk, İnanılmaz Ailenin robotu yener. Hulk daha güçlü.

Baba: Hulk nasıl?

Yavuz: Hulk şöyle olur: Yemeklerini yer, ödevlerini yapar, güçlü adam olur”.

Yavuz’un televizyondan gördüklerini oyunlarına yansıtıp yansıtmadığı sorulduğunda ise, öğretmeni Bahar Hanım düşüncelerini şu şekilde yansıtmıştır:

“Yavuz ruh gibi. Hiç televizyonla veya başka bir şeyle bağlantısı olduğunu hiç zannetmiyorum. Sadece o şeyi yansıtıyor: Sonbaharda dayısı trafik kazasında öldü. Hep oyunlarında arabalar kaza, deviriyor, ezildi diyor, ambulans gelmesin diyor kendi kendine”.

3.4.1.3. Düşük Düzeyde Televizyondan Öğrenilen

Saldırgan Davranışları Gösteren Çocuklar

Irmak, Demet ve Duru, gözlemler sırasında televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar göstermemişlerdir. Nathanson’ın³⁰³ 1998 yılında televizyon aracılığının çocukların saldırganlık eğilimleri üzerine etkisini konu alan araştırmasının; kız çocuklarında saldırganlık davranışının çizgi filmlerden etkilenmediği sonucu bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Öte yandan bir erkek çocuk olan Can’ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı hem araştırmacı hem de diğer iki uzman tarafından “düşük” olarak belirlenmiştir.

Can oyuncasını silah yaparak ateş etme, uzay savaşı oyunu oynama gibi televizyondan öğrendiği davranışları göstermektedir. Ancak Can’ın bu tür davranışları arkadaşlarının yanında olmak ve yalnız kalmamak için yapmış olabileceği oldukça büyük bir olasılıktır. Çünkü Can genelde bu tür oyunlar oynamamakta ve kız arkadaşlarıyla evcilik türü oyunlar oynamayı tercih etmektedir.

³⁰³ Nathanson (1998), **a.g.e.**, ss. 1-232.

Can'ın gözlemler boyunca oynadığı televizyondan öğrenilen saldırganlık içeren oyunlar şunlardır:

- Elindeki oyuncak uçağı silah yaparak ateş etmek,
- Yağız'la yan yana durup ateş etmek,
- Demir ve Yağız ile birlikte bir oyuncağın üstüne binerek uzay savaşları (Star Wars filminden) oynamak.

Anne-babası, Can'ın bir dönem çok fazla televizyon izlediğini hatta bu nedenle uyku bozukluğu sorunu yaşadığını ve gece kalkıp sabaha kadar televizyon izlediğini söylemekte ve bu durumu Can'ın yeni bir kardeşinin olmasına bağlamaktadırlar. Anne-baba, Can'ın fazla televizyon izlediğini ancak şiddet içeren programlar izlemediğini ve saldırgan tavırları olmadığını belirtmektedirler:

“Baba: Biraz kardeşini protesto etti sanırım. Ben öyle düşünüyorum.

Araştırmacı: Televizyonda izlediklerini kardeşini de katarak yansıttı mı oyunlarına?

Anne: Hiç ben...

Baba: Yok hayır, dediğim gibi çok realist bir çocuk. Yani öyle ona zarar verecek bir şey asla yapmaz, zaten çok vurdulu kırdılı şeyler seyretmez.

Anne: Evet seyretmiyor. Yani öyle JetX falan gibi kanallarda çok dövüşler falan var, garip yaratıklar, çirkin şeyler, JetX'i falan hiç sevmedi”.

Can'ın anne-babası Can'ın “hümanist bir çocuk olduğunu ve bu tür oyunlar oynamadığını” vurgulamaktadır:

“Anne: Can çok hümanist bir çocuk, diyorum ya çok kavgalı dövüşlü savaşlı şeyleri izlemiyor, tüm çocuklarda görüyoruz hep, şu, ney o, Transporter falan.

Baba: Power Rangers falan hiç sevmiyor onu. Keyif almıyor, daha komik şeyleri seviyor mesela Tom ve Jerry'ye inanılmaz takmıştı bir dönem”.

Ancak Can'ın şiddet içeren sahneler izlediğinde etkilenebildiği ailenin anlattığı daha öncede alıntılanmış olan konuşmadan ortaya çıkmaktadır:

“Baba: Mesela bir sefer öyle bir şey olmuştu, televizyonda bir haber program izlerken biz, haberleri izlerken, işte biri birisinde ne yapmış, satırla mı kesmiş, ne yapmış falan bir ara dedesiyle anlaşılamaz bir durumu vardı.

Anne: Haberlerde çıkmıştı, eşini mi, yoksa babasını mı böyle öldürüyor, parçalara ayırıyor baltayla ondan sonra buzdolabına koyuyor ve yiyor muydu öyle bir şey. Can da dedesine kızıp anneannesine söylemiş: ‘Dedemi öldüreceğim, keseceğim, yiyeceğim, çok af edersiniz

kaka olarak çıkacak fosseptiğe inecek diye. Böyle, böyle bir şey kurgulamış ama bence onu televizyonda görmüş.

Baba: Tam o haberin olduğu dönemde”.

Can'ın öğretmeni de anne-babanın gözlemlerini destekler bir biçimde Can'ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmadığını şu şekilde ifade etmektedir: “Can'da yok, evet. O daha çok oturarak oynamayı seviyor. Herkesle her şeyi oynar ama öyle çok fazla koşturayım, vurdulu kırdılı, silah yapayım filan değil... Can'dansa Yağız ve Demir daha fazla yansıtıyorlar”.

Sonuç olarak, çocukların televizyondan öğrendikleri saldırganlığı oyunlarına yansıtip yansıtmadıkları anne-babaların ve öğretmenlerin görüşleriyle ve gözlem bulguları çerçevesinde tanımlanmıştır. Bu noktada çocukların diğer saldırgan davranışları gösterip göstermedikleri ayrı bir başlıkta ele alınacaktır.

3.4.2. Çocukların Saldırgan Davranışları

Gözlem yapılan çocukların saldırgan davranışlarına ilişkin gözlem sonucu araştırmacı ve iki uzman tarafından belirlenen düzeyler, anne-babalar ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen temalardan oluşturulan düzeyler karşılaştırmalı olarak Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. Gözlem, Anne-Baba ve Öğretmenlere Göre Saldırgan Davranışları Gösterme Düzeyi

Öğrenci	Gözlem	Anne-Baba	Öğretmen
Barış	Yüksek	Orta	Yüksek
Yağız	Yüksek	Düşük	Orta
Özkan	Yüksek	Düşük	Orta
Yavuz	Yüksek	Düşük	Yüksek
Demir	Orta	Düşük	Düşük
Can	Düşük	Düşük	Düşük
Irmak	Düşük	Düşük	Düşük
Demet	Düşük	Düşük	Düşük
Duru	Düşük	Düşük	Düşük

Araştırmacı ve iki uzmanın belirlediği gözlem yapılan çocukların televizyondan, arkadaşlarından ya da ailelerinden öğrendikleri varsayılan saldırgan davranışlar gösterme düzeyleri tabloda ifade edilmektedir. Buna göre Barış, Yağız, Özkan ve Yavuz “Yüksek”, Demir “Orta” ve Can, Irmak, Demet ve Duru da “Düşük” düzeyde saldırgan davranış göstermiştir.

Gözlemlenen Can dışındaki tüm erkek çocuklar, televizyondan ya da arkadaşları ve aile arasındaki etkileşimden öğrenebilecekleri varsayılan bazı saldırgan davranışlar da göstermektedirler. İtmek, sarsmak, ısırma, oyuncakları birbirlerinden sertçe çekerek almak, korkutmaya çalışmak, bağırma, vurma bu tür davranışlara örnek olarak gösterilebilir. Katılımcı kız çocukları ise televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar sergilemedikleri gibi bu tarz saldırgan davranışlar da göstermemektedirler.

3.4.2.1. Yüksek Düzeyde Saldırgan Davranış Gösteren Çocuklar

Gözlemlere göre Barış, Yağız, Özkan ve Yavuz “yüksek” düzeyde televizyondan, arkadaşlarından ya da ailelerinden öğrendikleri varsayılan saldırgan davranışlar göstermektedir.

Barış’ın gösterdiği saldırgan davranışların düzeyi hem araştırmacı, hem de iki uzman tarafından görüş birliği sağlanarak “yüksek” olarak belirlenmiştir.

Gözlemler sırasında Barış’ın şu tür fiziksel saldırganlık davranışları gösterdiği gözlemlenmiştir:

- Isırma,
- Sarsma,
- İtme,
- Oyuncaklarla arkadaşlarına saldırmak,
- Arkadaşlarını oyuncakları onlardan almak için zorlamak,
- Arkadaşının elinden oyuncakını zorla ve hızla çekerek almak,
- Oyuncakla sınıftaki eşyalara sertçe vurma.

Barış’ın gösterdiği sözel saldırganlık davranışları ise şunlardır:

- Dil çıkararak alay etmek,
- Korkunç sesler çıkarmak.

Barış ayrıca, gözlemler sırasında ilişkisel saldırganlık davranışları da göstermiştir. Barış'ın gösterdiği ilişkisel saldırganlık davranışları şunlardır:

- Arkadaşının oynamasına izin vermeyerek dışlamak ,
- Arkadaşlarını öğretmenine şikayet etmek.

Barış, sınıfın düzenini bozduğu için gözlemler sırasında öğretmeni tarafından birkaç kez uyarılmıştır. Ayrıca Barış, sınıf içi uyarıların yanı sıra gözlem süresi boyunca 3-4 kez okulun rehberlik servisine gitmiştir. Öğretmeni Bahar Hanım da sınıfta Barış'a özel bir çizelge hazırlayarak onu takip etmiştir. Bahar Hanım, Barış ile ilgili deneyimlerini ve bu uyguladığı çizelgeyi şöyle aktarmaktadır:

“Barış kırıcı davranıyor tabi. Barış'ta çok başarı aldım. 3 haftalık bir değerlendirmeyle biraz düzeldi. Barış tekme atar, tükürür. Isırıyor, onu kaldırdı, nispeten azaldı da. Ama Barış görüyor. Savaşta askerlerin nasıl davrandığını görüyor ve onun gibi tekme atıyor, ensesinden yakalıyor... Ama o eski şeyler azaldı Barış'ta. Barış'ta başarı aldık. Anne babayla görüştim. Bir çizelge hazırladım. Senin nedir eksilerin sen söyle ben yazayım dedim. 'Tükürüyorum arkadaşlarıma' dedi, 'tekme atıyorum' maddeledik. Her gün beraber baktık. 'Müzik dersini hiç sevmiyorum ama bugün dersin yarısına katıldım yarısına katılmadım ama dersi bozmadım' dedi... Barış'ın annesi kabul etti: 'Hocam ben sizin gibi eveti hayırı kullanamadım' dedi. Çünkü Barış 'evin reisi benim' diyor”.

Araştırmanın Barış'ın bu tür saldırgan davranışları ile ilgili bulguları Murray'in düşüncelerini desteklemektedir. Murray, televizyondaki şiddet içeren davranışların çizgi filmlerde ve değişik programlarda olabildiğini belirterek televizyonda şiddet izlemenin olası üç etkisi bulunduğunu ifade etmektedir: Çocuklar, başkalarının acılarına daha az hassas olabilmekte, kendi etraflarındaki dünyayı daha korkunç bulabilmekte ve başkalarına saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler³⁰⁴.

Barış'ın “acımasız” olduğunu vurgulayan Bahar Hanım, Barış'ın “Yavuz'a olan saldırgan davranışları nedeniyle rehberliğe gönderildiğini” belirtmektedir. Başka bir soruya ise Barış'ın rehberliğe gönderilmesi için bir sebep daha olduğunu şu şekilde anlatmaktadır:

³⁰⁴ Murray ve Lonborg (2004), a.g.e.

“Bir gün satranç dersinde Ozan, Yavuz ve Barış öğretmeni hiç takmıyorlar, kalkmışlar koca yazı tahtasını aşağıya düşürüyorlar ve öğretmen son anda bir çocuğu kurtarıyor. Kafası gidiyormuş çocuğun. Öğretmen bir geldi: ‘Bunların üçünü de al, ben ders yapamıyorum’ diye. Bu arada müdür yardımcısına gitmiş. Öğretmen diyor ki, ‘bu Barış var ya bu kadının kanını kuruttu, hiç takmıyor bu sarı (Barış) var ya. Ben görüyorum diyor’. Ozan ağlıyor. Yavuz ile Barış müdür yardımcısına gözlerini dikmişler parmağını sok gözüne kıpırdamazlar”.

Bahar Öğretmen, Rehberlik’in Barış ile ilgili saptamalarını ise şu şekilde aktarmaktadır: *“Rehberlik; Barış’ın kuralları tanımayan, kuralları kendi koyan, kendini tutamayan bir çocuk olduğunu söyledi. Rehberliğe göre ciddi sorunlar var”.*

Gözlemler sırasında Barış’ın çok saldırgan olduğunu, Yavuz’un ısırtıklar içerisinde kaldığını, Yavuz’un ailesinin bu durumdan çok şikayetçi olduğunu birkaç kez araştırmacıya anlatan Bahar Öğretmen, *“Şimdi Ozan ve Yavuz’un gitmesiyle Barış’ın düzeldiğini”* söyleyerek önceki söylemlerine tezat bir tavır sergilemiştir. Görüşme sırasında Yavuz’un Barış’ın saldırganlığı nedeniyle okuldan alındığından söz açılmasına üzerine de Bahar öğretmen bu kez öncekinden daha farklı bir yorum yapmaktadır:

“Öğretmen: Onlar (Yavuz’un ailesi için) öyle diyorlar. Ama ben çok inanmıyorum. Önce inandım, kuşkuya düştüm... Yavuz enteresan. Ben, Yavuz ve Ozan gittikten sonra Barış’ın çok yerine oturduğuna inanıyorum. Çünkü Barış’da şu var: ‘Sen ne anlarsın’ diyor Barış Yavuz’a, ‘bir şeyden anlamazsın’. Uçlardı bunlar. Ozan en altta, Yavuz onun biraz üstünde. Barış en üstte. Özellikle onlarla uğraştı. Barış zeki çocuklardan hoşlanır. Akıllı çocuklardan hoşlanır.

Araştırmacı: Barış, Yavuz’u ısırtıyor muydu?

Öğretmen: Hem ne ısırtmak. Yavuz garip bir çocuk.

Araştırmacı: Yavuz mu ısırtıyordu?

Öğretmen: Yavuz hiçbir şey yapmıyor. Boş boş bakıyor, cevap veremiyor. Deli oluyor. Barış, istemiyor. Zeki olmayana tahammülü yok çocuğun. İstemiyor, çıldırıyor. Şu anda sınıf çok iyi, temizlendi.

Araştırmacı: Hangisi ısırtıyor?

Öğretmen: Barış da ısırtıyor o da. Yavuz az mı? Bir kere önce şikayet ederken bana onlar önce ısırtan Yavuz’du. Barış durup dururken ısırtmaz. Yavuz’un ısırtması var. Anne sonradan başladı ‘ay yazlıkta da şikayet’, veliler telefonla arıyor Yavuz Yavuz diye.

Araştırmacı: Yavuz’u okuldan almalarının sebebi Barış ama değil mi?

Öğretmen: Evet saldırganlığı yüzünden”.

Araştırmacı, formal olmayan bir ortamda, bir uçurtma şenliğinde, Barış ile karşılaşmıştır. Uçurtmasını uçuramayan Barış çocukların at bindikleri bir alana izinsiz girmiş ve atları ürkütmüştür. İşletmenin sahipleri Barış’ın anne-babasını arayıp çocuklarını almalarını istemiştir. Aynı alanda araştırmacıyla konuşan Barış: *“Benim*

uçurtmam hep yere çakıldığı için ben de buradaki çöp kutularını devirdim. Diğer çöp kutularını arıyorum” demiştir. Çevresine bakan araştırmacı gerçekten Barış’ın boyu kadar olan alandaki tüm çöp kutularının devrildiğini görmüştür.

Yağız’ın gösterdiği saldırgan davranışların düzeyi de yine araştırmacı ve iki uzman tarafından görüş birliği sağlanarak “yüksek” olarak belirlenmiştir.

Gözlemler sırasında Yağız’ın şu tür fiziksel saldırganlık davranışları gösterdiği gözlemlenmiştir:

- İtmek,
- Yumruk atmak,
- Vurmak,
- Arkadaşından oyuncağı almak için arkadaşını zorlamak,
- Boğuşmak,
- Kafa atmak,
- Oyuncaklara zarar vermek,
- Vurma şakası yapmak,
- Oyuncağını vermemek için itişmek,
- Arkadaşının kafasını itmek,
- Korkutmayı amaçlayarak korkunç sesler çıkarmak ve garip hareketler yapmak,
- Kaydırdan düşmesin diye kendisini tutan arkadaşına yumruk atma şakası yapmak,
- Oyuncağı bıçak olarak kullanıp arkadaşının boğazına dayamak,
- Oyuncağın başını koparmaya çalışmak,
- Arkadaşlarına saldırmak,
- Oyuncağını bireyiz yaparak arkadaşının kafasını delmeye çalışmak,
- Arkadaşının elinden hızla çekerek ve kızarak oyuncağı almak.

Yağız gözlemler sırasında şu tür sözel saldırganlık davranışları göstermiştir:

- Bağırarak,
- Çıkmak istediği kaydırdakta oturan arkadaşını iterek kaydırdaktan aşağı indirmek ve onunla tartışmak.

Yağız ayrıca gözlemler sırasında şu tür ilişkisel saldırganlık davranışları göstermiştir:

- Arkadaşını dışlamak,
- Arkadaşını kurban olarak görmek,
- Arkadaşını oyuna katmamak.

Yağız'ın sakin bir çocuk olduğunu belirten anne-babası ise Yağız ve kardeşinin boğuşmalarına şahit olduklarını şu cümlelerle ifade etmişlerdir: “...boğuşmalarına sahne oluyoruz. Bir dizide ya da çizgi filmde harala gürele bir sahne seyrettilerse bir bakıyorsun gülerek ikisi boğuşuyorlar yerde. Öyle bir dalmaları var”.

Öğretmeni Meral Hanım'a göre ise sınıfında saldırgan davranışlar olmamaktadır. Meral Öğretmen sınıfını şöyle anlatmaktadır:

“Şiddete hayır yani bizde. Gerçi erkekler doğaları gereği biraz daha yatkınlar ama biraz benim uyardıklarımın etkisi biraz sayılarının az olması, ailelerin çok büyük bir önemi var... Çok nadir. Bilerek vurmak değil de işte arkadan yakalayayım derken çekip onu düşürebiliyor veya çarpışıyorlar koşarken. Çok vurdulu kırdılı bir sınıf değil. Ama oyunlarına yansıtıyorlar. Erkekler daha çok. Kızlar daha sakin, bir de sınıfta kız sayısı çok o da etken...Genelde yok. Ama mesela ısırma Bahar Hocanın (Barış'ı kastederek) sınıfında var. Bizim sınıfta yok. Yani belli olmuyor çocukların alışkanlıkları ama benim bu sene yok. Çok güzel bir sınıf”.

Özkan'ın gösterdiği saldırgan davranışların düzeyi de yine araştırmacı ve iki uzman tarafından görüş birliği sağlanarak “yüksek” olarak belirlenmiştir.

Gözlemler sırasında Özkan şu fiziksel saldırganlık davranışlarını göstermiştir:

- İtmek,
- Vurmak,
- Kafa atmak,
- Arkadaşının elinden zorla oyuncasını almaya çalışmak,
- Oyuncası almak için arkadaşının elini ısırma çalışmak,
- Oyuncakla arkadaşına vurmak,
- Boğuşmak,
- Yastıkla vurmak,
- Arkadaşının kendi yüzüne tuttuğu yastığa vurmak.

Özkan, gözlemler sırasında şu tür sözel saldırganlık davranışları göstermiştir:

- Kızdığı için yumruk yaparak arkadaşını tehdit etmek,
- Arkadaşına oyuncağı vermemek için tartışmak.

Özkan'ın gözlemler sırasında ilişkisel saldırganlık davranışı gösterdiği gözlemlenmemiştir.

Özkan'ın anne-babası ise evde abisi ile kavga etmelerini “normal” olarak değerlendirirken, Bahar Öğretmen de Özkan için “kırıcı değil çok zarif, kibar bir çocuk. Çok akıllı o hep neden-niçinlerle uğraşır” demektedir.

Kısa bir süreliğine gözlemlenebilen Yavuz'un saldırgan davranışlar gösterme düzeyi ise görüşmelerden çıkarılan sonuçlarla araştırmacı ve iki uzman tarafından “yüksek” olarak belirlenmiştir.

Yavuz; itmek, bağırarak, oyuncakları birbirine vurmaya gibi fiziksel saldırganlık davranışları göstermektedir.

Yavuz'un saldırgan davranışlarının ailesinden kaynaklandığını düşündüğünü belirten Bahar Öğretmen'in bu konudaki fikirleri şöyledir:

“...Yavuz problemlidir. Tekmeleme ve vurma. Annesi dedi ki, ‘bizim aşağı komşumuz karısını, çocuklarını dövüyor, çocuk etkileniyor, uykudan uyanıyor’. Sonra bir gün Yavuz arkadaşlarına vuruyordu yine. Ben konuştum, ‘sizin aşağı komşunuz böyleymiş’ dedim. Çocuk, ‘ben gece uyandım annem ağlıyordu’ dedi. Bence onlar dövüşüyorlar. Çocuk söyleyecek diye alt komşumuz dedi annesi. Çocuk öğrenmiş vuruyor, dövüyor. Bir gün annesi Yavuz'u karanlık odaya kilitlemiş. O çocuk onların eseri. Ağzından burnundan kan gelircesine dövüşüyormuş. Söylüyor bir de, ‘ne yapayım hocam’ diyor. Biz de burada düzeltemiyoruz. Çocuk görmüş burada aynısını uyguluyor”.

3.4.2.2. Orta Düzeyde Saldırgan Davranış Gösteren Çocuklar

Gözlemlenen çocuklar arasında yalnızca Demir “orta” düzeyde televizyondan, arkadaşlarından ya da ailelerinden öğrendikleri varsayılan saldırgan davranışlar

göstermektedir. Demir'in gösterdiği saldırgan davranışların düzeyi araştırmacı ve iki uzman tarafından görüş birliği sağlanarak "orta" olarak belirlenmiştir.

Gözlemler sırasında Demir şu tür fiziksel saldırganlık davranışları göstermiştir:

- İtmek,
- Sarılarak ve iterek oynamak,
- Boğuşmak,
- Arkadaşlarını sıkıştırmak,
- Oyuncaklara vurmak,
- Korkutma amaçlı hayvan taklidi yapmak.

İlişkisel saldırganlık davranışı göstermeyen Demir şu tür sözel saldırganlık davranışları göstermiştir:

- Bağırarak,
- Özellikle kız arkadaşlarını bağırarak korkutmaya çalışmak.

Öğretmeni Meral Hanım'a göre ise sınıfında saldırgan davranışlar olmamaktadır. Meral Öğretmen sınıfını şöyle anlatmaktadır:

"...Bilerek vurmak değil de işte arkadan yakalayayım derken çekip onu düşürebiliyor veya çarpışıyorlar koşarken. Çok vurdulu kırdılı bir sınıf değil. Ama oyunlarına yansıtıyorlar. Erkekler daha çok".

3.4.2.3. Düşük Düzeyde Saldırgan Davranış Gösteren Çocuklar

Gözlemlere göre Can, Irmak, Demet ve Duru fiziksel ve sözel saldırgan davranışlar göstermemektedir.

3.5. Televizyon İzlemede Anne-Baba Aracılığı ile Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular ve Yorumlanması

Bu başlık altında çocukların saldırganlık davranışları ve anne-baba aracılığı arasında nasıl bir ilişki olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Görüşmeler sonucu elde edilen anne-babaların ne sıklıkla ve ne tür aracılık yaptıkları bilgileriyle, gözlemler

sonucu elde edilen çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki incelenecektir. Tablo 16’da bu çalışmada elde edilen tüm veriler biraraya getirilmiştir.

Tablo 16: Aracılık ve Saldırganlık Düzeyleri

ANKET BULGULARINA GÖRE ARACILIK DÜZEYİ										
	Birlikte İzleme			Kısıtlayıcı Aracılık			Aktif Aracılık			
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	
	Özkan	Yağız	Yavuz	Demir	Demet	Duru	Can	Irmak	Barış	
GÖRÜŞME BULGULARINA GÖRE ARACILIK DÜZEYİ										
	Birlikte İzleme			Kısıtlayıcı Aracılık			Aktif Aracılık			
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	
	Düşük	Irmak	Demet Duru	Can	Irmak Can		Demet Duru	Irmak	Demet Can	Duru
GÖZLENEN SALDIRGANLIK DÜZEYİ	Orta		Yavuz	Demir	Demir		Yavuz	Yavuz	Demir	
	Yüksek	Barış Yağız Özkan			Barış	Yağız Özkan		Barış Yağız Özkan		

Tablodan da anlaşılacağı gibi aracılık düzeylerine ilişkin olarak görüşme yapılacak aileleri belirlemek için uygulanan anket sonuçlarıyla görüşme sonuçları arasında bazı farklar bulunmaktadır. Anket verilerine göre, birlikte izleme için düşük düzeyde belirlenen Özkan’ın anket ve görüşme sonuçları aynı bulunmuştur; ancak, anket sonuçlarına göre anne-babasıyla orta düzeyde birlikte televizyon izleyen Yağız’ın birlikte izleme düzeyi görüşme sonucunda düşük olarak belirlenmiştir. Anket sonucuna göre anne-babasıyla yüksek düzeyde birlikte televizyon izleyen Yavuz’un görüşme sonucu ise Yavuz’un anne-babasıyla orta düzeyde televizyon izlediğini ortaya koymuştur.

Anne-babaların kısıtlayıcı aracılık uygulamaları konusunda da anket ve görüşme sonuçları arasında da farklar bulunmaktadır. Anket sonucuna göre anne-babasının düşük düzeyde kısıtlayıcı aracılık uyguladığı Demir’in aracılık düzeyi anket ve görüşme sonucuna göre aynı çıkmıştır. Ancak anket sonuçlarına göre orta düzeyde belirlenen

Demet'in kısıtlayıcı aracılık düzeyinin ise görüşme bulgularına göre yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Kısıtlayıcı aracılık uygulamaları konusunda anket sonuçlarına göre yüksek düzeyde belirlenen Duru'nun kısıtlayıcı aracılık uygulanma düzeyi anket ve görüşme bulgularıyla aynıdır.

Anne-babaların aktif aracılık uygulamaları konusunda anket ve görüşme sonuçları arasında da farklar bulunmaktadır. Anket sonucuna göre anne-babasının düşük düzeyde aktif aracılık uyguladığı Can'ın aktif aracılık düzeyi görüşme sonucuna göre orta olarak belirlenmiştir. Anketten elde edilen verilere göre Irmak'ın anne-babasının uyguladığı aktif aracılık düzeyi orta düzeyde iken görüşme sonucu Irmak'ın aktif aracılık düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır. Anket sonuçlarına göre aktif aracılık düzeyi yüksek düzeyde belirlenen Barış'ın anne-babasının uyguladığı aktif aracılık düzeyinin ise görüşme sonuçlarına göre düşük olduğunu belirlenmiştir.

Uygulanan aracılık türleri ve düzeylerinin anket ve görüşme bulgularında farklı çıkması anne-babaların çocuklarının televizyon izlemesi ve kendilerinin bu konudaki davranışlarının çok da farkında olmadıklarını ortaya koymaktadır. Çünkü ankette “düşük” olarak belirlenen bazı aracılık türlerinin görüşme bulgularında “orta” ya da “yüksek” düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak temel farklar anne-babaların ankette belirttikleri aracılık uygulamalarını görüşmelerde tekrarlamamaları olmuştur. Anket bulgularında “yüksek” ya da “orta” düzeydeki kategorilere giren anne-babalar; görüşme bulguları incelendiğinde “düşük” düzeydeki kategoriler içinde değerlendirilmiştir. Bu farkın ise anne-babaların çocuklarını ilgilendiren böyle hassas bir konuda “olani” değil de “olması gerekeni” ifade ettiklerini düşündürmektedir.

Anket ve görüşme bulguları arasındaki farklar belirlendikten sonra anne-babaların uyguladıkları aracılık düzeyleri, görüşme yöntemi esas alınarak belirlenen kategorilerle birlikte çocukların televizyondan öğrendikleri saldırganlık düzeyleri açıklanabilir.

Görüşmede ifade edildiğine göre, Barış'ın anne-babası üç aracılık türünü de düşük düzeyde uygulamaktadır. Barış, annesiyle beraber nadiren televizyon izlemektedir. Annenin aktardığına göre ise babasıyla beraber hiç televizyon izlememektedir. Anne-

babanın uyguladığı kısıtlayıcı aracılık ve aktif aracılık düzeyi de düşük olarak belirlenmiştir. Üç aracılık türü de uygulanmayan ve televizyonla yalnız başına kalan Barış'ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme düzeyi ve televizyondan ya da arkadaşları ve aile arasındaki etkileşimden öğrenebilecekleri varsayılan saldırgan davranışları gösterme düzeyi ise yüksek olarak belirlenmiştir. Barış'ın anne-babası, televizyon izlemeyi yönlendirmek için birlikte izleme, kısıtlayıcı aracılık ve aktif aracılık uygulamamaktadır. Öte yandan, Barış televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmaktadır. Hiçbir aracılık türünün uygulanmamasının Barış'ın saldırgan davranışlar gösterme eğilimini arttırdığı gözlemlenmektedir.

Yağız'ın anne-babası ise Yağız'la birlikte düşük düzeyde, televizyon izlerken Yağız'ın televizyon izlemesi konusunda orta düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır. Anne-babanın aktif aracılık uygulama düzeyi ise düşük olarak belirlenmiştir. Aktif aracılık uygulanmayan ve birlikte televizyon izlenmeyen Yağız'ın televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları ve televizyondan ya da arkadaşları ve aile arasındaki etkileşimden öğrenebilecekleri varsayılan saldırgan davranışları gösterme düzeyi yüksek olarak belirlenmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, Yağız'ın anne-babasının Yağız'la birlikte düşük düzeyde televizyon izlemesi ve nadiren aktif aracılık uygulaması ile Yağız'ın televizyondan öğrenilen saldırgan davranışları oyunlarına yüksek düzeyde yansıtması arasında ters bir ilişki kurulabilmektedir. Orta düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılığın ise Yağız'ın saldırganlık eğilimini azaltmadığı gözlenmiştir.

Özkan'ın anne-babası orta düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygularken birlikte izleme ve aktif aracılık türlerini düşük düzeyde uygulamaktadır. Özkan'ın ailesinin özellikle haberlerin Özkan'ı olumsuz etkileyeceğinden kaygılanmalarına karşın iki aracılık türünü de uygulamaması Austin ve arkadaşlarının “*günümüze kadar, anne-baba aracılığında en etkili güdüleyici faktör, televizyonun potansiyel olumsuz izleme etkilerine ilişkin bir korku olmuştur*” görüşüne ters düşmektedir³⁰⁵. Veriler

³⁰⁵ “Erica Weintraub Austin, Paul Bolls, Yuki Fujioka ve Jason Engelbertson, “How and Why Parents Take on the Tube”. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, (1999: 43, 175-192).” Warren ve ark (2002)., *a.g.e.*, s. 92'deki alıntı.

değerlendirildiğinde, Özkan'ın anne-babasının Özkan'la birlikte düşük düzeyde televizyon izlemesi ve aktif aracılık uygulamaması ile Özkan'ın saldırganlık eğilimi arasında ters bir ilişki kurulabilmektedir. Orta düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılık ile Özkan'ın saldırganlık eğiliminin azalması arasında ise olumlu bir ilişki kurulamamıştır.

Demir'in anne-babası Demir'le birlikte yüksek düzeyde televizyon izlerken, Demir'in televizyon izlemesi konusunda herhangi bir sınırlama uygulamamaktadır. Anne-babanın aktif aracılık düzeyi ise orta olarak belirlenmiştir. Veriler değerlendirildiğinde, Demir'in anne-babasının kısıtlayıcı aracılık uygulamamasına karşın yüksek düzeyde birlikte izleme ve orta düzeyde aktif aracılık uygulaması ile Demir'in saldırgan davranışlar gösterme eğiliminin orta düzeyde olması arasında bir ilişki kurulabilmektedir. Birlikte izleme ve aktif aracılık uygulamalarının Demir'in televizyondan öğrendiği saldırgan davranışlar gösterme düzeyini azaltabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan Demir'in saldırgan davranışlar gösterme düzeyinin düşük değil de orta bulunması çocukla birlikte izleme konusunda Nathanson'ın görüşlerini desteklemektedir. Nathanson, çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuğa televizyonun değeri ve önemi hakkında mesaj ilettiği ihtimali göz önünde bulundurulduğunda; anne-babası kendisiyle birlikte televizyon izleyen çocukların televizyondan daha fazla şey öğrenmelerini beklenebildiğini belirtirken, her birlikte izlemenin televizyondan öğrenmeye katkıda bulunmadığının da altını çizmektedir. Nathanson şöyle devam etmektedir; “örneğin, anne-babası anti sosyal materyaller izleyen çocukların negatif mesajlar öğrenme risklerinin daha çok olduğu da düşünülmelidir. Bu durumda, anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesinin çocuk üzerinde negatif bir etkisinin olması yüksek olasılıktır”³⁰⁶. Salomon da annelerin varlığının, çocuklara izledikleri materyalin önemli ve ilgilerine değer olduğu mesajını verdiğini savunmaktadır. Salomon çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuklar üzerindeki etkilerinin öncelikli olarak duygusal olarak gözüktüğünü belirtirken buna karşın çocukların birlikte izlemenin bir sonucu olarak gösterdikleri pozitif duygusal

³⁰⁶ Nathanson (2002), *a.g.e.*, s. 45-46.

tepkilerin onların televizyon materyalinden öğrenmelerini artıracak bir harekete geçirme/uyandırma durumu yaratabildiğini ifade etmektedir³⁰⁷.

Yavuz'un anne-babası orta düzeyde çocukla birlikte televizyon izlerken yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır. Anne-babanın aktif aracılık uygulama düzeyi ise düşük olarak belirlenmiştir. Birlikte izleme konusunda anne “...babasıyla seyrediyor genelde, o tür şeyleri. Bir tek hafta sonum olduğu için bir de bebek olduğu için çok fazla onlara eşlik edemiyorum” demektedir. Katılımcı babalar genel olarak çok fazla birlikte televizyon izlemezken Yavuz'un babası annesinden daha fazla çocukla birlikte televizyon izlemektedir. Anne, bu durumu Yavuz'un küçük kardeşiyle ilgilenmek zorunda olmasına bağlamaktadır. Yavuz'un babasının annesinden daha fazla birlikte izleme aracılığı uygulaması literatürdeki diğer araştırmalarla benzerlik taşımamaktadır. Çünkü bu araştırmalar aracılığı daha çok annelerin uyguladığına vurgu yapmaktadır. Örneğin, Valkenburg ve arkadaşları araştırmalarında annelerin aracılığın her üç türüyle de babalardan daha çok meşgul olduklarına vurgu yapmaktadırlar³⁰⁸. Voort ve arkadaşları da annelerin televizyon içeriğine aracılık etmesinin daha muhtemel olduğunu ve bunun birçok evde çocuk bakımı ile ilgili işlerin düzensiz paylaşılmasından kaynaklandığını ifade etmektedirler³⁰⁹. Bu konuda Krendl ve arkadaşları da gözlemledikleri ailelerin televizyon izleme aracılığını, annenin birincil görevi olan çocuk bakıcılığına bir ilave olarak ele aldıklarını görmüşlerdir. Bu bağlamda aracılık kadına toplumsal olarak yüklenen evle ilgili görevlerden sadece biridir³¹⁰. Veriler değerlendirildiğinde ise düşük düzeyde uygulanan aktif aracılık ve orta düzeyde uygulanan birlikte izleme ve yüksek düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılık ile Yavuz'un televizyondan öğrenilen saldırgan davranışları gösterme eğiliminin orta olması arasında olumlu bir ilişki kurulabilse de Yavuz'un diğer saldırganlık davranışlarının yüksek düzeyde olmasında uygulanan aracılık düzeylerinin olumlu bir katkısı olmamıştır. Ancak Yavuz'un saldırgan davranışlarının tek başına aracılık ile ilişkilendirilmesi doğru olmayacaktır. Yavuz'un öğretmenin “annesinin Yavuz'u dövdüğü ve babasının da

³⁰⁷ Salomon (1977), **a.g.e.**, ss. 1146-1151.

³⁰⁸ Valkenburg ve ark. (1999), **a.g.e.**, s. 62.

³⁰⁹ van der Voort ve diğerleri (1992), **a.g.e.**, s. 71.

³¹⁰ Krendl ve diğerleri (1993), **a.g.e.**, s. 301.

annesini dözdüğü” iddiası, Yavuz’un saldırganlığının nedeninin bu deneyimleri olabileceğini düşündürmektedir.

Irmak’ın anne-babası üç aracılık türünü de düşük düzeyde uygulamaktadır. Irmak genellikle yalnız başına televizyon izlerken, program seçimini ve izleme süresini de kendisi belirlemekte, anne-babası müdahale etmemektedir. Irmak’ın anne-babasının uyguladığı aktif aracılık düzeyi de düşük olarak belirlenmiştir. Irmak, gözlemler sırasında bir kez arkadaşını öğretmenine şikayet etmiştir. Bu anlamda Irmak’ın bu tavrı ilişkisel saldırganlık olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Irmak’ın televizyondan farklı şeyler öğrendiği düşünülmektedir. Anne ise çocuğun televizyonda öğrendiği bu davranışları anlatmakta ancak Irmak’ın realist bir çocuk olduğu için televizyondan olumsuz etkilenmediğini vurgulamaktadır: *“Ben anneyim diyor mesela hamile bir kadının diyor. Doğum ne zaman deyince. Ee anne şaka olduğunu anlamıyor musun? Ay anne sende bir hoşsun” diyor.* Irmak’ın anne-babasının üç aracılık türünü de uygulamalarına karşın Irmak’ın saldırgan davranışlar göstermemesi Nathanson’ın 1998 yılında televizyon aracılığının çocukların saldırganlık eğilimleri üzerine etkisini konu alan araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir. Bu sonuçlardan biri kız çocuklarında saldırganlık davranışının çizgi filmlerden etkilenmediğidir³¹¹. Benzer biçimde Boyatzis ve Matillo’nun da 1995’te gerçekleştirdiği Power Rangers programının çocukların saldırganlığı üzerine etkisini konu alan araştırma; erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiğini kaydetmektedir³¹². Thompson ve Zerbinos’ın araştırmalarında da erkeklerin şiddete eğilimli ve aktif; kızların ise evcimen, erkeklerle ve kendi görünüşleriyle ilgilendikleri ortaya çıkmıştır³¹³. Bu araştırma sonucu, diğer adı geçen araştırmalarla kız çocuklarında saldırganlık bulunmaması ve kız çocuklarının televizyondan saldırganlıktan farklı şeyler öğrenmesi bağlamında benzerlikler taşımaktadır.

Demet’in anne-babası Demet’le birlikte orta düzeyde televizyon izlemekte ve Demet’in televizyon izlemesi konusunda yüksek düzeyde bir sınırlama uygulamaktadır. Anne-babanın televizyon programları üzerine uyguladıkları aktif aracılık düzeyi ise orta

³¹¹ Nathanson (1998), **a.g.e.**, ss. 1-232.

³¹² Boyatzis ve Matillo (1995), **a.g.e.**

³¹³ Thompson ve Zerbinos (1997), **a.g.e.**

olarak belirlenmiştir. Demet televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmezken televizyon kahramanlarıyla ilgili hayaller kurabilmektedir. Anne bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Geçen yıl bir kere o Avatar’daki Katara adlı kahramanı bir kere şey yapmıştı işte böyle, ben de onun gibi uçabilsem gibi bir hayal kurmuştu ama taklit etmedi”. Demet’in anne-babasının yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık, orta düzeyde birlikte izleme ve aktif aracılık uygulaması Demet’teki saldırganlık eğilimi ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir. Anne-babasının, öğretmeninin görüşmelerdeki yanıtları ve gözlemler sonucunda Demet’in saldırgan davranış göstermediği ortaya çıkmaktadır. Ancak bu durumun kız çocuklarının erkek çocuklardan farklı olarak televizyondan saldırgan davranış öğrenmemeleriyle de ilgisi olabileceği düşünülmektedir³¹⁴. Bu araştırma sonucu diğer adı geçen araştırmalarla kız çocuklarında saldırganlık bulunmaması ve kız çocuklarının televizyondan saldırganlıktan farklı şeyler öğrenmesi bağlamında benzerlikler taşımaktadır.

Demet’in anne-babasının yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulamaktadır. Singer ve arkadaşları da kısıtlayıcı aracılıkla ilgili olarak bir davranışsal etki olan çocukların saldırganlığını incelemişlerdir. Araştırmada annelerin televizyonla ilgili koyduğu kurallarla çocukların saldırganlığı, okula uyum, huzursuzluk ve ‘acımasız ve korkunç bir dünya’ inancı arasındaki ilişki üzerine çalışılmıştır. Araştırmacılar, daha az televizyon kuralının olduğu, daha fazla sayıda televizyonun olduğu, kablolu kanallara daha çok erişimin olduğu, yemek vakti televizyonun izlenebildiği, anne-babaların çok fazla televizyon izlediği bir ortamda yaşayan çocukların daha saldırgan, daha huzursuz, okula adaptasyonu daha az, diğer çocuklara göre kendini dizginlemekte daha yetersiz ve diğer çocuklara oranla dünyanın acımasız ve korkunç olduğuna inandıklarını ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak, Singer ve arkadaşlarının araştırmasının sonucu göstermiştir ki; çocuklar televizyon izlemelerini daha az kontrol eden ortamlarda yaşadıkları zaman

³¹⁴ Bu konudaki çalışmalar için bakınız: Amy I. Nathanson, “The Immediate and Cumulative Effects of Television Mediation on Children's Aggression”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi., The University of Wisconsin - Madison, 1998), ss. 1-232.; Chris J. Boyatzis ve Gina M. Matillo, “Effects of ‘the Mighty Morphin Power Rangers’ on Children's Aggression With Pers”, **Child Study Journal** (Cilt: 25/ 1, 1995); Teresa L. Thompson ve Eugenia Zerbinos, “Television Cartoons! Do Children Notice It's a Boy's World?”, IW7 Plenum Publishing Corporation, (Sex Roles, Cilt: 37, 5/6, 1997).

daha az iyi huylu olmaktadır³¹⁵. Demet ve ailesinin evinde bir tane televizyon olması ve yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık uygulanması ile Demet'in saldırganlık eğiliminin olmaması arasındaki ilişki Singer ve arkadaşlarının bulgularıyla örtüşmektedir.

Can'ın anne-babası Can'la birlikte yüksek düzeyde televizyon izlemekte ancak Can'ın televizyon izlemesi konusunda düşük düzeyde bir sınırlama uygulamaktadır. Anne-babanın televizyon programları üzerine uyguladıkları aktif aracılık düzeyi ise orta olarak belirlenmiştir. Can'ın anne-babasının düşük düzeyde kısıtlayıcı aracılık göstermesine karşın yüksek düzeyde birlikte televizyon izlemeleri ve orta düzeyde aktif aracılık uygulamaları Can'ın saldırganlık eğilimi göstermesiyle negatif olarak ilişkilendirilmiştir. Bu araştırma sonucu olarak çocukla birlikte izleme Nathanson'ın araştırmasının tersine saldırganlık eğilimi ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir. Can'ın ailesinin aktif aracılığı ise Nathanson'ın araştırmasını desteklemektedir. Nathanson'ın araştırma sonuçlarında çocukla birlikte televizyon izleme saldırganlık eğilimi ile pozitif ilişkilendirirken aktif ve kısıtlayıcı aracılığın her ikisi de çocukların saldırgan eğilimleri ile negatif olarak ilişkilendirilmiştir³¹⁶.

Duru'nun anne-babası ise orta düzeyde birlikte televizyon izlerken aktif aracılığı ve kısıtlayıcı aracılığı yüksek düzeyde gerçekleştirmektedir. Duru diğer katılımcı kız çocuklar gibi televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemekte ancak oyunlarına televizyondan öğrendiği farklı şeyleri yansıtmaktadır. Bu konuda Winx çizgi filminin kahramanıyla özdeşim kuran Duru, annesi ve araştırmacı arasında görüşme sırasında şöyle bir diyalog geçmiştir:

***Duru:** Ben bir şey söyleyebilir miyim? Perilerin adı....*

***Araştırmacı:** Sen çok seviyorsun. Oluyor musun peki onlardan biri oluyor musun?*

***Duru:** Evet. Tekna oluyorum.*

***Araştırmacı:** Neden peki Tekna. Neden Bloom değil.*

***Duru:** Seviyorum çünkü onu. Hepsini seviyorum da. Tekna, insan olmadığını kanıtlayabiliyor. Uçabiliyor. O insan ölü mü canlı mı bir tür büyü içinde mi anlıyor. Tekna ağacın arkasındakini görebiliyor ve gösterebiliyor. Çünkü onun özel bir bilgisayarı var.*

***Araştırmacı:** Sen hangisi kazansın istiyorsun?*

***Duru:** Tekna.*

***Araştırmacı:** İyi mi o?*

³¹⁵ “Jerome L. Singer, Dorothy G. Singer ve Wanda Rapaczynski, “Family Patterns and Television Viewing as Predictors of Children’s Beliefs and Aggression”, *Journal of Communication*, 34 (2), 1984: 73-89”den akt. Nathanson (1998), a.g.e., s. 40-41.

³¹⁶ Nathanson (1999), a.g.e., ss. 124-143.

Duru: Evet.

Anne: Tekna iyi. Onun favorisi o. Saçını başını.

Araştırmacı: Arkadaşların sınıfta taklit ediyorlar mı onları?

Duru: Çok ediyorlar.

Araştırmacı: Ne yapıyorlar?

Duru: Ozan hep "ben Ninja Kaplumbağasıyım" deyip duruyor. Biz Winx oynuyoruz.

Anne: Kızlar aralarında Winx oynama. Winx derken işte süper gücüm var. Öylemi oynuyorsunuz?

Duru: Hayır. Hangimiz olacağını seçiyoruz, güçlerimizi bildiklerimizi seçiyoruz. Bilmediklerimizi arkadaşlarımıza soruyoruz.

Araştırmacı: Sen hangisi oluyorsun?

Duru: Ben en çok Tekna'yı seçerim.

Araştırmacı: Onun ne gücü var?

Duru: Bilgisayar, telefonlu güçleri var.

Anne: Siz aranızda oynarken erkekler gibi hoplama atlama yapmıyorsunuz, ne yapıyorsunuz? Ne diyorsunuz birbirinize? Ben Tekna'yım kötülerini öldürecek gibi mi?

Duru: Yapmıyoruz. Öyle demiyoruz. Aslında güçlerimizi önce seçiyoruz. Ondan sonra ses dalgaları, ses fırtınası "enchantinks" diyoruz. Sihirli Winx. Genellikle ben ellerimi açıyorum.

Anne: Bu da hokus pokus gibi bir şey".

Aynı zamanda Duru çizgi film kahramanlarının görünüş biçimleriyle de ilgilenmektedir. Bu bulgu Thompson ve Zerbinos'ın araştırmasının sonucunu desteklemektedir. Çünkü Thompson ve Zerbinos, araştırmalarında erkeklerin şiddete eğilimli ve aktif; kızların ise evcimen, erkeklerle ve kendi görünüşleriyle ilgilendikleri ortaya çıkarmıştır³¹⁷. Duru'nun annesinin anlattıklarından Duru'nun Winx kahramanı Tekna ile bu tür ilişki kurduğu anlaşılmaktadır: "Onun favorisi Tekna. Saçını başını... Erkekler herhalde daha şey. Kızlar süs püs yani". Duru'nun anne-babasının orta düzeyde birlikte izleme gerçekleştirmelerine karşın yüksek düzeyde kısıtlayıcı aracılık ve aktif aracılık uygulamaları Duru'daki saldırganlık eğilimi ile ters olarak ilişkilendirilmiştir. Anne-babasının, öğretmeninin görüşmelerdeki yanıtları ve gözlemler sonucunda Duru'nun saldırgan davranış göstermediği ortaya çıkmaktadır. Buradan ortaya çıkmaktadır ki; anne-baba aracılığı televizyon izlemeyi yönlendirerek televizyon şiddetine karşı korunmasızlığı azaltabilmektedir³¹⁸. Ancak bu durumun kız çocuklarının erkek çocuklardan farklı olarak televizyondan saldırgan davranış öğrenmemeleriyle de ilgisi olabileceği de düşünülmektedir³¹⁹. Bu araştırma sonucu diğer adı geçen

³¹⁷ Thompson ve Zerbinos (1997), a.g.e.

³¹⁸ Nathanson (1999), a.g.e., ss. 124-143.

³¹⁹ Bu konudaki çalışmalar için bakınız: Amy I. Nathanson, "The Immediate and Cumulative Effects of Television Mediation on Children's Aggression", (Yayınlanmamış Doktora Tezi., The University of Wisconsin - Madison, 1998), ss. 1-232.; Chris J. Boyatzis ve Gina M. Matillo, "Effects of 'The Mighty Morphin Power Rangers' on Children's Aggression With Pers", **Child Study Journal** (Cilt: 25/ 1, 1995);

araştırmalarla kız çocuklarında saldırganlık bulunmaması ve kız çocuklarının televizyondan saldırganlıktan farklı şeyler öğrenmesi bağlamında benzerlikler taşımaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada anne-babaların çocukların televizyon izlemesinde uyguladıkları aracılık ve çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen anne-babaların aracılık uygulamalarına ilişkin bulgular ve gözlemlerden elde edilen çocukların saldırgan davranışlarına ilişkin bulgular bu ilişkinin çeşitli düzeylerini ortaya koyar niteliktedir. Elde edilen bu veriler Tablo 16’da biraraya getirilmiştir.

Nitel bir durum çalışması olması nedeniyle genellemez nitelikteki bu bulgular ile saldırganlık konusunun tek başına bir olguyla açıklanamaz olması biraraya getirildiğinde “tek başına herhangi bir aracılık türü saldırganlığı önler ya da arttırır” gibi bir yargı dile getirilmektedir. Ancak şu söylenebilir ki; aracılık uygulamaları çocukların televizyon yayınlarını anlamalarında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu da saldırganlıkla ilişkilendirildiğinde aracılığın işe yarar bir uygulama olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu noktada çalışmanın bulgular ve yorumlanması bölümü tamamlanmıştır. Bundan sonraki bölümde sonuç, tartışma ve öneriler üzerinde ayrı başlıklar halinde durulacaktır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu başlık altında sonuç, tartışma ve önerilere ayrı başlıklar halinde yer verilecektir.

4.1. Sonuç

Televizyonu çok izleyen çocukların diğer çocuklardan daha saldırgan olduğu yönündeki kanıtlara karşın anne-babaların bu duruma müdahale edebileceği düşüncesiyle yola çıkılan bu çalışmanın amacı, televizyon izlemeye yönelik anne-babaların aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişkinin sorgulanarak ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın amaçları çerçevesinde oluşturulan kuramsal boyutunda öncelikle Piaget'inin işlem öncesi dönem olarak adlandırdığı ve özel bir önem atfettiği 2-7 yaş arasındaki çocukların gelişim özelliklerine yer verilmiştir. Burada işlem öncesi dönemdeki çocukların somut ve soyut olanı birbirinden ayıramadıklarına ve soyut düşünce yetileri gelişmediği için televizyonda gördükleri görüntüleri somut olarak, olduğu gibi algıladıklarına vurgu yapılmıştır. Çünkü somut ve soyut olanı birbirinden ayırt edemeyen çocuklar televizyon ekranında gördüklerini olduğu gibi yapmaya çalışabilmektedir.

Daha sonra saldırganlık ve türleri tanımlanarak çocuk ve saldırganlık arasındaki ilişki irdelenmeye çalışılmıştır. 2-7 yaş arasındaki çocuklar için belirlenen üç ana saldırganlık tipi tanımlanmıştır. Bunlar fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırganlıktır. Bu bölümde bir grup bilim insanının tanımladığı “niyet”i de içine alan saldırganlık tanımı yerine çocuklardaki saldırganlığı incelerken çocuklarda “niyet”i açığa çıkarmanın zorlukları nedeniyle “niyet”in göz önünde bulundurulmadığına vurgu yapılmıştır. Bu anlamda çalışmada Alink'in “insanlara, hayvanlara ya da nesnelere zarar veren

davranış” olarak açıkladığı saldırganlık tanımı esas alınmıştır. Saldırganlık tanımlandıktan sonra Bandura’nın sosyal öğrenme teorisi çerçevesinde çocukların televizyondan öğrendiklerini taklit etmeleri irdelenmiştir. Bandura saldırganlığı pekiştirme ve modellemenin sonucu olarak görmektedir. Saldırganlığı gözlemleyen bireylerin, özellikle davranış cezalandırılmadıysa, bu davranışı benzer bir bağlamda taklit etmesi oldukça olasıdır. Bu olasılık 2-7 arasındaki çocuklarda saldırganlık bakımından, çevrede modellenen saldırganlık türlerine bağlı olarak bir dizi saldırgan davranışın sergilenmesi de beraberinde getirmektedir. Bandura, saldırgan davranışın modellemesini etkileyen boyutları dikkat, hafızaya alma, davranışı üretecek fiziksel yeterlilik ve pekiştirme olarak açıklamaktadır. 2-7 yaş arası çocuklar için ise televizyon; dikkat, hafızaya alma ve pekiştirme boyutlarını sağlamaktadır.

Çalışmada çocuk ve televizyon ilişkisi ise televizyonun etkilerine ve televizyondaki şiddete yönelik kuramsal bilgiler incelendikten sonra çocukların televizyon izleme süreleri, televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri ve televizyondan öğrenilen saldırganlık çerçevesinde çeşitli araştırmalar ışığında sunulmuştur. Bu bölümde farklı araştırmaların da ortaya koyduğu gibi televizyonun çocuğun yaşamında çok önemli bir yeri olduğuna vurgu yapılmıştır. Çünkü araştırmalardan çıkarılan ortalama sonuç çocukların haftada 14-21 saat arasında televizyon izlediğini göstermektedir. Bu boyutuyla televizyon karşısında bu kadar zaman geçiren çocukların televizyondan nasıl etkilendikleri tartışmaya değer bulunmuş ve televizyonun etkileri araştırmalarla birlikte tartışılmaya çalışılmıştır.

Televizyonun çocukların yaşamındaki yeri vurgulandıktan sonra ise çocukların televizyonu ilk izleme ortamı aile olduğu için anne-babanın çocuğun televizyon izlemesinde önemli rolü açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde anne-baba aracılığı ve “aktif”, “kısıtlayıcı” ve “birlikte izleme” olmak üzere üç türü araştırmalar çerçevesinde incelenmiştir. Çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak, programların gerçeklik durumunu tartışmak, televizyonda izlenen davranışlar üzerine eleştirel yorumlar yapmak ve televizyonda yayınlanan içerikler hakkında bütüncü bilgi sağlamak anlamında kullanılan aktif aracılık, hangi tür televizyon programlarının ne zaman ve ne kadar seyredilebileceği hakkında kurallar koymayı içeren kısıtlayıcı

aracılık ve anne-babanın çocukla birlikte televizyon izlemesi olarak adlandırılan birlikte izleme ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Ayrıca anne-baba aracılığını etkileyen unsurlara da ayrı başlıklar halinde yer verilmiştir.

Çalışmanın uygulama boyutunda ise televizyon izlemeye yönelik anne-babaların aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki üç ayrı yöntem izlenerek irdelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle çalışmanın katılımcılarını belirlemek amacıyla anket yöntemi uygulanmıştır. Çalışma için seçilen özel okulun anasınıfında öğrenim gören 37 çocuğun anne-babasına gönderilen anketlerin 26'sı geri dönmüştür. Anne-babaların aracılık uygulamalarını soruşturan ve toplam 12 açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulaması sonucu her bir aracılık uygulaması için (aktif, kısıtlayıcı, birlikte izleme) birer anne-baba seçilmiştir. Daha sonra, seçilen 9 anne-babayla yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Anne-babaların uyguladıkları aracılık türleri ve düzeyleri tekrar bu görüşmelerle belirlenmiştir. Üçüncü olarak da çocukların saldırgan davranış düzeylerini ortaya koymak için 9 çocuk anasının serbest oyun saatlerinde gözlemlenmiştir. Gözlemler iki ayrı sınıfta ve anasının içerisinde oyuncaklar bulunan etkinlik odasında gerçekleştirilmiştir.

Anne-babaların aracılık uygulamalarına ilişkin anket ve görüşmeden elde edilen bulguların farklılığı, üzerinde durulmaya değer bulunmuştur. Sonuçta, çocuklar anne-babaların belirttiklerinden daha çok televizyon izlemekte ve televizyondan öğrendikleri davranışları daha çok oyunlarına yansıtmaktadır.

Çalışmanın amaçları çerçevesinde seçilen anne-babaların uyguladıkları aracılık türleri ve düzeyleri ayrı başlıklar halinde incelenmiştir. Buna göre anne-babalar çocuklarıyla birlikte televizyon izlemeye çok vakit ayırmamaktadır. Kısıtlı ayrılan zamanda ise anne-babalar ya çocuğun seçtiği programı çocukla birlikte izlemekte ya da çocuk, anne-babanın televizyon izlediği ortamda bulunduğu anda anne-babanın izlediği programı onlarla birlikte izlemektedir. Eğitim seviyeleri yüksek olan anne-babaların çalışmaları nedeniyle ise en çok uyguladıkları aracılık türü kısıtlayıcı aracılıktır. Ancak anne-babalar, çocuklarının televizyon izlemesini düzenlerken genellikle sistemli bir kurallar bütünü uygulamamakta daha çok çocuk televizyon izlerken televizyonu

kapatmayı ya da uygunsuz buldukları sahnelerde kanal değiştirmeyi tercih etmektedirler. Aktif aracılık ise araştırma katılımcısı anne-babaların en az uyguladıkları aracılık yöntemidir. Ancak televizyon programları ve karakterleri hakkında konuşan anne-babaların çocukları televizyon gerçekliğini daha kolay anlayabildiği ve örneğin çizgi film kahramanlarını “hayal ürünü” olarak niteleyebildiği saptanmıştır.

Anne-babaların çocuklarının televizyonla ilişkisi konusunda ifade ettikleri ise birbiriyle çelişmektedir. Görüşme yapılan aileler genel olarak çocukların televizyon izlemeye vakitleri olmadığını düşünse de kendi gözlemlerine göre bir çocuk hariç hepsi günde ortalama 2 ile 3 saat arasında televizyon izlemektedir. Bu da haftada 14 ile 21 saate denk gelmekte ancak hafta sonları bu zaman dilimi daha da artmaktadır. Ailelerin evlerinde yapılan görüşmeler sırasında da çocukların görüşme öncesi ve süresince televizyon izlediği araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Anne-babaların çocuklarını olduğu gibi değil de olması gerektiği gibi değerlendirmelerinden ve bu şekilde aktarmalarından kaynaklı olabileceği düşünülen bu duruma bir başka örnek de anne-babaların bir kısmının çocuklarının televizyona çok düşkün olmadığını söyleseler de görüşmelerden ve gözlemlerden çıkarılan sonucun televizyonun çocukların yaşamında çok önemli bir rol oynamasıdır. Çünkü anne-babalar çocuklarının televizyonu çok yoğun bir dikkatle izlediğini, televizyon kahramanı oyuncaklar seçtiklerini, bu kahramanların baskılarının olduğu defter, etiket, çamaşırlar vb. eşyalar satın aldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle erkek çocukların gelecekteki meslek seçimleri dahi sevdikleri televizyon kahramanlarının meslekleridir. Tüm bunların yanında anne-babalar genellikle televizyonun hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğuna ve seyredilen programa göre etkinin değişebileceğine inandıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmanın bir diğer sonucu kız çocuklarının televizyondan saldırganlık öğrenmedikleri olmuştur. Kız çocukları televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar göstermedikleri gibi fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırganlık da göstermemektedirler. Erkek çocukların hepsi ise düzeyleri farklı olsa da televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmakta ve televizyon gerçekliğini gerçek dünyaya oyunları aracılığıyla taşımaktadırlar. Erkek çocuklar herhangi bir nesneyi silaha dönüştürmekte ve “silahçılık” oynamaktadır. Bu nesnelere “kılıç”, “bıçak” vb. kesici alet gibi

kullanarak oyunlarında birbirlerine zarar verebilmektedirler. Erkek çocuklar, televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışlar dışında özellikle fiziksel ve sözel saldırganlık örnekleri de göstermektedir. Isırmak, sarsmak, itmek ve bağırarak, alay etmek bu davranışlardan bazılarıdır.

Çalışmanın bir başka sonucu, anne-baba aracılığı ile çocukların saldırganlık davranışlarının üç aracılık türüyle de ilişkili olduğudur. Üç aracılık türünden birini dahi yüksek düzeyde uygulamayan anne-babaların çocuklarının saldırganlık düzeyleri yüksek düzeyde bulunmuştur. Ters biçimde aracılık türlerinden herhangi birini yüksek düzeyde uygulayan anne-babaların çocuklarının saldırgan seviyeleri ise orta ya da düşük düzeydedir.

Çalışmanın sonuçlarından doğan tartışma ve öneriler ise ayrı başlıklar halinde değerlendirilecektir.

4.2. Tartışma

Televizyon, çocukların yaşamlarında vazgeçilmez bir rol oynamakta ve yaşamlarının bir çok alanında etkisini göstermektedir. Özellikle televizyonda izlediklerini olduğu gibi alan ve kurgu ile gerçeğin ayrımını yapamayan işlem öncesi dönemdeki çocukların televizyon izlemelerinin kendi iradelerine bırakılması sakıncalı bulunmaktadır. “Spider Man” kostümü giyip eldiveninden arkadaşına ok atan çocukların davranışları geleceği için kaygı uyandırmaktadır. Öğrenme aşamasındaki çocukların televizyonda gördüklerini taklit etmeleri; örneğin uçabileceğini sanarak balkondan atlamaları ölümlere neden olabilmektedir. Sonuç olarak hayati derecede önemli olan bu konuda anne-babalara önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmada anne-babaların çocukların televizyondan öğrenmeleri ve bunları yaşamlarına yansıtmaları konusunda çocuklarına müdahale edebilecekleri vurgulanmaktadır.

Çalışmada katılımcı anne-babaları belirlemek için uygulanan anket ve görüşme sonuçları arasında çıkan farklar, anne-babaların çocuklarıyla ilgili hassas bir konuda yapılacak bir araştırma için görüşme yöntemi uygulanmasının doğru bir seçim olduğunu

göstermiştir. Bu farkların üzerinde durulması gerekmektedir. Anne-babalar özellikle aktif aracılık uygulamaları konusunda anket ve görüşme sorularına farklı bilgiler vermiştir. Anket verilerine göre çocuklarıyla televizyon izlerken bazı yorumlar yaptıklarını belirten anne-babaların görüşmelerde bunları tekrarlamaması ilgi çekici bulunmaktadır. Bu durum, anne-babaların çocuklarıyla ilgili böyle hassas bir konuda ilk tepkilerinin olanı değil de olması gerekeni yaptıklarını düşünme eğilimleriyle ya da bu durumu açıkça ifade etmekte zorlandıklarıyla açıklanabilir.

Elde edilen veriler göstermektedir ki; anne-babalar dizi, film, belgesel, haber ve spor programları izlerken çocuklar yalnızca çizgi film ve çocuk programları değil yetişkinlere yönelik programları da izlemektedirler³²⁰. Bu anlamda anne-babaların çocukla birlikte televizyon izlerken ne tür programlar izlediği önem kazanmaktadır. Bu çalışma eğitim seviyesi yüksek, çalışan anne-babaları ve çocuklarını kapsamaktadır. Anne-babalar çalışma koşullarının yarattığı zaman sıkıntısı nedeniyle çocukla birlikte televizyon izlemeye çok vakit ayıramamaktadır. Bu kısıtlı ayrılan zamanda anne-babalar ya çocuğun seçtiği programı çocukla birlikte izlemekte ya da çocuk, anne-babanın televizyon izlediği ortamda bulunduğu anda anne-babanın izlediği programı onlarla birlikte izlemektedir. Bu bağlamda birlikte izlemede çocuğun yaşına uygun programların seçilip izlenmesi önemli bulunmaktadır. Çünkü çocuk, anne-babasıyla televizyon izlediğinde izlenen programın değerli ve önemli olduğunu düşünecektir³²¹. Bu nedenle anne-babayla izlenen olumsuz bir sahne çocuk için olumsuz gözükmebilir. Çocukla birlikte televizyon izlemenin çocuğa televizyonun değeri ve önemi hakkında mesaj ilettiği olasılığı göz önünde bulundurulduğunda ise anne-babası kendisiyle birlikte televizyon izleyen çocukların televizyondan olumlu ya da olumsuz daha fazla şey öğrenmeleri beklenebilir. O halde, anne-babanın çocuğun yaşına uygun ve eğitsel televizyon programlarını birlikte izlemeleri çocuğun televizyondan olumlu şeyler öğrenmesi açısından desteklenmelidir. Öte yandan anne-baba ve çocuğun saldırgan davranışlar içeren programları birlikte izlemesi çocuğa bu tür davranışların normal olduğu mesajını verebilecektir. Bu anlamda anne-babaların bu tür programları çocuğa izletmemeleri ya da onunla program hakkında konuşmaları gerekmektedir.

³²⁰ Gözlem süresince ulaşılabilen televizyon kanallarında yayımlanan çizgi film ve çocuk programları EK 7'de sunulmuştur.

³²¹ Salomon (1977), *a.g.e.*, ss. 1146-1151.

Anne-babalar ise çocukların korkacağı ya da cinsellik içeren sahnelerle karşılaştığında anlayamayacağını düşündükleri için birlikte izlemeyi tercih etmektedir. Bir anlamda onları bu görüntülerle yalnız bırakmamak için birlikte televizyon izlemektedirler. Birlikte izlemeye yönelik olarak tüm bunlar göz önüne alındığında birlikte izlemenin tek başına bir aracılık türü olmaktan çok Bağlı'nın³²² da belirttiği gibi diğer aracılık türlerine ortam hazırlayan bir izleme türü olduğu düşünülebilir. Çünkü birlikte televizyon izleyerek anne-babalar çocukların izlediği hangi tür programları kısıtlamaları gerektiği ya da aktif aracılık uygulamaları gereken programlar hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Çalışan anne-babaların zaman sıkıntısı nedeniyle en çok yöneldiği aracılık türü olan kısıtlayıcı aracılık, hangi tür televizyon programlarının ne zaman ve ne kadar seyredilebileceği hakkında kurallar koymayı içermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre anne-babalar, genellikle sistemli bir kurallar bütünü uygulamamakta daha çok çocuk televizyon izlerken televizyonu kapatmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle çocuğa verilen mesaj yalnızca izleme süresinin çok olduğudur. İzlediği programın izlemeye değer olup olmadığı konusunda ise bu yolla bir mesaj iletilmemektedir. Bu bağlamda kısıtlayıcı aracılık ile ilgili olarak kuralların varlığından çok kuralların nasıl uygulandığı önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak da kısıtlayıcı aracılık uygulamasında kuralların çocuk için anlaşılır olması önemlidir. Elde edilen verilere göre programın niçin yasaklandığını bilen çocukların televizyon gerçekliğini daha iyi anlayabildiği sonucuna varılmıştır. Bu anlamda anne-babanın kuralları çocuğa anlaşılır ve mantık çerçevesinde anlatması önemli bulunmaktadır. Televizyon izlemeyle ilgili mantıklı ve anlaşılır kurallar koyan anne-babalar çocuklarına televizyondaki bilgilerin çok değerli ve faydalı olmadığını öğretmektedirler³²³. Bu anlamda saldırgan davranışlar içeren televizyon programlarını kısıtlamak çocuğa bu tür davranışların yapılmaması gerektiği mesajını verebilir. Diğer yandan, çocukların anne-babalarını rol model aldığı göz önünde bulundurulursa çocukların onların televizyon izlemelerini de örnek alması da beklenebilir. Bu nedenle anne-babaların televizyon izlemek dışında başka aktiviteler gerçekleştirmesi (örneğin kitap okuması) çocuk için önemli bir mesaj olabilir.

³²² Bağlı, a.g.e., 206.

³²³ Leonard Reid, "Viewing Rules as Mediating Factors of Children's Responses to Commercials", *Journal of Broadcasting*, (1979: 23, ss. 15-26).

Çalışma, anne-babaların; çocukları ve gençleri televizyonun olumsuz etkilerinden korumak için tasarlanan “akıllı işaretleri” kullanmadıklarını da orta koymuştur. Yalnızca bir katılımcı aile, program seçiminde akıllı işaretlere dikkat etmekte; ancak, onlar da “akıllı işaretlerin” yaş sınırını yeterli bulmamakta ve bu sınırı kendi ölçütlerine göre arttırmaktadır. Bu durum, “akıllı işaretlerin” tekrar değerlendirilmesi ve tanıtılması gerektiğini düşündürmektedir.

Çalışmanın verilerinden elde edilen bulgulara göre anne-babaların en az başvurduğu yöntem olan aktif aracılık, çocuklarla televizyon içeriği hakkında konuşmak yani programların gerçeklik durumunu tartışmak, televizyonda izlenen davranışlar üzerine eleştirel yorumlar yapmak ve televizyonda yayınlanan içerikler hakkında bilgi vermek anlamında kullanılmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre televizyon programları ve karakterleri hakkında konuşan anne-babaların çocukları televizyon gerçekliğini daha kolay anlayabilmekte ve örneğin çizgi film kahramanlarını “hayal ürünü” olarak niteleyebilmektedir. Bu anlamda anne-babaların saldırgan davranışlar içeren televizyon programları ve bu tür davranışları gerçekleştiren karakterler hakkında konuşmaları ve eleştirmeleri çocuğun saldırgan davranışların yapılmaması gerektiğini düşünmesine neden olmaktadır. Bu nedenle televizyon karakterlerinin gerçek olmadığını anlatma, karakterlerin davranışlarını kınama, televizyon mesajlarıyla aynı fikirde olmama çocukların karakterlerin davranışlarını benimsemelerini ve taklit etmelerini engelleyebilir. Dolayısıyla aktif aracılık, çocukları televizyonda gördüklerine karşı şüpheli olmaya ve televizyon içeriğini daha az kabul etmeye yönlendirebilmektedir. Öte yandan, anne-babaların karakterlerin yaptıkları güzel şeylere işaret etmesi, televizyon mesajlarıyla aynı fikirde olması, çocukların karakterlerin olumlu davranışlarını edinmelerine de neden olabilir. Sonuç olarak televizyonu araç olarak kullanan bu tarz yorumlar, televizyon içeriğini onaylayarak ya da reddederek çocuğa kabul edilen ya da kabul edilmeyen davranışın ne olduğunu anlatabilmektedir. Araştırmanın bulguları aktif aracılığın uzun süreli etkileri olduğunu da ortaya koymaktadır. Aktif aracılık uygulandıktan daha sonraki bir izlemede çocuk yalnız olsa bile etkileri devam etmekte ve çocuk televizyonun mesajlarını bu yorumların etkisiyle değerlendirebilmektedir.

Anne-babaların çalışma koşullarından dolayı oluşan zaman kısıtlılığı ve evlerde birden fazla televizyon bulunması aracılık uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Evde televizyon sayısının fazla olması ve çocuğun odasında televizyon bulunması çocuğun televizyon izlemesini kontrol etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle anne-babaların çocukların televizyon izlemelerini dikkatli bir biçimde kontrol etmeleri çocuğun yaşına uygun olmayan programları izleme olasılığı açısından önemlidir. Televizyon izleme saati arttıkça televizyondan öğrenmenin de artacağı göz önünde bulundurulduğunda anne-babaların çocukların televizyon izleme sürelerini kısıtlamaları ve onlarla programlar hakkında konuşmaları önemli bulunmaktadır. Ayrıca araştırma sonucunda ailelerin kendi işlerine vakit ayırabilmek için televizyonu kullanabildikleri görülmektedir. Dolayısıyla çocuklar kontrolsüz bir biçimde televizyon izleyebilmektedir. Bu anlamda anne-babaların televizyonu bir bakıcı olarak görmemeleri gerekmektedir. Çünkü veriler değerlendirildiğinde tüm çocukların televizyondan öğrendiklerini taklit ettikleri sonucuna varılmıştır. Bu anlamda anne-babaların çocukların ne tür programlar izlediğine dikkat etmeleri gerekmektedir. Anne-babalar çocuklarının televizyonda ne izlediklerini bilseler de programların içerikleri hakkında bilgileri olmadığı görülmüştür. Örneğin, görüşme yapılan bir aile çocuğun şiddet içeren programlardan hoşlanmadığını söylemekte fakat sözünü ettikleri filmlerin (Power Rangers ve Ben 10) oldukça fazla şiddet içerdiğini kaçırmaktadır. Sözü edilen programlar, öldürmeye yönelik şiddetin uygulandığı sahneler içermektedir. Bu konuya bağlı olarak anne-babaların programların içeriklerini bilmeleri ve incelemeleri gerekmektedir. Çünkü çocuklar, yoğun bir dikkatle televizyon izlemekte ve dolayısıyla televizyondan öğrenme olasılıkları artmaktadır.

Televizyon çocukların gündelik yaşamını da etkilemektedir. Çocukların seçtikleri oyuncak ve giysilerden televizyonun yaşamlarının içine çok fazla girdiği belirlenmiştir. Ayrıca erkek çocuklar, gelecekte için televizyon kahramanlarının mesleklerini seçmekte ve televizyon kahramanlarıyla da özdeşleşmektedir. Çocuklar programlardaki iyi ve kötülerini ayırmakta ve kendilerine bir taraf seçmektedirler.

Çalışma bulgularına göre anne-babalar çocukların televizyon izlemekten sıkılmayacağı konusunda benzer fikirleri paylaşmaktadır. Ancak anne-babalara göre

alternatif yaratıldığı sürece tüm çocuklar oynamayı ve gezmeyi televizyona tercih etmektedirler. Bu anlamda anne-babaların çocukları farklı aktivitelere yönlendirmeleri önemli bulunmaktadır.

Anne-babaların televizyona karşı tutumları da aracılık üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Televizyona karşı olumsuz tutumları olan anne-babalar aracılık uygulamaya daha yatkın gözükümler. Bu anne-babalar daha çok aktif aracılık uygulamasına yönelmektedirler. Televizyona karşı olumlu tutumları olan anne-babalar ise düşük seviyede aracılık uygulamaktadır. Katılımcı aileler genel olarak kendi çocuklarında televizyonun olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmemektedir. Anne-babanın televizyon hakkındaki olumlu ya da olumsuz düşünceleri çocuğa da televizyonla ilgili bu tür mesajlar vermektedir. Televizyon hakkında olumsuz fikirleri olan anne-babaların çocukları televizyonun mesajlarını önemsiz ve değersiz bulmakta tam tersi bir biçimde televizyon hakkında olumlu fikirler taşıyan anne-babaların çocukları da televizyonun mesajlarını önemli ve değerli bulmaktadır.

Televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar konusunda özellikle erkek çocuklar ön plana çıkmaktadır. Erkek çocuklar televizyondan öğrendikleri saldırgan davranışları oyunlarına yansıtmakta ve televizyon gerçekliğini gerçek dünyaya oyunları aracılığıyla taşımaktadırlar. Kız çocukları ise televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemekte ancak kahramanların görünüş ve davranış biçimlerini taklit etmektedirler. Erkek çocuk sahibi olan anne-babaların saldırgan davranışlar içeren televizyon programlarından bu tür davranışlar öğrenmemeleri için aracılık uygulamaları önemli bulunmaktadır. Aktif aracılık, çocuğa programın gerçekliği ve kahramanların davranışlarının kabul edilmediğini anlatmada uygun bir aracılık türüdür. Kısıtlayıcı aracılık da çocuğa bu tür programların değerli olmadığı konusunda mesaj vermesi anlamında yararlı olabilmektedir. Ancak birlikte izleme, çocukla program hakkında konuşma anlamına gelmediği için çocuğa bu tür davranışların kabul edilebilir olduğu mesajını verebilecektir. Bu anlamda anne-babaların çocukların televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemesi için aktif ve kısıtlayıcı aracılık uygulaması önemlidir. Bir başka açıdan erkek çocuklar, tüm bu televizyondan öğrenilen saldırgan davranışların yanı sıra televizyondan ya da arkadaşları ve aile arasındaki etkileşimden

öğrenebilecekleri varsayılan fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırgan davranışlar da göstermektedirler. İtmek, sarsmak, ısırma, oyuncakları birbirlerinden sertçe çekerek almak, korkutmaya çalışmak, bağırma, vurma bu tür davranışlara örnek olarak gösterilebilir. Katılımcı kız çocukları ise televizyondan öğrenilen saldırgan davranışlar sergilemedikleri gibi bu tarz saldırgan davranışlar da göstermemektedirler.

Bu araştırmanın temel amacını oluşturan anne-baba aracılığı ile çocukların saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin tanımlanması ile ilgili olarak üç televizyon aracılığının da çocuklarının saldırgan davranışlarıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ancak saldırganlık tek başına aracılıkla değerlendirilebilecek bir konu değildir. Elde edilen veriler göstermiştir ki; çocuğun saldırganlığını birden fazla etken etkilemektedir. Bunun yanında aracılık, televizyondan öğrenilen saldırgan davranışların azaltılmasında etkili olabilmektedir. Üç aracılık türünden birini dahi yüksek düzeyde uygulamayan anne-babaların çocuklarının saldırganlık düzeyleri yüksek düzeyde bulunmuştur. Ters biçimde aracılık türlerinden herhangi birini yüksek düzeyde uygulayan anne-babaların çocuklarının saldırgan seviyeleri ise orta ya da düşük düzeydedir. Ayrıca değerlendirilmesi gereken bir nokta ise kız çocuklarının hangi tür aracılığın uygulandığına ve düzeyine bakılmaksızın saldırganlık düzeylerinin aynı (düşük) olmasıdır. Bu durum literatürle paralellik taşımakta ve bu çalışma, literatürdeki çalışmaları kız çocuklarının televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmediği konusunda desteklemektedir. Kız çocukları oyunlarında televizyon programlarını taklit etmekte ancak bu taklitler giysi, davranış biçimi, makyaj gibi görünüş biçimleriyle ilgili olmaktadır. Bu sonuç, erkek çocukların anne-babalarının daha fazla aracılık uygulaması gerçekleştirmeleri gerektiğini düşündürmektedir.

Bu çalışmanın sonucu olarak tek başına bir aracılık türünün saldırganlığı ne derecede etkilediği çok net bir biçimde söylenememektedir. Bunun yanında nitel araştırmaların olan durumu ortaya koyar ve genellenemez ilkeleri bağlamında da “şu aracılık türü saldırganlığı önler ya da artırır” gibi bir yargıda bulunulamamaktadır. Anketten elde edilen verilerle eşit düzeyde seçilen aracılık uygulayan anne-babaların görüşmelerde farklı sonuçlar vermesi ve katılımcı ailelerin hepsinin üç aracılık türünü de bir şekilde uyguluyor olmaları da böyle bir yargıda bulunulmasını zorlaştırmaktadır.

Tüm bunlara rağmen mevcut çalışmayla şunlar kaydedilebilir: Kısıtlayıcı aracılık yalnızca çocuğu bir miktar televizyondan uzak tutmakta ve elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere sistemli bir biçimde uygulanmadığında çocuğun program hakkında önemsiz ve değersiz düşünmesini sağlamamaktadır. Bu anlamda yüksek düzeyde uygulanan kısıtlayıcı aracılığın bile diğer aracılık türleri uygulanmadığı takdirde tek başına çocuğun televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmesini önleyemediği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, anne-babalara televizyon izlemeyi kısıtlamaları konusunda kuralların sistemli olmasını ve kuralları koyarken ve uygularken sert bir biçimde değil mantıklı ve anlaşılır bir yöntem uygulamalarını önermektedir. Örneğin çocuğun her gün televizyon izleyeceği zaman dilimi belirlenebilir ve çocuk bu süre dışında televizyon izleyemeyeceğini bilir. Bu şekilde uygulanan kısıtlayıcı aracılık çocuğa şiddet içeren programların değeri hakkında mesaj iletebilir.

Bu çalışma birlikte izleme ve aktif aracılık konusunda ise çocuğun şiddet içeren program hakkında yorumlar duymadan anne-babasıyla birlikte yüksek düzeyde televizyon izlemesinin saldırgan davranışların kabul edilebilir olduğu hakkında mesaj ilettiğini ortaya koymaktadır. Buradan, yeterli bir biçimde aktif aracılık uygulanmadan gerçekleştirilen birlikte izlemenin çocuğun televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmesini artırabileceği sonucu çıkarılabilir. Anne-babalar çocuklarıyla birlikte televizyon izlerken şiddet davranışlarıyla ilgili sürekli olumsuz yorumlar yaparlarsa çocuğa bu tür davranışların kabul edilemez olduğunu öğretebileceklerdir.

Sonuç olarak, çocuğun televizyondan olumsuz davranışlar öğrenmemesinde aracılık uygulamalarının önemli olduğu belirlenmektedir. Anne-babasıyla izlediği için (anne-babanın davranışsal olumlamasıyla) çocuğa “programın değerli” olduğu mesajını veren birlikte izleme aracılık türünün, uygun programlar izlendiğinde olumlu sonuçlar vermesi beklenebilir. Yine çocuğa programın değeri ve önemi hakkında mesajlar ileten kısıtlayıcı aracılık ise “kurallar çocuğa anlaşılır ve mantık çerçevesinde anlatıldığında” çocuğun televizyondan saldırganlık öğrenmemesi anlamında etkili olabilir. Çocuğa programın gerçekliği, kahramanların davranışlarının kabul edilir olup olmadığı konusunda mesajlar veren aktif aracılığın ise çocuğun televizyondan olumsuz davranışlar öğrenmemesi anlamında yararlı olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla bu

çalışma anne-babalara çocuklarının televizyon izlemede üç aracılık türünü de uygulamalarını önermektedir.

Öte yandan çalışma saldırganlık davranışlarıyla sınırlıdır. Ancak elde edilen veriler özellikle aktif aracılığın çocuğun kurgu ile gerçeği ayırabilmesinde yararlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma çocuğun eğitici programlar izlerken anne-babadan duyduğu yorumların öğrenmeyi kolaylaştırdığını ve yine anne-baba yorumlarıyla olumlu ya da olumsuz davranışları öğrenebildiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma çocukların televizyon izlemede anne-baba aracılığının çocukların televizyondan saldırgan davranışlar öğrenmemesi konusunda çocuklar üzerinde olumlu sonuçlar verebileceğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışma, anne-babaların çocukların televizyon izlemeden dolayı istenmeyen sonuçlar yaşamaması için müdahale edebileceklerini göstermektedir.

4.3. Öneriler

Öneriler, iki ayrı başlıkta toplanmıştır: Çalışmaya yönelik öneriler ve geleceğe yönelik öneriler. Bunlar ayrı başlıklar halinde açıklanabilir.

4.3.1. Çalışmaya Yönelik Öneriler

Çalışmaya yönelik öneriler, araştırma sonucu bulunanlar ışığında problemin, kuramsal ya da pratik düzeyde çözümü için öngörülen değişiklikleri ve izlenmesi gereken yaklaşımları içermektedir³²⁴. Bu çalışmanın problemi çocukların televizyon izlemede anne-baba aracılığı ile çocukların saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır. Bu problem doğrultusunda şunlar önerilebilir:

1. Bu çalışmada seçilen anne-babalar her bir aracılık türünü farklı düzeylerde de olsa uygulamaktadır. Tüm aracılık türleri için ayrı ayrı

³²⁴ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, (Ankara: Nobel Yayınevi, 2007), s. 254.

aracılık uygulayan ve uygulamayan anne-babalar araştırma konusu edilebilir.

2. Bu çalışmada çocuklar okul ortamlarındaki serbest oyun saatlerinde gözlemlenmiştir. Bunun yerine katılımcı sayısı düşürülerek anne-baba ve çocuğun televizyon izlemesi ve aracılık uygulamaları ev ortamında gözlemlenebilir.
3. Bu çalışma 18 anne-baba ve onların çocuklarıyla sınırlıdır. Daha fazla anne-babaya ulaşılarak sonuçlarının genellenebileceği nicel bir araştırma yapılabilir.
4. Çalışma, daha büyük çocuklar ve anne-babalarıyla anket yöntemiyle tekrarlanabilir. Çocukların saldırganlığını ölçen bir anket ve anne-babaların aracılık uygulamaları ölçen bir anket uygulanabilir.
5. Bu çalışma, 6 yaşındaki çocuklarla sınırlandırılmıştır. Daha büyük çocuklar ve anne-babalarıyla aynı yöntem uygulanabilir.

4.3.2. Geleceğe Yönelik Öneriler

Geleceğe yönelik öneriler, elde edilen yeni bilgiler ve ortaya çıkan yeni durum ışığında problemin çözümüne daha da katkısı olabileceği anlaşılan yeni araştırma alanlarını belirlemeye yöneliktir³²⁵. Bu çalışma için öngörülen geleceğe yönelik öneriler şunlardır:

1. Anne-babaların televizyona karşı tutumları ile aracılık uygulamaları arasındaki ilişkinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesinin aracılık literatürüne katkısı bulunacaktır.
2. Farklı eğitim seviyesindeki anne-babaların araştırmaya konu edilmesi aracılık uygulamaları ile eğitim seviyesi arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak ortaya koyabilir.
3. Saldırgan davranışlar içeren televizyon programlarını kısıtlamak çocuğa bu tür davranışların yapılmaması gerektiği mesajını verebildiği gibi programı çocuk için daha cazibeli bir hale de getirebilir. Bir başka çalışmada, kısıtlayıcı

³²⁵ Karasar, a.g.e., s. 254.

aracılıkta kuralların nasıl uygulandığı ve ne tür sonuçlar doğurduğu geniş bir şekilde araştırılabilir.

4. Kız ve erkek çocuklarında aracılık uygulamalarının davranışsal sonuçlarını net ayırmak açısından yalnızca bu konuya yönelik spesifik bir araştırma yapılabilir. Böyle bir çalışmada farklı aracılık türlerini aynı tür ve düzeyde uygulayan kız ve erkek çocuk sahibi anne-babalar ile çocukları seçilebilir.
5. Eğitici programlar için uygulanan aracılığın çocuklardaki sonucunu görmeye ihtiyaç vardır. Anne-babaların aracılığı ile çocukların eğitici programlar izlemesi arasında nasıl bir ilişki olduğu araştırma konusu edilebilir.

EKLER LİSTESİ

EK-1 ANKET FORMU.....	195
EK-2 İZİN MEKTUBU.....	197
EK-3 ANNE-BABA İZİN FORMU.....	198
EK-4 ANNE-BABA GÖRÜŞME FORMLARI.....	199
EK-5 ÖĞRETMENLERLE GÖRÜŞME FORMLARI.....	231
EK-6 GÖZLEM FORMLARI.....	235
EK-7. GÖZLEM SÜRECİNDE TELEVİZYONDA YAYINLANAN ÇOCUK PROGRAMLARI.....	244

EK-1. ANKET FORMU

Merhaba,

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Anne-Baba Aracılığı ile Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki" isimli doktora tez çalışmam için ana-babaların çocuklarının farklı televizyon programlarını izlerken nasıl davrandıkları konusunda sizin görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım. Vereceğiniz yanıtlar benim için çok önemlidir. Bu nedenle tüm soruları içtenlikle yanıtlamanızı rica edeceğim. Cevaplarınız kesinlikle saklı tutulacaktır. Bu anket çalışması için resmi izin alınmıştır. Anketin 23 Ocak Cuma gününe kadar çocuğunuzun öğretmenine teslim edilmesi gerekmektedir. Anketi yanıtlamak en fazla 5 dakikanızı alacaktır. Teşekkür ediyorum.

Araş. Gör. Filiz B. ÜLKEN

TELEVİZYON İZLEME ALIŞKANLIĞI ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

1. Çocuğunuzun adı, soyadı nedir?
2. Bu araştırmaya katılan çocuğa yakınlık dereceniz nedir?
1 () Anne 2 () Baba 3 () Büyükanne 4 () Büyükbaba 5 () Diğer.....
3. Kaç yaşındasınız?
4. Eğitim durumunuz nedir?
1 () İlköğretim 2 () Ortaöğretim 3 () Üniversite 4 () Yüksek Lisans 5 () Doktora
5. Bir gün içinde ortalama kaç saat televizyon izliyorsunuz? *saat*
6. Son zamanlarda televizyonda sizin en çok izlediğiniz programlar nelerdir? Lütfen en sık izlediğiniz programlardan en az izlediğiniz programlara göre sıralayınız.
1
2
3
4
5
7. Bir gün içinde çocuğunuz ortalama kaç saat televizyon izliyor? *saat*
8. Son zamanlarda çocuğunuzun televizyonda en çok izlediği programlar nelerdir? Lütfen en sık izlediği programlardan en az izlediği programlara göre sıralayınız.
1
2
3
4
5

9. Bir günde ortalama çocuğunuzla birlikte kaç saat televizyon izliyorsunuz? *saat*

10. Daha çok hangi tür programları birlikte izliyorsunuz?

1

2

3

4

5

11. Çocuğunuzun istemediğiniz programları izlememesi için neler yapıyorsunuz?
Lütfen açıklayınız.

.....

12. İzlediği programda örneğin Örümcek Adam filmindeki gibi uçarak birbiriyle kavga eden yaratıklar/çizgi film karakterleri varsa çocuğunuza ne söylersiniz? Lütfen yazınız.

.....

Soruları içtenlikle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

EK-2. İZİN MEKTUBU**Sayın Veli,**

Benim adım Filiz Bilgin Ülken. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Araştırma Görevlisiyim. Aynı zamanda Basın Yayın Anabilim Dalı'nda "Anne-Baba Aracılığı ile Çocukların Saldırgan Davranışları Arasındaki İlişki" üzerine doktora tezimi hazırlamaktayım.

Doktora tezim için yaptığım araştırmaya çocuğunuzun eğitim aldığı "Özel ... İlköğretim Okulu'nun yönetimi tarafından izin verilmiştir. Daha önce de sizlere Anasınıfı öğretmenleri aracılığıyla bir anket formu göndermiştim ve ilgileriniz doğrultusunda sizden yanıt almıştım. Bunun için çok teşekkür ederim. Ancak şimdi bir ricam daha var.

Bu mektubu size araştırmayı anlatmak ve çocuğunuzun katılımı için sizden izin istemek amacıyla yazıyorum. Araştırma süresi boyunca 6 veya 7 kez çocuğunuzu anasınıfının serbest saatlerinde gözlemlemem ve sizinle yalnızca bir kez görüşme yapmam gerekiyor. Sizinle görüşmemizi teybe kayıt edeceğim. Çocuklarınızın televizyonda izlediklerini serbest saatlerinde sınıfta yanıtıp yansıtmadıklarını ise video teyp ile kayıt edeceğim. Tezim için bu kayıt çok büyük önem arz etmektedir. Kaset izlendikten sonra silinecektir. Araştırmada okulun, sizin ve çocuğunuzun isimleri kesinlikle gizli tutulacaktır.

Araştırmayla ilgili bir sorunuz olduğunda benimle ve hocalarımla iletişime geçebilirsiniz.

Telefon Numaram: 0505

İş Telefonu: 0 222

Ev Adresim: Eskişehir.

İş adresim: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Eposta: filizbilgin@anadolu.edu.tr

Danışman: Doç. Dr. Erkan Yüksel eyuksel@anadolu.edu.tr

Doç. Dr. Gülsun Kurubacak gkurubac@anadolu.edu.tr

Ekteki formu imzalamanız araştırmaya katılmayı kabul ettiğinizi gösterecektir. Çalışmaya katkılarınız ve işbirliğiniz için teşekkür ederim.

Saygılar**Araştırma Görevlisi Filiz Bilgin Ülken**

EK-3. ANNE BABA İZİN FORMU

Aşağıda imzası olan bizler, ilişikteki açıklamaları okumuş ve anlamış bulunuyoruz. Buna göre çocukların televizyon izleme alışkanlıklarını inceleyen bu araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyoruz.

Tarih: .../.../...

Çocuğun anne-babasının imzaları

Anne

.....

Baba

.....

EK-4. ANNE-BABA GÖRÜŞME FORMLARI

KİŞİLER	1. ALT PROBLEM ÇOCUĞUNUZLA BİRLİKTE TELEVİZYON İZLİYOR MUSUNUZ?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>Baba: Çoğu zaman beraber izliyoruz. Baba: (Süresi sorulduğunda) Zaten beraber izliyoruz. Ayrı izlemiyoruz. Aynıdır izlediğimiz. Anne: O kendi başına bazen film seyrediyor. Ama genelde beraber, yanındayızdır. Baba: Ama kendi başına çok nadir.</p> <p>(Yetişkin programları izliyor mu sorusuna) Anne: Eğer biz bir şey seyrederiz o öbür odaya geçip kendine has bir şey seyrediyor ya da oyuncularıyla oynar.</p>	<p>Anne-babanın izlediği fakat çocuğun sevmediği programlar dışında birlikte izliyorlar.</p> <p>Çocuk nadir de olsa yalnız izliyor.</p>	Birlikte izleme oranı yüksek.
IRMAK	<p>(Birlikte televizyon izliyor musunuz sorusuna) Baba: Genelde onunla beraber izleniyor. Oturma odasında onun televizyonu var. Orada oturursak onun programlarını seyretmek durumundayız. Biz kendimiz istersek burada izliyoruz. (mutfakta).</p> <p>(Beraber izliyor musunuz, Hangi programları sorusuna) Anne: Biz o odaya gidersek onun izlediğini. O bizim yanımıza gelirse bizimkileri. Elveda Rumeli, Avrupa Yakasını seviyor. (Çok izliyor musunuz beraber sorusuna) Anne: Yok. Çok fazla değil. Anne: Bizim çok fazla vakit harcamadığımız zamanlarda televizyon izliyor. Baba: Cedric bir ara hakkaten izliyordu çok. Anne: Evet biz de izliyorduk. ("Çok fazla sınırlamanız yok çok da konuşmuyorsunuz onunla. Ama birlikte izliyorsunuz öyle mi" sorusuna) Anne: Evet.</p>	<p>Çocuk genelde yalnız izliyor.</p> <p>Çocuğun televizyonunun olduğu odaya anne-baba giderse çocuğun istediği; çocuk anne-babasının bulunduğu odaya giderse onların istediği programlar izleniyor.</p>	Birlikte izleme oranı düşük.
BARİŞ	<p>("Onunla izliyor musunuz" sorusuna) Anne: Çok izlemiyorum aslında. İzlesem bile öyle 1 saat oturup izlemiyorum. Eşim de izlemiyor. Biraz izlediysen kalkıyorum hepsini izlemiyorum. Çok fazla birlikte izlemiyoruz. Babasıyla da pek eğer. Babayla televizyon izleme olayı yok. ("Hergün 10-15 dk. izliyor olabilir misiniz" sorusuna) Anne: Hayır, izliyorum dersem doğru olmaz. Müsaitsem yanına oturuyorum. Haftasonları izleme süremiz daha uzun. 15-20 dakika en fazla. Sabah keyif yapma durumundayken bir işe kalkışmadan o ara.</p>	<p>Birlikte izlemek için bir çaba göstermiyorlar.</p> <p>Anne hafta sonları işlerinde arta kalan zamanda en fazla 15-20 dakika beraber izliyor.</p> <p>Babayla birlikte izleme hiç yok.</p>	Birlikte izleme oranı düşük.
YAĞIZ	<p>("Beraber izliyor musunuz" sorusuna) Anne: Yok. Hafta sonları belki onlara televizyon karşısında bir şeyler yedirirken. Ben sıklıkla oturuyorum. Sen de (Babaya) çok seyretmiyorsun beraber. Baba: Çok uzun süreli seyrettiğim söylenemez.</p>	<p>Anne, çocuk yemek yesin diye bazen televizyon karşısına onunla oturuyor.</p> <p>Baba çocukla çok az izliyor.</p>	Birlikte izleme oranı düşük.
DEMET	<p>Araştırmacı: Beraber mi izliyorsunuz? Anne: Bir tane televizyon var evde zaten Araştırmacı: Yo yo Anne: İzlediğimiz saatler... Baba: Yani o uyuduktan sonra biz izliyoruz, biz izlemeye devam ediyoruz. Ama onunla beraberken zaten akşam işte Anne: Bir habere denk geliyor Baba: Hı hı evet, iki saatlik falan üç saatlik bir süremiz var, çocuğumuzla beraber geçirdiğimiz, onun da yani bir saati televizyon seyrederek geçiyordur belki en fazla. Araştırmacı: Hafta sonu tek başına mı izliyor? Baba: Onu tek başına izliyor Araştırmacı: Beraber çizgi film izliyor musunuz? Anne: Beraber izlediğimiz de oluyor, bazen o izlerken ben onun yanında bir şeyler yapıyorum, kendi işimi ya da işte ev işini falan, hani onun yanında olmaya çalışıyorum, çünkü şey yapıyor, konuşuyor onunla ilgili. Ama mutfakta işim olduğunda o çizgi filmi tek başına izlediği de oluyor. Araştırmacı: Sizin izlediğinizi fark ediyor mu yanındayken, başka iş yaparken? Anne: Tabi tabi, hı hı yani. Araştırmacı: Biliyor yani, siz onunla izliyorsunuz? Anne: Evet evet, çok takip edemesem de yanında bulunmak adına. Araştırmacı: Daha çok siz sanırım, hafta sonu anne daha çok herhalde?</p>	<p>Anne, çocuk televizyon izlerken televizyonla yalnız kalmaması diye işlerini onun yanında yapmaya çalışıyor.</p> <p>Aile genel olarak çok televizyon izlemiyor.</p>	Birlikte izleme oranı orta.

	<p>Anne: Hafta sonu cumartesi berabersiniz.</p> <p>Anne: Kendi aldığımız cd. leri beraber oturup işte mısır patlatıp falan şey yapıyoruz, izliyoruz, çizgi film cdlerini.</p> <p>Baba: Biz televizyona karşı bir aileyiz, kendimiz az izleyen bir aileyiz.</p>		
CAN	<p>Anne: Böyle kelimesi kelimesine ezberler boyutta izliyorduk bakıcı teyzemizle beraber.</p> <p>Anne: Birlikte izliyoruz, ben çok eşlik ediyorum, benim zaten normal bir şey izlediğim çok nadir, eşim izlerken genelde yorgunluktan uyuyorum onun izlediklerinde. Çocuklarla da, Barbarosla da dahil, hani bir miktar bilgilsin diye Barbarosun da bu tip baby kanalları falan, onları birlikte izliyoruz. Can'la da ben bütün cdlerini bilirim bana anlatır mesela, şurda şu olmuştu evet devam ederim hatta cümlelere.</p> <p>Araştırmacı: Can'la ne kadar izliyorsunuz, uzun süre izliyorsunuz musunuz beraber?</p> <p>Anne: İzlerim, yani baştan sona izleyebilirim filmlerini.</p> <p>Anne: Haberleri de biliyor, hatta böyle çok acılı macılı ölümlü falan bir takım o tip şeyleri engellemeye çalışıyoruz ama tabi haberi olsun istiyorum, bir de TRT Çocuğun Haberin Olsun diye bir programı var, Can'ın haber programı diyerekten Can'a izletmeye çalışıyorum</p> <p>Baba: Bir sefer bir şey olmuştu. Haber programı izlerken biz etkilendi haberdan.</p>	<p>Anne, diyalogları ezberleyecek derecede çocukla birlikte izliyor.</p> <p>Bilgilsin diye izletiyor.</p> <p>Baba çok nadir izliyor.</p>	Birlikte izleme oranı yüksek.
ÖZKAN	<p>("Süre sınırlamanız var mı" sorusuna)</p> <p>Anne: Akşam bizimleken biz açtıysak kanalları açıyoruz. Bizim açtıklarımızı da onlar beğeniyor.</p> <p>("Ne izliyorlar" sorusuna)</p> <p>Baba: Onu biz bilmiyoruz.</p> <p>Anne: Diyorum ya bakıcılar, biz size bakıcıları çağıralım.</p> <p>("Birlikte izleme süreniz ne kadardır" sorusuna)</p> <p>Baba: Bazen hafta sonları olursa belki.</p> <p>Anne: Ayda bir belki DVD alacaksınız da birlikte film izleyeceksiniz. Çok nadir. Çok nadiren de sinemaya gidiyoruz.</p> <p>(Anne çok yoğun çalıştığı için geç geliyor)</p>	<p>Çocukların ne izlediğini bilemeyecek kadar az birlikte izliyorlar.</p> <p>Kendi izlediklerini açtıkları için çocuklar gidiyor.</p>	Birlikte izleme oranı düşük.
DURU	<p>("Birlikte izliyor musunuz" sorusuna)</p> <p>Duru: Hayır.</p> <p>Anne: Winx'i birlikte izlemiyoruz, ben katlanamıyorum. Ama öbürlerinden hoşumuza giderse izliyoruz.</p> <p>(Winx çizgi filminden çok şikayetçiler. Nefret ettiği için birlikte izlemiyor.)</p> <p>Baba: Ama birlikte izliyoruz değil mi Duru?</p> <p>Araştırmacı: Ne kadar izliyorsunuz?</p> <p>Anne: Az yani, çok değil. Akşamları konuşuyoruz aramızda. Biraz bilgisayarla oynama hakkı var. Bu sene başladı o. Biraz bilgisayar oynuyor, biraz televizyon izliyor. Mesela ailece izlediğimiz CD'ler oluyor. Ne bilim bir Wolly vardı, Ratatu, film şeklinde. Ama televizyonda bir yarım saat o sırada biz yanında oluyoruz ama çok dikkatli izlediğimiz söylenemez. Uygun programları çok dikkatli izlemiyorum. Ama Winx'i izlemeye çalıştım birkaç kere ama hiç hoşuma gitmedi.</p> <p>Baba: Tabi televizyon izlediği zamanların hangi zamanlar olduğuyla da değişiyor bu. Hafta içi 19.00'da evde oturuyorum. Duru 21.00 gibi yatıyor. O aradaki vakitte bir yemek yememiz gerekiyor. Kısa dönemli izliyor o arada. Ama biz beraber olamıyoruz. Eşim mutfakta oluyor, ben birtakım şeyler yapmak zorunda kalabiliyorum.</p> <p>Anne: Yanında olmaya çalışıyoruz ama çok dikkatli izlemiyoruz.</p> <p>Baba: Haftasonları izliyoruz. Günde daha uzun olduğu için. Sabahtan akşama kadar beraber olduğumuz için. Bir kere en başta sabahtan akşama kadar televizyon açılmıyor. Başka aktivitelere yönlendirmeye çalışıyoruz.</p> <p>Anne: Aslında biz küçükken ikimiz daha çok beraber izliyorduk</p>	<p>Anne, sevmediği bir programı onunla izlemiyor ama genelde beraber izlemeye çalışıyor.</p> <p>Ne izlediğini kontrol etmek için birlikte izlemek istiyor. Çocuğa uygun bulduklarını izlemiyor.</p> <p>Anne baba vakit bulduca birlikte izlemeye çalışıyorlar.</p>	Birlikte izleme oranı orta.
YAVUZ	<p>("Birlikte izliyor musunuz televizyon")</p> <p>Anne: DVD'leri babasıyla seyrediyor genelde, o tür şeyleri. Bir tek hafta sonum olduğu için bir de bebek olduğu için. Çok fazla onlara eşlik edemiyorum.</p> <p>Baba: Yanımızda yattığı zamanlar bir 10-15 dakika seyrediyoruz ama onda da dizi oluyor galiba değil mi?</p> <p>Baba: Walt Disney filmlerinden. Mesela onu çok beğendi. Komando Dadı'yı. Orada hem bebek var. Hem böyle kahraman bir komando bir adam var. İşte her ikisi bir araya gelince onun ilgisini çekti herhalde. Spider Man'ı bir ara seviyordu ama onu film olarak hiç izletmedik.</p> <p>Baba: Onun çizgi filmi indiriyim dedim ben yani gerçek filmi biraz ürkütücü olabilir diye seyretmedim. Çizgi filmi indirdim internette de onda da daha şey görüntüleri vardı. Onları istemedi, seyretmedi. Yani takılmadı ona. Beğenmedi.</p> <p>(televizyonun çocuk üzerindeki etkisini anlatırken)</p> <p>Baba: Mesela geçenlerde yine Walt Disney'in bir filmi seyrettik.</p> <p>Anne: Ben Yavuz'un televizyona ilgisinin ne zaman olduğunu başlangıcını çözdüm. Bu</p>	<p>Evde küçük bir bebek olduğu için annenin birlikte izlemek için çok vakti olmuyor. Fakat birlikte izlemeye çalışıyor.</p> <p>Baba çocukla izliyor.</p> <p>Çocuk gece onların yanına gittiğinde yatarken 10-15 dakika beraber izliyorlar.</p>	Birlikte izleme oranı orta.

	yaz tatilinde, bir film vardı bir akşam seyrettik. Çocuk filmi diye başladık filmi seyretmeye. Baba: Bize çocuk filmi gibi geldi. Malî'nin hoşuna gider diye seyrettirdik. (Çocuk babasını film izlemek için birkaç kez çağırdı.)		
--	--	--	--

KİŞİLER	2. ALT PROBLEM KURALLARI NASIL OLUŞTURUYORSUNUZ? KISITLAMALARINIZ VAR MI? KURALLARI KİM UYGULUYOR?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>Baba: Çok öyle vahşi, kanlı dövüşlü şeyleri izlemesini istemiyoruz ama kesin izleyemez diye bir şey yok. Anne: Kendisi de zaten değiştirir. Araştırmacı: Süre sınırlamanız var mı? Anne: Aslında var. Ama bu saatler bile çok aslında ama yine de "bugün çok oldu artık seyretme" gibi bir uyarımız olur. İkimizde söyleyebiliriz.</p> <p>Araştırmacı: Dışarıda, annee'nin babanne gibi yerlere gittiğinde sınırlama yok o zaman? Baba: Onlar da bu kadar kanal yok zaten.</p> <p>Araştırmacı: Olumsuz etkisini azaltabilmek için ne yapıyorsunuz? Baba: Süre kısıtlamaya çalışıyoruz. Anne: Bir de yaşına uygun olmayan şeyleri seyretmiyor. Araştırmacı: O mu seyretmiyor? Anne: O da seyretmiyor biz de açmıyoruz. Baba: Biz de onun seyredeceği zamanlarda öyle şeyler açmıyoruz</p> <p>Araştırmacı: Özellikle mi televizyon koymadınız odasına? Baba: Yoo koyacak yer yok. O yüzden yoksa koyabiliriz.</p>	<p>Kesin kuralları yok. Program seçimi genelde çocuğa bırakılıyor.</p> <p>Belli bir program sınırlaması yok.</p> <p>Sınırlama, izlerken "çok oldu, artık seyretme" gibi uyararak uygulanıyor.</p> <p>Belli bir süre sınırlaması yok.</p> <p>Çocuğun yanında ona uygun olmayan programları açmıyorlar.</p> <p>Çocuğun izlediği programlardan endişelenmiyor-lar. Odasına televizyona yer olmadığı için koymamışlar.</p>	Kısıtlama düzeyi düşük.
IRMAK	<p>Baba: İzleme saatleri açısından onun izleyemeyeceği kötü programlar yok zaten. Onun haricinde tesadüfen kanal açılmış da şiddet olan o dizileri biz de sevmiyoruz zaten. Kavgalı, gürlütlü, Kurtlar Vadisi mesela ben hiç baştan sona izlemedim. Hiçbir bölümünü. O tür dizileri zaten izleme şansı yok. Ki onun da ben şunu izleyeceğim diye bir talebi de yok. Müdahale etme durumumuz hiç olmadı yani.</p> <p>Araştırmacı: Süre olarak? Baba: Kendi koyuyor sınırlarını. Araştırmacı: Başka ortamlarda da sınırlama olmuyor herhalde misafirlikte falan? Anne: Oralarda seyretmiyor zaten. İlgi onlara kaydı için televizyona ilgisi olmuyor.</p> <p>Baba: Açmıyordu zaten o tip programları. Elinde çok seçenek olduğu için. Değiştiriyor, geziyor kendi.</p> <p>Araştırmacı: Ama çok fazla sınırlamanız yok, çok da konuşuyorsunuz onunla. Ama birlikte izliyorsunuz? Anne: Evet.</p>	<p>Program seçimini ve izleme süresini çocuk belirliyor. Aile müdahale etmiyor.</p> <p>Çocuğun uygunsuz şeyler izlediğini, kendilerinin de şiddet içeren programları izledikleri için çocuğun onlarla karşılaşmayacağını düşünüyorlar.</p>	Kısıtlama düzeyi düşük.
BARİŞ	<p>Anne: Bir ara bizde JetX kanalı vardı. Biz onu yok ettik. Şiddet içeren şeylerden kaçınmaya çalışıyoruz. Ama işte bu da çok mümkün olmuyor. Anne: Eğer korkunç şeyler varsa ilgisini çekiyor. Görmemesi gereken bir şeyse hemen kanalı değiştiriyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Sınırlamalarınız nasıl? Anne: Zaten kendisi çok izleyemiyor, hemen sıkılıyor bir şeyden, uzun süre kalamıyor. Ama çok izlediğinde ben diyorum: "Oğlum çok izledin, kapatalım" diye.</p> <p>Araştırmacı: Ama öyle çok kurallarınız yok öyle mi? Anne: Yok.</p> <p>Araştırmacı: Anneannede falan sınırlama yoktur heralde? Anne: Oralara çok da gidemiyor zaten. Ama olmuyor sınırlama.</p>	<p>Şiddet içeren programları izletmemeye çalışıyorlar, kanal değiştiriyorlar.</p> <p>Şiddet içerdiği için bir kanalı kapatmışlar.</p> <p>Genelde program ve süre sınırlaması uyguluyorlar.</p> <p>Anne, "çok oldu, kapatalım" diye uyarıyor.</p>	Kısıtlama düzeyi düşük.
YAĞIZ	<p>Baba: Ama sınırlama koymazsanız sonu yok. Baba: Saatlerce televizyonun karşısında oturabilirler. Hiç istisnasız. Anne: Yeter artık deyince bırakıyor ama.</p> <p>Araştırmacı: Transformers, Street Fighter gibi programları izliyor mu? Baba: O bir dönem bizim boşluğumuza geldi. Maalesef 3-4 ay sürdü herhalde. Digitürk kanallarının çıkmasıyla birlikte. Anında o kanalları kapattık biz. Çünkü inanılmaz derecede</p>	<p>Çocuğa bağımlılık yaptığı için bazı kanalları kapatmışlar.</p> <p>Program sınırlaması çok fazla yok. Ama</p>	Kısıtlama düzeyi orta.

	<p>bağımlılık yapıyor çocuklarda.</p> <p>Araştırmacı: Sınırlamayı nasıl koydunuz? Programı mı sınırladınız süreyi mi?</p> <p>Anne: Programı söyledik. Bak bunlar kötü çizgifilmler dedik.</p> <p>Baba: Süreyi de akşam yemekten sonra oturuyorlar genelde yatma saatine kadar 9'a kadar.</p> <p>Anne: Yemekten önce de seyretmelerine izin veriyoruz. Ama "gel deyince geleceksin tamam mı" diyoruz. Tamam diyor.</p> <p>Araştırmacı: Kalk deyince kalkıyor. Katı mısınız peki kalkmazsa?</p> <p>Anne: Tabi. Kaldırırız yani.</p> <p>Baba: O televizyon kapanır. Belli bir saatten sonra yatma saatleri gelince.</p> <p>Baba: Şey eğilimleri var yalnız. Onu engellemeye çalışıyoruz. Televizyonda bazı diziler var. Arka Sokaklar gibi ondan sonra Adanalı, Kurtlar Vadisi.</p> <p>Araştırmacı: Akşam yemeklerini televizyonun olduğu bir yerde mi yiyorsunuz?</p> <p>Anne: Mutfakta, televizyon var pek açmıyoruz.</p> <p>Baba: Açmıyoruz çünkü açtığımızda oraya odaklanıp yemekle alakası olmuyor.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon izlemelerine çok müdahale etmiyorsunuz ama?</p> <p>Anne: Hayır etmiyoruz. Süre belki.</p> <p>Araştırmacı: Başka yerlerde anneanne babaanne gibi yerlerde sınırlama yoktur sanırım?</p> <p>Anne: Tabi. Benim dersimin geç bittiği günlerde dede alıyor. Anneanneye gidiyor o zaman ikisi. Ben gidene kadar TRT Çocuk seyrediliyor.</p>	<p>süreyi sınırlamaya çalışıyorlar.</p> <p>İzlememesini söylediklerinde katı davranıyor ve televizyonu kapatıyorlar.</p> <p>Ev dışındaki ortamlarda müdahale etmiyorlar.</p>	
DEMET	<p>Anne: Kendi istediği programı açmak istiyor.</p> <p>Araştırmacı: Çok izliyor mu?</p> <p>Anne: Yok, yani.</p> <p>Baba: Çok değil, yani az.</p> <p>Anne: Kısıtladık</p> <p>Baba: Biz de az izliyoruz, çok fazla izlemiyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Onun için mi siz de az izliyorsunuz?</p> <p>Baba: Yo, yani televizyon karşısında çok geçirmiyoruz zaman yani günde kaç, 2 saati bulmaz bile, 1 saat, toplam 1 saat.</p> <p>Anne: Sana uygun olmayan şeyleri izleme diyorum, o zaman bazen mırın kırın ediyor ama genellikle uymaya çalışıyor.</p> <p>Baba: Aslında sıkılmıyor, kendi sıkılıp kapatmaz bence pek de yani biz kendisine bırakmış olsak daha fazla, o mesela selena'ya falan işte bi takılsa, o neydi bir tane daha vardı</p> <p>Anne: Bez bebek</p> <p>Baba: Bez bebek falan, onları bulsa biz izin veriyor olsak akşamları, çünkü akşamları tekrar oluyor ya sürekli, veriyor olsak yani 2 saat de seyrederek büyük ihtimalle, kendiliğinden sıkıldım demez</p> <p>Anne: Babaannesinde izliyor mesela.</p> <p>Baba: Çünkü mesela tabi babaannesine gittiği zaman izliyor mesela.</p> <p>Anne: Orada sınırlama koymuyorlar, televizyon hep açık oluyor, orada her şeyi izleyebiliyor mesela.</p> <p>Araştırmacı: Kuralları nasıl koyuyorsunuz, kim koyuyor, ikiniz beraber mi?</p> <p>Baba: Beraber koyduk.</p> <p>Anne: Beraber koyduk di mi, ben biraz daha katı davrandım ilk başta ama.</p> <p>Baba: Tek bir elden olmuyor yani, ortak oluyor.</p> <p>Araştırmacı: Nasıl kurallar?</p> <p>Baba: Çok katı kurallar yok bizde, çok esnek aslında.</p> <p>Araştırmacı: Mesela süre kısıtlaması var mı?</p> <p>Anne: Var</p> <p>Araştırmacı: Program kısıtlaması?</p> <p>Baba: Var hı hı.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon için zaman sınırlamanız var mı?</p> <p>Anne: Var.</p> <p>Araştırmacı: Ne kadar?</p> <p>Anne: Hafta arası işte çizgi filmler haricinde izlememe kuralımız var ama dediğimiz gibi esnek yani, hafta sonu da yine çizgi filmler var ama mesela kendi aldığımız cd ler de var onlar için bir kuralımız yok, kendi aldığımız cd leri beraber oturup işte mısır patlatıp falan.</p> <p>Araştırmacı: Mesela izlemesini istemediğiniz zaman nasıl davranıyorsunuz?</p> <p>Anne: Viziladediği da olur ama yani o sınırınızı zorlar işte, ben kızdığımı söylerim ve zararlarından bahsedirim direkt olarak işte alışkanlık yapabilir bu sen farkında olmadan da olumsuz şeyler öğrenebilirsin.</p> <p>Araştırmacı: Mızızlanınca sizin vazgeçtiğiniz oluyor mu neyse hadi izle falan diye?</p> <p>Anne: Benim dış ortamda vazgeçtiğim oluyor, babaannesindeyken mesela, evde televizyon açıkken hani şey oluyor, bırak izleyiversin oluyor o zaman çok üstüne gitmiyorum ben de orada daha fazla izliyor.</p> <p>Anne: Ben açıkçası velilerime bu konuda sunum bile hazırladım yani. Olumsuz etkisi</p>	<p>Kuralları anne baba beraber uyguluyor.</p> <p>Esnek kuralları olduğunu söylüyorlar ama uygun buldukları dışında program izletmiyorlar.</p> <p>Hem süre hem de program kısıtlaması uyguluyorlar.</p> <p>Evdeyken çocuk ısrarla izlemek istese bile kuralları uyguluyorlar. Fakat dış ortamda kurallar bozuluyor.</p> <p>Televizyonu çok fazla izlemenin zararlı olduğunu düşündükleri için kısıtlıyorlar.</p> <p>Uygun bulmadıkları bir şeyle karşılaştıklarında kanal değiştiriyorlar.</p> <p>Çocuğa televizyonun zararlarından bahsederek izletmiyorlar.</p> <p>İzin verseler çocuğun çok fazla izleyeceğini düşündükleri için kısıtlıyorlar.</p>	Kısıtlama düzeyi yüksek.

	<p>olduğunu biraz biliyorum medyadan, yapılmış araştırmalardan, çok derinlemesine bir bilgin yok ama şeyi söylüyorum ben, çocuğunuzu yabancı biriyle bırakır mısınız tek başınıza, onun denetimine onun eğitimine, birçok değerler yükleniyor bu programlarda birçok modelleri görüyor çocuk kimi hayal bunun kimisi gerçek modeller, hani bunlardan ne şekilde etkilenip etkilenmediğini denetlemeniz gerekiyor diyorum yani, bizim de Demet'le yapmaya çalıştığımız şey bu. Çünkü ailelerde bir oyalama aracı gibi görme gibi bir eğilim var. Bunu okulda velilere sorduğumda günde 5 saat televizyonun açık olduğu evler var, ortalama 5 saat yani. Bu çok yüksek bir süre, bir sürü şey duyuyor çocuk, tek yönlü bir iletişim olduğunu biliyoruz, velilere mümkün olduğunca denetleyici ve kısıtlayıcı olun diyorum, bilgisayar oyunları için de böyle, hani çocuk zamanın nasıl geçtiğini anlamıyor, ben öğrencilerimden bunu biliyorum, kalkamıyorlar başından, Serhatın hipnotize dediği etki gibi, o bitsin onu da bu bitince kalkarım diyormuş çocuk ve kalkamıyormuş, hani bunun yaşam disiplini de olumsuz etkilediğini düşünüyorum</p> <p>Araştırmacı: Demet de böyle bişey var mı, kalkmak isteyip de kalkamamak gibi?</p> <p>Anne: İşte dediğimiz gibi bıraksak daha fazla seyreder.</p> <p>Araştırmacı: Reklam izliyor mu?</p> <p>Anne: İzliyor, bıraksak izliyor, reklamları atla diyoruz, o arada başka bir şey hani beklerken uyarıyoruz ama dalıp gidiyor bazen.</p> <p>Anne: Yani onları çok izlemesini istemiyoruz.</p> <p>Baba: Değiştiriyoruz yani varsa değiştiriyoruz, uçak düşüyor bilmem ne oluyor falan meraklı çünkü, ne olmuş ne olmuş. Mümkün olduğunca o haberleri de seyretmesine izin vermiyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Hani iyi bir şey mi kötü bir şey mi onları veriyor musunuz, yoksa bir an önce orayı geçiyor musunuz?</p> <p>Baba: Geçiyoruz, ben en azından öyle zaplıyorum.</p>		
CAN	<p>Anne: Haftasonu ilgilenemiyorsam izliyor, biraz benim de kaçışım gibi, onu da not alabilirsiniz.</p> <p>Araştırmacı: Hani bazen yemek yemiyorlar onun karşısında izletiliyor.</p> <p>Anne: Evet yalnız kilo kaybı, daha doğrusu zayıflığı vardı oğlumuzun, Can'ın doktora götürdük, televizyonun karşısında yedirmeyin, yani doyduğunu bilmez, aç olduğunu da bilmez demişti, o uyarıyı kendi de duyduğu için artık mutfakta yiyoruz, normalde hep bu odada yiyorduk, salonda yiyorduk mesela, artık mutfakta yiyor.</p> <p>Araştırmacı: Televizyonsuz bir yerde?</p> <p>Anne: Evet.</p> <p>Baba: Yani son bir yıldır televizyondan kurtuldu Can aslında.</p> <p>Anne: Evet onu çözümledik galiba ama o da bizim hatamız. televizyonu paylaşmamak için, onun odasında televizyon olunca, o cderini işte kanaldaki digiturk çocuk olunca da kanaldaki şeyleri.</p> <p>Anne: Haberleri de biliyor, hatta böyle çok acılı maclı ölümlü falan bir takım o tip şeyleri engellemeye çalışıyoruz ama tabi haberi olsun istiyorum, bir de TRT Çocuğun Haberin Olsun diye bir kanalı şeyi var programı var, Can'ın haber programı diyerekten Can'a izletmeye çalışıyorum.</p> <p>Araştırmacı: Kurallarınız var mı televizyon ile ilgili, sınır koymak ya da o program olmaz bu program gibi?</p> <p>Anne: Çok dinlemiyordu, yani aykırı şeyler, genelde ben beğenmediğim bir şeyi Can bunu sevmedim kapatalım mı, kapatalım anne, o da sevmiyor mesela, mecbur kalıyor, üşendiğinden kanal değiştirmiyor mesela ben teklif ettiğimde kapattırabiliyorum ama çok kurallarımızı uygulayamadık o çok izlediği dönemde.</p> <p>Baba: Çok da gerek kalmadı ama zaten ya, dediğim gibi çok vurdulu kırdılı şeyler sevmiyor zaten.</p> <p>Anne: Onun süresi konusunda..</p> <p>Baba: Daha sonra okulda başlayınca zaten başka eğilimleri oldu işte bir kısım dersi oluyor mesela boyama, işte ya da sayı yazma gibi onlarla ilgili.</p> <p>Anne: Gecenin 1 inde 2 sinde uyanıp sabaha kadar film izliyordu bazen, di mi? Hatırlıyor musun, uyanıyordu? Uyku bozukluğu vardı yani, ama şimdi saatini de ayarladık, okulun da etkisiyle herhalde.</p> <p>Araştırmacı: Televizyona mı bağladınız uyku bozukluğunu?</p> <p>Anne: Ben öyle düşündüm, kalkıp böyle cin gibi oturuyor izliyor mesela odasında, odasında yatarken televizyon izliyordu</p> <p>Araştırmacı: Süre sınırlamasını uygulayamadınız?</p> <p>Anne: Gece için bir kural koyamadık tabi, bizim de uykumuz geliyor, kontrol edemiyorduk yani.</p>	<p>Can'ın televizyon izlemesi bazen annenin kaçıışı olmuş.</p> <p>Salondaki televizyonu paylaşmamak için Can'ın odasına televizyon almışlar.</p> <p>Kurallar koymuşlar ama uygulayamamış-lar.</p> <p>Çok izlediği zaman kapatmasını söylüyorlar.</p> <p>Çocuk şiddet içeren programları sevmediği için kurala gerek kalmadığını düşünüyorlar.</p> <p>Televizyon nedeniyle çocukta uyku bozukluğu olmuş. Gece uyanıp sabaha kadar televizyon izliyormuş. Ama saatlerini son zamanlarda ayarlayabilmişler. Anne uyku bozukluğunu televizyona bağlıyor.</p> <p>Televizyon karşısında yemek yediği için kilo kaybı olmuş. Doktora gitmişler, artık mutfakta yediği için düzelmiş.</p>	Kısıtlama düzeyi düşük.

ÖZKAN	<p>Anne: O da Avrupa Yakasını izliyor. Belki de biliyorlardır saatini açıyorlardır. Biz seyrediyorsak seyrediyorlar ona da bir şey demiyoruz zaten.</p> <p>Anne: Haberlerde şiddet içeren bir şey varsa biz kanalı değiştiriyoruz. Mesela Okulda Vahşet onu birlikte izlemedik ama mesela kazada yaralılar. Eğer çocuklar varsa o kanalı değiştiriyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Başka sınırlamalarınız var mı?</p> <p>Anne: O kadar çok vakitleri olmuyor. Yani haber kanalında işte şu şuna tecavüz etti. Ya da şu şunu vurdu. Karısını doğradı. Ağlayan insanlar olduğu zaman çocuk onu anlayamaz ki. Öyle olunca sanal dünya yaratmak da değil bu. Değiştiriyoruz ona hissettirmeden bir şey olmuyor bence.</p> <p>Araştırmacı: Süre sınırlamanız da yok.</p> <p>Anne: Zaten çok fazla vakitleri kalmıyor. 16.30'da okuldan geldikleri için akşamda bizimleyken biz açıyorsak kanalları açıyoruz. Bizim açtıklarımızı da onlar beğenmiyor.</p> <p>Araştırmacı: Televizyonu izin alarak mı izliyorlar?</p> <p>Baba: Yok.</p> <p>Anne: Televizyon açıkça çok seyrediyorlar. Yeter artık kapatın deyince de homurdansalar da kapatıyorlar. Büyük ne yaparsa küçük onu taklit ettiği için çok zorlanmıyoruz. Abi tamam artık dedikten sonra. Abi bir rol model oluyor.</p> <p>Araştırmacı: Odalarında var mı?</p> <p>Baba: Yok. Salonda, mutfakta ve yatak odasında.</p> <p>Anne: Odalarına hiç düşünmedik bile.</p> <p>Baba: Olmaz zaten.</p> <p>Anne: O zaman tam kontrol dışı kalırlar. Hem ders çalışacaklar. Bir de yattıkları yerden seyrediyim düşünsenize. Bence hiç gerek yok.</p> <p>Araştırmacı: Bakıcıdan hiç haberdar oluyor musunuz? O sınırlama koyuyor mu?</p> <p>Baba: Yok.</p> <p>Anne: . Mesela benim arkadaşlarımın bana söylediği: "E siz bu yasakları nasıl koyuyorsunuz? Ben çocuğuma söz geçiremiyorum". Hatta bizde faşizm var diye güleriz ederiz ama sınır koymazsak da bir şey yapamıyoruz. Ama yarın öbür gün kontrol dışı bıraktığınız da tüm şiddet içeren filmleri de seyredir. Yarın öbür gün o size şiddet uygulamaya kalkar.</p> <p>Araştırmacı: Kontrolü nasıl uyguluyorsunuz? Kapatarak mı?</p> <p>Anne: Süre mi? "Çok oldu öğlum kapat artık" dediğimde onlar kapatıyorlar. Ben otorite olarak kapatayım diye değil. "anne şurası kaldı 5 dk." falan. "Tamam seyret ama bir daha söyletme" dediğimiz zaman o kapanıyor zaten. Değiştirmek açısından da en olmadık bir filmde cinsellikle ilgili bir sahne olduğu zaman hani çocukları soyutlamak anlamında değil bu cinsellikten. O anlamda değiştiriyoruz. Ya da işte ölüm olaylarını.</p> <p>Araştırmacı: Bunu izle bunu izleme demiyorsunuz? Yeter kalk çok oldu gibi.</p> <p>Baba: Evet.</p> <p>Anne: Son yaz tatiline gidildiğinde "televizyon yok" dedik, seyredilmedi</p>	<p>Çocuğun televizyon izlemek için çok fazla vakti olmadığını düşündükleri için çok sınırlama koymuyorlar.</p> <p>Uygun bulmadıkları programlarda kanal değiştiriyorlar.</p> <p>Çok izlediğini düşündüklerinde kapatın diyorlar.</p> <p>Dengeleme aracı olarak 3-4 yaş büyük abisini görüyorlar. Çocuk abisini rol model alıyor. Abisi izlemek istemezse Özkan da istemiyor.</p> <p>Çocuğun kontrol dışı kalmasından endişelendikleri için odasında televizyona karşılar.</p> <p>Anne daha önce söylediğinin tersine kısıtlama konusunda bizde faşizm diyor. Anne babanın arkadaşları da siz nasıl söz geçiriyorsunuz diyorlarmış. Sınır koyduklarını söylüyorlar.</p> <p>Yaz tatilinde yasaklamışlar, tatil boyunca televizyon izlememiş.</p> <p>Çok düzenli ve belirgin yasakları olmadığı için net cevap veremiyorlar.</p>	Kısıtlama düzeyi orta.
DURU	<p>Anne: Şimdilik sınırlamaya çalışıyoruz. Sınırlamak derken daha gerek yok zihnini bulandırmayalım diye düşünüyoruz. Onun yanında pek bize uyan programları açmamaya çalışıyoruz. Nebiliyim bir dizi. O dizileri zaten onun yanında izlememize imkan yok. Mümkün olduğunca o uyuduktan sonra bizim televizyon hayatımız başlıyor.</p> <p>Anne: Haberleri de Duru aktifse mümkün olmuyor izlememiz. Bazen önemli bir haber varsa yan tarafa geçip.</p> <p>Araştırmacı: Pek haberlerle karşılaşmıyor yani Duru?</p> <p>Anne: Pek karşılaşmıyor evet. İzlemiyoruz.</p> <p>Baba: Özellikle haber izleme ihtiyacımız varsa ikimizden biri genelde de oturma odasında olduğu için Duru salona geçiyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Duru ne izliyor?</p> <p>Anne: TRT Çocuktaki bazı programları seçiyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Siz seçiyorsunuz.</p> <p>Anne: Seçmeye çalışıyoruz.</p> <p>Baba: Beraber seçiyoruz desek daha iyi. Yani şunu izleyelim mi bunu izleyeli mi?</p> <p>Anne: Seçenek sunuyoruz.</p> <p>Baba: Seçenek sunuyoruz. O seçenekler üzerinden anlaşmaya çalışıyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Sizin seçtiklerinizden o seçiyor. Siz belirliyorsunuz aslında.</p> <p>Baba: Yüzde yüz değil.</p> <p>Anne: Gibi. Ama Winx konusunda belirleyemiyoruz. Biz 2 sene mücadelesini verdik. Artık şey yaptı. Şimdi ona izini var.</p> <p>Baba: Bir yere kadar verebiliyorsunuz. Çevresindeki herkes izliyor. Bir yere kadar müdahale edebiliyorsunuz. Okulda izledik deyince şey yapamadık artık. Ama 2 sene becerdik.</p>	<p>Çocuğun yanında yetişkinlere yönelik programları izlemiyorlar.</p> <p>Genelde çocuğun izleyeceklerini seçip ona seçenek sunuyorlar. Bazen Duru'nun ne izleyeceğine üçü beraber karar veriyor.</p> <p>Bir çizgifilmi (Winx) izletmemek için 2 sene mücadele etmişler. Fakat okulda izletilince izin vermek zorunda kalmışlar. Bundan çok rahatsızlar.</p> <p>Şiddet içeren programları, Japon</p>	Kısıtlama düzeyi yüksek.

	<p>Anne: Ama özellikle biz şeye dikkat ediyoruz. Japon karakterli şeyleri kesinlikle izletmiyoruz. Çok zararlı.</p> <p>Araştırmacı: Peki bunlardan uzak durması için ne yapıyorsunuz?</p> <p>Anne: Mümkün olduğunca mücadele ettik. Şimdi kısıtlama şeklinde belli bir süre izlemesine izin var.</p> <p>Baba: İzleme sürelerini kısıtlamaya çalışıyoruz böyle şeylerin. Bir kere izlediği şeyi süzgeçten geçiriyoruz. Önce beraber izliyoruz. Kesin daha önceden bilgimiz varsa zaten o zaman televizyondan uzaklaştırmaya çalışıyoruz. Yani televizyonu açmayıp başka yere kanalize etmeye çalışıyoruz. Daha önceden bilgimiz yoksa da oturup beraber izliyoruz. Duru'yla beraber. O sırada iyidir kötüdür fikir edinmeye çalışıyoruz program hakkında.</p> <p>Duru: (Çocuk bir kanal ismi söylüyor. Aile kapattırılmış o kanalı)</p> <p>Anne: Yok artık bizden gitti. Biz uygun olmadığını gördük. Tamamen zararlı.</p> <p>Baba: Dedim ya başlangıçta bir süzgeçten geçirdik onu. Baktık ki çok şey değil bir şekilde kapattık onu.</p> <p>Anne: Baktık olacak gibi değil kapattık. Yani hem Winx hem onlar çok ağır. Şimdi dengeleme yapmaya çalıştık. Tama Winx'e çok aşırı arzu duyuyor. Tamam olsun dedik. Ama öbürleri.</p> <p>Duru: (Bir program adı söylüyor) İzliyordum onu sabahları ama artık yetişemiyorum artık.</p> <p>Anne: Ha babaannendeyken. Şubat tatilinde.</p> <p>Araştırmacı: Oralarda kurallar bozuluyor tabi.</p> <p>Anne: Tabi ama eve dönüşüne iptal.</p> <p>Anne: Ama mümkün olduğunca yönlendirme yapıyoruz.</p> <p>Anne: Çok televizyon izleyen çocuklar hırçınlaşıyorlar. Sınırlama gerekiyor.</p> <p>Baba: Hangi programı izlediği çok önemli değil. Televizyon hayatında çok çok fazla yer tutmaya başladığı zamanlar bir şekilde durumunu etkiliyor.</p> <p>Anne: Huzursuz oluyor.</p> <p>Baba: Şubat tatilinde babaannenin yanındaydı, orada sınırlama yok. Ondan sonra geçiş döneminde biraz zorluk çektik.</p> <p>Anne: Çocuğa bırakılırsa. Uzun süre televizyon izlemek, çocuğa bırakılması çok zararlı. Gidip en kötülerini istiyor.</p> <p>Anne: Aşk-ı Memnu'yu onun yanında izlemiyorum. Zaten denk gelse oradaki ilişkileri anlayabilmesi mümkün değil. O konuda biraz kapalı yani o yüzden seçiyoruz.</p> <p>Baba: Duru ayaktaiken kendimize yönelik bir şey izleyemememizin sebebi de bu.</p> <p>Anne: Onun anlayamayacağı şeyleri, artık televizyonda yazıyorlar ya 7 yaş 13 yaş diye. Onu biz kendimiz koyuyoruz.</p> <p>Baba: Yükseltiyoruz ama. Orada 7 yazıyor bence o gerçekte 13 falandır. Onların uygun olduğunu düşünmüyorum.</p> <p>Anne: Onları izlemesine gerek yok. Seçip beraber izleyeceğimizi zaten izliyoruz.</p> <p>Anne: 2 saati geçirmemeye çalışıyoruz. 2 saat izlemek bence büyükler için bile zararlı.</p> <p>Baba: Avustralya, Yeni Zelanda tarafında, sokakta kötü duruma düşmüş hayvanları alıyorlar, onların tedavilerini yapıyorlar filan. Bir ara bunları çok izledi. Kendisi de talep etti. Bir ara yönlendirmiştik çünkü. Bu çok önemli anne-baba düzgün yönlendirirse televizyon izleme alışkanlığı da ona göre şekilleniyor.</p> <p>Anne: Biz kontrolsüz bırakmamaya çalışıyoruz. Anne-baba kesinlikle sınırlamalı.</p> <p>Baba: Ama "arkadaşım izliyor ben niye izlemiyorum". DVD almaya gidiyorsunuz, elinden zor bırakıyorsunuz. Bir şekilde bırakılabiliyorduk. O kuralı koyuyorduk. İşte sen kötü diyorsun ama biz okulda izledik deyince çok da fazla müdahale edemiyorsunuz. O zamana kadar biz çok iyi koruduk.</p> <p>Anne: Ama bence bir çocuğun günde 2-3 saati geçmemesi gerek televizyonda. Bir garipleriyorlar.</p>	<p>karakterli çizgi filmleri kesinlikle izletmiyorlar.</p> <p>Program hakkında önceden bilgileri varsa ona göre karar veriyorlar. Yoksa beraber izliyorlar.</p> <p>Çocuk için uygun bulmadıkları bir kanalı kapattımlar.</p> <p>Hem süre hem de program sınırlaması uyguluyorlar.</p> <p>Akıllı işaretlere dikkat ediyor ve oradaki yaş sınırını kendileri daha da yükseltiyorlar.</p>	
YAVUZ	<p>Baba: Hulk'un çizgi filmi indireyim dedim ben yani gerçek filmi biraz ürkütücü olabilir diye seyrettirmedim.</p> <p>Baba: Yani "oğlum bu film büyükler için, çocuklar seyretmez" dediğimiz zaman onu istemiyor.</p> <p>Araştırmacı: Süre sınırlamanız var mı?</p> <p>Anne: Hafta sonlarında bir tane, Cumartesi bir tane, Pazar bir tane.</p> <p>Baba: Film konularında biraz sınırlama yapıyoruz. Çünkü bıraksak sabahtan akşama kadar seyredecek pozisyona geldi.</p> <p>Anne: Hep aynı öykü. Ona da çok müdahale etmiyorum. Ama sırf hafta sonları olduğu için, sadece bir film.</p> <p>Baba: Yani etkisinde kalmış. Tabi bu çocuk filmi olduğu için çok fazla sorun etmedik. Ama korkunç bir film seyretseydi, onun etkisinde kalır mıydı onu tam bilemiyorum, ama kalabilirdi. Ben genellikle o tip filmleri hemen kapatıyorum, seyrettirmiyorum.</p> <p>Araştırmacı: Başka ne tür kurallanız var?</p> <p>Baba: Filmi kapatıyorum, seyrettirmiyorum, hiç açmıyorum, çocuğun onları görmesini</p>	<p>Hem süre hem de program sınırlaması uyguluyorlar.</p> <p>Hafta sonları 1 tane film izni var.</p> <p>Uygun bulmadıkları programlarda televizyonu kapatıyorlar.</p> <p>Anne bu yaşta çocuklara çok fazla müdahale edilemediğini düşünüyor.</p>	Kısıtlama düzeyi yüksek.

	<p>engellemeye çalışıyorum. Yani öyle korumaya çalışıyorum kendi kendime. Ama tabi DVD’de yapıyorsunuz bunu ama televizyonda aniden çıkan bir görüntüyü engelleyemiyorsunuz. Ya da Arka Sokakları izlemesini engellemek istiyorum ben aslında, hoşuma gitmiyor onu seyretmesi.</p> <p>Anne: Yalnız bu yaşta anne-babanın pek müdahale şansı yok. Çocukların ilgi odağı arkadaşlardan geliyor biraz.</p> <p>Baba: Transformers filmini getir de demiyor bana hiç. Ben de getirmiyorum. Çünkü hoşuma gitmedi o.</p> <p>Anne: (Yemekteyiz programı için) Kestim artık onu seyrettirmiyorum. Bir şekilde atlattırıyorum. Haftasonları mutfaktan çıkamıyorum ya yoksa.</p>	Kuralları daha çok baba uyguluyor.	
--	--	------------------------------------	--

KİŞİLER	3. ALT PROBLEM BİRLİKTE İZLERKEN ONUNLA KONUŞUR MUSUNUZ?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>Baba: Mesela Spider Man izliyoruz. Uçuyor bu diyoruz gerçekte olabilecek bir şey değildir, hayal ürünüdür. Bilgisayarda ortamında yapıyor. Bu asla gerçek hayatta olamaz diye söylüyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Sorunca mı?</p> <p>Anne: Sormasa da söyleriz.</p> <p>Araştırmacı: Olumlu şeyleri söylüyor musunuz?</p> <p>Anne: Onları da söylüyoruz.</p> <p>Anne: Aslında ben çekiniyorum mesela o Spider Man’i görüp de çünkü çok duyduk balkondan atlayanları. Özellikle bunlar gerçekte olmaz diye o nedenle söylüyoruz.</p>	<p>(Genel olarak sorularına çok ayrıntılı cevap vermediler)</p> <p>Programda gördükleri üzerine, gerçekliği üzerine konuşuyorlar.</p> <p>Çocuğun televizyondan gördüklerini taklit etmesinden korkuyorlar.</p>	Aktif aracılık düzeyi orta.
IRMAK	<p>Anne: Sırf o yüzden Dsmart aldık. Ve ona özel oraya başladık. Orada 3 tane kanal var galiba. Ama takip ediyorum. Öyle çok erkeklerin izlediği çizgi film tarzı şeyleri de seyretmiyor.</p> <p>Araştırmacı: Çizgi filmlerde uçan insanlar, yaratıklar onların gerçekliği hakkında ne...sözümü kesti.</p> <p>Anne: Çok mantıklı bir çocuk. Biraz fazla mantıklı. Bazen o bir role bürünüyor. Ben üstüne gidiyorum. Ay anne rol olduğunu anlamıyor musun?</p> <p>Araştırmacı: Birlikte izlediğinizde konuşuyor musunuz onunla?</p> <p>Baba: Daha çok sorduğu sorular üzerine.</p> <p>Araştırmacı: Programın gerçekliği üzerine değil de soruları üzerine?</p> <p>Baba: Evet.</p> <p>Araştırmacı: Bir şey söylüyor muydunuz Irmak’a?</p> <p>Baba: Tabi o anda geçen şeylerde böyle davranılmamalı gibi müdahale ediyorduk.</p> <p>Anne: Öyle kavgalı döğüşlü şeyleri zaten en başından biz de hiç tasvip etmediğimiz için hem çok gürültülü hem hiç savaş var sadece burda, ne kötü diyoruz. Evet deyip destekliyor.</p> <p>Araştırmacı: Çok fazla sınırlamanız yok çok da konuşmuyorsunuz onunla. Ama birlikte izliyorsunuz.</p> <p>Anne: Evet.</p>	<p>Çocuğun mantıklı olduğunu ve uygunsuz programlar izlemediğini düşündükleri için çok fazla konuşmuyorlar.</p> <p>Çocuk sorarsa söylüyorlar.</p> <p>Programın gerçekliği üzerine konuşmuyorlar.</p> <p>Televizyon üzerine nadiren konuşuyorlar.</p>	Aktif aracılık düzeyi düşük.
BARIŞ	<p>Araştırmacı: Birlikte izlerken konuşuyor musunuz onunla?</p> <p>Anne: Bak ne kadar yanlış yaptı, ne kadar kibar. Öyle ancak.</p> <p>Araştırmacı: İyi yönlerini ve kötü yönlerini söylüyorsunuz?</p> <p>Anne: Ama yani söylenecek bir şey varsa, çok dikkatimi çekiyorsa. Ama yani her zaman müdahale edeyim diye birşeyim de yok.</p> <p>Anne: Farkında. Barış farkında. Bir Ben10’in gerçekte olamayacağını biliyor.</p> <p>Araştırmacı: Nereden biliyor?</p> <p>Anne: Bizlerden biliyor. Konuşuyoruz. Mesela ben orada “ay ne kadar çirkin, çok can acıtıcı bir şey, çok kötü bir şey” diye izah ediyorum. Onun gerçek olmadığını. Geçenlerde Discovery’de Kirli İşler diye bir belgesel var. Orada sinemalar için maskelerin nasıl yapıldığını gösteriyor. “Bak oğlum kahramanları böyle yapıyorlar. Gerçek değil bu maskeleri geçiriyorlar.”</p> <p>Anne: Ama daha küçükken biz ona öğrettik. “Atlıcam, ben de atlarım” diyordu. O zaman öğrettik “atlayınca aşağı düşüyorsun, insanlar uçamaz”. “Sadece helikopter, uçak uçar. Uçmak için motor lazım diye. İnsanların da motoru olmadığı için uçamaz. Şemsiye bile olsa o insani taşıyamaz” şeklinde izah ettik. Şimdi o Barış’ta oturmuş vaziyette. Uçamayacağını biliyor. Ama öbür konularda biz kendimiz de çok seyretmediğimiz için Barış da o tarz filmler seyretmediği için üstünde konuşulacak bir durum da oluşmuyor.</p> <p>Anne: Babayla televizyon izleme olayı yok.</p>	<p>Baba çocukla televizyon izlemediği için büyük olasılıkla konuşmuyor da.</p> <p>Anne çok dikkatini çeken bir şey olursa konuşuyor. Bu nedenle programın gerçekliği üzerine yalnızca bir kez konuşmuş. Çünkü maskeler üzerine bir program izlemişler. Bunun üzerine konuşmuş.</p> <p>Çocuğun uygunsuz programlar izlemediğini düşündüğü için</p>	Aktif aracılık düzeyi düşük.

		konusulacak bir durum oluşmadığını düşünüyor.	
YAĞIZ	<p>Anne: Bir de çok şiddet içerikli. Söyledik de bunlar güzel değil, seyretmeni istemiyoruz diye. Tamam dedi.</p> <p>Araştırmacı: Siz bir şey söylüyor musunuz? Anne: Bilmem. Filmlerde olur sadece oğlum deyip, çok da şey yapmıyoruz.</p> <p>Baba: Yağız da şey vardı. Çizgi filmlerde dahi olsa herhangi biri öldüğünde veya ortadan kaybolduğunda bir hüzünlendirme vardı. İnkasına başlıyorduk. Başka bir dizide o karakteri tekrar görmesi falan bayağı bir süremizi aldı ikna etmemiz. Televizyonda olanların gerçek dışı olduğunu.</p> <p>Anne: Bak sadece roldü falan böyle anlatınca. Baba: Ölenler çok ilgisini çekiyor. İlk sorduğu soru o. Anne: Ama biz de gerçekçi olmaya çalışıyoruz. "Evet ölmüş annecim, maalesef" falan diye söylüyorum ben. Anne: Pilot hatası diyorum uçakta bir problem varmış diyorum. Anlatmaya çalışıyoruz yani.</p>	<p>Çocuk ölüm konusunda hassas olduğu için bu konuyla ilgili konuşuyorlar.</p> <p>Seyretmemesi konusunda konuşuyorlar.</p> <p>Programla ilgili çok fazla konuşmuyorlar.</p>	Aktif aracılık düzeyi düşük.
DEMET	<p>Araştırmacı: Konuşuyor musunuz onunla televizyon izlerken? Anne: Yani o sorduğu sürece konuşuyoruz o izliyorsa biz de izliyoruz. Baba: Yok yani şey yapmıyoruz, müdahale etmiyoruz pek, müdahale etmiyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Mesela izlemesini istemediğiniz zaman nasıl uyguluyorsunuz kuralları? Anne: Viziladediği da olur ama yani o sınırınızı zorlar işte, ben kızdığımı söylerim ve zararlarından bahsedirim direkt olarak işte alışkanlık yapabilir bu sen farkında olmadan da olumsuz şeyler öğrenebilirsin. Anne: Gece rüyana girer derim, korkulu şeyler seyredecekse falan, onları biliyor mesela, kendisi bazen söyler, ay rüyama girecek bu falan der ama bir yandan merak da eder.</p> <p>Anne: Bence televizyondaki perili dizilerdekilerin gerçek olmadığını söylüyor ama doğru olarak bazen onların var olabileceğini de düşünüyor gibi geliyor yani, hani dile döktüğünde tamam gerçek değil söyleyebiliyor ama bazen işte korkutucu yaratıklar gelir mi hani biz ne kadar söylesek de varlığına inanıyor gibi.</p> <p>Araştırmacı: O zaman ne diyorsunuz, nasıl açıklıyorsunuz? Baba: Açıklıyoruz işte öyle olmuş, insanlar savaş yapmış, ölmüşler, uçak düşmüş diyoruz ama mümkün olduğunca o haberleri de seyretmesine izin vermiyoruz. Araştırmacı: Hani iyi bir şey mi kötü bir şey mi onları veriyor musunuz, yoksa bir an önce orayı geçelim mi? Baba: Geçiyoruz, ben en azından öyle yapıyorum. Anne: Senin yaşın uygun değil diyoruz, benim sihirlî cümlem o senin yaşın uygun değil. Baba: Şeyde mesela Selena, bu pek izlemiyor da pek, seyrederek iyileri ve kötülere çok fazla ayırmıştı aslında. Biz buna biraz engel olmaya çalışmıştık çünkü insanlar iyi ya da kötü diye ikiye ayrılıyor diye telkin etmeye çalışmıştım ben hatırlıyorum, orada bir tane, biliyorsanız orada bir tane kötü karakter var Ares diye, bir de iyi selena var. Ares hep kötü insanları kandırıyor falan bir de yani o erkek karakter öbürü kadın karakter ilginç bir şekilde öyle denk gelmiş yani o şekilde bir ayırım olmayacağını, aslında insanların bazen iyilik de yapabildiğini kötülük de yapabildiğini söylemeye çalışıyorduk. Çok sahte bir iyilik yaratmasını istemiyorduk Araştırmacı: İzlerken mi anlattınız bunu? Baba: Yok, yani hatırlamıyorum onu. Anne: Yorumluyor bazen çünkü ya da soru soruyor, keskin yorumlar yaptığında hani bu tip müdahalelerde bulunuyoruz.</p>	<p>Çocuk sorduğu sürece konuşuyorlar.</p> <p>Yaşına uygun olmadığını sıklıkla söylüyorlar.</p> <p>Çok müdahale etmediklerini söyledikleri de anlattıklarından televizyon kahramanlarıyla ilgili konuştukları ortaya çıkıyor.</p>	Aktif aracılık düzeyi orta.
CAN	<p>Baba: Can realist çok, şimdi aslında çağırarak onunla da böyle konuşabilirsiniz Araştırmacı: Acaba sizin televizyon ile ilgili yorumlarınız mı, yani siz mi yönlendirsiniz onu böyle, yoksa özünde böyle bir çocuk muydu? Anne: Hayır, bence özünde böyle bir çocuk yani bilmiyorum.</p> <p>Araştırmacı: Beraber izlerken konuşur musunuz? Anne: Konuşuyoruz. Baba: Özellikle Can yani yorum yapın diye değil de, o zaten yorum yapıyor yani işte. Anne: Mesela Süpermenleri falan izliyorsun ya, baba adam şöyle falan böyle hani kendi yorum yapıyor Baba: İlginç gördüğü şeyleri zaten kendisi soruyor nasıl oluyor diye ya da hayretle anlatıyor şöyle oldu böyle diye.</p> <p>Anne: Pınar Altuğ'un bir programı vardı biliyor musunuz, böyle mucizelerle ilgili onu allah'tan yok artık, birkaç kez ona denk geldi de bizim de nedense dikkatimizi çekip açmışız herhalde ondan da etkilendi Can. Araştırmacı: Ne yaptı mesela onda? Anne: Ya anlattım, böyle hani fırsat olduğunda tekrarlıyordu onu söz olarak. Baba: Böyle bir şey olabilir mi, makineye girilir mi, hayır tabii ki girilmez oğlum falan.</p>	<p>Çocuğun televizyondaki gerçek ve hayali olanı ayırabilmesini kendi yorumlarına değil çocuğun karakterine bağlıyorlar.</p> <p>Televizyon izlerken konuşuyorlar fakat çocuğun realist olduğunu düşündükleri için programın gerçekliği üzerine çok fazla konuşmuyorlar.</p>	Aktif aracılık düzeyi orta.
ÖZKAN	<p>Araştırmacı: Beraber izlerken konuşur musunuz? Bu iyidir bu kötüdür, gerçek değildir gibi?</p>	Televizyon üzerine hiç konuşmuyorlar.	Aktif aracılık hiç yapılmıyor.

	<p>Anne: (uzun bir düşünmeden sonra) Yok.</p>		
DURU	<p>Anne: Çok anlayamayacağı, vampirli bir dizi mesela, saçma sapan. Mesela onunla ilgili evde bir şey çıktı. Anlaştık konuştuk. Onunla izlememeye karar verdik. Kötü bir şey, hoş değil. Ama Winx konusunda izini var şu anda, izliyor. Gerçi konuşuyoruz aramızda, hayal üstü bunlar, gerçek değil. Gerçek bir dünya değil bu. İzlerken söylüyoruz.</p> <p>Baba: İzlerken, öncesinde, sonrasında.</p> <p>(Çocuk araya giriyor, aralarında bir diyalog yaşanıyor) Duru: Aslında kavga gibi değil. Değişik güçleri var, kanatları çıkabiliyor böyle. Tabi değişik, süslü, pırıltılı kıyafetleri var.</p> <p>Anne: Her birinin tılsımları var. İnsanlarda var mı böyle şeyler?</p> <p>Duru: Hayır.</p> <p>Anne: Biz nasıl kötülerle mücadele edebiliriz? Biliyor musun?</p> <p>Duru: Biliyorum da onu söyleyemem. 4 tane kötü, 6 tane de iyi var. 6 tane de erkek var.</p> <p>Anne: Kızlarla erkekler arada birbirlerine aşık oluyorlar dimi?</p> <p>Duru: Yani aynı okuldalar. Aşık değil. Aşıklar da evli değiller.</p> <p>Anne: Teşekkür ederiz sana.</p> <p>Araştırmacı: Konuşuyor musunuz program hakkında?</p> <p>Baba: Konuşuyoruz.</p> <p>Baba: Bazen anlık şeyler çıkıyor ama hemen müdahale ediyoruz. "Bunu nereden gördün, hangi arkadaşından, biz yapıyor muyuz böyle şeyler deyince anlıyor.</p> <p>Anne: Gerizekalı demenin çok çirkin bir laf olduğunu, ya da annem babam kullanmıyor. Mesela bazen denk geldik mi beraber ben diyorum, çok çirkin bir laf insan arkadaşına dermi gibi.</p> <p>(Çocuk ve benim aramdaki diyalog) Duru: Baba benim sıram. Winx'le ilgili söyleyeceğim. Bir tanesinin ejderha gücü var. O kırmızı.</p> <p>Araştırmacı: Korkuyor musun onlardan?</p> <p>Duru: Hayır.</p> <p>Araştırmacı: Neden korkmuyorsun?</p> <p>Duru: Çünkü onların gerçek olmadığına inanıyorum.</p> <p>Araştırmacı: Sen çok akıllı bir çocuksun. Peki gerçek değilse nasıl yapıyorlar onları?</p> <p>Duru: Hayal gücü hepsi.</p> <p>Anne: Hayal ürünü demesi falan hep bizim konuşmamızla.</p> <p>Baba: Biz öyle yönlendiriyoruz. Bak bunlar gerçek hayatta yok, film icabı.</p> <p>Anne: Olamaz. Aaa ne komik hiç böyle yapabilir mi insan gibi. Çocukluğundan beri, ilk izlediği DVD Kayıp Balık Nemo'ydu. Onu çok sık izlemişti ve küçüktü daha. 2 yaşında falan. Ondan evvel televizyon ile pek bir ilgisi yoktu. O zamandan itibaren anlatmaya başladık. Bak işte niye böyle olmuş, annesi nerede, ne olmuş gibi soruyordu. "İşte annesini kötü bir balık yedi. Nemo'yu babası büyüttü". Babası niye böyle davranıyor? "Babası korkuyor onun başına bir şey gelecek diye". Aa babası onu buluyor. Onun için neler yapıyor. Birbirlerine sevgiyle sarılıyorlar. Arkadaşları yardım ediyor. Bunun gibi. Aslında biz küçükken ikimiz daha çok beraber izliyorduk. O zamanda sorularına mümkün olduğunca mantıklı cevaplar vermeye çalışıyorduk.</p> <p>Baba: Öbür türlü etkileneceğini düşünüyorum. Anlayabileceği şekilde.</p> <p>Anne: Ama ben iyi mücadele ettiğimizi düşünüyorum Winx meselesinde. İyi idare ettik. Yani onun kafasına işledik. Bak onlara gerçek değil diyor.</p>	<p>Çocuğu ikna edip uygun bulmadıkları bir programı izletmiyorlar.</p> <p>Programın gerçekliği üzerine konuşuyorlar. Bunu devamlı yapmaları çocuğun bu düşünceyi içselleştirmesine neden olmuş. Görüşme sırasında annesi ve ben bu konuda konuştuğumuzda televizyondaki kişilerin hayal ürünü olduğunu, gerçek olmadığını kanıksadığını fark ettim.</p> <p>Çocuğun televizyondan görüp etkilendiği ya da taklit ettiği bazı şeyleri fark ettiklerinde hemen müdahale ediyorlar.</p> <p>Küçüklükten itibaren çocuğun sorularını geçiştirmeyip onun anlayabileceği şekilde mantıklı cevaplar veriyorlarmış.</p>	<p>Aktif aracılık düzeyi yüksek.</p>
YAVUZ	<p>Anne: Soruyor. Ben de orada devreye giriyorum, gerekli yerde. İşte "Neden yedi, neden öldürdü" falan diyor. E biz de diyoruz et yemek için, biftek seviyorsun, ama biz de inekleri ya da koyunları yiyoruz. "haaa" diyor. Ama hepsini öldürmüyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Konuşuyor musunuz hiç onunla izlerken?</p> <p>Anne: Bazı sahnelerde ben müdahale ediyorum.</p> <p>Baba: Biz ilginç bir şey olmazsa konuşmuyoruz.</p> <p>Anne: Korkulacak bir şey olursa eğer işte geçenlerde kan fışkırıyor adamın boğazından, işte "film için tabi ki adamın ölecek hali yok" diyorum. İşte gözler bir böyle pörtledi. Bakış falan değişti. Oğlum "tabi ki" diyorum "insanın film için kendini öldürecek hali yok, ketçapla yapıyorlar, ama bak tebrik ederim aslında bak ne kadar gerçekçi olmuş, senin ilginçti, bak korktun bile". Baktı, "haklısın anne ya, nasıl korkuttular beni ya tebrik etmek lazım valla ya"</p> <p>Baba: Şeyi anlıyor yalnız. Bu film çocuklar için, bu film büyükler için. Bunu biliyor. Yani onu kabul ediyor. Yani "oğlum bu film büyükler için, çocuklar seyretmez" dediğimiz zaman onu istemiyor.</p> <p>Anne: Yok hayır karakterlerle özdeşleşmiyor. En son beni öpmeye kalktı işte. Öyle bir maceramız oldu. Onu da nasıl denk geldiyse diyeceğim ama çizgifilmler de bile öpüşüyorlar yani. Ne yapıyorsun annem dediğim zaman, "filmlerde yapıyorlar ya anne ondan yapıyorum sana". Oğlum bak dedim: "Onun ağızındaki mikroplar sana geçer onunki sana geçer". Hayır bir yerde de korkuyorsun yarın bir gün sınıfta bir kız öpmeye kalksa, bir tanesi ne yaparsa 24'ü birden yapıyor çünkü. Yeni nesil öyle bir nesil. Hepsini birbirlerini etkiliyorlar. O zaman mikrop geçiyorsa nasıl öpüşüyorlar o zaman diyor. Sen görmüyorsun dedim onlar araya peçete koyuyorlar. Yedi mi hayır. Ama hala görüyorum yani çıktığı zaman öyle sahneler, çizgi filmlerde çıkıyor yalnız. Bıyık altından kıs kıs gülüyor bana.</p>	<p>Çocuk korktuğu zaman ya da sorduğu zaman konuşuyorlar.</p> <p>Programın gerçekliği hakkında da çocuk korktuğu zaman konuşuyorlar.</p>	<p>Aktif aracılık düzeyi düşük.</p>

KİŞİLER	4. ALT PROBLEM ÇOCUĞUNUZ TELEVİZYON İZLERKEN NASIL DAVRANIYOR, KİMLERİ NASIL TAKLİT EDİYOR?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>Anne: Yatarak seyrediyor. Onlar gibi davranmaz. Bazen uyur, bazen sıkılırsa arkasını döner oyuncaklarıyla oynar. Ortaya çıkıp da onlar gibi hareket etmez.</p> <p>Baba: Çizgi film kahramanları gibi değil ama o belgesellerde mesela aslanı çok şey yapar.</p> <p>Anne: Aslan olur, kükrer.</p> <p>Baba: Ama çizgi film kahramanlarını taklit etmez.</p> <p>Araştırmacı: Büyüyünce ne olmak istiyor?</p> <p>Anne: Araştırmacı olmak istiyordu. Bir ara plastik cerrah diyordu.</p> <p>Baba: Araştırmacı. Seyrettiği belgesellerden. Hayvanları uyutup, uyuşturuyorlar ya.</p> <p>Anne: Mesela dişi ağrıyor bir kaplanın hayvanı iğneyle uyuşturup, tedavi edip doğal ortamına bırakıyorlar. Bu da öyle olacaktı. Mesela verici takacağım boyunlarına onlarımıza takip edeceğim doğal yaşamlarını diyor.</p> <p>Araştırmacı: Vericiyi biliyor.</p> <p>Baba: Mesela çita resmi çizmiş. Boynunda tasma gibi bir şey vardı. Bu ne dedik. Verici taktım ona dedi.</p>	<p>Televizyon kahramanlarını taklit etmiyor. Yalnızca hayvanlarla ilgili belgesellerden öğrendiklerini yansıtıyor. Oradaki hayvanlar gibi sesler çıkartıyor.</p> <p>Seyrettiği belgesellerden etkilenip araştırmacı olmak istiyor.</p>	<p>Hayvanları taklit ediyor. Kahramanları taklit etmiyor.</p>
IRMAK	<p>Anne: Şeyi fark ediyorum: Bizim konuşma tarzımızda kitabi cümleler kullanılmaz günlük hayatımızda ama o çok güzel kullanıyor. Ve kelimeleri eşanlamlılarıyla kullanıyor.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon'a mı bağlıyorsunuz bunu?</p> <p>Anne: Evet biraz ona bağlıyorum ben. Kelime dağarcığı bayağı zenginleşti. Ya da çok güzel ifade edebiliyor her şeyi.</p> <p>Anne: Bam bam verilen haberlerden korkuyor. Dramlardan çok etkileniyor. Ağlayan çocuk, üzülen insan gördüğünde çok etkileniyor.</p> <p>Araştırmacı: Soruyor mu?</p> <p>Anne: Ne olmuş diye soruyor. Şöyle mi olmuş böyle mi olmuş.</p> <p>Baba: Birebir taklit ettiği bir şeyi görmemiş. O anlık yapıyor. Devamlı şunu taklit ediyor diyemeyiz.</p> <p>Anne: Ben anneyim diyor mesela hamile bir kadını diyor. Doğum ne zaman diyince. Ee anne şaka olduğunu anlamıyor musun? Ay anne sende bir hoşsun.</p> <p>Araştırmacı: İzlerken nasıl davranıyor?</p> <p>Anne: Heyecanlanıyor. Bağırıyor. Sabah giyinirken Dora diye bir çizgi film var. İnteraktif bir çizgi film o, güzel de. Hem İngilizce bir şeyler var hem de bir şey kayboluyor. Çocuklar bu nerede diyorlar, herkes sesli cevap veriyor. Irmak da avazı çıktığı kadar bağırıyor. "Ağacın arkasındaaaa".</p> <p>Araştırmacı: İyiler kötüler demistiniz ya Irmak iyilerin ya da kötülerin yanında oluyor mu? Yani iyiler kötülere bir şey yaptığında örneğin vurduğunda ya da savaş gibi bir şey olduğunda iyileri destekliyor öyle mi?</p> <p>Anne: Kesinlikle. O konuda çok hassas. Duygusal bir çocuk. Günlük hayatında da iyiyeye yönelik.</p> <p>Anne: (Winx çizgi filminden bahsediyor) Ama onlar savaşıyorlar işte. Rüzgar çıkartıyorlar, bilmem ne yapıyorlar.</p> <p>Baba: Onları söylüyor tek tek mesela.</p> <p>Araştırmacı: Onları taklit ediyor mu?</p> <p>Anne: Yok. Diyorum ya biraz fazla mantıklı bizim çocuğumuz. Biraz çocuk şeyi olması lazım aslında.</p> <p>Baba: Orada İspanak'ı seviyor. Yapar da taklidini. Komedi dizileri.</p> <p>Baba: Irmak laf olsun diye zaman geçsin gibi izleyeyim şeklinde değil de bir şeye odaklandığında seslenirsiniz şey yapmaz. Onu anlamaya çalışır.</p> <p>Araştırmacı: Dikkati yoğun yani izlerken?</p> <p>Baba: Evet hakikaten dikkati yoğun.</p>	<p>Çocuğun konuşma tarzı televizyondan izlediklerinden etkileniyor.</p> <p>Çocuğun televizyondan gördüklerini çok mantıklı olduğu için taklit etmediğini düşünüyorlar. Ama anlattıklarından çocuğun televizyon karakterlerini taklit ettiği ortaya çıkıyor.</p> <p>Çocuk izlerken heyecanlanıyor kendini kaplıyor ve televizyonla iletişime geçiyor.</p> <p>Çocuk televizyondaki kahramanlarla özdeşim kurup iyilerin yanında oluyor.</p> <p>Çocuk izlerken anne baba seslendiğinde duymuyor, kendini kaplıyor.</p>	<p>Çocuk zarar verici taklitler yapmasa da televizyondan gördüklerini taklit ediyor.</p>
BARİŞ	<p>Araştırmacı: Özdeşleşiyor mu Barış? İyilerin yanında mı kötülerin yanında mı yer alıyor?</p> <p>Anne: Özdeşleşiyor. Aslında değişiyor, ikisinden de oluyor.</p> <p>Araştırmacı: Biri birine zarar verdiği zaman seviniyor mu?</p> <p>Anne: "Şimdi onu mahvettim, kılıcımı batırdım" diyor. Ben10 var. Ben10 olmayı çok istiyor. Bir çocuk kahraman var. Saati var, Omnitrix diye. Onu çevirince 4 kollu bir yaratığa, başka bir şeye çeviriyor 10 tane farklı kahraman dönüşüyor. Ondan çok etkileniyor. Kendini şey yapıyor.</p> <p>Araştırmacı: Hareketlerine, oyunlarına yansıyor mu?</p> <p>Anne: Yansıtıyor tabi. Mesela hopluyor zıplıyor. "ben Ben10 diyor sen şu ol" diyor. Arkadaşlarıyla oynarken de "ben Ben10'im", ben kahramanlarını çok iyi bilmiyorum. "sen karşı gruptan biri ol", oynuyorlar öyle.</p> <p>Araştırmacı: Birbirlerine zarar veriyorlar mı?</p> <p>Anne: Vurmuyorlar, vuruyormuş gibi yapıyorlar ama.</p> <p>Araştırmacı: Yetişkinlere yönelik programlara denk geliyor mu?</p> <p>Anne: Evet geliyor.</p>	<p>Çocuk televizyon programlarında iyi ya da kötü fark etmeden taraf tutuyor.</p> <p>Kendisini bir çizgi film kahramanının yerine koyuyor ve savaşıyor. Özdeşleştiği için o kahramanın kostümünü giymek istiyor. Kendini ve çevresindekileri</p>	<p>Şiddet içeren televizyon kahramanlarını taklit ediyor. Özellikle karşı tarafın ve savaşın olduğu oyunları oynuyor.</p>

	<p>Araştırmacı: Ne yapıyor? Tepkisi ne? Anne: Eğer korkunç şeyler varsa ilgisini çekiyor. Görmemesi gereken bir şeyse hemen kanalı değiştiriyoruz. Değiştirmemizi istemiyor. Bakmak istiyor aslında ne olmuş diye. O çocuğa ne olmuş, bayana ne olmuş, bakmak ve görmek istiyor. Mesela biz bir şey seyrettiğimizde de korkulacak bir şey varsa biz kanal değiştirdiğimizde de görmek istiyor. Değiştirmeyin diye ısrar ediyor. Aslında merak ediyor.</p> <p>Araştırmacı: İzlerken dikkati nasıl, yoğun mu? Anne: Tabi. Mesela Ben10 izlerken transa geçiyor. Ne deseniz duymaz. İlgisini çeken şeyi çok dikkatli izliyor. Nefessiz izliyor. Çok televizyon izleyen biri olmasa da. Ama genelde ilgisini çekiyor.</p> <p>Anne: İzlerken hiç taklit etmiyor. Ama biter bitmez bir hoplama zıplama o an oluyor. Bir de oyununu oynuyor arkadaşıyla ya da bize sen şu ol ben bu olayım diye.</p> <p>Araştırmacı: Başka hangi kahramanları taklit ediyor? Anne: Ben10, legoların (bilg. oyunu) onun kahramanları da var. Çizgi filmi yok. Oyuncak olarak ürününü de satıyorlar. Barış'ın var. Bunlardan olmak istiyor. Ben şuyum sen şusun. X (Mathatiyu) şehrini ele geçirdik falan diyor. Çizgifilmeleri de taklit ediyor ama öcük böcükleri taklit etmiyor. Asla öcük böcük olmaz. Ama hani bakıyor. Ne bileyim uzay devriyesini taklit etmez. Daha çocuksu savaşan şeyleri taklit ediyor. Anne: Mesela kahrolsun diyor. Biz kahırlı konuşmayız. Nereden öğrendi diye düşündüm. Sonra baktım çizgifilmde sürekli kahrolsaca, kahrolsun, lanet olsun diyor. Onları çabuk kapıyor ve kullanıyor da. Anne: Mesela "batırdım kılıcı" falan diyor. Bende seni gıdıklamaya geliyorum diyorum. "Anne gıdıklama olmaz bunda biz savaşıyoruz" diyor. Yani şeyi istiyor: "Ben seni alt ettim, al sana kılıç" yapayım istiyor yani. Karşılıklı oynarken ben kelimeleri yumuşatmaya çalışınca o beni uyarıyor öyle olmaz diyor. Ben10 kostümü istiyor benden dikmem için.</p> <p>Araştırmacı: televizyon kahramanlarının oyuncaklarıyla oynuyorlar mı? Anne: Oynuyorlar. Aslında onlarla hiç oynamıyorlar. Ondan sonra da zombicilik, kötülerini öldürme oynuyorlar.</p> <p>Araştırmacı: Kahramanlara benzemek anlamında şunu olacağım falan diyor mu? Anne: Yok demiyor. Herhalde olamayacağını biliyor. Onun farkında. Araştırmacı: Gerçekle sanal olanı ayırabiliyor yani? Anne: Farkında. Barış farkında. Bir Ben10'ın gerçekte olamayacağını biliyor.</p>	<p>kahramanların yerine koyarak vuruymuş gibi yaparak oynuyor.</p> <p>Korkunç şeyler ilgisini çekiyor.</p> <p>Televizyon izlerken hiçbir şeyle ilgilenmeyip programa konsantre oluyor.</p> <p>İzlerken taklit etmese de program biter bitmez taklit etmeye ve onun oyununu oynamaya başlıyor.</p> <p>Televizyondaki savaşan kahramanları taklit ediyor. Diğerleri ilgisini çekmiyor.</p> <p>Konuşma tarzında da televizyon kahramanları belirleyici. Evde konuşulmayan kelimeleri kullanıyor. Kahrolsaca, lanet olsun gibi. Anne oynarken kelimeleri yumuşatmaya çalışınca annesini savaşta böyle konuşulmayacağı konusunda uyarıyor.</p>	
YAGIZ	<p>Anne: Ha bir de Bak Çiz Yap Çiz diye adam oturuyor bir şeyler yapıyor onu taklit ediyorlar. Yapmaya çalışıyorlar.</p> <p>Baba: Şey eğilimleri var yalnız. Onu engellemeye çalışıyoruz. Televizyonda bazı diziler var. Arka Sokaklar gibi ondan sonra Adanalı, Kurtlar Vadisi.</p> <p>Araştırmacı: Onları taklit ediyor mu? Anne: Tabi bir şeyler yapıyor. Silahla oynuyor tabi. Araştırmacı: Oyuncakları var mı silah? Anne: Var. Ama o olmadan da legodan yapar. Tuvalet kağıdı. Baba: Herhangi bir şeyden kendi kendine bir şeyler yapar. Bir sopayı eline geçirdiğinde o onun için silahtır. Anne: Hayır küçük de etkileniyor. O da din din (Silah sesi) yapıyor. Hiç yakışmıyor bile ona.</p> <p>Araştırmacı: Size soruyor mu uçan yaratıklar falan? Baba: Aaa o tip fantezileri çok.</p> <p>Araştırmacı: Korktuğu oluyor mu izlerken? Anne: Oluyor. O zaman beni çağırıyor yanına. Ben o zaman anlıyorum korktuğunu. Anne gel beraber seyreledim diyorsa. Araştırmacı: Seyretmekte diretiyor yani? Anne: Tabi tabi, kapatmak istemiyor. Heyecanlı, seviyor öyle heyecanı. Ben de bakıyorum biraz korktuğunu anlayınca kapatalım oğlum, güzel değil bu falan diyorum.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon izlerken dikkati yoğun mu? Anne: Evet yoğun. Baba: Tabi. Yemeğini unutma boyutuna kadar. Sesleniyoruz cevap vermiyor. Anne: Böyle bakıyor duymuyor, görmüyor beni. Baba: Dalıp gidiyor.</p> <p>Araştırmacı: İzlediklerini kardeşini de oyuna katarak taklit ediyor mu? Baba: Şiddet boyutunda mı? (Şaşırarak) Araştırmacı: Yo örneğin onu kurtarmaya da çalışabilir. Baba: Öyle eğiliminden ziyade boşuşmalarına sahne oluyoruz. Bir dizide ya da çizgifilmde harala gürele bir sahne seyrettilerse bir bakıyorsun gülerik ikisi boşuşuyorlar yerde. Öyle bir dalmaları var.</p>	<p>Televizyon kahramanlarıyla özdeşleşip silahla oynuyor. Oyuncak silah olmazsa herhangi bir şeyi silah yapıyor.</p> <p>Televizyon izlerken başka hiçbir şey duymuyor.</p> <p>Televizyonda kavgalı dövüşlü bir sahne izleyince hemen kardeşiyile boğuşuyor.</p> <p>Silahlı çatışmalı programlar izleyince eline silah alıp ya da herhangi bir şeyi silah olarak kullanıp oynuyor.</p> <p>Arka Sokaklar dizisindeki polisi sevdiği için polis olmak istiyor. İzlerken kahramanla özdeşleşip iyilerin yanında oluyor.</p> <p>Özellikle silahlı ve çatışmalı dizileri</p>	Kahraman-ları taklit ediyor. Özellikle silahlı ve çatışmalı oyunlar oynuyor.

	<p>Anne: Evet doğru.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon izlerken nasıl davranıyor?</p> <p>Baba: İzledikten sonra taklitleri var. Dizilerde falan küçük bir sahne yakalasa bile silahlı, çatışmalı, tamam artık 1-2 saat içerisinde eline bir şey geçirmiştir, evin içerisinde koşturuyordur dışın dışın diye.</p> <p>Araştırmacı: Özdeşleşiyor mu?</p> <p>Baba: Öyle sahnelere denk geldiğinde mesela birden "baba büyüyünce bende polis olacağım". İyileri kurtarmak için, işte onlara yardım etmek için falan.</p> <p>Anne: Arka Sokaklar.</p> <p>Araştırmacı: Kahraman olmak istiyor mu?</p> <p>Anne: Arka Sokaklar'daki Mesut'u beğeniyor. Mesut Komiser var. Anne ona bayılıyor ben diyor. Olacağı demiyor ama Mesut Komiseri çok beğendiğini söylüyor. Ona özeniyor. Polis olacağım diyor.</p> <p>Anne: Adanalıyı seviyor. Polis, koşturmaca. Bir de rap müziği var onu çok seviyor.</p> <p>Araştırmacı: Kahramanlara ait oyuncakları var mı?</p> <p>Anne: Yok. (Örümcek Adam) Eldiveni falan var ama kostüm olarak yok. Eldiven, alıp oyunu oynuyor. Eldiveninden küçük şeyler atıyor.</p> <p>Baba: Eldivenle yıkandığını bile bilirim. Ama onları saklamak zorunda kaldık küçük kardeşi olduğu için. Atabilir diye. Bir iki kere bahçede bizim gözetimimizde atmasına izin verdik.</p> <p>Araştırmacı: Anasının televizyon ile ilgili oyunlar oynuyorlar mı biliyor musunuz?</p> <p>Baba: Birbirlerine anlattıkları kesin seyrettiklerini. Çünkü Yağız bazen akşamları konuşurken falan "baba dün Atakan dün 3-4 kişiyle elinde silahıyla çatışmaya girmiş" falan.</p> <p>Araştırmacı: Çatışmayı biliyor.</p> <p>Anne: Tabi giyotin diyor. Giyotini nereden biliyorsun Yağız diyorum. Bir tane çizgi film var. Oyunağının birinin kafası yok mesela ne yaptın bunun kafasını diyorum. (Sesini kalınlaştırarak) "giyotinleidiim". Öyle şeyleri var ama. Sevimli Bugs Bunny de giyotin var. Ondan öğrenmiş.</p> <p>Araştırmacı: Mesela o Tom ve Jerry de hangisi oluyor?</p> <p>Baba: Seçmiyor.</p> <p>Anne: Ben birkaç kere yazık şu fareye ya dediğimi hatırlıyorum. "Ama farede çok yaramaz anne" dedi mesela.</p> <p>Baba: Bende merak ettim okulda şimdi taklit ediyor mu? En azından Yağız'da taklit çok nadir. Gün içerisinde öyle şeyler yaşamıyoruz.</p>	<p>seviyor.</p> <p>Örümcek Adam eldiveni çok sevdiği için hiç çıkartmak istemiyor.</p> <p>Çocuk çizgi filminden etkilenip oyunağının başını kopartmış ve giyotinleidiğini söylemiş.</p> <p>Tom ve Jerry çizgi filminde fare hak ettiği için ona yapılan şiddeti makul karşılıyor.</p> <p>Anne baba televizyondan gördüklerini nadir taklit ettiğini düşünüyor.</p>	
DEMET	<p>Anne: Kendi işimi ya da işte ev işini falan hani onun yanında olmaya çalışıyorum, çünkü şey yapıyor, konuşuyor onunla ilgili.</p> <p>Araştırmacı: Peki mesela Bez Bebek'i izledi, taklit diyor mu?</p> <p>Baba: Yok.</p> <p>Anne: Taklit etmiyor da bahsediyor, mesela onların çıkartmaları var, onların üzerine basılmış olduğu çeşitli defterler ve bir takım malzemeler var onları görünce bana tanıtıyor, işte kahramanları, şu şu, bu bu falan, bir tane yapboz aldık mesela, Winx'li yapboz tercih etti ya da çantası Sünger Bob'lu çanta. O eşyaları kullanmaktan hoşlanıyor ama onun gibi olmak konusunu ben hiç rastlamadım</p> <p>Baba: Ben de hiç gözlemedim, yani mesela şey bu Avatar şey, izlemişsinizdir belki biraz şey bu Çin'le ilgili falan, dövüş sanatları falan var, orada Avatar'dan görüp de özendiği olmadı, tam tersi çok ilgilenmiyor.</p> <p>Anne: Geçen yıl bir kere o Avatar'daki Katara adlı kahramanı bir kere şey yapmıştı işte böyle, ben de onun gibi uçabilsem gibi bir hayal kurmuştu ama taklit etmedi.</p> <p>Baba: Bebeklerine onların isimlerini verdiği oluyor, oradaki karakterlerin ismini veriyor, çizgi filmlerdeki karakterlerin isimlerini, kendi oyuncularına veriyor.</p> <p>Araştırmacı: Mesela o Bez Bebeği, Selenayı izlerken onlar gibi olmaya çalışıyor mu, yani gerçek gibi geliyor mu ona acaba, yani farkında mı onun gerçek olmadığını, uçtuklarının, cinlerin falan?</p> <p>Baba: Yani evet.</p> <p>Anne: Bence gerçek olmadığını söylüyor ama duygu olarak bazen onların var olabileceğini de düşünüyor gibi geliyor yani, hani dile döktüğünde tamam gerçek değil söyleyebilir ama bazen işte korkutucu yaratıklar gelir mi hani biz ne kadar söylesek de varlığına inanıyor gibi.</p> <p>Baba: İzlediği şeylerden çok etkilendiğini ben düşünmüyorum ama izlerken mesela şey oluyor, böyle hipnotize olur gibi gözü çok dalıp gidiyor, bir iş yapıyorsa mesela çok sevdiği programsa o işi unutup, hani giyinecekse mesela atıyorum, ayakta böyle dalıp gidiyor o programa bazen, beni ancak o mesela endişelendiriyor, yani o anda çünkü somut bir şey görünmüyor ama bilinçaltına nasıl bir etki yaratıyor bilemeyiz tabi.</p> <p>Araştırmacı: Dikkati çok fazla yani televizyona?</p> <p>Baba: Tabi tabi.</p> <p>Araştırmacı: Onları canlandırıyor mu acaba yani, kişiselleştiriyor mu acaba, arkadaş gibi yani gerçek bir kişi gibi hiç anlatıyor mu?</p> <p>Anne: Yok</p>	<p>Televizyon kahramanlarının eşyalarıyla çok ilgileniyor. Bebeklerine kahramanların isimlerini veriyor.</p> <p>Kahraman için yalnızca bir kez onun gibi uçabilseydim demiş.</p> <p>İzlerken çok fazla konsantre oluyor.</p> <p>Cinli perili programlarda onların gerçekte olmayacağını söyleyebiliyor fakat bir kez onlar gelirler mi diye endişelenmiş.</p> <p>Haberlerde gördüğü korkunç şeylerle ilgileniyor ve soruyor.</p> <p>Filmde iyilerin yanında oluyor ve onlar kötü durumda oldu mu çok etkileniyor.</p> <p>Filminden etkilendiği</p>	<p>Televizyon kahramanlarını yaşamının içine almış fakat çok fazla taklit etmiyor.</p>

	<p>Baba: Hiç anlatmıyor Anne: Hiç rastlamadım ama arkadaşlarıyla konuşur mu bilmiyorum. Araştırmacı: Hiç taklit etmiyor diyorsunuz yani kahramanları. Baba: Biz gözlemedik. Anne: İşte, 1 kere o da çok oldu yani o Katara'yı bahsettiği, o da davranışa dönük değildi de daha hayali ifade etti yani şey yapmadı.</p> <p>Anne: Bence de hani en azından Demet'te hani televizyonda gördü ve bunu oradan öğrendi dediğim bir olumsuz davranışa rastlamadım.</p> <p>Araştırmacı: Hiç haberlerden korktuğunu düşündünüz mü? Anne: Evet Baba: Evet Araştırmacı: İşte askerler silahlar Anne: Terörizm falan. Baba: Korkuyor tabii. Değiştiriyoruz yani varsa değiştiriyoruz, uçak düşüyor bilmem ne oluyor falan meraklı çünkü, ne olmuş ne olmuş işte Araştırmacı: Soruyor mu? Baba: Soruyor evet</p> <p>Araştırmacı: Avatarda bir taraf oluyor mu? Anne: Oluyor, iyilerin tarafında oluyor. Araştırmacı: Yani onlar ona vurduğunda seviniyor mu buna, iyiler kötülere bir şey yaptığında? Anne: Seviniyor yani, daha ziyade onlar vurduğunda değil de öbürlerinin tehlike altında olmasından çok etkileniyor. Baba: Şeyde mesela Selena, bu pek izlemiyor da seyredirken iyileri ve kötülere çok fazla ayırmıştı aslında biz buna biraz engel olmaya çalışmıştık çünkü insanlar iyi ya da kötü diye ikiye ayrılıyor diye telkin etmeye çalışmıştım orada kendisini çok fazla iyile, yani Selena'yla özdeşleştiriyordu, öbüründen de uzak durmaya çalışıyordu Ales'ten kötülük tarafından ama o çok sahte bir iyilik yaratmasını istemiyorduk.</p>	<p>için insanlarda salt iyilik veya salt kötülük olur diye bir kanı oluşmuş.</p> <p>Filmdeki iyile özdeşleşip kötüden kaçınıyor.</p>	
CAN	<p>Araştırmacı: Mesela o uçtuğunda taklit ediyor mu uçmasını? Anne: Şimdi onların daha kolayları var ya, çocukların kostümleri var biz aldık Can'a. Batman kostümü var, bir de Spiderman kostümü, ama hani işin film olduğunu anlıyor halinde. Baba: Eğer değerliyse Can'a, yani Can Süpermen olmaz mesela Süpermen kadar hızlı gidebilirim der. Anne: Kendini bir ara şeye benzetiyor çok küçükken yarış arabası gibi yapıyordu ya. Baba: Evet, daha çok araba, çok hızlı bir araba olmayı seviyor. Anne: Arabanın yerine koyuyor kendini. Araştırmacı: Özdeşleşmiyor yani onunla? Anne: Ben hiç rastlamadım yani. Baba: Daha realist yaklaşıyor. Bir ara şey öğrenmişti: Spiderman şey atıyor ya. Anne: Ağ atıyor ama onu amcasının kuzeni var, kendi üretmedi.</p> <p>Araştırmacı: İzlerken de çok dikkatli mi izliyor? Anne: Bazen evet. Araştırmacı: Yani her şeyi bırakıp ona dalıyor. Anne: Evet, yalnız şey var süt içmeyi çok seviyor, sütüne böyle, sütüne kaptırıp. Baba: Hı bu arada biberon kullanıyor da hala ondan. Anne: Süt içerken, yani hem filmin keyfini alıyor, hem sütün keyfini alıyor o anda kopuyor.</p> <p>Araştırmacı: Mesela o televizyonda gördüklerini kardeşine uygulamaya çalıştı mı oyun şeklinde? Anne: Hiç ben. Baba: Yok hayır, dediğim gibi çok realist bir çocuk. Yani öyle ona zarar verecek bir şey asla yapmaz, zaten çok vurdulu kırdılı şeyler seyretmez Anne: Evet seyretmiyor Araştırmacı: Hiçbir kahramanla da özdeşleşmiyor, taklit de etmiyor? Anne: Ha biraz, şey Disney kanalında şey var, Guffy var, Guffy ve oğlu, annemle onu fark ettik, sanki oğlunun böyle bir bezgin, omuzlar önde bir yürüyüşü var. Sanki onu taklit ediyor, bir de sanırım Tom ve Jerry'deki kedinin bazen o halini taklit ediyor, yani omuzlar çökmüş yüzünü indirmiş, yani bir şey, ikisinden biri olabilir taklit ediyor, biz bir şey dediğimizde öfkelenildiğinde bize kızıp o hareketi yapıyor yani. Araştırmacı: Büyüyünce ne olmak istiyor? Baba: Çok değişikken ya, bazen işte. Anne: İkimizin mesleğini de düşünüyor, yani eşim iş adamı, serbest çalışıyor, esnaf. Ben hekimim ama daha çok babanın işini, fabrikasını falan çok beğeniyor istiyor ama bir yarışçı olmayı da çok istiyor. Araba yarışçısı. Şey nerden biliyor, bir dönem öyle şey yapmıştınız, araba almıştınız siz, yarış arabası, babalarının geçmişinde var böyle yarış tutkunluğu var. Baba: Biraz ralli falan yapmışlığımız var o yüzden böyle azıcık kanında var yani. Anne: Bir de the car, cars mıydı, car mıydı, Baba: Cars. Anne: Arabalar filmi ondan çok etkilendi Baba: Arabalar filmi tam Can'ın 2, 2.5 yaşına denk geldi, tam algısının çok güçlü olduğu,</p>	<p>Kahramanın yerine geçmediğini söylüyorlar yalnızca onun gibi olabilir diyormuş. Ama daha sonra kendisini, annesini ve anneannesini bir kahramanla özdeşleştirip oynadığını söylüyorlar.</p> <p>Cars filminden etkilenip kendini arabanın yerine koymuş.</p> <p>İlgisini çeken bir şeyse izlerken başka bir şeyle ilgilenmeyip televizyona dalıyor.</p> <p>Çizgi filmdeki karakterin duruş şeklini anne babasına kızdığına taklit ediyor.</p> <p>Babasının daha önce araba yarışçısı olmasından ve Cars filminden etkilenip araba yarışçısı olmak istiyor.</p> <p>Haberlerde gördüğü bir vahşet olayından etkilenmiş ve dedesine kızdığına aynısını ona yapacağını söylemiş.</p> <p>Olağandışı</p>	<p>Televizyonda gördüklerinden etkileniyor ve "en" olanla özdeşleşiyor.</p> <p>Kahramanların tavırlarını taklit ediyor.</p>

	<p>işte o zaman, bir süre sürekli arabalar filmi, çok da sevimli bir şey o, seyretti.</p> <p>Araştırmacı: Mesela bomba falan öyle şeyler biliyor mu? Baba: Yok ya. Yani çok, mesela bir sefer öyle bir şey olmuştu, televizyonda bir haber program izlerken biz, haberleri izlerken, işte biri birisine ne yapmış, satırla mı kesmiş, ne yapmış falan bir ara dedesiyle anlaşılmaz bir durumu vardı. Anne: Haberlerde çıkmıştı, eşini mi, yoksa babasını mı böyle öldürüyor, parçalara ayırıyor baltayla ondan sonra buzdolabına koyuyor ve yiyor muydu öyle bir şey. Can da dedesine kızıp anneannesine söylemiş, dedemi öldüreceğim, keseceğim, yiyeceğim, çok af edersiniz kaka olarak çıkacak fosfepteğe incek diye böyle, böyle bir şey kurgulamış ama bence onu televizyonda görmüş. Baba: Tam o haberin olduğu dönemde. Anne: Bir şey vardı ya hani adam çamaşır makinesi içine giriyor falan, Pınar Altuğ'un bir programı vardı biliyor musunuz, böyle mucizelerle ilgili. Onu Allahahtan yok artık, birkaç kez ona denk geldi de bizim de nedense dikkatimizi çekip açmışız herhalde ondan da etkilendi Can. Böyle hani fırsat olduğunda tekrarlıyordu onu söz olarak. Baba: Yani acayip sevdiği şeyler etkiliyor onu yani. Anne: Olağan dışı şeyler evet.</p> <p>Araştırmacı: Çizgi filmlerde iyi taraf kötü taraf olur ya, Tom ve Jerry'de mesela özdeşim kuruyor mu? Anne: Kuruyor tabi kurmaz mı. Can kediden ay fareden yana, anneanesi kedi, hep Can yeniyor onu, Can hep güçlü kahramanları seçiyor. Onu söyleyeceğim, tüm çizgi filmlerde bir kahraman seçiyor gerçekten doğru, onunla özdeşleşmiyor da izlerken, mesela daha güçlü daha güzel, daha akıllı, daha kurnaz her neyse ama daha olanı Can seçiyor diğeri ben oluyorum ya da anneanesi oluyor. Araştırmacı: İyi ya da kötü değil yani en olanı. Anne: En olanı evet en. Can anneanne kedi mi fare mi? Can: Kedi Anne: Kedi, sen nesin? Can: Fare Anne: Faresin, ben köpek miydin? Can: Evet Anne: Evet, öyle bir şeyimiz var doğru. En güçlü, yani orada kim en'se seçiyor yani. Jerry, evet fare her şeyi yapıyor kediye, değil mi Can? Can: Evet Anne: Eninde sonunda her şeyi yapıyor Can: Köpek farenin dostu Anne: Köpek de dostu ben yani, ki anneanneyi çok sever ama izlerken anneanne bu sensin direk o şekilde birlikte izliyorlar, kadının başına gelmedik kalmıyor yani.</p> <p>(Can Spirder Man kostümünü giyip geldi. Ne yapacaksın diye sordum. Kahramanlık yapacağım dedi.)</p>	<p>şeylerden etkileniyor.</p> <p>Kahramanlarla iyi ya da kötü olmasına göre değil bir konuda en iyi olmasına göre özdeşleşiyor. En güçlü, en güzel gibi.</p> <p>(Görüşme sonrasında Can Spirderman kostümü giyip yanımıza geldi. Ne yapacaksın dediğimde kahramanlık yapacağım dedi.)</p>	
ÖZKAN	<p>Araştırmacı: Ne olmak istiyor Özkan? Anne: Göz doktoru olacağım diyordu en son ona karar vermişti. Dizi bağlantılı filmde şunu yapıyorlar bunu yapıyorlar diye bir anlatımı yok. Dizilerden şunu olacağım gibi fantezileri de yok. Anne: Gördüğümüz kadarıyla televizyondan görüp günlük yaşantısına uygulamıyor. Şurada şunu yapıyorlardı bende anne öyle oldum dediğini görmedik.</p> <p>Araştırmacı: İzlerken dikkati yoğun mu? Baba: İzler yoğun. Anne: Duyuyorlar ama gözler sabit televizyonda ona bakarak cevaplıyorlar. Öncelikleri televizyon oluyor. Ya da bir şey söylediğiniz de yapacaksa da işi hallediyor gene bakmaya devam ediyor.</p> <p>Araştırmacı: Kavga ediyorlar mı kendi aralarında? Anne: Normal kavga bence. Araştırmacı: Televizyon kahramanlarını örnek alarak? Anne: Yok.</p>	<p>Televizyonu çok dikkatli izliyor.</p> <p>Aile kahramanları taklit etmediğini söylüyor.</p>	Televizyon kahramanlarını taklit etmiyor.
DURU	<p>Anne: Karşılaşsa soruyor. Baba: Karşılaşsa sorar. Anne: Yani mesela bir dizide bir sahne onun yanında bir şeye denk geldiyse diyelim ki yattı kalktı geldi yanımıza. "aa bu ne" hemen. Yani şeylerin açıldığını hissediyorum. Göz kulak bütün ekrana yönelik. Duyduğu ufak bir kelimeyi ses kısık bile olsa hemen takibe giriyor. Baba: O an olmasa bile sonradan da sorabilir. İlla o an değil, mesela aradan bir ay geçti. Yani ne zaman nerde ne soracağı belli olmuyor.</p> <p>(Odada Duru da var. Devreye girip izlediği çizgi filmi anlatıyor: Winx) Araştırmacı: Winx'i seviyor musun Duru? Anne: Seviyor. Baba: Peki Winx'in nesini seviyorsun Duru?</p>	<p>Çizgi filmde iyinin yanında oluyor. Bir kahraman seçmiş ve oyunlarında hep o oluyor.</p> <p>Daha küçükken çok izlediği resimle ilgili bir programdan etkilenmiş ve ressam olmak istiyor. O programdakileri evde uygulamaya çalışmış ve</p>	Televizyondakilerle konuşmalarına yansıtıyor. Nadiren de hareketleriyle taklit ediyor..

<p>Anne: Nesini seviyorsun? Süsleri püsleri mi? Duru: Hayır kızlarını. Biraz düşünmem lazım. Araştırmacı: Sen hangisi kazansın istiyorsun? Duru: Tekna. Araştırmacı: İyimi o? Duru: Evet. Anne: Tekna iyi. Onun favorisi o. Saçını başını. Araştırmacı: Sen büyüyünce ne olacaksın? Duru: Ressam. Araştırmacı: Neden? Duru: Çünkü çok güzel resim yapıyorum. Araştırmacı: Televizyonda var mı ressamlar? Duru: Yok da. Tek başına öğrendim. Baba: İspanya'daki bazı programların etkisi oldu resim konusunda. Özellikle hafta sonları sabah 9 gibi başlayan çocuklara yönelik programlarda. Disney Channel'ın galiba Art Attack diye. Orada bir adam hem el becerileriyle bir şeyler yapmayı gösteriyor, nasıl yapıyor. Anne: Küçüklükten itibaren o Art Attack'ı çok izledi. Araştırmacı: Ressam olma isteği ondan kaynaklanıyor olabilir mi? Baba: Onun etkisi var diye düşünüyorum. Anne: Onun etkisi var. Orada böyle yaratıcı şeyler yapıyorlar. Değişik resimler. Baba: Açık bir alanda çevresinde bulunduğu objelerle de resim yapabiliyordun o programda. Orada gördüğü zaman, bir gün eşim yemek yapıyor mutfakta bende içeride kitap okuyorken içeride çekmeceler açıldı, bir şeyler oldu. Baktık ne oluyor acaba, içeride bir şeyler oluyor diye. Baktık ki kendi çapında orada gördüğünü uygulamaya çalışmış. Canavar yaptım diyor, kocaman kalemleri koymuş, bardaklarını yapmış. Anne: Bütün havlular kalkmış. Araştırmacı: Oyuncakları var mı Winx'li? Anne: Oyuncak pek yok da kıyafet eşyası var. Çantası, çorapları falan ve bluzu var. Duru: Ayakkabı, bikini. Araştırmacı: Taklit ediyor mu? Baba: Çok şey olduğu zaman daha fazla şekilde izlediyse bir programı ve bir yoğunlukla izlediği bir durum varsa bir miktar etkileyebilir, kullanabiliyor. Anne: Uyarılıp, orada o lafı çok duyduysa kullanabiliyor. Araştırmacı: Hareketleri de mi? Baba: Olabiliyor, o da olabiliyor ama bu dediğim çok şey değil. Yüzde iki yüzde üç gibi. Yaşam tarzı ya da hareket tarzı halinde değil. Anlık şeyler çıkıyor ama hemen müdahale ediyoruz. Araştırmacı: Arkadaşların sınıfta taklit ediyorlar mı onları? Duru: Çok ediyorlar. Araştırmacı: Ne yapıyorlar? Duru: Ozan hep "ben Ninja Kaplumbağasıyım" deyip duruyor. Anne: Erkekler herhalde daha şey. Kızlar süs püs yani. Duru: Biz Winx Oynuyoruz. Anne: Kızlar aralarında Winx oynama. Winx derken işte süper gücüm var. Öylemi oynuyorsunuz? Duru: Hayır. Hangimiz olacağını seçiyoruz, güçlerimizi bildiklerimizi seçiyoruz. Bilmediklerimizi arkadaşlarımıza soruyoruz. Baba: Sen hangisi oluyorsun? Duru: Ben en çok Tekna'yı seçerim. Araştırmacı: Onun ne gücü var? Duru: Bilgisayar, telefonlu güçleri var. Baba: Teknoloji güçleri var. Adı da oradan geliyor demek. Flora'nın ne gücü var? Duru: Flora'nın sihirli sarmaşık Anne: Siz aranızda oynarken erkekler gibi hoplama atlama yapmıyorsunuz, ne yapıyorsunuz? Ne diyorsunuz birbirinize? Ben Tekna'yım kötülerini öldürecek gibi mi? Duru: Yapmıyoruz. Öyle demiyoruz. Aslında güçlerimizi önce seçiyoruz. Ondan sonra ses dalgaları, ses fırtınası "enchantinks" diyoruz. Sihirli Winx. Genellikle ben ellerimi açıyorum. Baba: Bu da hokus pokus gibi bir şey. Duru: Ben bir şey söyleyebilir miyim? Perilerin adı... Araştırmacı: Sen çok seviyorsun. Oluyor musun peki onlardan biri. Duru: Evet. Tekna oluyorum. Baba: Neden peki Tekna. Neden Bloom değil. Duru: Seviyorum çünkü onu. Hepsini seviyorum da. Tekna, insan olmadığını kanıtlayabiliyor. Uçabiliyor. O insan ölü mü canlı mı bir tür büyük içinde mi anlıyor. Duru: Tekna ağacın arkasındakini görebiliyor ve gösterebiliyor. Çünkü onun özel bir bilgisayarı var. Araştırmacı: Dikkati çok yoğun mu izlerken? Anne: Yoğun. Duymayabiliyor seslendiğimde. Yoğun oluyor. Baba: Laf olsun diye izlediği şeyler de çok oluyor. İzlediği şeye bağlı değişiyor. Başka bir şeyler de ilgilenebiliyor. Anne: Ama ben iyi mücadele ettiğimizi düşünüyorum Süsünde püsünde o. Bir ara saçımı öyle kestireceğim dedi. Kızların etkileşimi böyle.</p>	<p>eşyalardan canavar yapmış.</p> <p>Bir programı çok izlediyse konuşmalarına yansıtıyor. Nadiren de hareketlerine de yansıtıyor.</p> <p>Bir çizgifilmi (Winx) çok seviyor. Onunla ilgili giysileri ve eşyaları var. Bu çizgifilmi oyunlarına yansıtıyor.</p> <p>Arkadaşlarından her biri bazı güçlere sahip oluyor ve sahip oldukları güçleri birleştiriyorlar. Seçtiği karakteri insan olmadığını kanıtlayabilmesi, büyüü olanları anlayabilmesi ve uçabilmesi nedeniyle seçmiş.</p> <p>İlgisini çeken bir programsa dikkati çok yoğun oluyor.</p>	
---	--	--

<p>YAVUZ</p>	<p>Anne: Aslında oturup moda mod televizyonun karşısında televizyon seyreden bir çocuk değil. Televizyon açık kalsın, o oyuncaklarının arasına dalıp, ama orada bir ses olsun ona.</p> <p>Araştırmacı: Yalnız olmadığını düşünüyor belki.</p> <p>Anne: Evet. Gerçi biz de odada oluyoruz ama. O televizyonun azıcık sesi kısılın ya da kanal değişsin, "Ya niye değiştirdiniz ya?" deyip hemen müdahale ediyor.</p> <p>Araştırmacı: Büyüyünce ne olmak istiyorsun sorusuna ne cevap veriyor?</p> <p>Baba: Değişik cevapları var. Günden güne değişiyor, öyle bizim istediğimiz şeyler söylemiyor. Bir ara polis olmak merakı vardı.</p> <p>Baba: O aralar Arka Sokaklar'ı seyrediyordu. Ambulans şoförü olma merakı vardı.</p> <p>Baba: İtfaiyeci olma merakı.</p> <p>Anne: Ambulans şoförü, gene Arka Sokaklar'dan, ambulanslar böyle.</p> <p>Baba: Etkilemiş olabilir. Genelde ambulans, itfaiye bu tip araçları seviyor.</p> <p>Anne: Janjanlıları seviyor yani.</p> <p>Baba: O araçlarda filmlerde o araçları sürenler onda özenti yapmış olabilir.</p> <p>Baba: Şimdi hayvanlı çizgifilmli çok tercih etmedi. Ben mesela bir iki tane daha getirdim. Dinozorlu getirdim, sonra işte Open Season diye bir film vardı onu getirdim. "Sevimli bir şey" diye çevirmişler onu da. Onlara baktı. Tavşanlar, ayılar falan böyle. O tip filmleri sevmiyor. Daha çok böyle erkek çocuğu diye herhalde. Ya böyle süper bir kahraman olacak. Ya da araba olacak yani filmde. O zaman çok ilgisini çekiyor.</p> <p>Anne: Arabayı çok seviyoruz mesela. (Cars filmini çok seviyor)</p> <p>Araştırmacı: Taklit ediyor mu?</p> <p>Anne: Yok. Film bittikten sonra gerçek hayata dönüyoruz.</p> <p>Baba: Şimdi filmde etkileniyor. Etkilendiğini söyleyebilirim. Ama filmdeki kahramanın yerine geçmeye falan çalışmıyor. Öyle bir şeyi yok. Ama o filmle ilgili bir oyun oynuyor mesela. Biz Şimşek Mcqueen'lik onadık mesela uzun bir süre. Arabalarla işte filmdeki sözleri kendi oyuncaklarıyla gerçekleştirmeyi çok seviyor mesela. Onu yaptık.</p> <p>Araştırmacı: Mesela Spider Man ellerinden bir şeyler atıyor falan. Öyle oyunlar oynuyor mu?</p> <p>Anne: İşte o tür oyuncakları aldırdı bize.</p> <p>Araştırmacı: Taklit ediyor mu?</p> <p>Baba: Yok.</p> <p>Araştırmacı: Bir arabaları taklit etmiş herhalde.</p> <p>Baba: Arabacılık oyununu uzun süre oynadık hem de yani. Her gün istiyordu bir ara benden o oyunu. Oradaki sözleri falan aynen söylüyor.</p> <p>Anne: Bir ara Şimşek Mcqueen, Mater, Sally. Bunlar Şimşek Mcqueen'in karakterleri. Başroldeki karakterlerinin adları. Mac var. Koca bir tır falan. Biz böyle oyuncak reyonlarının önünden geçemiyorduk. Düzinelerce ayısından evde var aslında. Ama yani o kadar hayran olmuş ki, o kadar seviyor ki çocuk onları sürekli alma, yani onlar bizim artık koşulsuz paran olsa da olmasa da yani farz. Almak zorundasın onları kesinlikle. Oradan nasıl çıkıyorduk biliyor musunuz biz. Ya alıyorduk ya da herkes bize bakıyordu ne vahşi anne baba diye.</p> <p>Baba: Mesela Hulk'u çok seviyor. Nereden sevdi bilmiyorum.</p> <p>Anne: Oyuncakları var. Action Man gibi.</p> <p>Anne: Hatta dün akşam bu gözlük tornavidaları vardır, arkaları küt. Ondan kendine süngerlere saplayıp çok güzel robot yapmış.</p> <p>Baba: Ha evet benim de çok hoşuma gitti o.</p> <p>Anne: Çok güzel bir robot yapmış.</p> <p>Araştırmacı: Bir karakter seçiyor mu kendisine?</p> <p>Baba: Genelde oradaki karakterlere aileden birilerini oturtuyorlar. Mesela kendisini bir yere oturtabiliyor. Yavuz'da değişik bir olay var. Yavuz kendisini bir yere oturtmuyor da çevresindekileri oraya oturtmayı seviyor. Yani babasını orada bir karaktere oturtuyor mesela genelde. Beni kime eşleştirmişti hatırlamıyorum şimdi ama orada beni gösterdi yani. Bu kim dediğiniz de o. Ama sen kimsin dediğimiz de söylemiyor.</p> <p>Anne: Ses yok.</p> <p>Baba: Yani kendi karakterini orada göstermiyor.</p> <p>Anne: O zaman Yavuz'da bir televizyon aşkı başladı. Ertesi sabah herkese böyle nasıl doldura doldura ağzını anlatıyor. 5 kere gitti ya da 5 basamak gitti demiyor mesela. "Zarı atıyorlar" diyo "5 kadar gitti" diyor, işte diyor "robot çıktı" diyor, "evleri havaya uçtu" diyor. "Kardeşi uzaya gitti" diyor. Nasıl anlatıyor içinde yaşıyor onun.</p> <p>Baba: Orada gördüğü sahneleri aklında tutuyor.</p> <p>Anne: İşte o gece hep sayıkladı ondan sonra.</p> <p>Araştırmacı: Bu tür programlarda iyi ile kötü oluyor ya Yavuz birinin yanında oluyor mu? Taraf oluyor mu yani?</p> <p>Baba: İşte dedim ya hiç kendisi filmin içine girmiyor ya yani ben ona şahit olmadım. Taraf olmadı. İyiyle kötünün tarafı oluyor mu hiç? Hiç ben görmedim.</p> <p>Anne: Yok, hayır. Direk seyrediyor ve kapatıyor.</p> <p>Baba: Aslında yorumsuz seyrediyor yani.</p> <p>Araştırmacı: Hiç özdeşleşmiyor yani karakterlerle?</p> <p>Anne: Yok hayır karakterlerle özdeşleşmiyor. En son beni öpmeye kalktı işte. Öyle bir maceramız oldu. Onu da nasıl denk geldiyse diyeceğim ama çizgifimler de bile</p>	<p>Arka Sokaklar dizisinden etkilenip polis ya da ambulans şoförü olmak istiyor.</p> <p>Hayvanlı çizgifimlerden hoşlanmıyor süper kahraman veya araba olan çizgifimleri seviyor.</p> <p>Aile, kahramanın yerine geçmediğini ama onunla ilgili oyunlar oynadığını söylüyor. Filmdeki sözleri kendi oyuncaklarıyla gerçekleştiriyor.</p> <p>Aile üyelerini filmlerdeki karakterlere oturtuyor.</p> <p>Cars filminden etkilenip arabaları taklit etmiş.</p> <p>Anne babaya göre Yavuz hiç filmin içine kendini koymuyor. Bu nedenle de taraf olmuyor ve özdeşleşmiyor.</p> <p>Çizgifilmde görüp annesini dudaklarından öpmeye kalkmış.</p> <p>Çocuğun özdeşleşmediğini söyleseler de görüşme esnasında Yavuz yanımıza geldi ve babası hangi çizgifilmdeki kahraman olmak istiyorsun diye sorduğunda Hulk dedi. Babası İnanılmaz Adam gibi olmak istemez misin diye sorduğunda ise Hulk İnanılmaz Ailenin robotu yener. Hulk daha güçlü dedi. Bir kahramanın yerine kendini koyuyor. Ve bunu yenmek açısından değerlendiriyor.</p>	<p>Aile özdeşleşmediğini söylüyor ancak çocuk televizyon kahramanlarıyla özdeşleşiyor.</p> <p>Taklit etmiyor.</p>
--------------	---	--	---

<p>öpüşüyorlar yani. Ne yapıyorsun annem dediğim zaman, "filmlerde yapıyorlar ya anne ondan yapıyorum sana". Ama hala görüyorum yani çıktığı zaman öyle sahneler, çizgifimlerde çıkıyor yalnız. Bıyık altından kıs kıs gülüyor bana.</p> <p>Anne: Sünger Bob'lu bluz ya da işte çorap, boxer falan bulduğu zaman "aa anne bunu alalım, bunda Sünger Bob var".</p> <p>Araştırmacı: İzlerken nasıl davranıyor? Anne: Mutlaka elinde bir arabası, oyuncağı var. O arada onun kapısını kırıyor ya tamir ediyor. Araştırmacı: Televizyonla bağlantısız bir şeyler yapıyor. Baba: Gözü orada ama elinde başka bir şey var. Hiçbir şey yoksa tırnak yer zaten genelde. O da kötü bir alışkanlık.</p> <p>(Çocuk geldi ve babaya film izleyelim dedi.) Baba: Sen hangi filmi en çok seviyorsun? Yavuz: Şimşek Mcqueen ya da Komando Dadi. Baba: Peki hangi çizgifilmdeki kahraman olmak istiyorsun? Yavuz: Hulk. Baba: Hadi canım attın. İnanılmaz Adam gibi olmak istemez misin? Yavuz: Hulk İnanılmaz Ailenin robotu yener. Hulk daha güçlü. Anne: Yalnız robot yeniyor birilerini. Yine kendini koymuyor. Araştırmacı: Hulk nasıl? Yavuz: Hulk şöyle olur: Yemeklerini yer, ödevlerini yapar, güçlü adam olur. Babasını film izlemek için ısrarla çağırırdı.</p>		
--	--	--

KİŞİLER	5. ALT PROBLEM TELEVİZYONUN ÇOCUĞUNUZ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ NELERDİR?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>Araştırmacı: Sizce televizyonun Demir üzerinde nasıl bir etkisi var? Baba: Muhakkak etkisi var. Teknolojinin getirdiği kaçınılmaz bir nimet aslında. Olumlu etkisi de vardır olumsuz da. Çocuk da vakit geçirebiliyor evde. Anne: Geçen gün bir şey söyledi. Televizyondan öğrendim, haberlerden diye. Karakutuyla ilgiliydi. "Karakutu aslında turuncu, kırmızı niye öyle diyorlar ki" dedi. Haberlerden gördüm dedi. Baba: Bazen şaşırtıyor, televizyondan duyduğu şeyleri söylüyor bize öğrendiği şeyleri. Yani onun katkısı olduğu muhakkak. Olumsuz katkısı da olduğu muhakkak. Çünkü çok fazla vaktini geçiriyor. Ama hani kaçınılmaz bir son gibi. Anne: Alamıyorsunuz önünden</p> <p>Araştırmacı: İzlediklerinden korktuğu oluyor mu hiç? Baba: Yok korkmaz.</p>	<p>Genel anlamda televizyonun olumlu ve olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorlar.</p> <p>Televizyondan öğrendiğini düşünüyorlar.</p>	Demir üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorlar.
IRMAK	<p>Anne: Şeyi fark ediyorum: Bizim konuşma tarzımızda kitabı cümleler kullanılmaz günlük hayatımızda ama o çok güzel kullanıyor. Ve kelimeleri eşanlamlılarıyla kullanıyor. Araştırmacı: Televizyona mı bağlıyorsunuz bunu? Anne: Evet biraz ona bağlıyorum ben. Kelime dağarcığı bayağı zenginleşti. Ya da çok güzel ifade edebiliyor herşeyi.</p> <p>Anne: Bam bam verilen haberlerden korkuyor. Dramlardan çok etkileniyor. Ağlayan çocuk, üzülen insan gördüğünde çok etkileniyor. Araştırmacı: Soruyor mu? Anne: Ne olmuş diye soruyor. Şöyle mi olmuş böyle mi olmuş.</p> <p>Araştırmacı: Peki sizce genel olarak televizyonun Irmak üzerindeki etkileri neler? Ne düşünüyorsunuz? Anne: Ben olumlu olduğunu düşünüyorum. Bizim kullanmadığımız kelimeleri kullanıp kendini ifade edebiliyor. O anlamda ciddi anlamda eğitici. Bir de iyiyi kötüyü orada görüyor. Biz ne kadar anlatsak da canlandıramayacağı şeyleri orada bir şey yaşıyor, iyi buydu kötü buydu diye öğreniyor. Daha iyi oluyor. Olumsuz program seyretmiyor belki ondan.</p> <p>Anne: Winx'te genç kızlar, grupları var. Onlar bir arkadaş ekibi ve onlarda öyle hep güç birliği yapıp kötülerini yeniyorlar falan. Araştırmacı: Nasıl bir güç birliği? Anne: O biraz savaşvari. Araştırmacı: Etkileniyor mu acaba onlardan? Anne: Yok. Baba: Tüm karakterleri anlatıyor. Orada doğüstü güçleri olan kişiler var mesela. Anne: Ama onlar savaşılıyorlar işte. Rüzgar çıkartıyorlar, bilmem ne yapıyorlar. Baba: Onları söylüyor tek tek mesela. Araştırmacı: Onları taklit ediyor mu? Anne: Yok. Diyorum ya biraz fazla mantıklı bizim çocuğumuz. Biraz çocuk şeyi olması lazım aslında.</p>	<p>Televizyonun bazen korksa da Irmak üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığını düşünüyorlar.</p> <p>Bazı kelimeleri ve durumları televizyondan öğrendiği için olumlu bir etkisi olduğunu düşünüyorlar.</p>	Genel olarak olumlu bir etkisi var.
BARİŞ	<p>Anne: "Şimdi onu mahvettim, kılıcımı batırdım" diyor. Ben10 var. Ben10 olmayı çok</p>	Televizyonun seyrettiğine bağlı	Genelde olumsuz

	<p>istiyor. Bir çocuk kahraman var. Saati var, Omnitrix diye. Onu çevirince 4 kollu bir yaratığa, başka bir şeye çeviriyor 10 tane farklı kahraman dönüşüyor. Ondan çok etkileniyor. Kendini şey yapıyor.</p> <p>Araştırmacı: Hareketlerine, oyunlarına yansıyor mu?</p> <p>Anne: Yansıyor tabi. Mesela hopluyor zıplıyor. "ben Ben10 diyor sen şu ol" diyor. Arkadaşlarıyla oynarken de "ben Ben10'im", ben kahramanlarını çok iyi bilmiyorum. "sen karşı gruptan biri ol", oynuyorlar öyle.</p> <p>Araştırmacı: Birbirlerine zarar veriyorlar mı?</p> <p>Anne: Vurmuyorlar, vuruyormuş gibi yapıyorlar ama.</p> <p>Anne: TRT Çocuk çok güzel. Çizgifilmler, gezi programları, mucitler öğretici de. Ben beğeniyorum.</p> <p>Araştırmacı: Yetişkinlere yönelik programlara denk geliyor mu?</p> <p>Anne: Evet geliyor.</p> <p>Araştırmacı: Ne yapıyor? Tepkisi ne?</p> <p>Anne: Eğer korkunç şeyler varsa ilgisini çekiyor. Görmemesi gereken bir şeyse hemen kanalı değiştiriyoruz. Değiştirmemizi istemiyor. Bakmak istiyor aslında ne olmuş diye. O çocuğa ne olmuş, bayana ne olmuş, bakmak ve görmek istiyor. Mesela biz bir şey seyrettiğimizde de korkulacak bir şey varsa biz kanal değiştirdiğimizde de görmek istiyor. Değiştirmeyin diye ısrar ediyor. Aslında merak ediyor.</p> <p>Araştırmacı: Televizyonun çocuk üzerindeki etkisi üzerine ne düşünüyorsunuz?</p> <p>Anne: Olumlu olmaması. Seyrettiğine bağlı olarak. Olumsuz şeyler de öğreniyor tabi. Mesela kahrolsun diyor. Biz kahırlı konuşmayız. Nereden öğrendi diye düşündüm. Sonra baktım çizgifilmde sürekli kahrolsaca, kahrolsun, lanet olsun diyor. Onları çabuk kapıyor ve kullanıyor da.</p> <p>Anne: Mesela "batırdım kılıcı" falan diyor. Bende seni gıdıklamaya geliyorum diyorum. "Anne gıdıklama olmaz bunda biz savaşıyoruz" diyor. Yani şeyi istiyor: "Ben seni alt ettim, al sana kılıç" yapayım istiyor yani. Karşılıklı oynarken ben kelimeleri yumuşatmaya çalışınca o beni uyariyor öyle olmaz diyor. Ben10 kostümü istiyor benden dikmem için.</p> <p>Anne: Zombicilik, kötüler öldürmece oynuyorlar.</p> <p>Anne: Pulsar vardı. Önce izlemedik. Sonra baktık fena değil gibi beraber izledik. Pulsarda çocuğun annesini silahla vurdu. Çocuk mısırını düşürdü yere. Ondan çok etkilendi. Birkaç gün etkisinde kaldı. Bir daha izlemedi. Onu tekrar tekrar söyledi. Çok üzüldüm, çok korktum. Beni çok üzdü diye. Çünkü çocuk anneyi kaybediyor mısırı da çok sever onu da düşürünce çok etkisinde kaldı.</p> <p>Araştırmacı: Kahramanlara benzemek anlamında şunu olacağı falan diyor mu?</p> <p>Anne: Yok demiyor. Herhalde olamayacağını biliyor. Onun farkında.</p> <p>Araştırmacı: Gerçekle sanal olanı ayırabiliyor yani?</p> <p>Anne: Farkında. Barış farkında. Bir Ben10'in gerçekte olamayacağını biliyor.</p>	<p>olarak etkisinin değiştiğini düşünüyor.</p> <p>Barış'ın kötü kelimeleri televizyondan öğrendiğini düşünüyor.</p>	<p>etkiliyor.</p>
YAĞIZ	<p>Araştırmacı: Size soruyor mu uçan yaratıklar falan?</p> <p>Baba: Aaa o tip fantezileri çok.</p> <p>Baba: Mesela bir dönemde Yağız da şey vardı. Çizgifilmlerde dahi olsa herhangi biri öldüğünde veya ortadan kaybolduğunda bir hüzünlenme vardı.</p> <p>Anne: Ama ağlıyordu.</p> <p>Baba: İknasına başlıyorduk. Başka bir dizide o karakteri tekrar görmesi falan bayağı bir süremizi aldı ikna etmemiz.</p> <p>Araştırmacı: Ne yapıyordu o zaman ölen birini tekrar başka yerde görüyor?</p> <p>Anne: Çok ağlıyordu. Başka bir yerde görünce ikna oluyordu. Bak sadece roldü falan böyle anlatınca. Çizgifilmlerde falan daha zor ama o karakteri bir daha göremiyor. Bir kere bir robota takmıştı. Robot neden kayboldu diye. Çizgifilm ama robot gitti. Çok ağladı o zaman. Birkaç ay önce.</p> <p>Araştırmacı: Korktuğu oluyor mu izlerken?</p> <p>Anne: Oluyor. O zaman beni çağırıyor yanına. Ben o zaman anlıyorum korktuğunu. Anne gel beraber seyredelim diyorsa.</p> <p>Araştırmacı: Seyretmekte diretiyor yani?</p> <p>Anne: Tabi tabi, kapatmak istemiyor. Heyecanlı, seviyor öyle heyecanı. Ben de bakıyorum biraz korktuğunu anlayınca kapatalım oğlum, güzel değil bu falan diyorum.</p> <p>Anne: Bazen soruyor haberlerdeki. İlgileniyor. Ne olmuş orada. O kadın neden bağırıyor. Polisler neden gelmiş. Uçak kazasını sordu.</p> <p>Araştırmacı: Korkuyor mu?</p> <p>Anne: Hayır. Mesela uçak neden düşmüş, pilot ölmüş mü hemen ölenlerle ilgileniyor.</p> <p>Baba: Ölenler çok ilgisini çekiyor. İlk sorduğu soru o.</p> <p>Anne: Evet maalesef.</p> <p>Baba: Boğuşmalarına sahne oluyoruz. Bir dizide ya da çizgifilmde harala gürele bir sahne seyrettilerse bir bakıyorsun gülerken ikisi boğuşuyorlar yerde. Öyle bir dalmaları var.</p> <p>Anne: Evet doğru.</p>	<p>Televizyondan kaynaklanan yaşadıkları olayları diğer sorulara cevap verirken anlatıyorlar ama televizyonun olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmüyorlar.</p> <p>Çocuğun televizyondan öğrendiğini ve olumsuz şeyleri eyleyebildiğini düşünüyorlar.</p>	<p>Televizyonun Yağız üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu düşünmüyorlar.</p>

	<p>Araştırmacı: Özdeşleşiyor mu?</p> <p>Baba: Öyle sahnelere denk geldiğinde mesela birden "baba büyüyünce bende polis olacağım". İyileri kurtarmak için, işte onlara yardım etmek için falan.</p> <p>Anne: Arka Sokaklar.</p> <p>Araştırmacı: Kahraman olmak istiyor mu?</p> <p>Anne: Arka Sokaklar'daki Mesut'u beğeniyor. Mesut Komiser var. Anne ona bayılıyor ben diyor. Olacağım demiyor ama Mesut Komiseri çok beğendiğini söylüyor. Ona özeniyor. Polis olacağım diyor.</p> <p>Anne: Adanalıyı seviyor. Polis, koşturmaca. Bir de rap müziği var onu çok seviyor.</p> <p>Araştırmacı: Sizce televizyonun etkisi nedir?</p> <p>Anne: Çok olumsuz değil ya.</p> <p>Baba: Değil. O konuda ben çok olumlu düşünüyorum. Çok kötü şeyleri olduğuna inanmıyorum şu an televizyonun. Yani en azından Yağız da öyle bir etki bıraktığına inanmıyorum. Çünkü gazetelerde neler duyuyoruz. Süper Man'ı seyrettikten sonra balkondan atlayanlar. Yani hiç öyle bir özentsisi yok başkahraman falan. Tamam bir beğenme var. Kısa süreli onu taklit etme oyununu oynama falan hareketleri var ama.</p> <p>Araştırmacı: Kahramanlara ait oyuncakları var mı?</p> <p>Baba: Eldivenle yıkandığını bile bilirim. Ama onları saklamak zorunda kaldık küçük kardeşi olduğu için. Atabilir diye. Bir iki kere bahçede bizim gözetimimizde atmasına izin verdik.</p> <p>Baba: Kahramanı taklit etmekten ziyade benim gözlemlediğim Yağız'da şey alışkanlığı var. Kesin şeye inanıyorum yani. Televizyonda bir programa denk gelmiş. Orada trafik kurallarıyla, emniyet kemeriyle ilgili bir şey anlatılmış o belli. Ertesi gün veya ondan sonra arabada yalnız kaldığımızda kesin uyarısı var. Dün şöyle bir şey izledim. Sen de emniyet kemerini takmazsan şöyle olur böyle olur, senin her tarafın kan olur, yaralanırsın tarzında.</p> <p>Anne: Güzel şeyleri almayı biliyor Yağız, evet.</p> <p>Araştırmacı: Olumsuz şeyleri eleyebiliyor öyle mi?</p> <p>Anne: Bence eliyor. Onun için bizde hiç problem değil televizyon. Seyrettiklerinden de hani olumsuz etkilenmiyor bizce. Sorun yok yani.</p> <p>Baba: Televizyona hatta hiç olumsuz bakmıyoruz diyebiliriz. Küçüğünde de büyüğünde de olumsuz etkilerin, illaki dönem dönem yaşıyoruz bazı şeyleri işte kötü dizileri seyretmesi şiddet içeren şeyleri seyretmesinden dolayı bazı hareketleri değişiyor ama onun haricinde iyimiz yani.</p> <p>Araştırmacı: Anasının yanında televizyonla ilgili oyunlar oynuyorlar mı biliyor musunuz?</p> <p>Baba: Birbirlerine anlattıkları kesin seyrettiklerini. Çünkü Yağız bazen akşamları konuşurken falan "baba dün Atakan dün 3-4 kişiyle elinde silahıyla çatışmaya girmiş" falan.</p> <p>Araştırmacı: Çatışmayı biliyor.</p> <p>Anne: Tabi giyotini diyor. Giyotini nereden biliyorsun Yağız diyorum. Bir tane çizgi film var. Oyunağının birinin kafası yok mesela ne yaptın bunun kafasını diyorum. (Sesini kalınlaştırarak) "giyotinlediim". Öyle şeyleri var ama. Sevimli Bugs Bunny de giyotini var. Ondan öğrenmiş.</p> <p>Baba: Bende merak ettim okulda şimdi taklit ediyor mu? En azından Yağız'da taklit çok nadir. Gün içerisinde öyle şeyler yaşamıyoruz.</p>		
DEMET	<p>Araştırmacı: Etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?</p> <p>Baba: Yani bizim çocuğun üzerinde çok etkisi olduğunu ben düşünmüyorum açıkçası televizyon programlarının.</p> <p>Araştırmacı: Olumlu ya da olumsuz?</p> <p>Baba: Yani olumlu olduğunu zaten düşünmüyorum pek, televizyona karşı bir aileyiz biz biraz, yani kendimiz az izleyen bir aileyiz, olumsuz da çok yani bu kadar izlemeyle herhalde olmaz ya, olumsuz etkisi olmaz bence.</p> <p>Anne: Bence de hani en azından Demet'te hani televizyonda gördü ve bunu oradan öğrendi dediğim bir olumsuz davranışa rastlamadım</p> <p>Baba: İzlediği şeylerden çok etkilendiğini ben düşünmüyorum ama izlerken mesela şey oluyor, böyle hipnotize eder olur gibi gözündeki çok dalıp gidiyor, bir iş yapıyorsa mesela bir iş yapıyorsa, çok sevdiği programsa o işi unutup, hani giyinecekse mesela atıyorum, ayakta böyle dalıp gidiyor o programa bazen, beni ancak o mesela endişelendiriyor, yani o anda çünkü somut bir şey görünmüyor ama bilinçaltına nasıl bir etki yaratıyor bilemeyiz tabi.</p> <p>Araştırmacı: Hiç haberlerden korktuğunu düşündünüz mü?</p> <p>Anne: Evet. Terörizm falan</p> <p>Baba: Korkuyor tabi. Değiştiriyoruz yani varsa değiştiriyoruz, uçak düşüyor bilmem ne oluyor falan meraklı çünkü, ne olmuş ne olmuş işte</p> <p>Araştırmacı: Soruyor mu?</p> <p>Baba: Soruyor evet</p> <p>Anne: Buz Devri, animasyon filmleri de tekrar tekrar izlemek istiyor, korkutucu bir sahne olduğunda mesela beni çağırıyor.</p> <p>Araştırmacı: Korkuyor?</p>	<p>Genelde televizyonun olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorlar ama Demet'te olumsuz bir etki yaratmadığına inanıyorlar.</p> <p>Televizyona çok dalıp gittiğinde endişeleniyorlar olumsuz etkilenebilir diye.</p>	<p>Genel olarak olumsuz bir etkisinin olmadığını düşünüyorlar.</p>

	<p>Anne: Hihi, ben yanında değilsem çağırıyor beni böyle, heyecanlı telaşlı bir durum söz konusu olunca telaşlanıyor böyle tırnaklarını hani arada böyle yapar zaten daha fazla yapıyor gibi.</p> <p>Baba: Ama mesela Demet'in hiç yani film seyredip bir şeyden korkup da gece uyandırdığı olmadı şimdiye kadar değil mi?</p> <p>Anne: Evet evet.</p> <p>Baba: Öyle kabus falan gördüğü olmadı şimdiye kadar.</p> <p>Baba: Şeyde mesela selena, bu pek izlemiyor da seyredirken iyileri ve kötülerini çok fazla ayırıyordu aslında biz buna biraz engel olmaya çalışmıştık çünkü insanlar iyi ya da kötü diye ikiye ayrılmıyor diye telkin etmeye çalışmışım orada kendisini çok fazla iyiyle, yani selenayla özdeşleştiriyordu, öbüründen de uzak durmaya çalışıyordu ailesi'ten kötülük tarafından ama o çok sahte bir iyilik yaratmasını istemiyorduk.</p> <p>Araştırmacı: Mesela o Bez Bebeği izlerken hiç onun gibi, yani farkında mı onun gerçek olmadığını, uçtuklarının, cinlerin falan?</p> <p>Baba: Yani evet.</p> <p>Anne: Bence gerçek olmadığını söylüyor ama duyuğu olarak bazen onların var olabileceğini de düşünüyor gibi geliyor yani, hani dile döktüğünde tamam gerçek değil söyleyebiliyor ama bazen işte korkutucu yaratıklar gelir mi hani biz ne kadar söylesek de varlığına inanıyor gibi.</p> <p>Anne: Ben açıkçası velilerime bu konuda sunum bile hazırladım yani. Olumsuz etkisi olduğunu biraz biliyorum medyadan, yapılmış araştırmalardan, çok derinlemesine bir bilgin yok ama şeyi söylüyorum ben, çocuğunuzu yabancı biriyle bırakır mısınız tek başınıza, onun denetimine onun eğitimine, birçok değerler yükleniyor bu programlarda birçok modelleri görüyor çocuk kimi hayal bunun kimisi gerçek modeller, hani bunlardan ne şekilde etkilenip etkilenmediğini denetlemeniz gerekiyor diyorum yani, bizim de Demet'le yapmaya çalıştığımız şey bu. Çünkü ailelerde bir oyalama aracı gibi görme gibi bir eğilim var. Bir sürü şey duyuyor çocuk, tek yönlü bir iletişim olduğunu biliyoruz, velilere mümkün olduğunca denetleyici ve kısıtlayıcı olun diyorum, bilgisayar oyunları için de böyle, hani çocuk zamanın nasıl geçtiğini anlamıyor, ben öğrencilerimden bunu biliyorum, kalkamıyorlar başından, hipnotize dediğim etki gibi, o bitsin onu da bu bitince kalkarım diyorlar çocuk ve kalkamıyormuş, hani bunun yaşam disiplini de olumsuz etkilediğini düşünüyorum</p>		
CAN	<p>Anne: Evet yalnız kilo kaybı, daha doğrusu zayıflığı vardı oğlumuzun, Can'ın doktora götürdük, televizyonun karşısında yedirmeyin, yani doyduğunu bilmez, aç olduğunu da bilmez demişti, o uyarıyı kendi de duyduğu için artık mutfakta yiyoruz, normalde hep bu odada yiyorduk, salonda yiyorduk mesela, artık mutfakta yiyor.</p> <p>Anne: Çok izlediğinde bir yan etki gördük ama, ben de hekim olarak söyleyeyim, uyku bozuklukları başladı, konuşurken tutuk olmaya başladı, kelime dağarcığı çok iyiydi Can'ın, sanki onda biraz kayıp oldu gibi, benim fikrim, benim gözlemim daha doğrusu, mesela gecenin 1'inde 2'sinde uyanıp sabaha kadar film izliyordu bazen, di mi hatırlıyor musun, uyanıyor, uyku bozukluğu vardı yani, ama şimdi saatini de ayarladık, okulun da etkisiyle herhalde.</p> <p>Araştırmacı: Televizyona mı bağıldınız uyku bozukluğunu?</p> <p>Anne: Ben öyle düşündüm, kalkıp böyle cin gibi oturuyor izliyor mesela odasında, odasında yatarken televizyon izliyordu.</p> <p>Araştırmacı: Korkuyor mu peki öyle hani askerler, silahlar bombalar haberlerde görüyor?</p> <p>Anne: Hayır sence?</p> <p>Baba: Yok yani.</p> <p>Anne: Hiç. Gerçekçi bir çocuk.</p> <p>Baba: Yorum yapar. Çok çabuk öğreniyor, 10 aylıktan beri konuşuyor zaten, o yüzden böyle diğer çocuklardan biraz daha farklı tepkileri var. İşte dedim ya, daha realist mesela, bir haber programında bir uçak düştü mesela yenice, uçak düştü, baba nasıl olmuş işte üçe bölünmüş, önce kuyruğu mu çarpmış, niye olmuş, arkadaşiler ölmüş mü? İlginç gördüğü şeyleri zaten kendisi soruyor nasıl oluyor diye ya da hayretle anlatıyor şöyle oldu böyle oldu diye.</p> <p>Anne: Arabalar filmi ondan çok etkilendi</p> <p>Baba: Arabalar filmi tam Can'ın 2, 2.5 yaşına denk geldi, tam algısının çok güçlü olduğu, işte o zaman, bir süre sürekli arabalar filmi, çok da sevimli bir şey o, seyretti.</p> <p>Araştırmacı: Mesela bomba falan öyle şeyler biliyor mu?</p> <p>Baba: Yok ya. Yani çok, mesela bir sefer öyle bir şey olmuştu, televizyonda bir haber program izlerken biz, haberleri izlerken, işte biri birisine ne yapmış, satırla mı kesmiş, ne yapmış falan bir ara dedesiyle anlaşılamaz bir durumu vardı.</p> <p>Anne: Haberlerde çıkmıştı, eşini mi, yoksa babasını mı böyle öldürüyor, parçalara ayırıyor baltaıyla ondan sonra buzdolabına koyuyor ve yiyor muydu öyle bir şey. Can da dedesine kızıp anneannesine söylemiş, dedemi öldürecekim, keseceğim, yiyeceğim, çok af edersiniz kaka olarak çıkacak fosseptiğe incek diye böyle, böyle bir şey kurgulamış ama bence onu televizyonda görmüş.</p> <p>Baba: Tam o haberin olduğu dönemde.</p> <p>Anne: Bir şey vardı ya hani adam çamaşır makinesi içine giriyor falan, Pınar Altuğ'un bir</p>	<p>Televizyon izlemesinin uyku bozukluğu ve kilo kaybına neden olduğunu düşünüyorlar.</p> <p>Televizyondan öğrendiğini düşünüyorlar.</p> <p>Realist bir çocuk olduğu için ruhsal ve davranışsal olarak çok olumsuz etkilendiğini düşünüyorlar.</p>	<p>Fiziksel etkiler dışında çok olumsuz etkilenmiyor.</p>

	<p>programı vardı biliyor musunuz, böyle mucizelerle ilgili. Onu Allaha'tan yok artık, birkaç kez ona denk geldi de bizim de nedense dikkatimizi çekip açmışız herhalde ondan da etkilendi Can. Böyle hani fırsat olduğunda tekrarlıyordu onu söz olarak.</p> <p>Baba: Yani acayip sevdiği şeyler etkiliyor onu yani.</p> <p>Anne: Olağan dışı şeyler evet.</p> <p>Anne: Akıllı bebekler, branny baby diye bir cd seti almıştı eşim, gösterebiliriz</p> <p>Baba: Sayıları gösteren</p> <p>Anne: Şekilleri, sağ beyin, sol beyin.</p> <p>Araştırmacı: Eğitici bir cd.</p> <p>Anne: Hıhı İngilizce, 7 8 tane galiba cd si var, Can'ın da zaten birçok şeyi çabuk çözümlemesine etken oldu sanırım.</p> <p>Baba: Tabi tabi faydasını gördük,</p> <p>Anne: Çok erken işte eşkenar dörtgen bilmem ne çok küçüktü daha neler, bütün renkleri hem İngilizce hem Türkçe sayıyordu sayı olarak.</p> <p>Baba: İstanbul'da bir şeye gittik, bir tanıdığım kucağına oturdu, yaşlıca birinin, bir duvarda da şey var, trafik tabelası var, beşgen, "aaa babacım beşgen" dedi, kalp krizi geçiriyordu adam, üç yaşındaki çocuk beşgenle ne işi olur değil mi? Yani onun, o konuda çok faydasını gördük, biz öyle şeyler öğretmeye hiç uğraşmadık Can'a, o c'derde mesela günde 8 -10 ayken şunu izlemeli, 10 - 12 ayken şunu izlemeli falan gibi şeyler vardı onun içinde onlardan çok fayda gördük ama.</p> <p>(Can Spirder Man kostümünü giyip geldi. Ne yapacaksın diye sordum. Kahramanlık yapacağım dedi.)</p>		
ÖZKAN	<p>Araştırmacı: Korktuğumu oluyor mu hiç?</p> <p>Baba: Denk geliyor. Ama korkmuyor.</p> <p>Anne: Abi olmasa daha çok etkilenebilirdi.</p> <p>Anne: Gördüğümüz kadarıyla televizyondan görüp günlük yaşantısına uygulamıyor. Şurada şunu yapıyorlardı bende anne öyle oldum dediğini görmedik.</p> <p>Araştırmacı: Kavga ediyorlar mı kendi aralarında?</p> <p>Anne: Normal kavga bence.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon kahramanlarını örnek alarak?</p> <p>Anne: Yok.</p> <p>Araştırmacı: Peki televizyonun etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?</p> <p>Anne: Televizyon kanalına bağlı. Kaliteli program olursa tabi ki bir müddet izlemesinde etkisi olacak. Ama o kadar çok abuk sabuk şeyler var ki. Bizlerde o kadar çok denetleyemeyeceğimiz için ya da televizyon programını ben yapamadığıma göre. Bence eskiden çok daha kaliteli çocukların eğitimine değinecek yönlendirmeli programlar vardı. Tam çocukların seveceği şeyler. Hatta bir ara şeyi seyrediyorlardı. Şey... Acun'un...ne yarışması var. Var Mısın Yok Musun'u. Ben o yarışmayı çocuklardan öğrendim. Onun yerine düzgün Susam Sokağı tarzı, o türden diziler olsa. Seyretsinler, yine belirli bir süre seyretsinler. Televizyon dünyasında yaşamasınlar ama oradan da bir şeyler öğrensinler. Ben bir şeyler öğrendiklerini düşünmüyorum açıkçası.</p> <p>Baba: Televizyon çocukların erken gelişmelerine yol açıyor. Dolayısıyla da olumsuz programlar kişisel olarak sapkınlığa gitmelerine yol açabiliyor.</p> <p>Anne: Özkan için değil ama.</p> <p>Baba: Değil. Genel olarak. Mesela abinin sınıfında cinsel yakınlaşmalar oluyormuş mesela. televizyondan. Başka türlü nereden görecek. Orada insanlar yakın olunca. Demek ki normal bir şeymiş gibi algılıyor.</p> <p>Anne: Ama eşimin dediği gibi o televizyon programları günlük, sanal dünya bence tüm çocuklara normal geliyor. Özkan'ın yaşında öğrenebileceklerini televizyondan öğrenebileceğini düşünmüyorum. Erişkinlerin yaşadıklarını oradan görüyor ve o da onlara normal geliyor. Ama yarın öbür gün kontrol dışı bıraktığınız da tüm şiddet içeren filmleri de seyrediyor. Yarın öbür gün o size şiddet uygulamaya kalkar. Bunu tüm çocuklar yapabilir. Benim çocuğumda yapabilir. Etkilenip hani ya da iletişim kuramazsan çocuğunla yapabilir.</p>	<p>Genel olarak televizyonun olumsuz etkilediğine inanıyorlar. Ama Özkan üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığına inanıyorlar.</p> <p>Çocukların televizyondan iyi bir şey öğrenmediklerini düşünüyorlar.</p> <p>Abisini rol model aldığı için çok fazla etkilenebiliyor.</p>	<p>Çok olumsuz etkisinin olmadığını düşünüyorlar.</p>
DURU	<p>Anne: Çünkü oradaki herhangi bir şeyin ya da cinayet haberini farklı yorumlayıp: "Bu ne demek, niye oluyor?" diye soruyor.</p> <p>Baba: Karşılaşsa sorar.</p> <p>Anne: Yani mesela bir dizide bir sahne onun yanında bir şeye denk geldiyse diyelim ki yattı kalktı geldi yanımıza. "aa bu ne" hemen. Yani şeylerin açıldığını hissediyorum. Göz kulak bütün ekrana yönelik. Duyduğuşu ufacak bir kelimeyi ses kısık bile olsa hemen takibe giriyor.</p> <p>Baba: O an olmasa bile sonradan da sorabilir. İlla o an değil, mesela aradan bir ay geçti. Yani ne zaman nerde ne soracağı belli olmuyor.</p> <p>Anne: 3 yaşında babaannesinin evinde bir adam boğazını sıkıyordu bir kadının, "aaa bu niye sıkıyor ne yapmaya çalışıyor diye bir soru sordu mesela.</p> <p>Anne: Winx, Örümcek Adam'ın kız versiyonu. Olağanüstü bir kızlar grubu var. Süslü</p>	<p>Bazı programların olumlu etkisi olduğuna inanıyorlar. Yararlı bir programın özellikle küçük yaşta bir çocukta uyarıyor beyni uyardığını düşünüyorlar. Ama Duru'nun izlediği Winx çizgi filminin onun yaşına uygun olmadığını, anlayamayacağını,</p>	<p>Genelde televizyonun olumsuz bir etki yarattığını düşünüyorlar.</p> <p>Duru üzerinde de olumsuz etkisi var.</p>

<p>püslü kızlar. (Duru "anneee" diyerek tepki gösteriyor.) Anne: Hih işte.</p> <p>(Odada Duru da var. Devreye girip izlediği çizgifilmi anlatıyor. Winx) Araştırmacı: Sen hangisi kazansın istiyorsun? Duru: Tekna. Araştırmacı: İyimi o? Duru: Evet. Anne: Tekna iyi. Onun favorisi o. Sağını başını. Araştırmacı: Sen büyüyünce ne olacaksın? Duru: Ressam. Araştırmacı: Neden? Duru: Çünkü çok güzel resim yapıyorum. Araştırmacı: Televizyonda var mı ressamlar? Duru: Yok da. Tek başına öğrendim. Baba: İspanya'daki bazı programların etkisi oldu resim konusunda. Özellikle hafta sonları sabah 9 gibi başlayan çocuklara yönelik programlarda. Disney Channel'ın galiba Art Attack diye. Orada bir adam hem el becerileriyle bir şeyler yapmayı gösteriyor, nasıl yapıyor. Anne: Küçüklükten itibaren o Art Attack'ı çok izledi. Araştırmacı: Ressam olma isteği ondan kaynaklanıyor olabilir mi? Baba: Onun etkisi var diye düşünüyorum. Anne: Onun etkisi var. Orada böyle yaratıcı şeyler yapıyorlar. Değişik resimler. Baba: Açık bir alanda çevresinde bulunduğu objelerle de resim yapabiliyordu o programda. Orada gördüğü zaman, bir gün diyelim eşim yemek yapıyor mutfakta bende içeride kitap okuyorken. İçeride çekmeceler açıldı, bir şeyler oldu. Baktık ne oluyor acaba, içeride bir şeyler oluyor diye. Baktık ki kendi çapında orada gördüğünü uygulamaya çalışmış. Canavar yaptım diyor, kocaman kalemleri koymuş, bardaklarını yapmış. Anne: Bütün havlular kalkmış. Bence yararlı programların çok etkisi var. Çocukların yaratıcılığını bir uyarım oluyor. Yani yararlı bir program özellikle küçük yaştaki bir çocukta uyarıyor beyni. Ben ona inanıyorum. Araştırmacı: Televizyonun olumlu bir etkisi olduğuna inanıyorsunuz. Anne: Ben o tarz programların. Baba: O tarz programlar çocukların el becerisine yönelik ve çocuklara yönelik. Ben bile çok faydalandım. Anne: Evet. Bizde bir şeyler yarattık onlarla. Baba: Ama Winx'tir ya da şu an televizyondaki çoğu programda o yok. Bir TRT'de şey var. Bak Çiz var. Ona benzer bir şey. Onların çok olumlu etkisini olduğunu düşünüyorum. Araştırmacı: Winx türü programların... Anne: Hayır hayır çok fena. Spider Man gibi erkekler için olanlara da bakıyorum. Çok kötü. Baba: Onlar herhalde tüketim toplumu yaratmanın bir şeyi. Anne: Tüketim şeyi. Verdiği hiçbir mesaj yok. İyi mesaj yok.</p> <p>Baba: Tüm gün televizyon izlediği zaman evdeki huzur ortamı bozuluyor. Anne: Evet çok televizyon izleyen çocuklar hırçınlaşıyorlar. Sınırlama gerekiyor. Baba: Toleransını yitirdiğini düşünüyorum. Hırçın olduğunu hissediyorum. Hangi programı izlediği çok önemli değil. Televizyon hayatında çok çok fazla yer tutmaya başladığı zamanlar bir şekilde durumunu etkiliyor. Anne: Huzursuz oluyor. Anne: Çocuğa bırakılırsa. Uzun süre televizyon izlemek, çocuğa bırakılması çok zararlı. Gidip en kötülerini istiyor.</p> <p>Baba: Benim dikkatimi çeken Winx'te. Bu Duru'nun yaş grubuna hitap eden bir şey değil. Anne: Aslında izlememesi lazım. Baba: Ergenlik çağı. 13-14 yaş. Daha çok böyle kız arkadaş erkek arkadaş gibi yaşayabilecek çağlara daha çok hitap ediyor. Çünkü bunlar vurgulanıyor. Mesela kıskançlık durumları. Bir tanesini erkek arkadaşı var. Diğer kıza diyaloga giriyor. Kız, acaba beni aldatıyor mu. Böyle bir vurgu var. Anne: Bunu anlayamazlar. Baba: Alışveriş merkezine gitmeliyim, şunu almalıyım. Arada böyle bazı şeyleri empoze ediyorlar gibi hissediyorum. Ondan da rahatsızlık duyuyorum açıkçası. Başka programlarda da bu var. Anne: Aşk, hoşlanma bunları algılayabilecek yaşta değiller.</p> <p>Anne: Erkekler daha meraklı. Bu Spider Man'ın falan oyunu da var. Daha çok etkileniyorlar. Ama televizyon daha zararlı. Vurdu kırdı dövüş sahneleri, zıplamalar hoplamalar. Erkek çocuğu olan arkadaşlar onu söylüyor. Bu Örümcek Adam Falan. Bir kere gazetede yazmıştı. 7 yaşındaki çocuk balkondan atladı. Baba: İspanya'da da Örümcek Adam diye atladığını duymuştum. Anne: Bir tanesi de atlamış babası arkadan atlamış kurtarmış. Erkekler de biraz daha kötü. Biz kontrolsüz bırakılmamaya çalışıyoruz. Ama erkekler vurdu kırdı şeyleri</p> <p>Baba: Erkekler daha hareketli. Televizyon belki erkek çocukları biraz daha fazla etkiliyor. İzledikleri şeyler farklı. Anne: Kızlar süs püs öğreniyor. Baba: Duru'nun da daha çok oradaki kıyafetler ilgisini çekiyor. Alacalı bulacalı renkler, makyaj.</p>	<p>zararlı şeyler öğrendiğini düşünüyorlar.</p> <p>Televizyondaki bazı çocuk programlarının tüketim toplumu yaratmanın bir aracı olduğunu düşünüyorlar.</p> <p>Çok televizyon izlediğinde hangi program olursa olsun çocuğun huzurunun bozulduğunu ve garipliğini düşünüyorlar.</p>	
--	---	--

	<p>Anne: Ama bence bir çocuğun günde 2-3 saati geçmemesi gerek televizyonda. Bir garipleşiyorlar. Hafta içi zaten Allahtan okullar var o dengeliyor.</p>		
YAVUZ	<p>Baba: Şimdi filmde etkileniyor. Etkilendiğini söyleyebilirim. Ama filmdeki kahramanın yerine geçmeye falan çalışmıyor. Öyle bir şeyi yok. Ama o filmle ilgili bir oyun oynuyor mesela. Biz Şimşek Mcqueencilik onadık mesela uzun bir süre. Arabalarla işte filmdeki sözleri kendi oyuncaklarıyla gerçekleştirmeyi çok seviyor mesela. Onu yaptık.</p> <p>Anne: O zaman Yavuz'da bir televizyon aşkı başladı. Ertesi sabah herkese böyle nasıl doldura doldura ağzını anlatıyor. 5 kere gitti ya da 5 basamak gitti demiyor mesela. "Zarı atıyorlar" diyo "5 kadar gitti" diyor, işte diyor "robot çıktı" diyor, "evleri havaya uçtu" diyor. "Kardeşi uzaya gitti" diyor. Nasıl anlatıyor içinde yaşıyor onun.</p> <p>Baba: Orada gördüğü sahneleri aklında tutuyor.</p> <p>Anne: İşte o gece hep sayıkladı ondan sonra.</p> <p>Araştırmacı: Korkuyor mu acaba, haberlerde gördüklerinden.</p> <p>Baba: Yok sanmıyorum. Yani daha vahşi filmleri seyrettiğine göre, o Arka Sokaklar falan onlara göre daha vahşi.</p> <p>Anne: Korkulacak bir şey olursa eğer işte geçenlerde kan fışkıyor adamın boğazından, işte "film için tabi ki adamın ölecek hali yok" diyorum. İşte gözler bir böyle pörtledi. Bakış falan değişti.</p> <p>Baba: İzlerken korktuğunu ben hiç görmedim. Yalnız etkisinde kalabiliyor. Mesela geçenlerde yine Walt Disney'in bir filmi seyrettik. O da güzeldi, onu da beğendi. Sihirli Kutu Mimzy, işte bir ayıcık var, gelecekte gelme. Ertesi gün rüyamda Mimzy'yi gördüm dedi. Korkmamış ama etkilenmiş.</p> <p>Anne: Yok hayır karakterlerle özdeşleşmiyor. En son beni öpmeye kalktı işte. Öyle bir maceramız oldu. Onu da nasıl denk geldiyse diyeceğim ama çizgifilmler de bile öpüşüyorlar yani. Ne yapıyorsun annem dediğim zaman, "filmlerde yapıyorlar ya anne ondan yapıyorum sana". Ama hala görüyorum yani çıktığı zaman öyle sahneler, çizgifimlerde çıkıyor yalnız. Bıyık altından kıs kıs gülüyor bana.</p> <p>Anne: Sünger Bob'lu bluz ya da işte çorap, boxer falan bulduğu zaman "aa anne bunu alalım, bunda Sünger Bob var".</p> <p>Baba: Biz çok iyi bir örnek olamadık herhalde. Çocukların kahramanlardan etkilendiği bir örnek olsaydı belki. Biz eskiden filmler çıktığı zaman herkes o kahramandan etkilenir. Kahramanı olur. Küçükken belki bizi de etkileyen bir şeyler olmuştur da. Yavuz da iyi bir örnek olmayabilir. Çünkü genele göre biraz daha farklı davranış sergiliyor.</p>	<p>Televizyondan etkilendiğini ama kendini onların yerine koymadığını söylüyorlar.</p> <p>Diğer çocuklara göre televizyon konusunda farklı davrandığını düşünüyorlar.</p>	<p>Çok fazla olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorlar.</p>

KİŞİLER	6. ALT PROBLEM TELEVİZYON VE ÇOCUĞUNUZUN İLİŞKİSİ NASIL?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>Anne: Bazı günler 1 saatten fazla seyretmiyor. Ama bazı günler çok seyrediyor mesela.</p> <p>Baba: Çok da fazla çizgifilm kanalı olduğu için. Değiştirerek, kendi istediği çizgifilmli seyrediyor.</p> <p>Araştırmacı: Ortalama ne kadar izliyordur?</p> <p>Anne: Bazen 2-3 saat oluyor bazen 1 saat oluyor.</p> <p>Baba: Standart değil. Mesela dün hiç seyretmedi. Dışarıydık. Eğer dışarıdaysak hiç seyretmiyor. Ama evdeyse genelde televizyona bakıyor.</p> <p>Araştırmacı: Dışarıdayken de izlemek istiyor mu?</p> <p>Anne: Yok. Özellikle televizyon açın falan demez. Bazen kendi kendine oyuna dalar. Televizyon açıksa bile bazen hiç dönüp arkasına bakmaz.</p> <p>Araştırmacı: Hafta sonu ne kadar izliyor?</p> <p>Anne: Yine aynı şekilde. Ama hafta sonları genelde dışarıda oluyoruz zaten. Evdeyken sabah bazen bakmak ister. Kahvaltıda bakmak ister.</p> <p>Araştırmacı: Kaç televizyon var?</p> <p>Anne: 3. Odasında yok.</p> <p>Baba: Çoğu zaman beraber izliyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Neler izliyorsunuz beraber?</p> <p>Baba: Benoon, Power Ranger, onları çok seviyor. Mikyleri falan da çok seviyor.</p> <p>Anne: Winny'leri çok sever. Tom ve Jerry sever. National Geografic çok sever. Çocuk Kuşağı. Junior Kuşağı. Marvy Hammer var onu çok sever.</p> <p>Anne: O kendi başına bazen film seyrediyor. Ama genelde beraber yanındayızdır.</p> <p>Anne: Zaten çok aşırı şiddetli şeyleri sevmez. Çizgifilmli genelde Power Rangers, Ben 10 yumuşak çizgifilmli. Çok şiddet içeren şeyleri, fantastik şeyleri sevmez.</p> <p>Baba: Hoşlanmıyor onlardan.</p> <p>Araştırmacı: Çizgifilm karakterli eşyaları var mı?</p> <p>Baba: Batman'ın koluğu var. Aslında Spider Man giysisi almak istedik ama olmadı için Süper Man giysisi var. Başka yok. Ben 10 saat var.</p>	<p>Bazı günler 2-3 saat seyrediyor bazı günler 1 saat seyrediyor. Fakat başka bir soruya televizyon karşısında çok fazla vakit geçirdiğini söylüyorlar.</p> <p>Özellikle televizyona düşkünlüğü yok.</p> <p>Odasında televizyon yok.</p> <p>Şiddet içeren ve fantastik filmleri sevmediğini söylüyorlar fakat söz ettikleri filmler şiddet içeriyor.</p> <p>Televizyon kahramanlarının eşyaları var.</p> <p>Hayvanlı çizgifilmli çok seviyor.</p>	<p>Çok düşkün değil ama televizyon izlemeyi seviyor.</p>

	<p>Baba: Bazen şaşırtıyor, televizyondan duyduğu şeyleri söylüyor bize öğrendiği şeyleri. Çünkü çok fazla vaktini geçiriyor. Ama hani kaçınılmaz bir son gibi.</p> <p>Araştırmacı: Alamıyorsunuz önünden.</p> <p>Baba: E yani orada güzel bir şey varken bende olsam çocuk bende seyredirim açıkçası.</p> <p>Baba: Yani televizyon seyretmeyi seviyor.</p> <p>Anne: Daha çok da CD., çizgi film.</p> <p>Baba: Bunların içinde en çok ne dersiniz hayvanlarla ilgili belgeseller, çizgi filmlerden de daha fazla bence onları seviyor. Çizgi filmlerde de hayvanlar varsa daha fazla seviyor.</p> <p>Anne: Aslanlar, penguenler, kutup ayları. Aldığımız filmlerin çoğu hayvanlarla ilgili.</p>	Televizyon izlemeyi seviyor.	
IRMAK	<p>Araştırmacı: Odasında televizyon var mı?</p> <p>Anne: Yok.</p> <p>Araştırmacı: Ama oturma odasındaki ona ait gibi?</p> <p>Anne: Evet. Çünkü ona özel uydu var.</p> <p>Araştırmacı: Irmak'ın televizyon ile ilişkisi nasıl?</p> <p>Anne: Şimdi çok fazla dışarıya çıkma imkanı da yok. Kışın biraz televizyon seyrediyor. Onun kendi kanalları var. Çizgi film kanalları. Sırf o yüzden Dsmart aldık. Ve ona özel oraya bağladık. Orada 3 tane kanal var galiba. Cartoon Tv, Kids Co, Network. Ama takip ediyorum. Öyle çok erkeklerin izlediği çizgi film tarzı şeyleri de seyretmiyor. Öyle savaş sahnelerini falan seyretmiyor zaten. Seyrettikleri güzel. Genelde iyiler var kötüler var iyiler kazanıyor kötüler kaybediyor gibi sonuçlar çıkıyor.</p> <p>Baba: Irmak laf olsun diye zaman geçsin gibi izleyeyim şeklinde değil de bir şeye odaklandığında seslenirsiniz şey yapmaz. Onu anlamaya çalışır.</p> <p>Araştırmacı: Irmak ne kadar televizyon izliyor?</p> <p>Anne: Biz gelene kadar biraz, ama bakıcıyla da izliyorlarmış. Anlatıyor bazen şunu yaptık diye. Yemek saatine kadar seyrediyor. Ne kadardır? Hani bizde yemek telaşında ona fazla vakit ayıramıyoruz. O arada seyrediyor.</p> <p>Baba: 1 saat, 1,5 saat gibi.</p> <p>Araştırmacı: Bakıcıyla da mı?</p> <p>Anne: İzlediği oluyor sanırım.</p> <p>Baba: Zaten 16.15'te falan geliyor.</p> <p>Anne: Yok hayır 16.30 da geliyor.</p> <p>Baba: Bizde 17.00, 17.30 da geliyoruz o arada 1 saat izliyor. Sonra bizimle izler mi izlemez mi 1,5 saat gibi.</p> <p>Araştırmacı: Hafta sonu da mı öyle?</p> <p>Anne: Genelde dışarı çıkmayı istiyor. Mümkün olduğunca dışarı çıkartıyoruz. Pazarları evde kalıyor. O zaman artıyor.</p> <p>Baba: Hafta sonu artıyordu.</p> <p>Anne: Biz o odaya gidersek onun izlediğini. O bizim yanımıza gelirse bizimkileri. Elveda Rumeli, Avrupa Yakasını seviyor.</p> <p>Anne: Bizim çok fazla vakit harcamadığımız zamanlarda televizyon izliyor.</p> <p>Baba: İlla aman aman ben gidip televizyon izleyeceğim yok. Bir boşluk bulmuşsa o boşlukta gidip izliyor.</p> <p>Anne: Öyle çok bağımlılığı yok televizyona. Dediğimiz gibi biz gidip yemek hazırlarken o geçip izliyor.</p> <p>Araştırmacı: Ben biraz önce sordum izlediği çizgi filmin adını hatırlamadı.</p> <p>Baba: Ama kendi izlediği çizgi filmlerde isimleri bile tek tek söylüyor.</p> <p>Anne: Takip ettikleri var. Onlarda annesini babasını kardeşlerini arkadaşlarını hepsinin ismini iyi bilir. Telifu da iyi.</p> <p>Baba: 07.00'den 08.00'e kadar izliyor.</p> <p>Anne: Afacan Dennis, Cedric onları izliyor. Biz Dsmartı Cedric için aldık ama Dsmart'a denk gelmiyor. Dennis'i izliyor. Olumsuz program seyretmiyor.</p> <p>Baba: Açmıyor zaten o tip programları. Elinde çok seçenek olduğu için. Değiştiriyor, geziyor kendi.</p> <p>Araştırmacı: Çizgi film kahramanlarının eşyaları var mı?</p> <p>Baba: Sünger Bob var.</p> <p>Anne: Onun hastası, var. Evet. Onunla ilgili ne görürse istiyor, alıyor. Barbyleri var. Winxleri var.</p> <p>Baba: Ama barbyleri diğerleri kadar sevmiyor.</p> <p>Anne: Winxlerde genç kızlar, grupları var. Onlar bir arkadaş ekibi ve onlarda öyle hep güç birliği yapıp kötülerini yeniyorlar falan.</p>	<p>Odasında televizyon yok. Ama oturma odasındaki televizyon onun. Ona özel uydu alınmış.</p> <p>Şiddet içeren filmler sevmiyor.</p> <p>Zaman geçirmek için değil gerçekten sevdiği şeyi izliyor ve izlerken kimseyi duymuyor.</p> <p>Hafta içi 1-1.5 saat izliyor. Hafta sonu daha fazla izliyor. Ama sabahları da 1 saat izliyor.</p> <p>Çok fazla televizyon bağımlılığı yok ama anne baba ilgilenemediği ya da boş olduğu zamanlarda izliyor.</p> <p>Takip ettiklerini çok dikkatli izliyor ve hepsinin isimlerini biliyor.</p> <p>Olumsuz program seyretmiyor.</p> <p>Çizgi film kahramanlarının eşyaları ve bazılarını çok seviyor.</p>	Televizyona çok bağımlı olmadığını düşünseler de yaşamının içinde önemli bir rolü var.
BARIŞ	<p>Anne: Aslında seviyor televizyonu. Ama oyun oynamayı televizyona tercih ediyor. Ona hadi oğlum oyun oynayalım desem tercih eder oynamayı. Ama tabi bizlerin de bazen işine geliyor ister istemez. Bir ara bizde JetX kanalı vardı.</p> <p>Anne: Bütün çizgi filmlerde iyiler ve kötüler var. Gerçi ondan kaçmak mümkün değil. Diğer kanallarda da seyrettiğinde, şimdi TRT Çocuk geldi. Orada biraz daha çocuğa uygun mesela Keloğlan, Uzay Devriyesi onları izliyor. Şiddet içeren şeylerden kaçınmaya çalışıyoruz. Ama işte bu da çok mümkün olmuyor. Mesela Sonic diye bir kirpi var onda bile mavi bir kirpinin çizgi filmi, masumane ama orada da iyiler ve kötüler var. İyiler kötülere karşı. Tom ve Jerry daha masumane. Burada işte uzay araçları falan var. Ama</p>	<p>Hafta içi de hafta sonu da 1- 1.5 saat izliyor, bazen 2 saati buluyor. Çok fazla izleyemiyor, sıkılıyor.</p> <p>Televizyon izlemeyi seviyor.</p>	Televizyon izlemeyi seviyor fakat ilgisini çeken bir alternatif olursa bırakıyor.

	<p>denk getirdiğinde seyretmek istiyor. Araştırmacı: O tür çizgi filmlere denk mi geliyor yoksa biliyor mu? Anne: Bir şekilde biliyor. Mesela Uzay Savaşları filmini. Onu izliyor ve hani işte robotlar, vurmaları, lazerli kılıçlar ilgisini çekiyor.</p> <p>Araştırmacı: Ne kadar izliyor? Anne: Çok izlemiyor. Mesela bütün hafta sonunda cumartesi işte 1 saat izlediyse. Dün (Pazar) sabahтан izledi biraz 1 saate yakın. Bir daha izlemedi. Araştırmacı: Genelde böyle mi? Anne: Genelde böyle ama yapacak bir şey bulamazsak, sıkılırsa bende ilgilenemezsem, istiyor o zaman ben televizyon izleyeyim diyor. Araştırmacı: Hafta içi ne kadar izliyor? Anne: Hafta içi çok izlemiyor, biz zaten buradan gidince hafta içinde de en fazla 1 saattir. 19.00'dan 20.00'e kadar TRT Çocuk izliyor. TRT Çocuk çok güzel. Çizgi filmler, gezi programları, mucitler öğretici de. Araştırmacı: Hafta içi de hafta sonu da 1 saat izliyor? Anne: 1 saat 1.5 saat. Ama normal bu bazen 2 saati bulur. Ama böyle sabahтан oturup 3-4 saat izlediği hiç olmamıştır. Kendi sıkılıyor zaten.</p> <p>Anne: Zaten kendisi çok izlemiyor, hemen sıkılıyor bir şeyden, uzun süre kalamıyor. Daha ziyade oyuncaklarına dönmekten zevk alıyor. Ama çok izlediğinde ben diyorum: Oğlum çok izledin, kapatalım diye. Araştırmacı: Kapatıyor mu? Anne: Kapatıyor. Eğer çok istediği bir şey yoksa, öylesine seyrediyorsa. Ya da alternatif daha cazip geliyorsa kalkar. Mesela Ben10 izlerken transa geçiyor. Ne deseniz duymaz. İlgisini çeken şeyi çok dikkatli izliyor. Nefessiz izliyor. Çok televizyon izleyen biri olmasa da. Ama genelde ilgisini çekiyor.</p> <p>Araştırmacı: Dizi izliyor mu? Anne: Yok izlemiyor, dizi bilmez zaten. Biz izlemediğimiz için o da izlemiyor. Benimle beraber Discovery'de haftasonunda Dinazorların Kuşa Evrilmesi vardı. Ona beraber baktık mesela. İlgile de seyretti.</p> <p>Araştırmacı: Kahramanların oyuncakları var mı? Anne: Var. Bionecerlar var. "Oyuncak Hikayesi"nin kahramanı var (Buzz Lightyear) onun adamcığı var. Savaş yok ama kahramanlar arasında bir kıskançlık var ve bir tane oyuncaklarına eziyet eden kötü çocuk var. Action Man'ler var. Bebek şeklinde 3-4 tane vardır herhalde. Örümcek Adam var, plastik kahraman. Ben10 kostümü istiyor benden dikmem için.</p> <p>Araştırmacı: Evde kaç televizyon var? Anne: Tek. Salonda.</p> <p>Araştırmacı: Action Man, Spider Man gibi izliyor mu? Anne: Action Man'i biliyor zaten. Spider Man'in de filmi falan gelirse izliyor. İzlemek istiyor.</p>	<p>Şiddet içeren programlar ilgisini çekiyor.</p> <p>İlgisini çeken bir programı çok dikkatli izliyor.</p> <p>Evde bir tane televizyon var.</p> <p>Çizgi film kahramanlarının eşyaları var.</p> <p>İlgisini çeken başka bir şey olursa televizyonu bırakabiliyor.</p>	
YAĞIZ	<p>Araştırmacı: Yağız'ın odasında da var mı? Anne: Yok. Baba: Yok odasında yok.</p> <p>Araştırmacı: Peki Yağız'ın televizyon ile ilişkisi nasıl? O ne kadar izliyor? Baba: Sadece hafta sonu değil. Onların akşamları da çizgi film izleme alışkanlıkları var. Ama sınırlama koymazsanız sonu yok. Saatlerce televizyonun karşısında oturabilirler. Hiç istisnasız. Anne: Yeter artık deyince bırakıyor ama. Araştırmacı: Akşamları çizgi film kanallarını mı izliyorlar? Baba: Ağırlıkla TRT Çocuk'un devreye girmesiyle birlikte o çok daha mantıklı geliyor bize. Anne: Onlar yatıyor ve bitiyor programlar. Araştırmacı: Ne izliyorlar? Anne: Arthur diye bir köpek var galiba. Onu seviyorlar. Ben çok bilmediğim için. Kay yu Yumurcak'ta. Fransız çizgi filmi. Tele Tubbiesler vardı önceden. Yine o tipte Absidayzi bilmem ne Makapaka isimleri değişik. Onu seviyorlar. Ha bir de Bak Çiz Yap Çiz diye adam oturuyor bir şeyler yapıyor onu taklit ediyorlar. Yapmaya çalışıyorlar. Araştırmacı: Transformers, Street Fighter gibi programları izliyorlar mı? Baba: O bir dönem bizim boşluğumuza geldi. Maalesef 3-4 ay sürdü herhalde. Digitürk kanallarının çıkmasıyla birlikte. Anında o kanalları kapattık biz. Çünkü inanılmaz derecede bağımlılık yapıyor çocuklarda.</p> <p>Araştırmacı: Onlarda o zaman hafta içi.. Baba: 2-3 saat aralığında izliyorlar. Daha fazla değildir. Çünkü 9 civarında yatma telaşı başlıyor. Araştırmacı: Hafta sonu? Baba: Hafta sonu da.. Anne: Yağız 2-3 saati geçmez. Azaldı eskiye göre.</p> <p>Araştırmacı: Oyuncakları var mı silah? Anne: Var. Ama o olmadan da lego yapıyor. Tuvalet kağıdı. Baba: Herhangi bir şeyden kendi kendine bir şeyler yapıyor. Bir sopayı eline geçirdiğinde o</p>	<p>Odasında televizyon yok.</p> <p>Sınır koyulmazsa çok izlemek istiyor.</p> <p>Hafta içi ve hafta sonu 2-3 saat izliyor.</p> <p>İzlerken dikkati çok yoğun.</p> <p>Çizgi filmler dışında silahlı çatışmalı dizileri de izliyor.</p> <p>Çizgi film kahramanlarının eşyası bir tane var.</p>	<p>Televizyonun yaşamında önemli bir rolü var.</p>

	<p>onun için silahtır.</p> <p>Araştırmacı: Seyretmekte diretiyor yani? Anne: Tabi tabi, kapatmak istemiyor. Heyecanlı, seviyor öyle heyecanı. Ben de bakıyorum biraz korktuğunu anlayınca kapatalım oğlum, güzel değil bu falan diyorum. Ama Yumurcak da falan yok zaten artık onlar.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon izlerken dikkati yoğun mu? Anne: Evet yoğun. Baba: Tabi. Yemeğini unutma boyutuna kadar. Sesleniyoruz cevap vermiyor. Anne: Bööyle bakıyor duymuyor, görmüyor beni. Baba: Dalıp gidiyor.</p> <p>Anne: Benim dersimin geç bittiği günlerde dede alıyor. Anneanneye gidiyor o zaman ikisi. Ben gidene kadar TRT Çocuk seyrediliyor. Baba: 1-1.5 saat boyunca izliyor. Anne: Çünkü bilgisayar yok, oyuncakları daha az. Sıkılıyor televizyon seyrediyor.</p> <p>Anne: Arka Sokaklar'daki Mesut'u beğeniyor. Araştırmacı: Başka var mı izlediği dizi? Anne: Adanalıyı seviyor. Polis, koşturmaca. Bir de rap müziği var onu çok seviyor. Azaldı biraz Adanalı merakı. Dans ediyor o müzikle.</p> <p>Araştırmacı: Kahramanlara ait oyuncakları var mı? Anne: Yok. Eldiveni falan var ama kostüm olarak yok. Eldiven, alıp oyunu oynuyor. Eldiveninden küçük şeyler atıyor. Baba: Eldivenle yıkandığını bile bilirim.</p> <p>Anne: Bir de Yağız geç başladı televizyon seyretmeye. Küçükken televizyon karşısına oturup reklamları izlemek hiç öyle bir şey yapmadık. 3-3.5 yaşında falan başladı. Hani şey onun içinde içimiz rahat.</p>		
DEMET	<p>Anne: Demet televizyon izlemeyi seviyor, istiyor ara ara talep de ediyor televizyon izlemeyi, özellikle çizgi filmlere meraklı, çok fazla hani yetişkinlerin izlediği tarzda programlara ilgi duyduğunu söyleyemem ama zaman zaman biz açtığımızda onları da hani "aaa takip ediyorum, izliyorum" diyor ama çabuk sıkılıyor.</p> <p>Araştırmacı: Büyüklerin programlarından? Anne: Hıhı evet. Araştırmacı: Haber programı denk geliyor mu? Anne: Nadiren denk geldiği oluyor. Baba: Denk geliyor, biz seyrettikçe denk geliyor tabi. Araştırmacı: Filmlere falan. Baba: Filmlere çok yani biz de başından sonuna kadar seyredemiyoruz, daha çok haberlere falan denk geliyor bazen, hoşuna gitmiyor ama değiştirmek istiyor kanalı. Araştırmacı: Çizgi film istiyor. Baba: Evet, kendi istediği. Anne: Kendi istediği programı açmak istiyor. Araştırmacı: Çok izliyor mu? Anne: Yok yani. Baba: Çok değil yani az. Anne: Kısıtladık.bir tane televizyon var evde zaten.</p> <p>Baba: 2-3 saatlik bir süremiz var çocuğumuzla beraber geçirdiğimiz, onun da yani 1 saati televizyon seyrederek geçiyordur belki en fazla. Araştırmacı: Hafta sonu mu izliyor? Baba: Hafta sonu biraz daha fazla izliyor. evet, çizgi filmler oluyor işte gündüzleri. Onu tek başına izliyor.</p> <p>Anne: Hafta sonu cumartesi beraberi, Pazar günüyse televizyon izlemeyiz dışarıda geçiririz Baba: Pazar günleri pek izlenmiyor Araştırmacı: Cumartesi günü 4-5 saati buluyor mu televizyon izlemesi? Anne: Yoo, hayır, sadece üst üste avatar var, bir de sünger bob var, onların toplam 1.5 saati bile bulmayabiliyor yani ben kapat demeden kapatıyor bazen. Bir de sana uygun olmayan şeyleri izleme diyorum, o zaman bazen mırın kırın ediyor ama genellikle uymaya çalışıyor. Baba: Aslında sıkılmıyor kendi sıkılıp kapatmaz bence pek de yani biz kendisine bırakmış olsak daha fazla, o mesela selena'ya falan işte bir takılsa, o neydi bir tane daha vardı. Anne: Bez bebek Baba: Bez bebek falan, onları balsa biz izin veriyor olsak akşamları, çünkü akşamları tekrar oluyor ya sürekli, veriyor olsak yani 2 saat de seyrederek büyük ihtimalle. Kendiliğinden sıkıldım demez. Anne: Babaannesinde izliyor mesela Baba: Çünkü mesela tabi babaannesine gittiği zaman izliyor mesela, Anne: Orada sınırlama koymuyorlar, televizyon hep açık oluyor, orada her şeyi izleyebiliyor mesela.</p> <p>Anne: Taklit etmiyor da bahsediyor, mesela onların çıkartmaları var, onların üzerine</p>	<p>Televizyon izlemeyi seviyor.</p> <p>Yetişkinlere yönelik programlara çok ilgi duymuyor fakat anne baba açarsa izlemek istiyor.</p> <p>Evde 1 tane televizyon var.</p> <p>Hafta içi 1 saat hafta sonu biraz daha fazla izliyor. Fakat izin verilse daha fazla izlemek istiyor.</p> <p>Çizgifilm kahramanlarının eşyaları var.</p> <p>Oyun oynayalım veya gezelim denirse sevdiği program bile olsa televizyonu kapatabiliyor.</p> <p>Sevdiği programlarda ilgisi yoğun ve izlerken dikkati fazla.</p> <p>İzlerken kendiliğinden sıkılırsa da kurallara uyuyor ve televizyonu kapatıyor.</p>	<p>Çok fazla izlemiyor ama izlemeyi seviyor.</p> <p>Televizyonla ilgili sınırlara uymaya çalışıyor.</p>

	<p>basılmış olduğu çeşitli defterler ve bir takım malzemeler var onları görünce bana tanıtıyor, işte kahramanları, şu şu, bu bu falan, bir tane yapboz aldık mesela, winx'li yapboz tercih etti ya da çantası sünger bob'lu çanta. O eşyaları kullanmaktan hoşlanıyor.</p> <p>Baba: Bebeklerine onların isimlerini verdiği oluyor, oradaki karakterlerin ismini veriyor, çizgi filmlerdeki karakterlerin isimlerini.</p> <p>Baba: Çok sosyal bir çocuk çünkü zaten yani sosyallik varken zaten onu tercih ediyor, biz mesela şey dediğimizde tamam sen ne izleyeceksen izle biz de gidip kitap okuyalım içeride dediğimizde ki o zaman televizyonu kesip geliyor. Birlikte bir şeyler yapmak istiyor, birlikte televizyon izlediğimiz zaman daha uzun seyredebilir ama biz alternatif yaratırsak ona kesin gelir, yani oyun oynayalım dersek mesela gezelim dersek, televizyonu kapatır en sevdiği program bile olsa bırakabilir.</p> <p>Anne: Bir kere Doğalarla bir iki kere izlediler, Doğanın da annesi rehber öğretmen, hani birlikte vakit geçirdiğiniz zaman zaten kısıtlı, birbirlerinden ayrılmak istemiyorlar, bunu niye her zaman yapabileceğiniz bir şeyle harcıyorsunuz da ikiniz oyun oynamıyorsunuz dedik, o zaman kapattılar televizyonu, oyun oynadılar, evcilik oynadılar.</p> <p>Baba: İzlediği şeylerden çok etkilendiğini ben düşünmüyorum, ama izlerken mesela şey oluyor, böyle hipnotize eder olur gibi dalıp gidiyor, bir iş yapıyorsa mesela çok sevdiği programsa o işi unutup, hani giyinecekse mesela atıyorum, ayakta böyle dalıp gidiyor o programa bazen.</p> <p>Araştırmacı: Dikkati çok fazla yani televizyon izlerken?</p> <p>Baba: Tabi tabi</p> <p>Araştırmacı: Sevdiği programlar da Avatar, Sünger Bob, Selena, Bez Bebek.</p> <p>Baba: Evet</p> <p>Anne: Başka, şeyleri seviyor, film almıştı işte falan böyle.</p> <p>Araştırmacı: Demet kalkmak isteyip de kalkmamak gibi bir şey var mı?</p> <p>Anne: Bıraksak daha fazla seyredir.</p> <p>Araştırmacı: Reklam izliyor mu?</p> <p>Anne: İzliyor, bıraksak izliyor, reklamları atla diyoruz, o arada başka bir şey hani beklerken uyarıyoruz ama dalıp gidiyor bazen.</p> <p>Anne: Bu bana göre mi diyor mesela öyle soruyor, anne tamam bana göreleri izleriz falan diyor yani aşırıya kaçacağı zaman bile onu önemseydiğini bir şekilde dile getiriyor.</p> <p>Araştırmacı: Çizgi film kahramanlarının eşyaları var mı?</p> <p>Anne: Şey var, bilekliği var, sünger bob bilekliği var ama giysi, tokalarda tokalarında winxli tokası var mıydı, bir iki hediye geldi böyle kahramanlı hediyeler, toka tarzı şeyler geldi, şey barby'li çanta geldi, barby bebek geldi, biz onları özellikle almıyoruz, o tarz kahramanlı şeyleri ama o da direkt hani illa da bu olsun demiyor.</p>		
CAN	<p>Araştırmacı: Peki Can'ın televizyon ile ilişkisi nasıl? O ne kadar izliyor? Odasında televizyon var mı?</p> <p>Anne: Aslında var evet, çok düşkün televizyona. Ama biz bir oda daha yaptık onlara kardeşi doğduktan sonra. Oyun ve yatak odası gibi oldu büyük oda, küçük odaya televizyonu koyduk. Küçük oda biraz böyle hani canı istediğinde illaki film izlemek istediğinde gidiyor. Yoksa daha çok oyunla geçiyor vaktini son dönemlerde. Bir de okul yordduğu için erken uyuyor. Ama yaz tatilinde, kardeşi evimize geldiğinde biraz bunalımdı ve kreşe gitmiyordu. o dönemde saatlerce film izlediğini, çizgi film izlediğini biliyorum.</p> <p>Anne: CD yi de seviyor, televizyondaki çizgi filmleri de.</p> <p>Araştırmacı: Ne izliyor?</p> <p>Anne: Tom ve Jerry serisi var onda, cd olarak, böyle 20 cd falan var herhalde</p> <p>Baba: Çok savaşlı, çok vurdulu kırdılı şeyler izlemiyor, daha sevimli şeyler izlemeyi seviyor.</p> <p>Anne: Publar, işte</p> <p>Baba: Sünger Bob</p> <p>Araştırmacı: Mesela Avatar diye bir film var.</p> <p>Anne: Ben çok sevmiyordum, Can da sevmiyor onu, dövüş sporu</p> <p>Baba: Can çok hümanist bir çocuk, diyorum ya çok kavgalı dövüşlü savaşlı şeyleri izlemiyor, tüm çocuklarda görüyoruz hep, şu, ne o, transporter falan.</p> <p>Anne: power ranger falan hiç sevmiyor onu.</p> <p>Araştırmacı: Korkuyor mu acaba?</p> <p>Baba: Keyif almıyor.</p> <p>Anne: Keyif almıyor, daha komik şeyleri seviyor mesela tom ve jerry'ye inanılmaz takmıştı bir dönem. Cdlereinden mesela stivirt litte'lar var, fare, evlat ediniyorlar bir aile, onun 3 serisini de inanın böyle kelimesi kelimesine ezberler boyutta izliyordu bakıcı teyzemizle beraber. Hatta bulamıyor onu arıyor, biz yeniden alıyoruz o cdlere falan ve şu şeyi de seviyor böyle vizyondaki sinema filmleri, çocuklar için olanları da takip ediyor. Çok seviyor, okul da götürüyor zaten, ilgili yani.</p> <p>Araştırmacı: Kaç saat izliyor, ortalama günde?</p> <p>Anne: Son zamanlarda mı, şu dönem de mi, çünkü bir ara çoktu, odayı ayırınca kurtulduk ondan.</p> <p>Araştırmacı: Yattığı odadan mı ayırınca?</p> <p>Anne: Evet şimdi televizyonlu odada yatıyor ama sızıyor, yani okuldan dolayı sızdığı için izleyemiyor, okuldan geldiği zaman oyun oynamıyorsa eğer böyle 1-2 saat izlediği olabilir ama çoğunlukla kardeşiyle oyun oynuyorlar artık, yani böyle.</p> <p>Baba: Artık her gün televizyon seyrettiğini görmedim.</p> <p>Anne: Seyretmiyor, evet her gün izlemiyor. Hafta sonu ilgilenemiyorsam izliyor, biraz benim de kaçışım gibi, onu da not alabilirsiniz.</p>	<p>Odasında televizyon var.</p> <p>Televizyon izlemeyi çok seviyor.</p> <p>Hafta içi 1-2 saat izliyor.</p> <p>Şiddet içeren filmleri sevmiyor. Komik programları seviyor.</p> <p>Son 1 yıla kadar çok izliyormuş ama bu sene artık o kadar çok izlemiyor. Oyun oynamayı daha çok seviyor.</p> <p>Çizgi film kahramanlarının eşyaları var.</p>	<p>Televizyon izlemeyi çok seviyor. Son 1 yıldır daha az izliyor.</p>

	<p>Araştırmacı: Onu soracaktım zaten, hani bazen yemek yemiyorlar onun karşısında izletiyor.</p> <p>Anne: Evet yalnız kilo kaybı, daha doğrusu zayıflığı vardı öğlumuzun, Can'ın doktora götürdük, televizyonun karşısında yedirmeyin, yani doyduğunu bilmez, aç olduğunu da bilmez demişti, o uyarıyı kendi de duyduğu için artık mutfakta yiyoruz, normalde hep bu odada yiyorduk, salonda yiyorduk mesela, artık mutfakta yiyor</p> <p>Baba: Yani son bir yıldır televizyondan kurtuldu Can aslında.</p> <p>Anne: Evet onu çözümledik galiba ama o da bizim hatamız. Televizyonu paylaşmamak için, onun odasında televizyon olunca, o cdlerini işte kanaldaki digiturk çocuk olunca da kanaldaki şeyleri.</p> <p>Anne: Şimdi onların daha kolayları var ya çocukların kostümleri var biz aldık Can'a. Batman kostümü var, bir de Spiderman kostümü.</p>		
ÖZKAN	<p>Anne: Zaten çok vakitleri olmuyor.</p> <p>Baba: Şöyle: 19.30-20.00 arası çizgifimleri onların TNT'de. Onları izliyorlar. Ne var? Ben 10.</p> <p>Anne: Onlar teyzelerle daha çok haşır neşir olduğu için.</p> <p>Baba: Ama çok televizyon seyretmiyorlar.</p> <p>Anne: Ama dizileri biliyorlar.</p> <p>Baba: Evet. Özkan bir ara Arka Sokakları seyrediyordu. Seviyordu.</p> <p>Anne: Arka Sokakları bu ara seyretmiyor. Saat kaçta var onu da bilmiyorum. (Akşamın erken saatlerinde tekrarı var, anne görmeden izliyor olabilir.)</p> <p>Araştırmacı: Siz gelene kadar?</p> <p>Anne: Ne kadar? İmm 17.00-17.30 gibi yemek yerler.</p> <p>Baba: Yemek saatinde seyredeler çizgifilm.</p> <p>Araştırmacı: Orada ne izliyorlar acaba?</p> <p>Baba: Onu biz bilmiyoruz.</p> <p>Anne: Diyorum ya bakıcılar, biz size bakıcıları çağıralım.</p> <p>Baba: Ama izlediklerini bilmiyorum. Televizyon karşısında şey yapıyorlar. Sofrada televizyon açıyorlar.</p> <p>Anne: Bir ara şeyi seyrediyorlardı bitti mi? Selena mı vardı. Ama bu aralar onu seyretmiyorlar. Bir de Bez Bebek.</p> <p>Baba: Onu seviyorlardı.</p> <p>Anne: Bir ara gerçekten onları seyrediyorlardı. Sonuç tüm çocuklar gibi televizyon seyretmeyi seviyor. Ama yani oyalanacak bir şeyi varsa o zaman televizyona koşturmuyor.</p> <p>Baba: Yani televizyon birinci şey değil.</p> <p>Araştırmacı: Kahramanların oyuncakları var mı?</p> <p>Baba: Giysileri yok. Ama oyuncakları var. Ninja Turtle oyuncağı var. Hep robot ismini sayıkladı ya.</p> <p>Baba: Akşam 16.30-18.30 arası kayıp. (Evde olmadıkları için bilmedikleri anlamında) Ama sadece yemek sırasında seyrediyorlar. Yemek bittikten sonra zaten televizyon karşısından kalkıyorlar.</p> <p>Araştırmacı: İzlerken dikkati yoğun mu?</p> <p>Baba: İzler yoğun.</p> <p>Araştırmacı: İzlerken duymuyorlar?</p> <p>Anne: Bizim sesimiz gür. Duyuyorlar ama gözler sabit televizyonda ona bakarak cevaplıyorlar. Öncelikleri televizyon oluyor. Ya da bir şey söylediğiniz de yapacaksa da işi hallediyor gene bakmaya devam ediyor.</p> <p>Anne: Televizyon açıkça çok seyrediyorlar. Yeter artık kapatın deyince de homurdansalar da kapatıyorlar.</p> <p>Araştırmacı: Kaç televizyon var evde?</p> <p>Baba: 3</p> <p>Araştırmacı: Odalarında var mı?</p> <p>Baba: Yok.</p> <p>Anne: Hatta bir ara şeyi seyrediyorlardı. Şey... Acun'un...ne yarışması var. Var Mısın Yok Musun'u. Ben o yarışmayı çocuklardan öğrendim.</p> <p>Baba: Arka Sokaklar dışında rutin izlediği dizi yok.</p> <p>Anne: Ben her eve geldiğimde de Özkan'ı televizyon başında bulmuyorum zaten. Ya abisinin peşinde kuyruk şeklinde geziyor, onunla oynamaya çalışıyor.</p> <p>Baba: Dediğim gibi ben gelirken abi ders çalışıyordu Özkan da odasında mızıl mızıl dolanıyordu. Dede televizyon seyrediyordu ama çocuklar açısından televizyon aktif değildi.</p> <p>Anne: Şey sorarsanız Özkan'ın hayatında olmazsa olmazların arasında değil. Tatile gittiğimiz zaman hep bu çocuklar televizyon seyrediyor diye bir şey yok. Mesela tatillerde daha çok serbest bırakılır. Mesela son yaz tatiline gidildiğinde televizyon yok dedik seyredilmedi. Günlük aktiviteler oldu. Hayatlarının vazgeçilmez bir parçası değil.</p> <p>Anne: Televizyon çok da fazla seyrediyorlar, seviyorlar ama olmazsa olmaz şeklinde değil.</p>	<p>Özkan 16.30'da eve geliyor. Aile 18.30'da o arada televizyon izliyorlar. Fakat diğer sorulara verilen cevaplardan akşam izledikleri ortaya çıkıyor.</p> <p>Arka Sokakları, Ben 10'ı seyrediyor. Bu programların içinde çatışmanın silahın olduğu programlar.</p> <p>Televizyon izlemeyi seviyor. Ama öncelik her zaman televizyonda değil.</p> <p>Çizgifilm kahramanlarının oyuncakları var.</p> <p>Televizyon izlerken öncelik televizyonda oluyor. Başka bir şeyle ilgilenmek istemiyor.</p> <p>Odasında televizyon yok.</p>	<p>Televizyon izlemeyi seviyor ama öncelik hep televizyonda değil.</p>
DURU	<p>Anne: Yani mesela bir dizide bir sahne onun yanında bir şeye denk geldiyse diyelim ki yattı kalktı geldi yanımıza. "aa bu ne" hemen. Yani şeylerin açıldığını hissediyorum. Göz kulak bütün ekrana yönelik. Duyduğu ufaklık bir kelimeyi ses kısık bile olsa hemen takibe</p>	<p>Çizgifilm kahramanlarının eşyaları var.</p>	<p>Televizyon izlemeyi seviyor.</p>

<p>giriyor.</p> <p>Baba: O an olmasa bile sonradan da sorabilir. İlla o an değil, mesela aradan bir ay geçti. Yani ne zaman nerde ne soracağı belli olmuyor.</p> <p>Anne: 3 yaşında babaannesinin evinde bir adam boğazını sıkıyordu bir kadının, "aaa bu niye sıkıyor ne yapmaya çalışıyor diye bir soru sordu mesela. Ama onun kendi izlediği dizilerde bazen olay kaçıyor.</p> <p>Araştırmacı: Ne izliyor?</p> <p>Anne: TRT Çocuktaki bazı programları seçiyoruz. Ama Winx konusunda belirleyemiyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Winx'i seviyor musun Duru?</p> <p>Anne: Seviyor. Nesini seviyorsun? Süsleri püsleri mi?</p> <p>Duru: Hayır. Kızlarını. Biraz düşünmem lazım.</p> <p>Anne: Biz 2 sene mücadelesini verdik. Artık şey yaptı. Şimdi ona izini var. O konuda tutku o. Yani bütün bu dönem bütün kız çocuklarında.</p> <p>Araştırmacı: Oyuncakları var mı Winx'li?</p> <p>Anne: Oyuncak pek yok da kıyafet eşyası var. Çantası, çorapları falan ve bluzu var.</p> <p>Duru: Ayakkabı, bikini.</p> <p>Anne: Saati, dergisi, çanta, makyaj malzemesi, silgi. Eskiden şey vardı. Winnie the Pool'dan 5 yaşına kadar zevk aldı. Bütün cd'leri vardı. O zaten olumlu mesajlar veriyor. Arkadaşlık, dostluk, yardımlaşma. Onun objeleri hala var. Oynuyor zaman zaman. Oyuncakları, kalemleri, defterleri. Ama bizim öyle aşırı bir logolu oyuncakımız yok. Ama eskiden Winnie the Pool'lu çok şeyimiz var evde.</p> <p>Araştırmacı: Şimdi izlediği Winx var.</p> <p>Anne: Winx 1.5-2 aydır. Artık 6 yaşa geldik diye. Ama televizyonda seyrettiği, bu Gezelim Görelim tarzı,</p> <p>Baba: TRT Çocuk çıktıktan sonra bu konuda biraz daha rahatız. DigiTurk'un çocuk paketine üyeyiz biz. Cartoon Network, Disney Chanel, Jojo falan var.</p> <p>Anne: Baktık olacak gibi değil kapattık. Yani hem Winx hem onlar çok ağır. Şimdi dengeleme yapmaya çalıştık. Tamam Winx'e çok aşırı arzu duyuyor. Tamam olsun dedik. Ama öbürleri.</p> <p>Baba: TRT Çocuk gelince.</p> <p>Anne: TRT Çocuk biraz daha makul programlar var.</p> <p>Baba: Akşamları çıkan Arthur'u seviyoruz. Nano Çocuk diye bir program var. (Duru katılıyor burada isimleri söylüyor.). Benimle Oynar mısın? Evet TRT Çocuk ...</p> <p>Duru kesiyor: Üçüzler var, sonra Keloğlan'ın Masalları, Hiç Bitmeyen Macera. Bir de Yumurcak da Boster var. Dinazor Kovası.</p> <p>Anne: Belgesel izlemeye başladı.</p> <p>Duru: Gezelim Görelim, Düş Peşime sonra kasaba programı, yarışma programı, Rüzgar Gülü. Uzayla ilgili Zula devriyeleri vardı. İzliyordum onu sabahları ama artık yetişemiyorum artık.</p> <p>Duru annesine: Spider Man'lerden Ninja Kaplumbağalardan bahsetme kızlar için değil.</p> <p>Araştırmacı: Akşamları 1.5 saat falan izliyor sizinle 15 dakika gibi.</p> <p>Baba: Hafta sonları izliyoruz. Gün de daha uzun olduğu için. Sabahtan akşama kadar beraber olduğumuz için. Bir kere en başta sabahtan akşama kadar televizyon açılmıyor.</p> <p>Duru: Seviyorum çünkü onu. Hepsini seviyorum da. Tekna, insan olmadığını kanıtlayabiliyor. Uçabiliyor. O insan ölü mü canlı mı bir tür büyü içinde mi anlıyor.</p> <p>Anne: Ben Winx'ten bayılacağım zaten.</p> <p>Araştırmacı: Evde 2 televizyon var. Oturma odasındaki onun gibi.</p> <p>Baba: Evet. Ama odasında yok almayı da düşünmüyoruz.</p> <p>Duru: Düşünüyorsunuz.</p> <p>Baba: İlerde.</p> <p>Anne: Genç kız olunca.</p> <p>Araştırmacı: Size de hiç oluyor mu çok yorulduğunuzda izlesin diye?</p> <p>Anne: Çok olmamasına dikkat ediyorum. Çok önemli bir şey varsa 2 saat izliyor.</p> <p>Baba: Önemli bir şey varsa ben onunla yalnızsam yönlendirmeye çalışıyorum odasına gitsin bebekleriyle oynasın. Ama bir yere kadar idare edebiliyorsun ondan sonra.</p> <p>Anne: Biraz oynuyor, geliyor. 2 saati geçirmemeye çalışıyoruz.</p> <p>Araştırmacı: Bir oturuşta 2 saat mi yoksa günde mi?</p> <p>Baba: Bir oturuşta. Hafta sonu.</p> <p>Anne: Hafta içi zaten olmuyor. Ama çok hastaysa hali yoksa kendi kendine uyuyamayacaksa.</p> <p>Araştırmacı: Hafta sonları ne kadar izliyor?</p> <p>Anne: Hafta içine göre 1 saat fazladır. 3 saat.</p> <p>Araştırmacı: Siz mi belirliyorsunuz bunu?</p> <p>Baba: Hayatın akışı.</p> <p>Anne: Bazen hiç açılmıyor televizyon akşama kadar. Bugün hiç açılmayabilir. (Resim yapan Duru "açılır" diye bağırıyor. "uslu durursam bana Winx alacaktınız.)</p> <p>Anne: Evet, uslu durursan izleyecek.</p> <p>Araştırmacı: Dikkati çok yoğun mu izlerken?</p> <p>Anne: Yoğun. Duyamayabiliyor seslendiğimde. Yoğun oluyor.</p>	<p>TRT Çocuk ve Winx izliyor. Winx'i çok seviyor. Oyunlarına yansıtıyor.</p> <p>Odasında televizyon yok ama oturma odasındaki ona ait. Odasına almayı düşünmüyoruz deyinince Duru düşünüyorsunuz diye bağırıyor.</p> <p>Hafta içi 2 hafta sonu 3 saat izliyor.</p> <p>Bugün televizyon hiç açılmayabilir deyinince Duru açılır diye bağırıyor.</p> <p>Sevdiği bir şeyi izlerken dikkati çok yoğun.</p>	
---	--	--

	<p>Baba: Laf olsun diye izlediği şeyler de çok oluyor. İzlediği şeye bağlı değişiyor. Başka bir şeyler de ilgileniyor.</p> <p>Baba: Duru'nun da daha çok oradaki kıyafetler ilgisini çekiyor. Alacalı bulacalı renkler, makyaj.</p> <p>Anne: Kızın doğası da bu. O onun hikayesinde değil. süsünde püsünde.</p> <p>Baba: Okullarda anasının yanında televizyon saati oluyor. Anne-babanın seçiciliğini okul gösteremeyebiliyor. Mesela Winx konusunda hayal kırıklığına uğradım.</p> <p>Anne: Okulda izlemişler.</p> <p>Baba: O zamana kadar biz çok iyi koruduk. Ama "arkadaşım izliyor ben niye izlemiyorum". DVD almaya gidiyorsunuz, elinden zor bırakıyorsunuz. Bir şekilde bırakabiliyorduk. O kuralı koyuyorduk. İşte sen kötü diyorsun ama biz okulda izledik deyince çok da fazla müdahale edemiyorsunuz.</p> <p>Anne: Hafta içi zaten Allahtan okullar var o dengeliyor.</p>		
YAVUZ	<p>Araştırmacı: Evde kaç televizyon var?</p> <p>Anne: Her odada, banyo hariç.</p> <p>Baba: Evdeee... 1,2,3,4. 4 tane var şu an.</p> <p>Araştırmacı: Yavuz'un odasında var mı?</p> <p>Anne: Var. Odasında var.</p> <p>Araştırmacı: Yavuz ne izliyor?</p> <p>Baba: Yavuz hiç televizyon seyretmez.</p> <p>Anne: Akasya Durağı'nı seyrediyor.</p> <p>Baba: Bir işte onu. Ne vardı onun bir dizisi vardı?</p> <p>Araştırmacı: Hiç çizgi film izlemiyor mu?</p> <p>Anne: DVD'de kendi çizgi filmleri var. İşte İnanılmaz Aile...</p> <p>Baba: Şimdi söyle son zamanlarda , 1-2 aydır Yavuz'da DVD seyretmeye başladı. Eskiden onu seyretmezdi. Televizyonla hiç ilgisi yoktu çocuğun. (Bu arada çocuk odasında televizyon izlemektedir.). Ben işte 1-2 çizgi film getirdim. Beğendi onları. Daha sonra alışkanlık haline getirdi. Bu sefer de aynı filmi tekrar tekrar izlemeye başladı falan. Bizde rahatsız olduk. Normalde televizyon olarak, yayın olarak izlediği 1-2 dizi var ama o dizileri de zaman geçsin diye izliyor.</p> <p>Anne: Aslında oturup moda mod televizyonun karşısında televizyon seyreden bir çocuk değil. Televizyon açık kalsın, o oyuncularının arasına dalıp, ama orada bir ses olsun ona.</p> <p>Araştırmacı: Yalnız olmadığını düşünüyor belki.</p> <p>Anne: Evet. Gerçi biz de odada oluyoruz ama. O televizyonun azıcık sesi kısılın ya da kanal değişsin, "Ya niye değiştirdiniz ya?" deyip hemen müdahale ediyor.</p> <p>Baba: Yalnız bütün dizileri de biliyor ben ona hayret ediyorum.</p> <p>Anne: Reklam aralarındaki fragmanlardan öğreniyor.</p> <p>Baba: Öylemi? Yani a şu bu falan, dizinin adını söylüyor falan. Ben bilmiyorum yani. O diziye baksam ben onun o olduğunu anlamam.</p> <p>Anne: Evet. Aşkı Memnu. Zor telaffuz edilen.</p> <p>Baba: Yani dizilerin isimlerini biliyor. Ama öyle "aa ben bunu seyredicem özellikle" diye bir şey takıntısı yok.</p> <p>Anne: Bu ara yalnız şeye takıldı. Akşam 21.00 uyku saati. 21.00-21.30 arası. Yatak odasında onun televizyonla uyuyor azıcık böyle hani. Kendi kendini demliyor hani öyle diyeyim. Bu ara işte birkaç zamandır bu belgesel türü şeyler Hayvanlar Alemi gibi.</p> <p>Araştırmacı: Peki hiç çizgi film izlemiyor mu?</p> <p>Baba: İzler. İzlemeyen olur mu? Son zamanlarda çizgi filmleri çok izlemeye başladı da.</p> <p>Anne: Bugs Bunny'leri seviyor, Tazmanya Canavarı'nı seviyor bu aralar. İnanılmaz Aile.</p> <p>Baba: Cars filmini çok seviyor mesela Arabalar.</p> <p>Anne: Bu şeye hastayız zaten. Şimşek Mcqueen. Cars. Artık bütün iç çamaşırları, çorapları, pantolonları. Mater. Biz de öğrendik artık karakterleri. Selly. Biz de sayıyoruz artık böyle.</p> <p>Baba: Şimdi hayvanlı çizgi filmleri çok tercih etmedi. Ben mesela bir iki tane daha getirdim. Dinozorlu getirdim, sonra işte Open Season diye bir film vardı onu getirdim. "Sevimli bir şey" diye çevirmişler onu da. Onlara baktı. Tavşanlar, ayılar falan böyle. O tip filmleri sevmiyor. Daha çok böyle erkek çocuğu diye herhalde. Ya böyle süper bir kahraman olacak. Ya da araba olacak yani filmde. O zaman çok ilgisini çekiyor.</p> <p>Baba: Walt Disney filmlerinden. Mesela onu çok beğendi. Komando Dadi'yi. Orada hem bebek var. Hem böyle kahraman bir komando bir adam var. İşte her ikisi bir araya gelince onun ilgisini çekti herhalde.</p> <p>Araştırmacı: Power Rangers falan izliyor mu? Spider Man?</p> <p>Baba: Spider Man'ı bir ara seviyordu ama onu film olarak hiç izletmedik.</p> <p>Anne: Onu hiç seyretmedi. Filmini mesela. Karşı komşumuzun oğlu Yavuz'la akran. 6 ay var aralarında. İlk başlarda onunla başladı zaten. Alper sevdiği için Spider Man hastalığı başladı. "Gel bak" dedim. "Bak Spider Man filmi bu". Sonuna kadar seyretmedi, sıkıldı. Ama Spider Man'ı sevmeyi. Cars daha şey geldi ona.</p> <p>Anne: Kahramanların oyuncaklarını aldırdı bize. Bir ara da Şimşek Mcqueen, Mater, Sally. Bunlar Şimşek Mcqueen'in karakterleri. Başroldeki karakterlerinin adları. Mac var. Koca bir tır falan. Biz böyle oyuncak reyonlarının önünden geçemiyorduk. Düzinelerce aynıysınan evde var aslında. Ama yani o kadar hayran olmuş ki, o kadar seviyor ki çocuk onları sürekli alma, yani onlar bizim artık koşulsuz paran olsa da olmasa da yani farz. Almak</p>	<p>Odasında televizyon var.</p> <p>Daha önceleri hiç izlemezken son zamanlarda izlemeye başlamış.</p> <p>Televizyon açık kalsın, o oyuncularına dalar diyorlar ama sesi bile kısılınca kızıyor. Bütün dizileri de biliyor.</p> <p>Yatarken televizyonla uyuyor.</p> <p>Cars filmindeki arabaların adlarını anne baba bile ezberlemiş.</p> <p>Kahramanların oyuncakları var. İç çamaşırları bile kahramanlı.</p> <p>Hayvanlı çizgi filmleri sevmiyor. Daha çok süper kahramanlı ya da arabalı filmleri seviyor.</p>	<p>Çok sevmediğini söyleseler de televizyon çocuğun yaşamının çok içinde.</p>

	<p>zorundasın onları kesinlikle.</p> <p>Baba: Mesela Hulk'u çok seviyor. Nereden sevdi bilmiyorum. Anne: Oyuncakları var. Action Man gibi.</p> <p>Anne: Ya öyle çok bizim hayatımızda televizyon yok aslında. Baba: Televizyon konusunda biz çok iyi bir örnek değiliz aslında.</p> <p>Baba: Film konularında biraz sınırlama yapıyoruz. Çünkü bıraksak sabahtan akşama kadar seyredecek pozisyona geldi. Anne: Bir de aynı filmleri tekrar tekrar, sil baştan sil baştan, seviyor çünkü. Baba: Mesela şu an Komando Dadiyi açtım şu an gelmiyor bakın hiç. Yani artık onu oradan alamazsınız film bitene kadar. Yavuz ilginç bir çocuk, yani dediğim gibi 2-3 ay önce başladı buna. Ondan önce hiç televizyonla ilgisi alakası olmayan bir çocuktü.</p> <p>Anne: Yalnız bir şey daha ilgimi çekti. Bu Arka Sokaklar, Adanalı falan eğitim seviyesi düşük ailelerde daha çok, anne baba seyrettiği için belki de çocuklar da ona yöneliyor. Dolayısıyla aynı okulda aynı sınıfta oluyolar bu çocuklarla. Birbirlerini etkiliyorlar. Arka Sokaklara da mesela biz o şekilde başladık. Baba: Biz Yavuz'dan öğrendik Arka Sokakları.Biz kendimiz seyretmiyorduk.</p> <p>Anne: Ben Yavuz'un televizyona ilgisinin ne zaman olduğunu başlangıcını çözdüm. Bu yaz tatilinde, Eylül sonu gibiydi sanıyorum. Uzun bir tatil yaptık çünkü. Bir film vardı bir akşam seyrettik. Çocuk filmi diye başladık filmi seyretmeye. Kızma Birader gibi, Milyoner gibi. Filmin adı neydi? Baba: Ha uzaylı bir filmdi. Anladım. Bu Jumanji'nin değişik bir çeşidi. Bize çocuk filmi gibi geldi. Mali'nin hoşuna gider diye seyrettirdik. Ama ilerleyen aşamalarda vahşileşti. Robotlar falan ama resmen saldırıyorlar, öldürmeye çalışıyorlar falan. Anne: Yani. O zaman Yavuz'da bir televizyon aşkı başladı. Ertesi sabah herkese böyle nasıl doldura doldura ağzını anlatıyor. 5 kere gitti ya da 5 basamak gitti demiyor mesela. "Zarı atıyorlar" diyo "5 kadar gitti" diyor, işte diyor "robot çıktı" diyor, "evleri havaya uçtu" diyor. "Kardeşi uzaya gitti" diyor. Nasıl anlatıyor içinde yaşıyor onun. Baba: Orada gördüğü sahneleri aklında tutuyor. Anne: İşte o gece hep sayıkladı ondan sonra.</p> <p>Anne: Görmezden geliyorum ama bu hafta sonu Alaattin'in Sihirli Lambası'nı kiraladım ben ona. Birazcık daha klasik masallara, masal dinlemiyor çünkü. Hadi oğlum, gel sana masal okuyayım, masalı da istiyorum aslında hayal dünyasını geliştirecek diye. Dinlemeye tahammülü yok yeni neslin. Baba: Seyretmedi bile o filmi. Anne: İnanın hiçbirini ilgisi çekmiyor. Şimdi onlar ne oldu? Arabalar... Baba: Transformers'ı seyretmedi ama Transformers oyuncularını biliyor. Onların isimlerini söylüyor bize. Muhtemelen arkadaşlarından öğreniyor.</p> <p>Baba: Markette reklamda gördüğü bir şeyi bulup istiyor. Anne: Reyonlardan bulup, "hani reklamlarda böyle yapıyor ya", sahneleri anlatıp. Baba: Şu çikolatadan istiyorum diyor reklamlarda gördüğü. Ve onu bulamazsa bize söylüyor alıyoruz. Genelde reklamda gördüğü bir şeyi. Ve ben reklamda görmemiş oluyorum. Neymiş oğlum o falan dediğimiz oluyor yani bazen.</p> <p>Yavuz babasını film izlemek çağırdı ısrarla.</p>		
--	--	--	--

EK-5. ÖĞRETMENLERLE GÖRÜŞME FORMLARI

KİŞİLER	1. ALT PROBLEM ÇOCUKLARLA TELEVİZYON PROGRAMLARI İLE İLGİLİ KONUŞUR MUSUNUZ?	TEMA	ANA TEMA
A SINIFI MERAL ÖĞRETMEN	<p>Araştırmacı: Televizyon ile ilgili konuşuyor musunuz? Öğretmen: Yok. Araştırmacı: Silah yaptığında, vurduğunda bir şey diyor musunuz? Öğretmen: Onu biliyorlar. Sene başından beri konuşuyoruz. Savaşa hayır diyoruz hep. Silahlılık yok. Mesela Salı günleri oyuncak günüm. Çocuk evden istediği oyuncakları getirir. Ama tek şartım silah türü oyuncak gelmeyecek sınıfa. Onu anladılar. Her toplantıda velilere de söylüyorum. Böyle oyuncaklar almayın varsa bile okula getirmelerine izin vermeyin. Getirseler bile oynattırmadım, dolabında tuttum, bir daha da gelmedi. Her gün o konuyu işlemiyoruz fırsat çıktıkça silahın insanlara zararını, çocukları öldürdüğünü, savaşmayı birlikte barış içerisinde yaşamının güzelliğini anlatınca anlıyorlar.</p> <p>Araştırmacı: Ben sizin uyardığınızı fark ettim? Öğretmen: Uyarırım ben. Zaten ben uyarımasam bile çocuklar birbirlerini uyarırlar: "Öğretmenim silahlılık oynuyor" diye. Diğer çocuklarda da bir otokontrol gelişti. Ama tabii bu ben sık uyardığım için gelişmiş olabilir. Çünkü ben uyarırım izin vermem.</p> <p>Araştırmacı: Televizyon ile ilgili hiç konuşmuyor musunuz yani? Öğretmen: Ancak güncel olaylar olduğu zaman televizyonu şey yapıyoruz. Zaten bizim o kadar çok branş dersimiz var ki ancak kendi derslerimize, kavramlarımıza vaktimiz oluyor. Belki sınıfımızda televizyon yayını olsaydı, birebir izlerken bir konuşma açılabilirdi.</p>	<p>Genel olarak savaş üzerine konuşmalar yapıyor ancak televizyon programları üzerine çok fazla konuşmuyor.</p> <p>Çocuklar televizyon programlarından gördüklerini taklit ettiğinde ise yalnızca uyarıyor.</p>	Çok fazla konuşmuyor.
B SINIFI BAHAR ÖĞRETMEN	<p>Öğretmen: Tabii, konuşurum. Yıllarca Kemal Sunal filmlerini yasakladım çocuklara. Yıllar sonra bir psikolog söyledi zararlı dedi. Avrupa Yakasını istemiyorum diyorum çocuklara. Buraya gelip "oha oldum" aynen böyle. Hayır, onu izlemenizi istemiyorum. Orada argo konuşmalar var. Argo ne demek diyorlar. Anlatıyorum ne olduğunu. Diyorum ki siz sayı saymasını biliyorsunuz. 7+ yazıyorsa siz seyretmeyin diyorum. Velilere de lütfen seçici olun diyorum. Her şeyi seyretmemeli çocuklar.</p> <p>Araştırmacı: Çocuklar televizyondan gördüklerini taklit ederken siz bir şey diyor musunuz? Öğretmen: Söylüyorum, uyarıyorum. Diyorum ki bu savaş yüzünden dünyada birçok çocuk öldürülüyor. Sizin bu oyununuzda bile o çocukların öldüğünü düşünüyorum. Savaş yapmak güzel değil çocuklar. Devamlı söylüyorum. Bu televizyon konusunda ben biraz titizim. Belli bir süre seyretmelisiniz devamlı değil diyorum.</p> <p>Araştırmacı: İzlerken uygun bir şey olmadığını gördüğünüzde bir şey söylüyor musunuz? Öğretmen: Tabii, derhal. Çocuklar bunlar hayali kahramanlar ama bazıları şiddet içeriyor bazıları gayet güzel. Ama şiddet içeren hayali kahramanları ben sevmiyorum sizin de sevmenizi istemiyorum. Size onlar şiddet öğretirler. Kötü davranış öğretir. Şiddeti anlatıyorum. Televizyon konusunda ben çok hassasım.</p>	<p>Televizyon programları ile ilgili konuşuyor. Taklitleri gördüğünde uyarıyor ve anlatıyor.</p>	Televizyon programları ile ilgili konuşuyor.
KİŞİLER	2. ALT PROBLEM ÇOCUKLAR TELEVİZYONDAN GÖRDÜKLERİ SALDIRGAN DAVRANIŞLARI VE TELEVİZYONDAN GÖRDÜKLERİNİ OYUNLARINA YANSITTIYORLAR MI?	TEMA	ANA TEMA
A SINIFI MERAL ÖĞRETMEN	<p>Öğretmen: Mutlaka serbest oyunlarında yansıtıyorlar. Kurallı oyun saatlerinde gözüküyor ama serbest oyun saatlerinde özellikle sabah saatlerinde o gün mesela televizyonda bir uçak düşmüştü, o gün hepsi uçakları düşürdüler. Haberleri de belki anne baba farkına varmadan onlarda dinleyerek oyunlarına yansıtıyorlar. Daha çok film olarak Transformers'lı çizgi filmleri erkekler çok düşkün. Kızlar Bez Bebek, geçen seneki öğrencilerim serbest oyunlarında Winx'i oynarlardı. Bez Bebek revaçta. Demet çok fazla oynamaz, Irmak oynar da. Demet daha çok akademik, oturayım, etkinlik yapayım, kağıt katlayayım, bir şeyler yaratayım, daha çok onları seviyor. Çok fazla hareketli değil. Çok akli başında, mantıklı. Ama oyun oynanacak zamanlarda mesela kurallı oyunlarımızda isteyerek sevecek katılır.</p> <p>Araştırmacı: Demet çok televizyondan gördüklerini oyunlarına yansıtıyor sanırım? Öğretmen: Yok. Zaten anne baba da çok şeyler. Mesela bilgisayara falan da çok fazla izin vermiyorlarmış evde. Öyle çok fazla düşkün değil. Okulda zaten televizyon yok. Televizyonumuz var ama televizyon yayını yok. Sadece ikindi kahvaltısında kahvaltılarını bitirirlerse bir 10-15 dakika açıyoruz o kadar. Her gün değil.</p> <p>Araştırmacı: Irmak taklit ediyor mu televizyondan gördüklerini? Öğretmen: Zaman zaman. Yani öyle bu soruyu geçen sene sorsaydın çok yansıtıyorlardı. Ama bu seneki öğrenciler öyle birebir yansıtma. Çok fazla düşkün değil. Kız çocuklarının doğası gereği.</p> <p>Araştırmacı: Can'da da yok ama taklit? Öğretmen: Onda yok, evet. O daha çok oturarak oynamayı seviyor. Herkesle her şeyi oynar ama öyle çok fazla koşturayım, vurdu kırılsın, silah yapayım filan değil. Yağız da var mesela. Demir'de önceleri yoktu ama son zamanlarda Demir 'de de başladı.</p>	<p>Serbest oyunlarında yansıtıyorlar. Erkekler savaşçı çizgi filmler, kızlar ise Bez Bebek'i oyunlarına yansıtıyor.</p> <p>Haberlerden gördükleri üzerine konuşuyorlar ve oyunlarına yansıtıyorlar.</p> <p>Erkekler daha çok yansıtıyor, kızlar daha sakin oyunlar oynuyorlar.</p> <p>Demet çok fazla oyunlarına yansıtıyor.</p>	Erkekler televizyon-dan öğrendiklerini daha fazla oyunlarına yansıtıyor-lar. Özellikle Yağız ve Demir televizyon-dan öğrendiği saldırgan davranışları oyunlarına yansıtıyor.

	<p>Araştırmacı: Ne yapıyorlar? Öğretmen: Mesela şu oyuncu alıyorlar birbirlerine "dadadaaaaa" silah sesi çıkartıyorlar. Çok vurdulu kırdılı bir sınıf değil ama oyunlarına yansıtıyorlar. Erkekler daha çok. Kızlar daha sakin, bir de sınıfta kız sayısı çok o da etken. Geçen sene benim erkek öğrenci sayım çoktu sınıf haliyle daha hareketli bir sınıftı. Can'dansa Yağız ve Demir daha fazla yansıtıyorlar.</p> <p>Araştırmacı: Sizin gözlemledikleriniz neler? Öğretmen: Transformers var ya arabayken robot oluyorlar falan onları çok yapıyorlar. Arabalara efekt yapıyorlar, savaşıyorlar. Hatta dün ben onlara sticker verdim, güzel kahvaltı ettiniz diye bir tane de kendime taktım alınma. "o ne" dediler düğme dedim. Şimdi buraya basınca siz konuşacaksınız basınca susacaksınız, hemen oyunu geliştirdiler. Basınca kolumuzu açalım robot olalım hemen robota çevirdiler oyunu.</p> <p>Araştırmacı: Sizin söylemek istediğiniz bir şey var mı? Öğretmen: Mesela seçimlerde genel bir konuşma yaptığımda seçimlerle ilgili çok şey bildiklerini anladım. Aileler ne kadar izlettirmiyoruz deseler de farkına varmadan çocuklar izliyorlar. Seçimler hakkında her şeyi biliyorlardı. Bir tek muhtarı bilemediler. Belediye başkanı kim olacak kimler aday, ilçe belediye başkanlarını biliyorlar. Pek çok şeyi öğrenmişler ki ben bunları anlatmamıştım. Sadece o gün pazartesi gününün tatil olacağını anlatabilmek için konuya girdiğimde öğrendim. Yani farkına varmadan çocuklar izliyorlar.</p> <p>Araştırmacı: Ben sizin uyardığınızı fark ettim? Öğretmen: Uyarırım ben. Zaten ben uyarmasam bile çocuklar birbirlerini uyarırlar: "Öğretmenim silahçılık oynuyor" diye. Diğer çocuklarda da bir otokontrol gelişti. Ama tabi bu ben sık uyardığım için gelişmiş olabilir. Çünkü ben uyarırım izin vermem.</p>	<p>Irmak yansıtıyor.</p> <p>Can çok fazla oyunlarına yansıtıyor.</p> <p>Yağız ve Demir yansıtıyor. Robotlarla oynuyorlar, savaşıyorlar, oyuncaklarını silah olarak kullanıp sesler çıkartıyorlar.</p>	
<p>B SINIFI BAHAR ÖĞRETMEN</p>	<p>Öğretmen: Yansıtıyorlar. Yansıtıyorlar. Barış özellikle haberlerdeki savaş olaylarını, vurucu kırıcı davranışları oyunlarına çok güzel yansıtıyor.</p> <p>Araştırmacı: Ne yapıyor? Silah gibi mi? Öğretmen: Tabi. Silah yapar. Şimdi siz Irak'lı çocuklarsınız size bomba atacağı der. Arkadaşlarını dizer, bomba atıldığı zaman hepiniz öleceksiniz, parçalanacaksınız der. Şeyi çok seviyor. Bu diyor son model silah. Taramalı silah yapıyor oyuncakları birbirine ekleyip. Ve böyle alıyor onu (tatatatata) herkesi birden ben öyle bir kişiyle uğraşmam elime aldım mı herkesi tararım. Özkan pek sevmez. Vurdulu kırdılı, savaşlı oyunları pek sevmez.</p> <p>Araştırmacı: O da silah yapıyor oyuncakları. Öğretmen: Pek az yapar. Özkan televizyondan ona ilginç gelen doğa olaylarıyla çok ilgilenir. Öğretmenim geçen babam gazetede okudu Antalya'da UFO görülmüş, UFO diye bir şey var mı? Her televizyondan duyduğu mesela galaksi ne demek? Küresel ısınmadan dünya yok olabilir mi? Geçen bir gök cismi dünyaya doğru geliyormuş, dünyayı yok edebilir mi? Bilim adamları bu gök cisminin yönünü değiştirmek istiyorlar dedim. Bilim adamları yapabilirler mi dedi, yavrum dedim bilim adamlarının yapamayacağı hiçbir şey yok. Ama dedi küresel ısınmayı durduramadılar. Onu biz durduracağız dedim. Anlattım. Haaa dedi durdu durdu evet doğru ya dedi. Bunlardan çok hoşlanıyorlar. Oyunlarına yansıtıyorlar. Sabah konuştuğumuz oyun saatinde plastik bloklar yapmışlar dumanla haberleşeceğiz dediler.</p> <p>Araştırmacı: Aslında gözlemlerimde Özkan'ın da sıklıkla oyuncu silah yaptığını gördüm. Ama fiziksel olarak zarar vermiyor. Barış sarsıyor. Öğretmen: Barış görüyor. Savaşta askerlerin nasıl davrandığını görüyor ve onun gibi tekme atıyor, ensesinden yakalıyor. Savaş kahramanlarını çok seviyor. Ünlü, güzel çizgi film kahramanları var ya vurdulu kırdılı onları çok seviyor. O kahramanları yaşamayı seviyor. Onların yerine kendini koyuyor. Ama Özkan'ım da artık görüyor o da artık bir iki tabanca yapar. Özkan kırıcı değil çok zarif, kibar bir çocuk. Çok akıllı o hep neden niçinlerle uğraşır.</p> <p>Araştırmacı: Yavuz televizyondan gördüklerini oyunlarına yansıtıyor muydu? Öğretmen: Yavuz ruh gibi. Hiç televizyonla veya başka bir şeyle bağlantısı olduğunu hiç zannetmiyorum. Sadece o şeyi yansıtıyor: Sonbaharda dayısı trafik kazasında öldü. Hep oyunlarında arabalar kaza, deviriyor, ezildi diyor, ambulans gelmesin diyor kendi kendine.</p> <p>Öğretmen: (Barış için) Bu çocuğa yazık etmeyin zeki bir çocuk dedim, bu çocuk 13-14 yaşında sizi bıcağın dedim. Tabi evi bile yakar. Barış'a dikkat edilmesi lazım. Televizyonda bir yangın görse "bir deneyim oluyor mu" der. Yeni bir şeyleri öğrenmeye çok açık. O yüzden bilgisayar, televizyon çok etkililer. Uzak tutmak, onu çok iyi gözlemek lazım.</p> <p>Araştırmacı: Duru da var mı öyle şeyler? Öğretmen: Duru çok uysal bir çocuk. Onun akli fikri doğayla ilgili, varlıklar, uzay, kitapları incelemek, getirmek, arkadaşlarını öğrensin istemek.</p> <p>Araştırmacı: Benim gördüğüm köşeye çekiliyorlar bir grubu var. Winx çizgi filmi taklit ediyorlar.</p>	<p>Barış, savaşçılık oynuyor, silah yapıyor, bomba atıyor, arkadaşlarını öldürüyor. Silahlı oyunları seviyor. Savaşta askerler gibi tekme atıyor, ensesinden yakalıyor. Savaş kahramanlarını çok seviyor. Ünlü, güzel çizgi film kahramanları var ya vurdulu kırdılı onları çok seviyor. O kahramanları yaşamayı seviyor. Onların yerine kendini koyuyor.</p> <p>Özkan silahlı oyun az oynuyor. Televizyondan gördüklerini anlatıyor.</p> <p>Yavuz, dayısının trafik kazasında ölmesinden çok etkilendiği için oyunlarına bunu yansıtıyor. Arabalarla kaza yapıyor.</p> <p>Duru kimseyi rahatsız etmeden arkadaşlarıyla oynuyor. Doğa olaylarıyla ilgileniyor.</p>	<p>Televizyondan öğrendiklerini oyunlarına yansıtıyor-lar.</p> <p>Barış televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları yansıtıyor.</p> <p>Yavuz çok fazla yansıtıyor.</p> <p>Özkan oyunlarına yansıtıyor ama çok fazla değil.</p> <p>Duru çok fazla yansıtıyor.</p>

	<p>Öğretmen: Evet, güzel. Köşelerde grup kurarlar oyun oynarlar. Şiddet yok. Kendilerince oyun kurarlar. Kimseyi rahatsız etmezler. Problemleri yok.</p> <p>Öğretmen: Söylüyorum, uyarıyorum. Diyorum ki bu savaş yüzünden dünyada birçok çocuk öldürülüyor. Sizin bu oyununuzda bile o çocukların öldüğünü düşünüyorum. Savaş yapmak güzel değil çocuklar.</p> <p>Araştırmacı: Ama oyunlarına yansıtıyorlar. Hatta oyunları hep televizyondan gördükleri üzerine değil mi?</p> <p>Öğretmen: Ben çok sıkı takip ediyorum. Geçen bir çocuk altız doğuran birini görmüş. Üçü küvezde üçü ölmüş. Doldurmuş yastıkları yere yatmış. Diyor ki üç tanesini burada üçü öldü. Duru da senin karnında bebek yok yastık var dedi. Attı yastıkları oyuncak bebekleri koydu karnına. "Ayyy ayyyy" dedi. Duru da dedi ki "siz normal doğum yapamazsınız sizi sezaryenle doğum yapacağız". Öbürü doğurdu. Çok üzgünüm keşke altısı da doğsaydı. Üç tane yavrum öldü. Çok zekiler. Barış da Özkan da. Barış felaket.</p>		
--	---	--	--

KİŞİLER	3. ALT PROBLEM ÇOCUKLAR SALDIRGAN DAVRANIŞLAR GÖSTERİYORLAR MI?	TEMA	ANA TEMA
A SINIFI MERAL ÖĞRETMEN	<p>Öğretmen: Can daha çok oturarak oynamayı seviyor. Herkesle her şeyi oynar ama öyle çok fazla koşturayım, vurdulu kırdılı, silah yapayım filan değil.</p> <p>Araştırmacı: Birbirlerine vuruyorlar mı hiç?</p> <p>Öğretmen: Çok nadir. Bilerek vurmamak değil de işte arkadan yakalayayım derken çekip onu düşürebiliyor veya çarpıyorlar koşarken. Çok vurdulu kırdılı bir sınıf değil. Ama oyunlarına yansıtıyorlar. Erkekler daha çok. Kızlar daha sakin, bir de sınıfta kız sayısı çok o da etken. Geçen sene benim erkek öğrenci sayım çoktu sınıf haliyle daha hareketli bir sınıftı.</p> <p>Araştırmacı: Saldırgan tavırları oluyor mu hiç?</p> <p>Öğretmen: Genelde yok. Ama mesela ısırma Bahar Hocanın sınıfında var. Bizim sınıfta yok. Yani belli olmuyor çocukların alışkanlıkları ama benim bu sene yok. Çok güzel bir sınıf.</p> <p>Öğretmen: Şiddete hayır yani bizde. Gerçi erkekler doğaları gereği biraz daha yatkınlar ama biraz benim uyardıklarımın etkisi biraz sayılarının az olması, ailelerin çok büyük bir önemi var.</p>	Çocukların saldırgan tavırları genelde yok.	Çocukla-rın saldırgan tavırları genelde yok.
B SINIFI BAHAR ÖĞRETMEN	<p>Araştırmacı: Aslında gözlemlerimde Özkan'ın da sıklıkla oyuncacı silah yaptığını gördüm. Ama fiziksel olarak zarar vermiyor. Barış sarsıyor.</p> <p>Öğretmen: Barış kınacı davranıyor tabii. Barış'ta çok başarı aldım. 3 haftalık bir değerlendirmeye biraz düzeldi. Barış tekme atar, tükürür. Isırıyordu onu kaldırdı, nispeten azaldı da. Ama Barış görüyor. Savaşta askerlerin nasıl davrandığını görüyor ve onun gibi tekme atıyor, ensesinden yakalıyor.</p> <p>Araştırmacı: Yavuz'u Barış yüzünden okuldan almışlar saldırgan davranıyor diye.</p> <p>Öğretmen: Yavuz enteresan. Ben Yavuz ve Ozan (Otistik) gittikten sonra Barış'ın çok yerine oturduğuna inanıyorum. Çünkü Barış'ta şu var: Sen ne anlarsın diyor Barış Yavuz'a, bir şeyden anlamazsın. Uçlardı bunlar. Ozan en altta Yavuz onun biraz üstünde. Barış en üstte. Özellikle onlarla uğraştı. Barış zeki çocuklardan hoşlanır. Akıllı çocuklardan hoşlanır.</p> <p>Araştırmacı: Ben gözlem yaparken birkaç çocuk bana Barış çok yaramaz dedi.</p> <p>Öğretmen: Ama o eski şeyler azaldı Barış'ta. Barış'ta başarı aldık. Anne babayla görüştüm. Bir çizelge hazırladım. Senin nedir eksilerin sen söyle ben yazayım dedim. Tükürüyorum arkadaşlarıma dedi. Tekme atıyorum maddeledik. Her gün beraber baktık. Müzik dersini hiç sevmiyorum ama bugün dersin yansına katıldım yarısına katılmadım ama dersi bozmadım dedi.</p> <p>Araştırmacı: Rehberliğe gidiyor mu hala?</p> <p>Öğretmen: Hayır. Barış'ı çözen benim. 3-4 kere gitti Yavuz ile alakalı. Yerçekimini anlattım. İngilizce dersinde arkadaşının kafasına elma koymuş, deniyor. Ders haşat olmuş, öğretmen kapıda bekliyor bunu ne yaparsınız yapın dedi. Barış "Ama öğretmenim anlattı ben de denedim ne var bunda" diyor. Ama çocuğum evde deneseydin dedik, olur mu canım hemen denemem lazım dedi.</p> <p>Araştırmacı: Rehberlik ne dedi?</p> <p>Öğretmen: Rehberlik, kuralları tanımayan, kuralları kendi koyan, kendini tutamayan rehberliğe göre ciddi sorunlar var. Barış'a otoriter olduğunuzu kanıtlayacaksınız. Ben sana çok güveniyorum diyorum bana laf getirmeyeceksin ama ben seni çok seviyorum. Otoriteye saygısı var.</p> <p>Araştırmacı: Rehberliğe Yavuz'un ailesinin şikayeti üzerine mi gitti?</p> <p>Öğretmen: Yok hayır. Bir gün satranç dersinde Ozan, Yavuz ve Barış öğretmeni hiç takmıyorlar, kalkmışlar koca yazı tahtasına aşağıya düşürüyorlar ve öğretmen son anda bir çocuğu kurtarıyor. Kafası gidiyormuş çocuğun. Öğretmen bir geldi bunların üçünü de al ben ders yapamıyorum diye. Bu arada müdür yardımcısına gitmiş. Öğretmen</p>	Barış saldırgan davranışlar gösteriyor. Isırma, tükürme, tekmeleme gibi davranışlar gösteriyor. Saldırgan tavırları nedeniyle 3-4 kez rehberliğe gitti. Yavuz'un ailesinin iddialarına göre Barış Yavuz'a saldırgan davranıyor. Bu nedenle Yavuz'u okuldan almışlar.	Barış ve Yavuz saldırgan davranışlar gösteriyorlar. Duru ve Özkan saldırgan davranışlar göstermiyorlar.

	<p>diyor ki bu Barış varya bu kadının kanını kuruttu, hiç takmıyor bu sarı varya. Ben görüyorum diyor. Ozan (otistik) ağlıyor. Yavuz ile Barış müdür yardımcısına gözlerini dikmişler parmağını sok gözüne kıpırdamazlar. Yavuz'un annesi bir gün "bıktım ben şikayetten" dedi. "Veliler arıyor şikayet ediyor, yazlıkta herkes Yavuz'dan her yerde şikayet.</p> <p>Araştırmacı: Ama onlarda Barış'tan şikayet ediyorlar. Bıktık, Barış'tan gördüklerini kardeşine uyguluyor demişler.</p> <p>Öğretmen: Onlar öyle diyorlar. Ama ben çok inanmıyorum. Önce inandım kuşkuya düştüm. (Daha önce gözlemler sırasında Barış'ın çok saldırgan olduğunu Yavuz'un ısırlıklar içerisinde kaldığını ailesinin çok şikayetçi olduğunu birkaç kez anlatmıştı). Şimdi Ozan ve Yavuz'un gitmesiyle Barış düzeldi.</p> <p>Araştırmacı: Isırıyor muymuş Barış Yavuz'u?</p> <p>Öğretmen: Hem ne ısırık. Yavuz garip bir çocuk.</p> <p>Araştırmacı: Yavuz mu ısırıyor mu?</p> <p>Öğretmen: Yavuz hiçbir şey yapmıyor. Boş boş bakıyor, cevap veremiyor. Deli oluyor Barış, istemiyor. Zeki olmayana tahammülü yok çocuğun. İstemiyor, çıldırdı. Şu anda sınıf çok iyi, temizlendi.</p> <p>Araştırmacı: Hangisi ısırıyor?</p> <p>Öğretmen: Barış da ısırıyor o da. Yavuz az mı. Bir kere önce şikayet ederken bana onlar önce ısırın Yavuz. Barış durup dururken ısırılmaz. Yavuz'un ısırması var. Anne sonradan başladı "ay yazlıkta da şikayet", veliler telefonla arıyor Yavuz Yavuz diye.</p> <p>Araştırmacı: Yavuz'u okuldan almalarının sebebi Barış ama değil mi?</p> <p>Öğretmen: Evet saldırganlığı yüzünden.</p> <p>Öğretmen: Yavuz problemlidir. Tekmeleme ve vurma. Annesi dedi ki bizim aşağı komşumuz karısını çocuklarını dövüyor, çocuk etkileniyor, uykudan uyanıyor. Sonra bir gün Yavuz arkadaşlarına vuruyordu yine. Ben konuştum sizin aşağı komşunuz böyleymiş dedim. Çocuk ben gece uyandırmam ağlıyordu dedi. Bence onlar dövüşüyorlar. Çocuk söyleyecek diye alt komşumuz dedi annesi. Çocuk öğrenmiş vuruyor, dövüyor. Bir gün annesi Yavuz'u karanlık odaya kilitlemiş. O çocuk onların eseri. Ağzından burundan kan gelirdesine dövüşüyormuş. Söylüyor bir de. Ne yapayım hocam diyor. Biz de burada düzeltemiyoruz. Çocuk görmüş burada aynısını uyguluyor. Barış'ın annesi kabul etti. Hocam ben sizin gibi eveti hayır kullanamadım dedi. Çünkü Barış "evin reisi benim" diyor. Bu çocuğa yazık etmeyin zeki bir çocuk dedim, bu çocuk 13-14 yaşında sizi bıcaqlar dedim. Tabi evi bile yakar Barış. Dikkat edilmesi lazım. Televizyonda bir yangın görse "bir deneyeyim oluyor mu" der. Yeni bir şeyleri öğrenmeye çok açık. O yüzden bilgisayar televizyon çok etkiler. Uzak tutmak, onu çok iyi gözlemek lazım.</p> <p>Öğretmen: Duru çok uysal bir çocuk. Onun akli fikri doğayla ilgili, varlıklar, uzay, kitapları incelemek, getirmek, arkadaşlarını öğrensin istemek. Köşelerde grup kurarlar oyun oynarlar. Şiddet yok. Kendilerince oyun kurarlar. Kimseyi rahatsız etmezler. Problemleri yok.</p> <p>Araştırmacı: Ama Barış biraz saldırgan. Oyun oynarken yastık kavgasını görür görmez koştur yastıkla herkese vurdu.</p> <p>Öğretmen: Acımasız.</p>		
--	--	--	--

EK-6. GÖZLEM FORMLARI

KİŞİLER	1. ALT PROBLEM ÇOCUKLAR TELEVİZYONDAN ÖĞRENDİKLERİ SALDIRGAN DAVRANIŞLARI GÖSTERİYORLAR MI?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>24.03.2009 (Etkinlik Odası) Elindeki oyuncacı silah yaparak arkadaşına ateş ediyor.</p> <p>Oyuncağını tüfek yapmış ve yere yatarak arkadaşlarını vuruyor.</p> <p>Kaydırağın altına gizlenerek ateş ediyor.</p> <p>Havaya ateş açıyor.</p> <p>Arkadaşlarına ateş ediyor ve vurulmuş gibi yaparak ölü numarası yapıyor.</p> <p>Yağız ile oyuncak eve baskın düzenleyerek ateş açıyorlar.</p> <p>Heyecanlı hareketlerle tüfek yaptığı oyuncacıyı sallıyor ve etrafa ateş ediyor. Daha sonra tüfeği hemen önündeki bir kız arkadaşına doğrultuyor.</p> <p>Silahını camdan dışarı doğrultuyor ve ateş ediyor.</p> <p>Evcilik oynayan kız arkadaşlarına ateş açıyor.</p> <p>Yağız ile sessizce plan yapıp farklı yerlere dağılarak arkadaşlarını tarıyorlar.</p> <p>25.03.2009 (Sınıf) Yağız'la savaşıklık oynuyorlar.</p> <p>Yağız'la canavarcılık oynuyorlar.</p> <p>"Biz 3 kurduz" diyerek arkadaşlarını korkutmaya çalışıyorlar.</p> <p>Yağız'la hayvan numarası yapıp bir kız arkadaşlarını sıkıştırıyorlar. Kız arkadaşları korkup bağıyor.</p> <p>Yağız'la ölü numarası yapıyorlar.</p> <p>Bir arkadaşları Yağız ve Demir'in bağıрма sesinden rahatsız oldu ve öğretmene söyledi daha sonra arkadaşlarına "bir oyun için bu kadar bağırmanıza ne gerek var sanki gerçek bir şey. Sanki gerçek kurtsunuz" dedi.</p> <p>Öğretmenleri Yağız ve Demir'i uyarıyor. Oyuncak alıp oyun kurun diyor.</p> <p>31.03.2009 (Etkinlik Odası) Demir, Can, Yağız ve bir arkadaşlarıyla uzay savaşları (Star Wars filminden) oynuyorlar. Bir oyuncacın üstüne biniyorlar.</p> <p>14.04.2009 (Etkinlik Odası) Boğuştuğu arkadaşına sen canavarısın diyor.</p>	<p>Oyuncağını silah yaparak ateş etme, oyuncacıyı silah yaparak hedefi arayıp ateş etme, bir yere gizlenerek ateş etme, ölü numarası yapma, silahla baskın düzenleme, oyuncacıyı taramalı tüfek yapıp arkadaşlarını tarama, savaşıklık oynama, canavarcılık oynama, hayvan oluş savaşıma, arkadaşlarını korkutma, uzay savaşları yapma, kızdığı arkadaşına televizyondan öğrendiği kelimeleri kullanma (canavar) gibi televizyondan öğrendiği davranışları gösteriyor.</p>	<p>Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı orta.</p>
IRMAK	<p>Televizyondan gördüğü saldırgan davranışları göstermiyor.</p>		<p>Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları göstermiyor.</p>
BARIŞ	<p>24.03.2009 (Sınıf) (İlk 10 dakika yoktu. Rehberlikteymiş. Geldi.)</p> <p>26.03.2009 sabah (Etkinlik Odası) Tahtalarla şato yapıyor. "Çocuklar gelenek savaşına benzetiyoruz" diyor. Şatoda elindeki tahtaya havaya kaldırarak "ateş edin" diye bağıyor. "Ortaçağ oynuyoruz, şövalyeler savaşıyor" diyor.</p> <p>26.03.2009 öğle (Etkinlik Odası) Öğretmeni Barış'ı yanına çağırıp yaramazlık yapmaması konusunda uyarıyor. Ben canavar olacağım diyor.</p>	<p>Şato savaşları yapma, oyuncacıyı silah yaparak ateş etme, arkadaşlarına ateş emri verme, şövalye savaşı yapma, canavarcılık oynama, çetecilik oynama (17. bölgeye girmişler, adamlarımızı öldürmüşler), zombilerle savaşıma, çizgifilm kahramanının adını bağırarak silahla ateş etme, tüfekle ateş etme, robotla</p>	<p>Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı yüksek.</p>

<p>Barış: 17. bölgeye girmişler, adamlarımızı öldürmüşler. Yine aynı şey olabilir. Adamlarımızı yine öldürebilirler. Süper minikler olabilir”.</p> <p>Barış ve arkadaşı tahtalardan yaptıkları oyuncuğun arkasından “ateş” diye bağırarak ateş ediyorlar.</p> <p>Barış: “Zombilere karşı savaşıyoruz. Onları öldürüyoruz” diyor.</p> <p>31. 03. 2009 (Sınıf)</p> <p>Legolarla silah yapıp otistik olan arkadaşının göğsüne dayıyor.</p> <p>“Hell Boy” diyor 3 kez ve silahını yöneltiyor. (Filmden)</p> <p>Oyuncağını omzuna alarak ateş ediyor.</p> <p>Legolardan robot yapıp onunla savaşıyor.</p> <p>Robotu uzaya gönderip savaştıracağım.</p> <p>Barış ilk kez yanıma geldi ve elindeki Legolardan yaptığı robotu göstererek “bir yaş büyüdü robot, burası tüfeği onunla savaşıyorum” dedi.</p> <p>Legolardan silah yapan arkadaşına “taramalı tüfek yapmışsin aferin” dedi.</p> <p>Kendi oyuncuğunu taramalı tüfek yapıp ateş ediyor.</p> <p>Başını kapşonuyla kapatıp bir yere saklanıp ateş ediyor.</p> <p>Arkadaşıyla birbirlerine ateş ediyorlar. Yaralandım diye bağırırlar.</p> <p>“Sana ateş topu attım” diye bağırıyor. (Ben 10 çizgifilminden)</p> <p>Ben 10 oynuyorlar. Oradaki hareketleri yapıp savaşıyorlar. Arkadaşı öldü numarası yapıyor.</p> <p>Barış Ben 10 oluyor.</p> <p>Bana gelip “fotoğraf makinesi patlamış” diye bağırıyor. Ardından da “Nisan 1” diyor.</p> <p>Arkadaşına silah atıyor ve “boom” diye bağırıyor.</p> <p>Ben 10’i taklit ederek onun savaş taktiklerini kullanarak arkadaşına saldırıyor. Ben 10 gibi ateş topu, elektrik atıyor vb.</p> <p>02.04.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p> <p>Gelmedi.</p> <p>02.04.2009 öğle (Etkinlik Odası)</p> <p>Barış tükürdüğü, tekmelediği, ısıracağı için şu an rehberlikte.</p> <p>06.04.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>“Büyücü benim. Sen büyücü değilsin. Ben büyücüyüm” dedi.</p> <p>Şato savaşları yapıyor.</p> <p>Arkadaşına doğru korkunç sesler çıkararak koşuyor.</p> <p>Tahtaları at gibi kullanarak onların üstüne çıkıp savaşıyor.</p> <p>Star Wars oynayacağım diye bağırıyor. Filmdeki hareketleri taklit ediyor.</p> <p>Oyuncağını kılıç yapıp arkadaşına vuruyor.</p> <p>Oyuncağını kılıç yapıp kameraya saldırdı. Kılıcı bana sokuyor gibi yaptı ve kendini yere attı. Sonra tekrar geldi kameraya kılıçla saldırdı.</p> <p>Ben Star Wars kahramanıym dedi.</p> <p>Tahtanın üstüne çıkıp su savaşları diye bağırıyor ve arkadaşlarına oyuncuğunu kılıç yaparak saldırdı.</p> <p>Şato yapıyorlar ve bir tarafını göstererek buradan ateş edeceğimiz diyor.</p> <p>Şatoyu gösterip “amacımız kötülerden korumak” diyor.</p>	<p>savaşma, uzay savaşları yapma, oyuncuğundan silah yapan arkadaşını tebrik etme, yüzünü kapatıp saklanıp ateş etme, yaralandım diye bağırma, çizgifilminden gördüğü bir şekilde ateş topu atma, kahramanın yerine geçip savaşma, patlama sesi çıkararak bağırma, bomba şakası yapma, Ben 10 çizgifilmindeki hareketleri yaparak karşısındakine ateş topu atma elektrik gönderme, büyücülük oynama, korkunç sesler çıkararak korkutma, at üstünde savaşçılık oynama, kılıççılık oynama, ben x kahramanıym diyerek savaşma, Avatar çizgifilmindeki su savaşlarını yapma, bir yeri kötülüklerden korumak için savaşma, yastık savaş yapma gibi televizyondan öğrendiği davranışlar gösteriyor.</p> <p>Ayrıca genelde yalnız oynayan Barış savaş yastıkla birbirlerine vuran arkadaşlarını görünce bir anda oyununu bırakıp bir yastık alıp arkadaşlarına sertçe vurup tekrar oyununa devam ediyor. Genelde yalnız oynarken hareketli ve savaşlı bir şeyler görürse hemen oraya yöneliyor.</p> <p>Yavuz’un ailesi iddialarına göre Barış’ın saldırgan tavırları yüzünden Yavuz’u okuldan almışlar. Çünkü Barış Yavuz’u ısırıyor, tükürüyor, tekmeliyor ve itiyormuş. Bunları gören Yavuz aynısını evdeki küçük kardeşine yapıyormuş.</p>	<p>Barış hem bu</p>
--	--	---------------------

	<p>Daha önce bu arkadaşlarının yanına hiç gelmeyen Barış yastık savaşını görünce birdenbire kendi oyununu bırakıp bir yastık alıyor ve yüksek sesle bağırarak arkadaşlarına çok hızla vuruyor. Bir arkadaşı yere düşüyor.</p>	<p>tavrırları hem de geneldeki saldırgan tavrırları nedeniyle 4-5 kez rehberliğe gitti. Ayrıca öğretmeni ayrı bir gözleme aldı.</p>	
YAĞIZ	<p>24. 03. 2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Korkunç bir ses çıkararak oyuncuğunun başını koparmaya çalışıyor.</p> <p>Elindeki oyuncuğuna silah yaparak ve taramalı tüfek sesi çıkararak arkadaşına ateş ediyor. Ateş diye bağırarak koşuyor.</p> <p>Demir ile ölü numarası yapıyorlar.</p> <p>Oyuncak evin çatısına çıkarak etrafa ateş ediyor oyuncuğı silah yaparak.</p> <p>Oyuncağını silah yaparak "bırrrr" ve "dışın" sesi çıkartarak ateş ediyor.</p> <p>Kaydırağın üzerinden arkadaşlarına ateş ediyor daha sonra kaydıraktan hızla inerek ateş açıyor.</p> <p>Demir ile oyuncak eve baskın düzenleyerek ateş açıyorlar.</p> <p>Tek gözünü kısarak taramalı tüfekten hedefini arıyor ve ateş ediyor.</p> <p>Heyecanlı hareketlerle arkadaşlarını taramalı tüfekte tarıyor.</p> <p>Demir ile sessizce plan yapıp farklı yerlere dağılarak arkadaşlarını tarıyorlar.</p> <p>25.03.2009 (Sınıf)</p> <p>Demir'le savaşçılık oynuyorlar.</p> <p>Demir'le canavarlık oynuyorlar.</p> <p>Canavar numarası yapıyor korkunç sesler çıkararak ve tuhaf hareketlerle arkadaşını korkutmaya çalışıyor. Öğretmeni Yağiz'i uyarıyor.</p> <p>Köşede büyük bir abaküsün arkasında oynayan kız arkadaşlarını "ben yaratık oldum sizi ısıracağım" diyerek ve tuhaf sesler çıkararak korkutmaya çalışıyor.</p> <p>Demir'le hayvan olup saldırıyorlar.</p> <p>"Biz 3 kurduz" diyerek arkadaşlarını korkutmaya çalışıyorlar.</p> <p>Demir'le hayvan numarası yapıp bir kız arkadaşlarını sıkıştırıyorlar. Kız arkadaşları korkup bağırıyor.</p> <p>Demir'le ölü numarası yapıyorlar.</p> <p>Demir'le ölü numarası yapıyorlar ve onları uyandırmaya çalışan bir arkadaşına Yağiz: "Hadi biz öldük. Tam bizi keserken biz uyanmışız.</p> <p>Öğretmenleri Yağiz ve Demir'i uyarıyor. Oyuncak alıp oyun kurun diyor.</p> <p>Köşedeki büyük abaküsün orada çocuklar oynuyor. Yağiz, Demir'e "Biz burayı bıçakla açıp girmişiz. Tamam mı?" diyor.</p> <p>Abaküsün arkasında saklanıp elindeki oyuncuğı bıçak yapıyor ve arkadaşını bekliyor. Arkadaşı gelince birden zıplayarak oyuncuğunu arkadaşının boğazına dayıyor. Diğer arkadaşı gelince "işte bir tane daha geldi" (kurban) diyor.</p> <p>Abaküsün arkasından çıkmaları için öğretmenleri uyarıyor fakat çıkmıyorlar. Orada bıçaklamacılık oynuyorlar.</p> <p>Öğretmenleri "birbirine zarar verirsiniz diye korkuyorum, göremiyorum sizin ne oynadığınızı" diyerek uyarıyor tekrar. Dışarı çıkıp Legolarla oynamalarını söylüyor. Yağiz ve Demir legolarla oynuyor.</p> <p>Legolardan asker yapalım dedi.</p> <p>Elindeki legoyla yumruk atıyor.</p> <p>Hadi biz asker olalım dedi ama oyun saati bitti.</p> <p>31.03.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Oyuncak eve girip orada oynayan arkadaşlarına elindeki oyuncuğıyla ateş ediyor.</p>	<p>Oyuncağa zarar verme, oyuncuğı silah yaparak ateş etme, silah sesi çıkararak bağırma, ölü numarası yapma, hızlı hareketlerle koşup ateş etme, baskın düzenleme, gözünü kısarak taramalı tüfekten hedefini arama ve ateş etme, tüfekte tarama, savaşçılık oynama, canavarlık oynama, korkunç sesler çıkararak arkadaşlarını korkutma, yaratık olarak korkutma, hayvan savaşları yapma ve hayvan gibi davranarak korkutma, biz ölüyüz siz bizi keserken uyanacağız deme, bıçakla kapıyı açıp içeri girme, arkadaşlarını kurban olarak görerek saklanıp öldürme, bıçakla savaş oynama, Legolarla asker yapıp savaşçılık oynama, legoyla yumruk atma, oyuncak evin çatısına çıkarak ateş etme, silahlı koruma olma, ateş ederken televizyondan öğrendiği bir sesle bağırma, balyozla ev yıkma, lağım canavarı olup arkadaşlarına saldırma, Ben 10 çizgifilmdeki arkadaşlarına elinden ateş topu atıyor, uzay savaşları yapma, bireyizle arkadaşının kafasını delme, yumruk atma şakası gibi televizyondan öğrendiği davranışları gösteriyor.</p>	<p>Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı yüksek.</p>

	<p>Elindeki oyuncuğı almaya çalışan arkadaşı ona şakayla yumruk atar gibi yapınca garip bir ses çıkararak yere atıyor ve l taklidi yapıyor.</p> <p>Bir oyuncuğın altına doğru taramalı tüfek sesi çıkararak ateş ediyor.</p> <p>Küçük evin camından orada oynayan arkadaşlarına ateş ediyor.</p> <p>Oyuncak evin çatısına çıkararak ateş açıyor sınıfa.</p> <p>Yağız'ı uyaran öğretmenine ben Can'ların evinin korumasıyım diyor. Elindeki oyuncuğı silah yaparak.</p> <p>Oyuncak eve silahla saldırıyor.</p> <p>Arkadaşına oyuncuğına korudum ben diyor. Kaydırdıktan ateş ederek kayıyor ve "manuuuu" (gibi bir şey) diye bağırıyor. (daha sonra o ne diye sorduğumda "televizyonda var" dedi.</p> <p>Küçük eve saldırıyor.</p> <p>Elindeki oyuncuğı taramalı tüfek yapıyor, tek gözünü kapatarak hedef arıyor ve ateş ediyor. Daha sonra kaydırağın altında elindeki silahla yuvarlanarak savaşlık oynuyor. Yalnız başına.</p> <p>Elindeki oyuncuğı balyoz gibi kullanarak evi yıkmaya çalışıyor.</p> <p>Can'la yan yana ateş ediyorlar.</p> <p>Ben lağım canavarıyım diye bağırarak arkadaşlarına saldırıyor.</p> <p>Elinden sesler çıkararak bir şeyler (ateş fırlatıyor gibi) atıyor gibi yapıyor. (Ben 10 adlı çizgifilminden)</p> <p>Demir, Can, Yağız ve bir arkadaşlarıyla uzay savaşları (Star Wars filminden) oynuyorlar. Bir oyuncuğın üstüne biniyorlar. Yağız, "ben kullanıyorum, herkes sıkı tutunsun, çok hızlı" diyor ve sesler çıkartıyor.</p> <p>01.04.2009 (Sınıf)</p> <p>Demir'in kafasını oyuncuğını bireyiz yaparak delmeye çalışıyor.</p> <p>Daha sonra tüm sınıf etkinlik yapıyor. (Resim vb. iki ablayla)</p> <p>14.04.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Kaydırdıktan düşmesin diye kendisini tutan arkadaşına yumruk atma şakası yapıyor.</p>		
DEMET	Televizyondan gördüğü saldırgan davranışları göstermiyor.		Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları göstermi-yor.
CAN	<p>25.03.2009 (Sınıf)</p> <p>Can bugün gelmedi.</p> <p>31.03.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Elindeki oyuncak uçağı silah yaparak ateş ediyor.</p> <p>Yağız'la yan yana ateş ediyorlar.</p> <p>Demir, Can, Yağız ve bir arkadaşlarıyla uzay savaşları (Star Wars filminden) oynuyorlar. Bir oyuncuğın üstüne biniyorlar.</p>	Oyuncuğını silah yaparak ateş etme, uzay savaşı oyunu oynama gibi televizyondan öğrendiği davranışları gösteriyor. Ancak Can bunları arkadaşlarının yanında olmak ve onlarla oynamak için yapmış olabilir. nk genelde bu tür oyunlar oynamıyor.	Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı düşük.
ÖZKAN	<p>24.03.2009 (Sınıf)</p> <p>zkan oyuncuğını silah yaparak vuruyormuş gibi yapıyor.</p> <p>Arkadaşlarıyla silahlık oynuyor. Savaşıyor. Oyuncuğını sürekli silah olarak kullanıyor.</p> <p>Oyuncuğını taramalı tüfek gibi kullanıp sınıfı tarıyor.</p> <p>Oyuncak olmadan elinde silah varmış gibi saldırıyor. "Hadi saldıralım" diyor.</p>	Oyuncuğını silah yaparak ateş etme, savaşlık oynama, silahlık oynama, oyuncuğını taramalı tüfek yapıp arkadaşlarını tarama, saldıralım diye bağırma, robotluk oynayıp	Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı yüksek.

<p>Robot olup savaşıyorlar. (Ben 10 çizgifilminden)</p> <p>Arkadaşı güç kaybı oldu diyor ama Özkan "ama yine de ölüyorsun" diyor.</p> <p>Ellerindeki oyuncakları silah yaparak düşmanlarla savaşıyorlar.</p> <p>Elinde oyuncak olmadan silah varmış gibi sesler çıkararak ateş ediyor ve karşından gelen ateşle yaralanmış gibi bağıyor.</p> <p>İskeletler çıktı diye bağıyor.</p> <p>Arkadaşıyla hayaletleri öldürüyor.</p> <p>Arkadaşı güç kaynağı buldum diyor. Özkan "alamayız, ölürüz" diyor.</p> <p>Özkan ölmüş numarası yapıyor. Fakat sonra yavaş yavaş garip bir ses çıkararak canlanıyor.</p> <p>Özkan: "Arka kapıyı açın öldürelim şunu" dedi.</p> <p>26.03.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p> <p>İskelet arıyorlar yeri kazarak. Arkadaşıyla roket atıyor.</p> <p>Sal gibi bir şeye binmiş deniz savaşı yapıyor.</p> <p>Oyuncak küreği silah gibi yaparak ateş ediyor.</p> <p>Deniz savaşı yapıyorlar önce kürekle saldırırken Özkan "tabancayla ateş edelim" diyor ve elindeki oyuncaklarını tabanca gibi kullanarak ateş ediyor.</p> <p>Elindeki oyuncakları silah yapıp ateş ediyor.</p> <p>Bomba atıyor.</p> <p>26.03.2009 öğle (Etkinlik Odası)</p> <p>Elindeki oyuncakları silah yapıp ateş ediyor.</p> <p>Arkadaşıyla ellerindeki oyuncakları kılıç yaparak birbirleriyle savaşıyorlar. Birbirlerine sert vuruyorlar.</p> <p>Özkan elindeki oyuncakları silah yapıyor ve "dışın dışın" diye bağıarak ateş ediyor.</p> <p>Birbirlerine sertçe vurarak savaşıklık oynuyorlar. Öğretmenleri savaşıklık oynamamaları konusunda uyarıyor.</p> <p>31.03.2009 (Sınıf)</p> <p>Arkadaşlarıyla oyuncak hayvanları savaştırıyor.</p> <p>02.04.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p> <p>Arkadaşlarıyla uzun süre kılıççılık oynadılar. Savaş oyunu istemediğini söyleyen öğretmenlerine "ama kötüleri öldürüyoruz" dediler.</p> <p>Arkadaşının kafasına kafasıyla vuruyor. Ama gülüyorlar.</p> <p>02.04.2009 öğle (Etkinlik Odası)</p> <p>Oyuncağını silah yaparak ateş ediyor.</p> <p>Tahtadan yaptıkları kulenin arkasına saklanarak ateş ediyor.</p> <p>06.04.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Savaşıklık oynuyor. Oyuncağını ok ve kılıç yapıyor.</p> <p>Kılıçla savaşıyorlar. Özkan elindeki ve vücudunu savaştıymış gibi kullanıyor. Filmlerdeki savaşıklar gibi hareketler yapıyor.</p> <p>Savaşıyor.</p> <p>Yere yatarak filmlerdeki gibi bir elindeki oyuncakıyla kendini savunuyor gibi yapıp diğer elindeki oyuncakla arkadaşlarına vuruyor.</p> <p>Öğretmenleri "ben bu kılıç oyunundan hoşlanmadım" diyerek uyarıyor. Ama oynamaya devam ediyorlar.</p>	<p>savaşma, çizgifilmdeki terimleri kullanıp savaşma, yaralanmış numarası yaparak bağırma, iskelet arama, hayaletlerle savaşma, ölü numarası yapma daha sonra garip sesler çıkararak canlanma, "Arka kapıyı açın öldürelim şunu" diye bağırma, roket atma, deniz savaşı yapma, bomba atma, kılıçla savaşma, oyuncak hayvanları savaştırma, kılıççılık oynama, savaşıklık oynarken birbirlerine sertçe vurma, kötüleri öldürme, saklanarak ateş etme, okçuluk oynama, filmlerdeki sahnelerindeki bacaklarını ayırarak bir eliyle kendini koruyup diğeriyle vurma, yastık savaşı yapma, elini yumruk yapma, düşmandan korunmak için sığınak yapma gibi televizyondan öğrendiği davranışlar gösteriyor.</p>	
--	--	--

	<p>Öğretmenleri tekrar "ben dövümlü oyun istemiyorum" diyerek uyarıyor.</p> <p>Yastıklardan düşmanlardan korunmak için sığınak yaptılar. Arkadaşlarını oraya almamak için tartıştılar. Öğretmenleri gelip oraya yatınca Özkan "gizli sığınağımızı mahvettiniz" dedi.</p> <p>Yastığı kendi yüzüne tutan arkadaşının yüzündeki yastığa sertçe vuruyor. Gülüyorlar. Sonra da yastıkların içinde boşuyorlar. Birbirlerine yastıklarla vuruyorlar.</p> <p>Sinirleniyor ve arkadaşlarını itiyor. Elini yumruk yapıyor çok kızdığı için.</p> <p>Öğretmenleri, "sizi gördüm, kötüler savaşı yapıyorsunuz, birbirinize çok sert vuruyorsunuz" diyerek uyarıyor.</p>		
DURU	Televizyondan gördüğü saldırgan davranışları göstermiyor.		Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları göstermi-yor.
YAVUZ	<p>24.03.2009 (Sınıf)</p> <p>Elindeki oyuncakları biriyle savaştırıyor, birini öldürüyor. Birbirlerine vururken sesler çıkarıyor.</p> <p>26.03.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p> <p>Bugün gelmedi.</p>	Oyuncakları savaştırma, öldürme gibi televizyondan öğrendiği davranışlar gösteriyor.	Televizyondan öğrendiği saldırgan davranışları gösterme oranı düşük.

KİŞİLER	2. ALT PROBLEM ÇOCUKLAR SALDIRGAN DAVRANIŞLAR GÖSTERİYORLAR MI?	TEMA	ANA TEMA
DEMİR	<p>24. 03. 2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Oyuncağıyla başka bir oyuncuğa vuruyor.</p> <p>25.03.2009 (Sınıf)</p> <p>"Biz 3 kurduz" diyerek arkadaşlarını korkutmaya çalışıyorlar.</p> <p>Yağız'la hayvan numarası yapıp bir kız arkadaşlarını sıkıştırıyorlar. Kız arkadaşları korkup bağırıyor.</p> <p>Bir arkadaşları Yağız ve Demir'in bağırma sesinden rahatsız oldu ve öğretmene söyledi daha sonra arkadaşlarına "bir oyun için bu kadar bağırmanıza ne gerek var sanki gerçek bir şey. Sanki gerçek kurtsunuz" dedi.</p> <p>Birbirlerine sarılarak ve iterek oynayan Yağız, Demir ve bir arkadaşlarını öğretmenleri "oturarak bir oyun kurun" diyerek uyarıyor.</p> <p>Öğretmenleri "birbirine zarar verirsiniz diye korkuyorum, göremiyorum sizin ne oynadığınızı" diyerek uyarıyor tekrar. Dışarı çıkarıp Legolarla oynamalarını söylüyor. Yağız ve Demir Legolarla oynuyor.</p> <p>31.03.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Arkadaşını itiyor.</p> <p>01.04.2009 (Sınıf)</p> <p>Arkadaşını itiyor.</p> <p>14.04.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Arkadaşıyla boşuyor. Öğretmeni uyardı.</p> <p>Boğuştuğu arkadaşına sen canavarsın diyor.</p>	Korkutma, itme ve boğuşma hareketleri sergiliyor. Ama tekmeleme, ısırma gibi davranışları yok.	Saldırganlık oranı düşük.
IRMAK	Hiç saldırgan davranış göstermedi.		
BARIŞ	<p>24.03.2009 (Sınıf)</p> <p>(İlk 10 dakika yoktu. Rehberlikteymiş. Geldi.)</p> <p>Arkadaşını ısırıldı.</p> <p>26.03.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p>	Isırma, arkadaşından zorla oyuncak alma, arkadaşlarını sarsma, itme, arkadaşının oynamasına izin	Saldırganlık oranı yüksek.

	<p>Arkadaşı Barış'ı öğretmenine şikayet ediyor. Elindeki şeyi Barış'ın almaya çalıştığını söylüyor.</p> <p>26.03.2009 öğle (Etkinlik Odası)</p> <p>Barış arkadaşının omuzlarından tutup onu sarsıyor birkaç kez ve itiyor.</p> <p>Özkan'ı da itiyor.</p> <p>Öğretmeni Barış'ı yanına çağırıp yaramazlık yapmaması konusunda uyarıyor.</p> <p>Arkadaşının elinden oyuncağını hızla alıyor.</p> <p>Arkadaşının oynamasına izin vermiyor.</p> <p>31. 03. 2009 (Sınıf)</p> <p>Legolarla silah yapıp otistik olan arkadaşının göğsüne dayıyor.</p> <p>Arkadaşının topladığı oyuncakların üstüne oturduğu için kız arkadaşı "öğretmenim" diye bağırıyor. Barış ona hemen kaçıp arkadaşına dil çıkartıyor.</p> <p>Arkadaşını itti.</p> <p>02.04.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p> <p>Gelmedi.</p> <p>02.04.2009 öğle (Etkinlik Odası)</p> <p>Barış tükürdüğü, tekmelediği, ısırıldığı için şu an rehberlikte.</p> <p>06.04.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Oyuncağıyla sınıftaki eşyalara sertçe vuruyor.</p> <p>Arkadaşına doğru korkunç sesler çıkararak koşuyor.</p> <p>Tahtanın üstüne çıkıp su savaşları diye bağırıyor ve arkadaşlarına oyuncağını kılıç yaparak saldırdı.</p> <p>Kılıcını aldı diyerek öğretmenine arkadaşını şikayet ediyor.</p> <p>Daha önce bu arkadaşlarının yanına hiç gelmeyen Barış yastık savaşını görünce birdenbire kendi oyununu bırakıp bir yastık alıyor ve yüksek sesle bağırarak arkadaşlarına çok hızla vuruyor. Bir arkadaşı yere düşüyor.</p>	<p>vermeme, dil çıkartma, eşyalara vurma, korkunç sesler çıkarma, yastıkla vurma gibi davranışlar gösteriyor.</p> <p>(Anne ve babası iddialarına göre Yavuz'u Barış'ın saldırgan davranışları yüzünden okuldan aldılar. Yavuz'u ısıyor, tekmeliyor ve itiyormuş. Barış ısırdığı, tekmelediği, tükürdüğü ve ittiği için ve Yavuz nedeniyle 4-5 kez rehberliğe gitti.)</p>	
YAĞIZ	<p>24. 03. 2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Korkunç bir ses çıkararak oyuncağının başını koparmaya çalışıyor.</p> <p>Oyuncağıyla arkadaşına vurma şakası yapıyor.</p> <p>Arkadaşına oyuncağını vermemek için arkadaşıyla itişiyor.</p> <p>Önce arkadaşına (Demir) vurma şakası yapıyor sonra yumruk atıyor (şaka yapıyor ama yumruğu sert ve hemen ardından ben yakınında olduğum için bana bakıyor).</p> <p>Arkadaşlarına bağırıyor.</p> <p>25.03.2009 (Sınıf)</p> <p>Oyuncağını Demir'den sert bir hareketle alıyor.</p> <p>Canavar numarası yapıyor korkunç sesler çıkararak ve tuhaf hareketlerle arkadaşını korkutmaya çalışıyor. Öğretmeni Yağız'ı uyarıyor.</p> <p>Köşede büyük bir abaküsün arkasında oynayan kız arkadaşlarını "ben yaratık oldum sizi ısıracağım" diyerek ve tuhaf sesler çıkararak korkutmaya çalışıyor.</p> <p>Demir'in kolunu tutup sertçe yere vuruyor.</p> <p>"Biz 3 kurduz" diyerek arkadaşlarını korkutmaya çalışıyorlar.</p> <p>Demir'le hayvan numarası yapıp bir kız arkadaşlarını sıkıştırıyorlar. Kız arkadaşları korkup bağırıyor.</p> <p>Bir arkadaşları Yağız ve Demir'in bağırma sesinden rahatsız oldu ve öğretmene söyledi daha sonra arkadaşlarına "bir oyun için bu kadar bağırmanıza ne gerek var sanki gerçek bir şey. Sanki gerçek kurtsunuz" dedi.</p>	<p>Oyuncaklara zarar verme, arkadaşına şakayla vurma, itme, yumruk atma, bağırma, arkadaşlarının elinden oyuncak alma, korkunç sesler çıkarma, korkutma, vurma, yumruk atma numarası gibi davranışlar gösteriyor.</p>	Saldırganlık oranı yüksek.

	<p>Öğretmenleri Yağız ve Demir'i uyanyor. Oyuncak alıp oyun kurun diyor.</p> <p>Birbirlerine sarılarak ve iterek oynayan Yağız, Demir ve bir arkadaşlarını öğretmenleri "oturarak bir oyun kurun" diyerek uyanyor.</p> <p>Abaküsün arkasında saklanıp elindeki oyuncacı bıçak yapıyor ve arkadaşını bekliyor. Arkadaşı gelince birden zıplayarak oyuncacı arkadaşının boğazına dayıyor. Diğer arkadaş gelince "işte bir tane daha geldi" (kurban) diyor.</p> <p>Öğretmenleri "birbirine zarar verirsiniz diye korkuyorum, göremiyorum sizin ne oynadığınızı" diyerek uyanyor tekrar. Dışarı çıkarıp Legolarla oynamalarını söylüyor. Yağız ve Demir legolarla oynuyor.</p> <p>Elindeki legoyla yumruk atıyor.</p> <p>31.03.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Elindeki oyuncacı almaya çalışan arkadaşına ona şakayla yumruk atar gibi yapınca garip bir ses çıkararak yere atılıyor ve ölü taklidi yapıyor.</p> <p>Kaydırağa çıkmak istiyor fakat orada olan bir arkadaş var. Arkadaşını iterek kaydıraftan aşağı indiriyor. Ve onunla tartışıyor.</p> <p>Ben lağım canavarım diye bağırarak arkadaşlarına saldırıyor.</p> <p>Arkadaşını itiyor.</p> <p>01.04.2009 (Sınıf)</p> <p>Demir'in kafasını oyuncacıyı bireyiz yaparak delmeye çalışıyor.</p> <p>Arkadaşının elinden hızla çekerek ve kızarak oyuncacı alıyor.</p> <p>Arkadaşının kafasını itiyor.</p> <p>Arkadaşına bağırıyor.</p> <p>14.04.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Kaydıraftan düşmesin diye kendisini tutan arkadaşına yumruk atma şakası yapıyor.</p>		
DEMET	Hiç saldırgan davranış göstermedi.		
CAN	Hiç saldırgan davranış göstermedi.		
ÖZKAN	<p>26.03.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p> <p>Arkadaşının elinden zorla oyuncacıyı almaya çalışıyor.</p> <p>26.03.2009 öğle (Etkinlik Odası)</p> <p>Arkadaşıyla ellerindeki oyuncakları kılıç yaparak birbirleriyle savaşıyorlar. Birbirlerine sert vuruyorlar.</p> <p>Birbirlerine sertçe vurarak savaşçılık oynuyorlar. Öğretmenleri savaşçılık oynamamaları konusunda uyanyor.</p> <p>31.03.2009 (Sınıf)</p> <p>Arkadaşlarıyla oyuncak hayvanları savaştırıyor.</p> <p>02.04.2009 sabah (Etkinlik Odası)</p> <p>Arkadaşının kafasına kafasıyla vuruyor. Ama gülüyorlar.</p> <p>02.04.2009 öğle (Etkinlik Odası)</p> <p>Arkadaşıyla halhalleri vermemek için tartışıyorlar. Sertçe çekiyorlar.</p> <p>Elindeki oyuncacı almaya çalışan arkadaşının elini ısırma çalıştı.</p> <p>06.04.2009 (Etkinlik Odası)</p> <p>Yere yatarak filmlerdeki gibi bir elindeki oyuncacıyla kendini savunuyor gibi yapıp diğer elindeki oyuncakla arkadaşlarına vuruyor.</p> <p>Öğretmenleri "ben bu kılıç oyunundan hoşlanmadım" diyerek uyanyor. Ama oynamaya devam ediyorlar.</p> <p>Öğretmenleri tekrar "ben dövüşlü oyun istemiyorum" diyerek uyanyor.</p>	Arkadaşının elinden zorla oyuncacıyı almaya çalışmak, oynarken vurma, kafayla vurma, oyuncaklarını vermemek için tartışmak, ısırma, oyuncakla vuruyor şakası yapmak, boğuşmak, yastıkla vurma, arkadaşının elini itme, elini yumruk yapmak gibi davranışlar gösteriyor.	Saldırganlık oranı ortanın üstü.

	<p>Yastıklardan düşmanlardan korunmak için sığınak yaptılar. Arkadaşlarını oraya almamak için tartıştılar. Öğretmenleri gelip oraya yatınca Özkan "gizli sığınağımızı mahvettiniz" dedi.</p> <p>Yastığı kendi yüzüne tutan arkadaşının yüzündeki yastiğe sertçe vuruyor. Gülüyorlar. Sonra da yastıkların içinde boşuşuyorlar. Birbirlerine yastıklarla vuruyorlar.</p> <p>Sinirleniyor ve arkadaşlarını itiyor. Elini yumruk yapıyor çok kızdığı için.</p> <p>Arkadaşını düşürecek şekilde sertçe yastıkla vuruyor.</p> <p>Öğretmenleri, "sizi gördüm, kötüler savaşı yapıyorsunuz, birbirinize çok sert vuruyorsunuz" diyerek uyarıyor.</p>		
DURU	Hiç saldırgan davranış göstermedi.		
YAVUZ	<p>24.03.2009 (Sınıf) Kız arkadaşını itiyor ve bağırıyor. Eliindeki oyuncakları birbiriyle savaştırıyor, birini öldürüyor. Birbirlerine vururken sesler çıkarıyor.</p> <p>26.03.2009 sabah (Etkinlik Odası) Bugün gelmedi.</p>	<p>İtme, vurma, bağırma gibi davranışlar gösteriyor.</p> <p>(Okuldan ayrıldı. Öğretmenine göre tükürme, ısırma, tekmeleme gibi davranışları var.)</p>	Saldırganlık oranı yüksek.

EK-7. GÖZLEM SÜRECİNDE TELEVİZYONDA YAYINLANAN ÇOCUK PROGRAMLARI

Gözlem Sürecinde Televizyonda Yayınlanan Çocuk Programları	
ATV	Yumurcak TV, Selena, Macera Avcıları Hindistan'da/Zoo Rangers 3, Hayat Okulu, Harika Köpekler, Bay Woodcock
BABYFIRST	Saklambaç, Harikalar Kutusu, Bebek Labirenti, Tavşancık Harry, Sayı Zamanı, Gökkuşığı Atı
BABY TV	Cuddlies, Moon, Hafıza Oyunu, Bonbonlar, Walter ve Dude
CARTOON NET	Johnny Bravo, Scooby-Doo Where Are You
CINE 5	Çizgi Dizi Kuşağı, Herkül, Yerel Kahraman, Bizim Kulüp, Cedric,
CNBC-E	Spongebob Squarepants, The Simpsons, Avatar, Wild Thornberry's, Angry Beavers, Dora The Explorer, Go Diego Go, Fairly Odd Parents, The Mighty B!, Back at the Barnyard,
DISNEY CHANNEL	Yumurtadan Çıkan Pete, Cars Toon, Özel Ajan Oso, Phineas and Ferb, Prenses Koruma Programı, Ben ve Roketim, Dadnapped, Motocrossed, Waverly Büyücüleri, Zack ve Cody Güvertede, Uyuyan Güzel, Goofy'nin Filmi, Tarzan 2, Johnny Kapahala, Mulan 2, Handy Manny
FOX TV	Bez Bebek, Arka Sıradakiler, Prenses Perfinya, Pinky ve Brain, Casper, Acemi Prenses 2 Kraliyet Nişanı
JETIX	Coop Kat'e Karşı, Jimmy Cool, Monster Buster Club, Casus Köpeklerin Gizli Dosyaları
JOJO	Harika Casuslar, Bo'nun Maceraları, Chaotic, Derek'le Yaşam, Horseland, Ninja Kaplumbağalar, Küçük Kahraman, Yu-Gi-Oh!, Yaşasın Pinata, Süper Ajanlar, Bacerikli Eller, Son Fısıltı, Heykeldeki Sır, Lyoko Kodu, Ruby Gloom, Yu-Gi-Oh! GX, Roma'nın Gizemleri
KANAL 1	Barney&Friends, Bob the Builder, Barney Special, Bob the Builder Special, My Little Fox, Çizgi Film Kuşağı
KANAL D	Kanal D Çocuk Kulübü, Acemi Cadı, Koş Dur Eğlen, Herkül, Sihirli Annem
MOVIEMAX	Neşeli Ayaklar, Harry Potter ve Zümrüdüanka Yoldaşlığı, Garfield, Örümcek Adam, Afacanlar Kampta, Çok Fena, Spiderwick Günceleri, Horton, Pembe Panter'in İzi
SHOW TV	Land Before Time, Tugger, Kızıl Maske, Örümcek Adam, Power Rangers, Hairy Tooth Fairy, En İyi Arkadaşım, Çakmaktaşlar, Dr. Dolittle 3, Grinch, Bruno, Tatlı Çocuk, Anne Aranıyor, Afacanlar Yolda, Kid Paddle
STAR TV	Görünmez Adam, Beyblade, Transformers, B – Daman, HE-MAN, Beyblade 2. sezon, Parmak Kız
TRT 1	Benimle Oynar Mısın?, Yıldız Komandosunu, Goof'un Takımı, Disney'in Fare Evi, Disney'in Genç Einsteinları, Küçük Deniz Kızı, Küçük Simba New York'ta, Küçük Simba Dünya Kupasında, Dedem Gofret ve Ben
TRT ÇOCUK	Minik ve Arkadaşları, Paytak, Peri Masalları, Bernard, Küçük Robotlar, İşte Hayal Gücü, Elma Kurdu Nam Nam, Bayan Mallard'ın Maceraları, Keloğlan Masalları, Tontikler, Gece Bahçesi, Vikingler, Sinbad, Inami, Bizim Mahalle, Küçük Hezarfen, Uçan Köpek Vipo'nun Maceraları, Minik Dev Adamlar, Doug, Harika Balon, Zula Devriyesi, Dinozor Kovası, Küçük Ustalar, Küçük Aşçılar, Gerald'ın Sesleri, Dedemin Oyuncağı, Kartonistan, Masal Kitabı, Harika İşler Takımı, Bak Yap, Sihirli Ağaç, Pororo Şarkılar, Uzay Devriyesi
TV8	Uyumlu İkili, Gadget Ve Küçük Gadgetlar, Ten Ten

KAYNAKÇA

AKÇALI, S. İ. **Çocuk ve Medya**. Ankara: Ebabil Yayıncılık, 2007.

ALINK, L. R. A., Judi MESMAN, Jantien van ZEIJL, Mirjam N. STOLK, Femmie JUFFER, Hans M. KOOT, Marian J. BAKERMANS-KRANENBURG ve Marinus H. van IJZENDOORN, "The Early Childhood Aggression Curve: Development of Physical Aggression in 10- to 50-Month-Old Children", **Child Development**, Cilt: 77, Sayı: 4, Temmuz/Ağustos 2006, ss. 954-966.

ALVER, F. ve Ayşen Akkor GÜL, "Çocukların Medya Kullanımı", **2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi Bildiri Kitapçığı**. İstanbul, Nisan 2005, ss. 265-280.

ANDERSON, C. A., Leonard BERKOWITZ, Edward DONNERSTEIN, L. Rowell HUESMANN, James D. JOHNSON, Daniel LINZ, Neil M. MALAMUTH ve Ellen WARTELLA, "The Influence of Media Violence on Youth", **American Psychological Society**, Cilt: 4, Sayı: 3, Aralık 2003, ss. 81-100.

ANDERSON, C. A., ve L. Rowell HUESMANN, "Human Aggression: A Social-Cognitive View", **The Sage Handbook of Social Psychology**, Editör: Michael A. Hogg ve Joel Cooper, Londra: Sage Publications, 2003, ss. 296-323.

ANDERSON, D. R. ve Stephen R. LEVIN, "Young Children's Attention to "Sesame Street", **Child Development** 47 ss. 806-811, 1976.

ARAL, N., Gülen BARAN, Şenay BULUT ve Serap ÇİMEN, **Çocuk Gelişimi 1**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2000.

_____. **Çocuk Gelişimi 2**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2000.

ARAL, N., Adalet KANDIR ve Münevver Can YAŞAR, **Okul Öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2000.

ARNAS, Y. A. “3-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi”, **The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET**, Cilt: 4, Sayı 4, Ekim 2005.

AUSTIN, E. W., Christopher KNAUS ve Ana MENEGUELLI, “Who Talks How to Their Kids About TV: A Clarification of Demographic Correlates of Parental Mediation Patterns”, **Communication Research**, 1997.

AUSTIN, E. W., Paul BOLLS, Yuki FUJIOKA ve Jason ENGELBERTSON, “How and Why Parents Take on the Tube”. **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, 1999.

AYDIN, A. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. Altıncı Baskı, Ankara: Tekağaç Eylül Yayıncılık, 2005.

AYRANCI, Ü. Nedime KÖŞGEROĞLU ve Yasemin GÜNAY, “Televizyonda Çocukların En Çok Seyrettikleri Saatlerde Gösterilen Filmlerdeki Şiddet Düzeyi”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**; 5: ss. 133-140, 2004.

ATKIN, C. “Effects of TV Violences vs. Finctional Violence on Aggression”, **Journalism Quarterly**, Cilt: 60, Sayı: 4, 1983.

BAĞLI, M. T. “Okulöncesi Çocukların ve Ailelerinin Televizyon İntitli Etkileşimleri” Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara, 2002.

_____ “Televizyona Karşı Anababa Aracılığı: Kısıtlayıcı Aracılığın Biçimleri”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, (2003: cilt:36, sayı.1-2).

BANDURA, A. **Aggression: A Social Learning Analysis**, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1973.

_____. “Social Cognitive Theory”, **Annals of Child Development**, Cilt: 6, 1989, ss. 1-60.

BANDURA, A. ve Richard WALTERS, **Social Learning and Personality Development**, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1963.

BARON, R. A. ve Deborah R. RICHARDSON, **Human Aggression**. Newyork ve London: Plenum Press, 1994.

BAŞ, T. **Anket**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006.

BAŞAL, H. A. “3-6 Yaş Çocukların Günlük Yaşamlarında ‘Televizyon’ ve ‘Televizyon’ ile İlgili Ana-Baba Görüşleri”, **İletişim Ortamlarında Çocuk Birey Sempozyumu Bildiriler Kitabı**. Eskişehir, ss. 215-243, 13-15 Nisan 1999.

BATMAZ, V. ve Asu AKSOY, **Türkiye’de Televizyon ve Aile (Elektronik Hane)**, Ankara, Basbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1995.

BEATY, J. J. **Observing Development of the Young Children**, Ohio: Pearson Merrill Prentice Hall, 2006

BERNARD-BONNIN, A.C. Sophie GILBERT, Elizabeth ROUSSEAU, Pierre MASON ve Brigitte MAHEUX, “Television and the 3- to 10-Year-Old Child”, **Pediatrics**. Cilt: 88, Sayı: 1, Temmuz 1991.

BICKHAM, D. S. “The Social Implications of Children’s Media Use”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Texas at Austin, 2004.

- BIERWITH, K. P. “Distinguishing Fantasy From Reality: Preschoolers' Judgments Regarding Realistic and Cartoon Moral Transgressions”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fordham University, 2006.
- BİLGİN M. “Bedensel ve Devinsel Gelişim”, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2003.
- BİRSEN, Ö. “Çok Seçenekli Medya Ortamında Kitle İletişim Araçlarının Tüketim ve Seçim Biçimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2005.
- BOGDAN, R. C. ve Sari Knopp BIKLEN, **Qualitative Research for Education : An Introduction to Theory and Methods**. Boston : Allyn and Bacon, 1997.
- BOYATZIS, C. J. ve Gina M. MATILLO, “Effects of ‘The Mighty Morphin Power Rangers’ on Children's Aggression With Pers”, **Child Study Journal**. Cilt: 25, Sayı: 1, 1995.
- BROWNE, K. D. ve Catherine HAMILTON-GIACHRITSIS, “The Influence of Violent Media on Children and Adolescents: A Public-Health Approach”, **Lancet**, sayı. 365, Şubat, ss. 702-710, 2005.
- BUIJZEN, M., Juliette H. WALMA van der MOLEN ve Patricia SONDIJ, “Parental Mediation of Children’s Emotional Responses to a Violent News Event”, **Communication Research**, Cilt: 34, No. 2, ss. 212-230, 2007.
- BUSS, A.H. **The Psychology of Aggression**, New York ve London: John Wiley ve Sons. Inc., 1961.
- CAN, G. I. Ethem ÖZGÜVEN, Nuray SENEMOĞLU, A. Aykut CEYHAN ve Sibel TÜRKÜM. **Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi**, Editör: Esra Ceyhan, Dördüncü Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2004.

CASAS, J. F. Stephanie M. WEIGEL, Nicki R. CRICK, Jamie M. OSTROV, Kathleen E. WOODS, Elizabeth A. Jansen YEH ve Catherine A. HUDDLESTON-CASAS, “Early Parenting and Children's Relational and Physical Aggression in The Preschool and Home Contexts”, **Applied Developmental Psychology**, Cilt:26, 2006, ss. 209-227.

CEBECİ, S. **Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 1997.

CHANG, N. “Reasoning with Children About Violent Television Shows and Related Toys” **Early Childhood Education Journal**, Cilt: 28, Sayı: 2, ss. 85-90, 2000.

CHANG, S. “Children’s Pretend Play With Television and Film-Scripted Character Toys”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Concordia University Canada, 2003.

CİRHİNLİOĞLU, F. G. **Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi**. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001.

COLE, C. F., Cairo ARAFAT, Chava TIDHAR, Wafa Zidan TAFESH, Nathan A. FOX, Melanie KILLEN, Alicia Ardila-REY, Lewis A. LEAVITT, Gerry LESSER, Beth A. RICHMAN ve Fiona YUNG, The Educational Impact of Rechov Sumsum/Shara’a Simsim: A Sesame Street Television Series to Promote Respect and Understanding Among Children Living in Israel, The West Bank, and Gaza”, **International Journal of Behavioral Development**, 27/5, ss, 409–422, 2003.

COLLINS, W. A., Brian L. SOBOL ve Sally WEBSTY, “Effects of Adult Commentary on Children’s Comprehension and Inferences About a Televised Aggressive Portrayal” **Child Development**, sayı: 52/1, ss. 158-163, 1981.

COMSTOCK, G. “A Sociological Perspective on Television Violence and Aggression”, **American Behavioral Scientist**, Sayı 51, No: 8, ss. 1184-1211, Nisan 2008.

CRESWELL, J. W. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions**. Londra: Sage Yayıncılık, 1998.

CRICK, N. R. ve Jennifer K. GROTPETER, "Relational Aggression, Gender, and Social-Psychological Adjustment", **Child Development**, Cilt: 66, Sayı: 3, Haziran 1995, ss. 710-722.

ÇAĞDAŞ, A. ve Zarife Seçer ŞAHİN, **Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi**. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2002.

ÇAPLI, B. **Medya ve Etik**. Ankara, İmge Kitabevi, 2002.

ÇELENK, S. **Televizyon Temsil Kültür**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2005.

DAVIDSON, E. S. Amy YASUNA ve Alan TOWER, "The Effects of Television Cartoons on Sex-Role Stereotyping in Young Girls", **Child Development**. Cilt: 50, 1979, ss. 597-600.

DESMOND, R. J., Bennett HIRSEH, Dorothy SINGER ve Jerome SINGER, "Gender Differences, Mediation, and Disciplinary Styles in Children's Responses to Television", **Sex Roles**, sayı: 16, ss. 374-389, 1987.

DOĞAN, N. K. ve Ceyhan KANDEMİR, "Televizyon İzleme Sıklığı, Alışkanlığı ve Tercihlerin Çocuğun Sosyalleşme Süreci Üzerine Etkileri", **2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi Bildiri Kitapçığı**, İstanbul, Nisan 2005.

DORR, A., Peter KOVARIC ve Catherine DOUBLEDAY, "Parent-Child Coviewing of Television", **Journal of Broadcasting & Electronic Media**. 33, ss. 35-51, 1989.

ERDOĞAN, İ. ve Korkmaz ALEMDAR, **Öteki Kuram-Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirilmesi**, Ankara, Erk Yayıncılık, 2002.

ERKUŞ, A. **Bilimsel Araştırma Sarmalı**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005.

ERTÜRK, Y. D. “Psikososyal ve Çevresel Felaketlerin Aktarıldığı Televizyon Haberlerinin, 7-12 Yaş Çocuklar Üzerindeki Stres Etkileri”, **2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi Bildiri Kitapçığı**. İstanbul, ss. 109-128, Nisan 2005.

ERTÜRK, Y. D. ve Ayşen Akkor GÜL. **Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin**. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

ESSLIN, M. **TV Beyaz Camın Arkası**. Çeviren: Murat Çiftkaya. İstanbul, Pınar Yayınları, 1991.

EVANS, K. M. “The Effects of Background Television on Very Young Children's Play With Toys”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Massachusetts Amherst, 2003.

FİŞEK, G. O. ve Serap Maktav YILDIRIM, **Çocuk Gelişimi**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983

FREEDMAN, J. L., D.O. SEARS ve J.M. CARLSMITH, **Sosyal Psikoloji**, Çeviren: Ali Dönmez, Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

GANDER M. J. ve Harry W. GARDINER, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Çev: Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi, 1998.

GENTILE, D. A. David A. WALSH, Paul R. ELLISON, Michelle FOX ve Jennifer CAMERON, “Media Violence as a Risk Factor For Children: A Longitudinal

Study”, Media Violence and Peer Relations, **Paper presented at the American Psychological Society 16th Annual Convention**, Chicago, Illinois, 2004.

GILLHAM, B. **Case Study Research Methods**. London: Continuum, 2000.

GLASCOCK, J. “Direct and Indirect Aggression on Prime-Time Network Television” **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, Cilt: 52, Sayı: 2, 2008, ss. 268–281.

GÜLER, A. D. “Çocuk, Televizyon ve Çizgi Film”, **Kurgu**. Eskişehir, Ocak 1989.

_____. **Çocuk Dedğin**. Eskişehir, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 1997.

HAMLETT, T. “A Content Analysis of Aggression in Television Programs for Preschoolers”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas, 2007.

HAWKINS, R. P. “The Dimensional Structure of Children' s Perception of Television Reality”, **Annual Meeting of the International Communication Association**, Nisan, 1976.

HAWKS, B. B. “Third-Person Effect”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 14.

HICKS, D. J. “Effects of Co-Observer’s Sanctions and Adult Presence on Imitative Aggression”, **Child Development**, sayı: 39/1, ss. 303-309, 1968 .

HOGG, M. A. ve Graham M. VAUGHAN, **Sosyal Psikoloji**. Çeviren: İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya Yayınevi: Ankara, 2007.

HUESMANN, L. R. Leonard D. ERON, Monroe M. LEFKOWITZ ve Leopold O. WALDER, “Stability of Aggression Over Time and Generations”, **Developmental Psychology**, Cilt: 20, Sayı: 6, 1984, ss. 1120-1134.

HUESMANN, L. R., Jessica MOISE-TITUS, Cheryl-Lynn PODOLSKI, and Leonard D. ERON, “Longitudinal Relations Between Children’s Exposure to TV Violence and Their Aggressive and Violent Behavior in Young Adulthood: 1977–1992” **Developmental Psychology**, Cilt: 39, Sayı 2 ss. 201–221, 2003.

IŞIK, M., Ayhan ERDEM, Özlem GÜLLÜOĞLU ve Ebru AKBABA, **Televizyon ve Çocuk**, Editör: Metin Işık, Konya: Eğitim Kitabevi, 2007.

İŞÇİBAŞI, Y. “Televizyondaki Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Saldırganlık Etkisi (Amerikan Örneği)”, **Kurgu Dergisi**, Eskişehir, ss. 79-90, sayı:18.

JENSEN, K. B. ve Karl Erik ROSENGREN, “İzleyicinin Peşindeki Beş Gelenek”, Çeviren: Şahinde-Yiğit Yavuz, **Medya ve İzleyici**, Derleyen: Şahinde Yavuz, Ankara, Vadi Yayınları, 2005.

JINQIU, Z. ve Hao XIAOMING, “Parent-Child Co-Viewing of Television and Cognitive Development of The Chinese Child”, **International Journal of Early Years Education**. Sayı: 12, No. 1, Mart 2004.

KAHN-EGAN, C. N. “Pandora's Boxes: Children's Reaction to and Understanding of Television and Internet Rules, Ratings, and Regulations”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The Florida State University, 1998.

KAPFERER, J. N. **Çocuk ve Reklam**, Çeviren: Şermin Önder. İstanbul: Afa Yayınları, 1991.

KARASAR, N. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara: Nobel Yayınevi, 2007.

KIRSH, S. J. **Children, Adolescents, and Media Violence a Critical Look at the Research**, London: Sage Publications, 2006.

KOOPS, W. "Imaging Childhood in European History and Developmental Psychology", **European Journal of Developmental Psychology**, Cilt:1/1, 2004, ss. 1-18.

KOTLER, J. A. "Children's Television Use and Parental Regulation: An Interactive Systems Analysis". Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Texas at Austin, 1999.

KRENDL K. A., Ginger CLARK, Robert DAWSON ve Cathryn TROIANO, "Preschoolers and Vcrs in The Home: A Multiple Methods Approach", **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, 37, ss. 293-312, 1993.

LEE, J. H. M. "Predicting How Early and How Much Young Children Use Television and Computers: The Role of Sociodemographic, Family, and Child Characteristics". Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Texas at Austin, 2004.

MCQUAIL, D. ve Sven WINDAHL, **İletişim Modelleri**, Çeviren: Konca Yumlu, Ankara, İmge Yayınevi, 2005.

MESMAN, J., Lenneke R.A. ALINK, Jantien van ZEIJL, Mirjam N. STOLK, Marian J. BAKERMANS-KRANENBURG, Marinus H. van IJZENDOORN, Femmie JUFFER ve Hans M. KOOT, "Observation of Early Childhood Physical Aggression: A Psychometric Study of the System for Coding Early Physical Aggression", **Aggressive Behavior**, Cilt: 34, 2008, ss. 539-552.

MEYROWITZ, J., **No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behavior**, Oxford: Ozford University Press, 1985.

MORLEY, D. “Etkin İzleyici Kuramı: Sarkaçlar ve Tuzaklar”, Çeviren: Yiğit Yavuz, **Medya ve İzleyici**, Derleyen: Şahinde Yavuz, Ankara, Vadi Yayınları, 2005.

MUTLU, E. **Televizyonu Anlamak**. Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991.

_____. Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.

NATHANSON, A. I. “The Immediate and Cumulative Effects of Television Mediation on Children's Aggression”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. The University of Wisconsin - Madison, 1998.

_____. “Identifying and Explaining the Relationship Between Parental Mediation and Children's Aggression”, **Communication Research**, Sayı: 26, ss. 124-143, 1999.

_____. “Mediation of Children’s Television Viewing: Working Toward Conceptual Clarity and Common Understanding”, **Communication Yearbook 25**, Editör: William B. Gudykunst, Mahwah-NJ, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 200.

OĞUZ, G. Y. “Televizyon Kaçınılmaz Öğreticimiz: Televizyonun Toplumsal İletişimdeki Yeri”, **Kurgu Dergisi**. Eskişehir, sayı:17, 2000.

OKTAY, A., **Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem**. Üçüncü Baskı, İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2002.

OSKAY, Ü. **XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım**, Dördüncü Baskı, Ankara: Der Yayınları, 2000.

ÖCEL, N. **İletişim ve Çocuk**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2002.

ÖZER, Ö. **Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004.

_____. **Medya Şiddet Toplum**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007.

ÖZTÜRK, H. E. **Çocuk ve Televizyon**. İstanbul: Beyan Yayınları, 2002.

PATTON, M. Q. **Qualitative Research & Evaluation Methods**. London: Sage Yayıncılık, 2002.

PETERS, K. M. ve Fran C. BLUMBERG, “Cartoon Violence: Is it as Detrimental to Preschoolers as We Think?”, **Early Childhood Education Journal**, Cilt: 29, No. 3, ss. 143-149, İlkbahar, 2002.

PIAGET, J. **Çocukta Zihinsel Gelişim**, Çeviren: Hüsen Portakal. İkinci Baskı, İstanbul, Cem Yayınevi, 2004.

POSTMAN, N. **Televizyon Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem**. Çeviren: Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1994.

_____. **Çocukluğun Yokoluşu**. Çeviren: Kemal İnal. Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık, 1995.

POWERS, C. M. “The Influence of the Puzzle Place Television Program on Preschoolers' Social Behavior”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of Miami, 1997.

PUNCH, K. F. **Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**. Çeviren: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.

- RAINEY-GIBSON, E. J. “The Role of Shame and TV Violence Exposures in the Aggressive Behavior of Children”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1999.
- REID, L. “Viewing Rules as Mediating Factors of Children’s Responses to Commercials”, **Journal of Broadcasting**, sayı: 23, ss. 15-26, 1979.
- REISER, R. A., Naja WILLIAMSON, ve Katsuaki SUZUKI, “Using ‘Sesame Street’ to Facilitate Children’s Recognition of Letters and Numbers” **Educational Communication and Technology Journal**, Cilt: 36, Sayı: 1, ss. 15-21, 1988.
- RİGEL, N. **Rüya Körleşmesi**. İstanbul: Der Yayınları, 2000.
- _____. “TV, Çocuk ve Şiddet Araştırmalarında 50 Yıl”, **Medya ve Çocuk Rehberi**, Editör: Yasemin Giritli İnceoğlu ve Nurdan Akıner, Konya, Eğitim Kitabevi, 2008.
- ROGGE, J. U. **Televizyon Video Delileri**. Çeviren: Leman Çalışkan. İstanbul: Afa Yayıncılık, 1989.
- SALOMON, G. “Effects of Encouraging Israeli Mothers to Co-Observe ‘Sesame Street’ With Their Five-Year-Olds”, **Child Development**, Cilt: 48, ss. 1146-1151, 1977.
- SARTORI, G. **Görmenin İktidarı**, Çevirenler: Gül Batuş ve Bahar Ulukan. İstanbul: Karakutu Yayınları, 2004.
- SEBANC, A. M. “The Friendship Features of Preschool Children: Links with Prosocial Behavior and Aggression”, **Social Development**, Cilt 12, 2003, ss. 249-268.
- SEVERIN, W. J. ve James W. TANKARD, Wr., **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, Çeviren: Ali Atıf Bir ve Serdar Sever, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Kibele Sanat Merkezi, 1994.

- SHEPPARD, A. "Children's Understanding of Television Programmes: Three Exploratory Studies", **Current Psychology**. Cilt: 13, No: 2, Yaz 1994.
- SIMMONS, B. J., Kelly STALSWORTH and Heather WENTZEL, "Television Violence and Its Effects on Young Children", **Early Childhood Education Journal**. Cilt 26, No. 3, ss. 149-153, 1999.
- SINGER, D. G. ve Jerome L. SINGER, **Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi**. Çeviren: Nurdan Cihanşümul. İstanbul: Gendaş Yayıncılık, 1998.
- SMITH, S. L. "Children's Comprehension of and Fear Reactions to Television News" Yayınlanmamış Doktora Tezi. University of California, Santa Barbara, 1999.
- SMITH, S. L. ve Barbara J. WILSON, "Children's Reactions to Television News Story", **Communication Research**. Cilt: 27, No. 5, Ekim 2000.
- SMITH, S. L. ve Edward DONNERSTEIN, "Harmful Effects of Exposure to Media Violence: Learning of Aggression, Emotional Desensitization, and Fear", **Human Aggression**, Editörler: Russell G. Geen ve Edward Donnerstein. California: Academic Press, 1998.
- ŞİRİN, M. R. **Televizyon Çocuk ve Aile**, İkinci Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.
- THOMPSON, T. L. ve Eugenia ZERBINOS, "Television Cartoons! Do Children Notice It's a Boy's World?", **Sex Roles**, Cilt: 37, 5/6, 1997.
- TREMBLAY, R. E. ve Daniel S. NAGIN, "The Developmental Origins of Physical Aggression in Humans", **Developmental Origins of Aggression**, Editör: Willard Hartup ve John Hartup, New York: Guilford Press, 2005.
- TURNER, S. A. "Reality Television and Relational Aggression", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pennsylvania, 2007.

TÜRKOĞLU, N. **İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim.**

İstanbul: Kalemus Yayınları, 2007.

ÜLGEN, G. ve Emel FİDAN, **Çocuk Gelişimi.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1987.

VALKENBURG, P. M., Marina KRCMAR, Allerd L. PEETERS ve Nies M. MARSEILLE, “Developing A Scale to Assess Three Styles of Television Mediation: Instructive Mediation, Restrictive Mediation, and Social Coviewing”, **Journal of Broadcasting&Electroniz Media**, Cilt: 43, Sayı:1, ss. 52-66, 1999.

VALKENBURG, P. M., Joanne CANTOR ve Allerd L. PEETERS, “Fright Reactions to Televisions”, **Communication Research**. Cilt: 27, No: 1, Şubat 2000.

VALKENBURG, P. M. ve Marjolein VROONE, “Developmental Changes in Infants’ and Toddlers’ Attention to Television Entertainment” **Communication Research**, Cilt: 31 No: 1, Haziran 2004.

VAN DER MOLEN, J. H. V. “Violence and Suffering in Television News: Toward a Broader Conception of Harmful Television Content for Children”, **Pediatrics**, Sayı. 113; ss. 1771-1775, 2004.

VAN DER VOORT, T. H. A, Peter NIKKEN ve Jan E. VAN LIL, “Determinants of Parental Guidance of Children's Television Viewing”, **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, 36, ss. 61-74, 1992.

VARIŞ, F. **Eğitimde Program Geliştirme: Teoriler Teknikler**, Altıncı Baskı. Ankara: Alkım Yayıncılık, 1996.

WARREN, R., “In Words and Deeds: Parental Involvement and Mediation of Children’s Television Viewing”, **Journal of Family Communication**, 1/4, ss, 211-231, 2001.

_____. “Parental Mediation of Preschool Children's Television Viewing”, **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, (Eylül 2003).

WARREN, R., Phil GERKE ve Mary Alice KELLY, “Is There Enough Time on the Clock? Parental Involvement and Mediation of Children's Television Viewing”, **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, Cilt: 46, Sayı:1, ss. 87-111, 2002.

WILSON, B. J., Nicole MARTINS ve Amy L. MARSKE, “Children’s and Parents’ Fright Reactions to Kidnapping Stories in the News”, **Communication Monographs**. Cilt: 72, Sayı: 1, Mart 2005.

YAVUZER, H. **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.

YILDIRIM, A. ve Hasan ŞİMŞEK, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

YÜKSEL, E. **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**. Konya, Çizgi Kitabevi, 2001.

ZOGLIN, R. “Is TV Ruining Our Children?”, **Impact of Mass Media**, Editör: Ray Eldon Hiebert, Üçüncü Baskı, Longman Publishers USA, ss. 65-69, 1995.

İNTERNET KAYNAKLARI

BONDS, T. “The Effects of Violence on Mental Health”, **Child Mental Health**, 2002, sayı 73.

http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc/ecdh/eecd/Learning%20Environments/Health%20and%20Safety/edudev_art_00107_072305.html#media

DEGAETANO, G. (1998), “Visual Media and Young Children's Attention Spans”,

<http://users.stargate.net/~cokids/VisualMedia.html>

LEMISH, D. ve Mabel L. RICE, "Television as a Talking PictureBook: A Prop for Language Acquisition", 1986.

http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/2f/04/1d.pdf

"İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması",

http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=0f157d78-0884-47d4-9591-3efc39178e05

GROEBEL, J. **Media and Violence Study**,

http://www.ppu.org.uk/chidren/media_survey1-e.html,

MURRAY, J. P. ve Barbara Lonnborg, "Using Tv Sensibly", **Children and Television**, Kansas State University, Aralık 2004.

www.oznet.ksu.edu/library/famlf2/1790.pdf.

www.mediafamily.org/facts/facts_childandtv.shtml